BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 901

Lv. C. 1
1835

9524

GONIEC CATHOLIKA

Reformowánego/ przynoßacy DIATRIBE,

Albo

Porownánie Wiáry ś. Kátholickiey / ták ná Wschod iáko ná Zachod Słońcá/ przedtym po wßystkim swiećie bedacey / á wewßystkich Fundámentálnych zbáwiennych Artykulech zgodney/ z teráznieyßym Kośćiołem názwánym Ewángelickim: á záś z Kośćiołem teráznieyßym Rzymskim/ iákmiarz sprzećiwney.

Od

X. Janá Zygrowiußá z Wierußowá/ Káznodźieie Słowá Bożego prawdźiwego w Zborze Paniowieckim/ nápisány.

Cum licentiâ Superiorum.

W Paniowcách
Drukował W. Máláchiowicz.
Roku Páńskiego 1608.

Lutherany
INSTYTUT OSSOLIŃSKIEGO
19.739

Esaiæ 42. ℣. 18.

Głuszy słuchayćie/ ślepi otworzćie oczy á-
byśćie widźieli.

Tertullian, in Apologetico
cap. 6.

Vbi Religio? (ô Romani) vbi veneratio maioribus debita vobis? Sensu: ipso deniq; sermone proauis renunciastis. Laudatis semper ANtiquitatē & NOuè de die viuitis. Per quod ostenditur, dum à BONIS maiorum institutis deceditis, EA vos retinere & custodire, quæ NON debuistis, cum QVÆ debuistis NON custoditis.

To iest/

Gdźie Religia? (o Rzymiánie) Gdźie vczćiwość przodkom powinna od was? Rozumieniem: sámo náosthátek mowa prádźiádow odrzekliśćie się. Chwalićie záwsze Scharożytność / a co dźień nowym obyczáiem żyiećie. Czym okázuie się / gdy od dobrych Przodkow náuk odstępuiećie/ że thych wy się trzymaćie y strzeżećie / ktorycheśćie niemieli / gdyż ktorycheśćie byli powinni nie strzeżećie.

XVII-901-II

Jáśnie Wielmożnyni Pánoni/ Ich Mśćiam Pánom: Pánu IANOWI z Potoká/ Woiewodźie Bráſławſkiemu/ Stároście Kámienieckiemu/ Generálowi Podolſkiemu/ &c. &c. Pánu ANDRZEIOWI z Potoká/ Káſztelánowi Kámienieckiemu &c. &c. Potockim/ Bráćiey rodzoney/ Pánom á Pátronom y Dobrodźieiom ſwym Miłośćiwym:

Láſká y pokoy od Bogá w Troycy iedynego.

Jáśnie Wielmożni á Miłośćiwi Pánowie:

Coż to naylepſzego czynićie? Czemu wiárę ſtárożytną Kátholicką opuśćiwſzy/ ktorą tu w Polſzcze Krolowie Jágielowie rozmnażáli/ Játek zakonnik/ á przedtym Stániſław y Woyćiech ś. Biſkupi zacni náuką przed kilką ſet lat rozgłáſzáli/ y gárdłem á krwią ſwą náoſtátek ći dwá zápieczętowáli/ Nową á nieſłycháną onym/ á przedtym żadnemu z Doktorow/ y Biſkupow ś. przed 1000. 1200. 1300. 1400. 1500.

1500. set lat y dáley bedacych / ále dopiero około Roku 1517. od Lutrá w Wittembergu / á od Zwingliußá w Tygurze / álbo od Kálwiná w Genewie wymyslona / Xieżą / Szkołą / Drukárnią y wßelákim innym / iáko możećie / sposobem / ná grunćie swý / ku zárázie wielu duß / á odwiedzieniu od onego powßechnego Kośćiołá iedynego / oprocz kthorego zbáwienia niemáß / forytuiećie y rozmnażaćie? Vkażćie wżdy z onych Swietych Cesárzow ktorego? Vkażćie z Biskupow y z Doktorow ś. áby iednego / w kthorym kaćie świátá? w kthorym mieśćie? w ktorym Kosciele ták kthory Biskup ś. álbo Doktor stáry vczył? Nie gińćie wżdy ozdrzemo. Pomnićie iż co poslednieyßego iest / fałßem być musi / á co pirwßego / prawdą. Vkażćie áby iednego Dokthora y Biskupá ś. że nie thák wierzyli / iáko dziś wierzy Kátholicki Kośćioł Rzymski. Tego nieukażećie oboygá: przetoż też dla Bogá vpámietayćie sie wczás / poki czás maćie. Náwroććie sie y wy / do tey Náwy wielkiey Kośćiołá Rzymskiego / iáko inni przed oczymá wáßymi teraz czynią / y przedtym wiele ich tu w Podolu / y w Rusi / zacnych Woie-

wodow

wodow/ Hetmánow &c. y innych Sláchćicow / ták Męskiey iáko Białogłowskiey płći: owa zwáßey krwie zacney/ vczyniło. Baczćie iż ći w tey Náwie wielkiey w Kośćiele Rzymskim ßczęśliwie się przewieźli do Niebieskich kráin/ Ireneus/ Augustyn/ Hieronim / Ambroży: więc y on Chryzostom/ Bázyli9/ y inni naświetßy Ojcowie. Czy chcećie nád te ßczęśliwßymi/ y mędrßymi być? czy ie potępić dla te°/ ták dawno / á dawno będących teyże Wiáry / á o wáßey nigdy niesłycháiących/ chcećie? ktorych Bog sam pewnie zbáwił y Kátholicki Kośćioł wliczbie niezliczonych świętych Bożych/ iednomyślnie y iednoustnie położył/ z niebá wypchnąć / y z pocztu Swiętych ludźi wytrąćić? Ey dla Bogá rozważćie sobie pilnie obádwá/ iáko báczni Senátorowie / co tho czynićie? żeć nie co innego/ iedno nową Wiárę/ á zátą nowy Kośćioł/ á zátym nowego Bogá/ á z tym nowe Niebo/ to iest/ Piekło sobie spráwuiećie. Gdyż Jeden Bog/ ieden Pan/ iedná Wiárá: toć nie dwie prawdziwe. Więc zátym/ ieden Kośćioł/ ktorego kto tu niema zá mátkę ná ziemi/ nie

Ephes. 4. V. 5. 6.

Augustin. lib. 4. de Symbolo ad Cate-

ch. ca.10. nie bedźie pewnie miał Bogá Oy-
cem: áni zgołá nic mu to ważyć nie
bedźie co wierzył álbo czynił dobre-
go/ bez celu naywyżßego dobrego/
Ioel. 2. iáko nápisał prawdziwie Augustyn ś. we-
V.32. dług Proroká y Apostołá.
Ephes. 4. Tenći tákowy/ moi M. Pánowie głos á
V.5. okrzyk teraz widze/ y násłuchywam sie go
vstáwicznie/ nágotowány być/ owa często
zárzucány W. M. od násládowcow terá-
znieyßego Rzymskie° Kośćiołá/ y áczkol-
wiek od wßystkich/ ále osobliwie od sosiad
bliskich Metropolithánow Podolskich.
Ktorzy widząc W. M. obudwu ßczyrą
zápalonych gorliwośćią pobożnośći/ Ko-
śćiołowi Bożemu w dźierżáwach W. M.
przywracáiących ßczyrą/ á one práwie ná-
uke pierwßą Apostolską/ y ich nastepcow
Oycow ś. przedtym Antychrystową zło-
śćią od dawnego czásu wynicowáną/ w-
prawdźie sie pukáią/ ále Angeli świeći
niezmiernie sie weselą/ y z pobożnymi ták-
że wielce sie ráduiącymi/ iż doczekáli tego/
czego też przed kilką seth lat ieden pobożny
Opáth w the słowá życzył sobie doczekáć:
Bernard. Quis mihi det antequam moriar, videre
Eccle-

Ecclesiam Dei, sicut in diebus antiquis? Ktożby mi dał niżli vmre oglądáć Kościoł Boży/ iáki był zá czásow dawnych? Lecz/ pomnoż Boże w Troycy ś. iedyny/ M. á Bogoboyni Pánowie: spráwuycie W. M. spráwę Bożą/ ták od dawná pożądáną: spráwuyćie/ kthorośćie w thym Mezkim wieku swym meżnie záczeli śmiele/ ochotnie/ y státecznie. Nic iest on głos/ iedno prożny dym/ kthorym iáko przedthym záwsze przez Zydowskie Rábbiny sukcessią osob po Aáronie/ ále nie wiáre iego máiące/ Prorokom/ Krolom y ludźiom pobożnym: owa Chrystusowi y Apostołom iego: ták teraz przez sługę swego Antychrystá y sługi ie°/ prawdźiwie nietylko wiáry/ ále áni porządney osob sukcessyey po Apostolech máiące/ pobożnym Pásterzom/ Krolom/ Xiążętom/ Pánom y innym/ y W. Mśćiam chce oczy záćmić Czárt/ iáko przez te czásy záćmiał/ dosyć długo. Abowiem ták tho prawdą iest/ iáko onych/ co mowili Prorokom śś. ták: Kośćioł Boży/ Kośćioł Boży: álbo P. Chrystusowi/ Coż to zá náuká nowa? Piećdzieśiąt lat niemasz á

Epistola ad Papam Eugeniũ 237.

Ieremi. 7. ℣. 4. Marc. 1. ℣ 27. Ioã 8. ℣. 57.

widźiałeś Abráhámá? y Apostołom
Act. 17. ℣. 18. iego: Nowego Diabelstwá zda sie
być powiedáczem. Ktory áczkolwiek
mogłby sie ten ich dym rozegnáć/ choć tyl-
ko onymi słowy/ ktorymi theż przed thym/
ták od Chrystusá: Jeśli ia wã prawde
Ioan. 8. ℣. 46. mowie czemu mi nie wierzyćie? Ba-
Ioan. 5. ℣. 39. dayćie sie pism/ á oneć sa kthore o-
mnie świádcza: iáko y od Krześćian
Tertuliã. li. 4. cõtra Marcionẽ cap. 4. iego był rozbity w te słowá: Id est verius
quod prius: id prius quod ab initio: id ab
initio quod ab Apostolis: To iest praw-
dźiwszego/ co pierwszego: tho pier-
wszego/ co odpoczatku: to odpocza-
Arnobius cõtra gentes lib. 2. tku/ co od Apostołow: Autoritas re-
ligionis nõ tempore, sed numine æstiman-
da est. NEC enim QVO DIE: sed quid
colere cæperis, intueri conuenit: QVOd
VERVM EST, NON EST SERVM.
Powagá religiey nie z czásu/ ále z
Bogá ma być szácowáná: Abo-
wiem nie to ktorego dniá/ ále to coś
poczał chwalić/ miárkowáć potrze-
bá:

bá: co ieſt prawdá/ nie ieſt pozna
náuká: náoſtátek tymi: Si quis de an- Cyprianꝰ
teceſſoribus noſtris vel ignorãter vel ſim- libr. 2. E-
pliciter nõ hoc obſeruauit & tenuit, quod piſtola 3.
nos Dominus facere exemplo & magiſte-
rio ſuo docuit, poteſt ſimplicitati eius de
indulgentiâ Domini venia concedi, nobis
verò non poterit ignoſci, qui nunc à Do-
mino admoniti & inſtructi ſumꝰ, &c. Quæ
vltra iam contemnere & in errore priſtino
perſeuerare, quid aliud eſt quàm incurre-
re in obiurgationem Domini increpantis
in Pſalmo & dicentis: Ad quid aſſu- Pſalm. 49
mis teſtamentum meum per os tuum? Tu
autem odiſti diſciplinam & abieciſti ſer-
mones meos retrò: Jeśli ktory z án- Co trzy-
teceſſorow náßych bádź z niewiá- máć ma-
domośći/ bádź z proſtośći niezácho- mí oprzo
wał thego ám trzymał/ czego nas dkáchnáß-
náuczył czynić Pan przykładem y ych/á co
náuká ſwa/ może proſtocie iego złá- theraz o
ſki Páńſkiey odpußczenie być dáne. nas ciáſu
Ale nam niemoże być odpußczono/ obiámie-
ktorzy teraz od Páná nápomnieni y nía praw
dy świe-
tey:

wyćwiczeni iestechmy ꝛc. Co dáley iuż wzgardzáć/ y w błedźie dawnym trwáć/ coż innego iesth/ iedno wpáść w strofowánie Páná gromiacego w Psálmie: y mowiacego: Coż tobie potym/ iż bierzesz w vstá twe przymierze moie? A thy masz w nienawiśći Kárność/ á słowá moie zárzućiłeś w tył zá sie.

Psalm. 49

Lecz iednák áby iáwniey nikczemność iego pokazáłá sie: Othoż zá pierwszy vpominek miłośći mey Pástherskiey przećiw W. M. mym Miłośćiwym Pánom á Pátronō/ przywodzę do W. M. w przod GONCA/ kthory przed sámym Posłem wielkim/ ktotko iáko iest iego powinność/ y tylko zwierzchu/ á z częśći/ bo thylko z sámych Doktorow ś. (z ktorych poważnośćią nietylko Jácek iáko naposlednieyszy/ ále áni Stánisław/ áni Woyćiech ś. niemáią co czynić/ iáko dobrze pozad/ á ná schyłku prawdy Kátholickiey/ y pod pánowániem powszechnym nád Kośćiołem Bożym Anthychrystá práwego/ bedacy) pokaże im to: że Ireneus/ Augustyn/ Hieronim/

ronim/Ambroży ś. y inni ták ná Zachodźie/ iáko y ná południu: Wiec Chryzostom/ Bázylius/ Cyryllus y z innymi ná Wschodźie Słońcá będący: owa/ że oni pierwszy świeći Biskupi y Doktorowie náśi byli/ bo thák vczyli/ tákże wierzyli/ iáko y my teraz: á ták ich Kośćioły/ ich Kátedry/ ich Biskupstwá iż tho násze były/ á nie teráznieyszego Kośćiołá Rzymskego. Gdyż teraz onym świetym Biskupom y Doktorom przerzeczonym wszystkiego zgołá przećiwnie vczy/ wczym własna Kátholiká należáłá zá nich/ iáko y zá Prorokow y Apostołow świetych. A zá tym pokaże się y to/ że nie w tákiey Náwie zgniley/ zbuthniáley/ á zgołá od poślednieyszych do szczętu podźiuráwioney ná Koncylium Trydeńtskim: ále w oney pirwszey Rzymskiey/ Greckiey/ w ktorey my teraz iesteśmy/ oniż wszyscy szczęśliwie do porthu Niebieskiego przepłáwili się. Kátholik sam Reformowány/ da Pan Bog wkrotce gotow będąc to wszystko wywieść y pokazáć/ ták z Pismá ś. y z Rácyy iego/ iáko z tychże Doktorow świetych. Wiec y pokazáć to wprzod ná oko/ wczym zgodni/ á wczym nie zgodni mamy być z theraznieyszym

Gońiec z czym przychodźi?

Poseł sam álbo Kátholik co przynieśie?

Rzym-

Rzymſkim Kośćiołē / chcemyli być onymi pirwſzymi ſzczyrze Kátholikámi. Ktorego niż nádśćigne wypráwić do W. M. mych M. Pánow / á przez rece W. M. do wſzytkich w they Wielkiey á Sławney Koronie náſzey kocháiących ſie ſzczyrze wzbáwieniu ſwym / raczćież W. M. teraz GONCA iego miłośćiwie przyiąć / y łáſkáwe miłośćiwym á ochotnym przyiećim ſwym vcho ſwe ie^v dáć / y v innych tákież ſpráwić: ieśli być nie może v tych ktorzy W. M. nie winnie z námi vbogimi Páſterzmi W. M. winuią w iákieyś nowey á złey náuce y wierze / choć tylko v tych / ktorzy ſie z tákiey cudowney gorliwośći W. M. w prawdy y chwały świetey pomnożeniu z námi ſerdecznie weſeląc ćieſzą. Ná tym gdyż doſyć kontent chce być y zemną ſługą w Słowie Bożym ſzczyrym á Bogomodlcą vprzeymym W. M. mych M. Pánow. A w tym żyyćie zdrowi y ſzcześliwi / okwituiący we wſzelákim błogoſłáwieńſtwie Bożym / y tegoż ſámego przy ſobie / y ſwych wſzyſtkich pobożnych ſpráwách máiący / Duchem iego naświetſzym hoynie obdárzeni / ná wiethſze pomnożenie oney świetey pierwſzey Kátholickiey Wiáry / y ná obronę

iey

iey gniazdeczká Kościoła świętego przeciw nieprzyiáznym / iáko w tych podolskich kráiách / ták też wewßyskiey ná wße strony sławney tey Koronie polskiey. Amen / Amen. W Panowcách w Dzień S. Mikołáia. Roku páńskiego 1608.

W. Mściam maim M. Pánom / á dobrodźiciom

Wßego dobrá vprzeymie życźliwy
Sługá w Słowie Bożym ßczyry /
y Bogomodlcá vstáwiczny.

X. Jan Zygrowiußz
z Wierußowá.

TERTVLLIAN CAP. XI. de Præscriptionibus aduersus Hæreticos.

Confingãt tale aliquid Hæretici, (quod nempe habeant originem & ordinem Episcoporum ab Apostolis, sicut nunc Romani præsumunt) Sed etsi confinxerint, nihil promouebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolicâ comparata ex diuersitate & contrarietate suâ pronunciabit, neq; alicuius Apostoli autoris esse, neq; Apostolici: quia sicut Apostoli inter se non diuersa docuissent, ita & Apostolici non contraria Apostolis edidissent, NISI illi qui ab Apostolis desciuerunt, & aliter prædicauerunt. AD HANc igitur formam prouocabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet NVLLVM ex Apostolis & Apostolicis autorem suũ proferant, (sicut nunc sunt Euangelicæ Ecclesiæ) vt multò posteriores, quæ denique quotidiè instituuntur: TAMEN IN EADEM FIDE conspirantes, NON MINVS Apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ: Niech zmyślo co tákowego Heretycy (to iest, iż máia początek y porządek Bistupow od Apostołow iáko sie teraz Rzymiánie chłubia) Ale choćby zmyślili, nic niewygrá-

☞ Notà Regulam æternam ostendendi Fidem Catholicę Ecclesiæ vel Hæreticæ, seu Apostaticæ.

☞ Probá okazánia Kościołá

ło. Sámá ábowiem náuká ich z Apostolską porownáná z roznośći y sprzećiwieństwá swego wydasię/ iż áni ktorego Apostołá ma Autorem/ áni Apostolskiego (vczmá álbo náśládowcei) ábowiem iáko Apostołowie nie roznych náuk miedzy sobą vczyli/ ták też y Apostolscy nie przećiwneby Apostołom wydáli/ iedno oni kthorzy od Apostholow odstąpili / y ináczey opowiedáli. DO Tego tedy kształtu będą pozywáni(ći) od onych Kośćiołow (ktorzy máią od Apostołow Biskupy) áczkolwiek ZADNego z Apostholow álbo z Apostholskich áutorow swych niepokázuią (iákie teraz są Kośćioły Ewángelickie) iáko dáleko poślednieysze/ ktore náostátek káżdy dźień stánowią się: iednák w iedneyże wierze zgadzáiący się niemniey zá Apostolskie (Kośćioły) osądzone bywáią/ podług z powinowácenia Náuki.

Kátholickiegó wiáry/ álbo Heretyckiegó y od szczepieńskiego.

REGESTR ARTIKVLOW Wiary ś. Kátholickiey tu potwierdzonych.

I. O Pismie świętym. Folio 1.
II. O Kościele ś. Kátholickim. Fol. 34.
III. O Dobrowolności człowieczey. 74.
IV. O Pierworodney pośodliwości. 92.
V. O Prawdźiwym ludźi wiernych v sprawiedliwieniu. Fol. 103.
VI. O Wierze y sprawiedliwiáiącey. 140
VII. O Dobrych vczynkách Fol. 168.
VIII. O Sákrámenćiech ś. liczbie y o zgodzie á roznicy ich z Stárego Testámentu Sákrámenty. Fol. 191.
IX. O Krzćie ś. Fol. 219.
X. O Wieczerzy ś. Fol. 230.
XI. O pokucie/ spowiedźi y dosyćuczynieniu zbáwiennym. Fol. 293.
XII. O Kluczách Krolestwá Niebieskiego. Fol. 324.
XIII. O Poście. Fol. 341.
XIV. O Swiętych czći własney. Fo 361.
XV. O Obrázách. Fol. 386.
XVI. O Małżeństwie ś. Fol. 404.
XVII. O Czyścu. Fol. 424.

DIATRIBE

1.

Albo

Porownánie WIARY ś. CATHOLICKIEY ná Wschod y Zachod słońcá przedtym/ á teraz w Kośćiele EWANGELICKIM w cále w Fundámentálnych Artykulech bedacey/ á záś wtychże sprzećiwney z Kośćiołá teráznieyszego RZYMSKIEGO Wiáro.

I. ARTIKVL

Fundámentálny o Pismie ś.

Naprzod/ záwsze onim to trzymał Kośćioł ś. Kátholicki/ ná Wschodźie Słońcá bedacy.

Iż oprocz Pism Kánonu ś. Stárego y Nowego Testámentu/ innego włásnego y iemu rownego słowá Bożego niemász/ gdy ták wyznawá:

Non est verbum post verbum Mosis, post verbum Prophetarum, multo amplius post verbum Iesu Christi & Apostolorum eius. Niemász słowá (Bożego) po słowie Moyżeszowym/

Sáme Pismá ś. są słowē B. włásnym. Origenes in Esai. c. 8. Homilia 12.

postawie Prorokow/á dáleko wiecey postawie Jezu Chrystá y Apostołow iego.

Basilius Magnus lib. Moralium Regula 80. cap. 21.

Sine dubio quicquid extra diuinitùs inspiratam scripturam est, cum ex fide non sit, peccatum est: Bez wątpienia cożkolwiek krom pismá od Bogá nátchnionego iest/ gdyż z wiáry nie iest/ grzechem iest.

Chrisost. Homilia de Spiritu Sancto.

Ex quo non legit hæc scripta, sed á seipso loquitur, manifestum est, quod non habeat spiritũ S. Jáko nie czytáte rzeczy być nápisáne/ ále z siebie sámego mowi/ iáwna iest/ iż niema Duchá świętego.

Cyrillus Alexándrinus Patriarcha in Leuit. lib. 5.

Si quid super fuerit quod non diuina scriptura decernat, NVLLA alia debet TERTIA SCRIPTVRA ad authoritatem sententiæ suscipi. Jeśliby co pozostawáło czegoby pismo ś. nie rozsądziło/ żadne inne trzecie pismo do utwirdzenia sentencyey niema być przyymowáne.

Toż Kościoł Cátholicki ná Zachodzie słońcá bedacy wyznawat te słowá.

DOminus noster narrabit: & quomodo

modo narrabit? Non VERBO ſed SCRIPTVRA. In cuius ſcriptura? In Scriptura Principum. Et quorum principum? Qui fuerunt in ea: non dixit hoc, qui ſunt in ea &c. Videte quod dicat: qui fuerũt nõ qui ſunt: vt, exceptis Apoſtolis, quodcunq; aliud poſtea dicetur, abſcindatur: non habeat poſtea autoritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habet autoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura. Pan náß będźie opowiedał: á iákoż będźie opowiedał? Nie słowem ále Piſmem. W czyim piśmie? W piśmie Przełożonych. A ktorych Przełożonych? ktorzy byli w nim: (toieſt/ w Kośćiele) nierzekł tego/ ktorzy ſą w nim &c. Pátrzćie co mowi: ktorzy byli/ nie ktorzy ſą: áby/ wyiowßy Apoſtoły/ cokolwiek inßego potym będźie mowiono/ odćięto: niech nie ma nápotym powagi. Aczkolwiek tedy byłby święty ktokolwiek po Apoſtolech/ ácżkolwiek byłby wymowcą/ nie ma powagi. Abowiem Pan opowieda w Piśmie.

Hieronimus in Pſalmum 86.

Bog iuż tylko w piſmie mowi.

Idem in Epiſto. ad Gal.

Spiritus Sancti doctrina eſt, quæ libris Canonicis eſt prodita: contra quã ſi quid ſtatuant Concilia nefas duco:

Náuká Suchás. wſámich piśmiech ś.

Duchá Swiętego náuká ieſt / ktora w Xięgách Kánonu ieſt wydána: przeciw ktorey / ieśliby co poſthánowiły Koncylia / zá błędliwe álbo niegodne rzecz ſądze.

Idem in cap. 1. Aggæ. Tō. 6.

Quæ abſq; autoritate & teſtimoniis Scripturarum quaſi APOSTOLICA TRADITIONE ſpontè reperiunt, atq; confingunt, percutit gladius Dei.

Tradítie Apoſtolſkie bezpiſmá proż ny wymyſł.

Ktore (rzeczy álbo náuki) bez potwirdzenia y świádectw piſm iákoby z Tradicij Apoſtolſkiey dobrowolnie wynáyduio y zmyśláio / te odćina miecz Boży.

Auguſtin. de conſenſu Euangeliſtarũ libro 1. capi. vltimo

Dominus quidquid de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis (Euangeliſtis & Apoſtolis) tanquam ſuis manibus imperauit: Cokolwiek P. o swoich ſpráwách y powieśćiách chćiał ábyśmy czytáli / to piſáć onym / iáko swymi rękámi przykázał.

Idem cõ. Fauſtum Manich. libro 13. cap. 5.

Dominus nihil credi voluit aduerſus confirmatam Scripturarum autoritatẽ, pan chćiał áby nic niewierzono przeciw

ćiw potwirdzoney Piſm powadze.

Quis eſt tam vanus aut temerarius qui ſine vllo teſtimonio diuino affirmet ea eſſe, quæ tunc Dominus dicere noluit? Ktoż ták łżywym álbo ſwowolnym ieſt / ktory bez wſzelkiego świádectwá Boſkiego twierdźiłby te być (náuki) ktorych ná ten cżás Pan niechćiał mowić? Idem Tractatu in Ioannem 96.

Kośćioł teráznieyſzy Rzymſki tego odſtąpił / ták wierząc.

VEritatem ſalutarem (aut verbum Dei) contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis quaſi per manus traditæ &c. Quas PARI pietatis affectu ac reuerenria ſuſcipit, ac veneratur Eccleſia: Jż prawdá zbáwienna (álbo ſłowo Boże prawdźiwe) zamyka ſię w Xięgách piſánych / y bez piſmá w Trádicyách / ktore z ſámego Chriſtuſá vſt od Apoſtołow ſą wźięte / álbo od ſámych Apoſtołow iákoby przez ręce podáne ꝛc. Te (z Piſmy ś.) rownym pobożnośći áffekthem y z vczćiwośćią przyy

Conciliũ Tridentinũ ſeſſi 4. decre. de Canonicis ſcripturis.

Nie ſáme piſmá ś. ſą ſłowem Bożym.

☞ Trádycye rowney wági z Piſmy ś. w Rzymſkim Ko.

przyymuie y czći. Jnák wyznawa że Sámym Pismom wierzyć/ iest nic nie wierzyć.

☞ Wuiek w Apologiey Fol 658.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż z onym Kośćiołem Kátolickim pierwszym/ ták wyznawa.

Cõfessia wiáry po wszechney Kośćiołow Krześćiáń. Polskich/ w Sedomirzu vczyniona w pirwszim Artykule o Pismie ś.

WJerzemy y wyznáwamj wszystkie pismá ś. Prorockie y Apostolskie oboiego Testámentu / że są prawdziwym słowem Bozym. Abowiem Pan Bog sam mowił Páteryárchom/ Prorokom y Apostolom / y ieszcze podźiś dźień mowi záwsze do nas przez pismo swoie.

Powtore Kośćioł Kátolicki ná Wschodźie słońcá bedący/ to trzymał

Pismá ś. są doskonáłe.

JZtoż pisáne Słowo Boże/ ma w sobie doskonáłą náukę Wiáry y Pobożności/ Kośćiołowi Bożemu prawdźiwemu należącą z potrzeby zbáwiennej/ á też w sámych tylko iásnych mieyscách tychże Pism ś. położoną y zámkniona być twierdźił w te słowá.

Basilius Tom. 2. Proœm. 5.

Neque enim, si præcepta non omnia ad salutem, quam petimus, NECESSARIA

SARIA ESSENT, literis OMNIA fuiſſent mandata, neque apertè fuiſſet edictum, vt omnia ſeruarentur: Ani ábowiem / gdyby przykazánia niewſzyſtkie do zbáwienia/ktorego żądamy/ potrzebne były/ w piśmiech Wſzyſtkie byłyby wypiſáne/ ániby iáwnie było roſkazano / żeby wſzyſtkie záchowáne były.

In præceptiones latius diſputatas. ſeu in Aſcetica.

Haud dubiè manifeſtiſsimum hoc infidelitatis argumentum fuerit & ſuperbiæ, ſi quis eorum QVÆ SCRIPTA SVNT aliquid velit reijcere, aut eorum QVÆ NON SCRIPTA, introducere &c. Bezpochyby naiáwnieyſzy ten niewiáry y pychy dowod byłby/ ieśliby kto co z tych (rzeczy) ktore ſą piſáne chćiał odrzucáć / álbo z tych ktore nie ſą piſáne wprowadzáć.

Idem de vera ac pia fide

Bez piſma Wierzyć ieſt błądźić.

SVFFICIVNT PER SE Sacræ SCRIPTVRÆ ad veritatis indicationem. Doſtáteczne ſą przez ſię święte Piſmá ku okazániu prawdy.

Athanaſius contra Idola

Ne igitur interroges, SED SOLVm ex Sacris literis condiſcas. Sufficiunt enim quæ in illis reperias documenta:

Idem Tomo. 3. ad Serapionem Epiſt.

A ták niepytay / ále tylko z świętych pism náucz się. Dosyć ábowiem ná tych / ktore w nich znaydźieß / náukách.

Theodor Dialog. 1. cap. 8.

Ego in SOLA Scriptura acquiescó: Ja ná sámym Pismie przestawam.

Cyrillus Alexándrin. in Ioã. libro 12. cap. 68.

Non omnia quæ Dominus fecit, cõscripta sunt: sed quæ scribentes tàm ad mores, quàm ad dogmata putarunt sufficere: Nie wßystkie rzeczy ktore Pan czynił / so nápisáne: ále ktore Pisárze ich ták do obyczáiow / iáko y do náuk rozumieli że ná nich dosyć.

Chrysost. in 2. Epist. Tessalon. Homil. 3.

Omnia clara sunt & plena ex Scripturis diuinis. Quæcunq; necessaria sunt, manifesta sunt, Wßystkie so iásne y dostátecżne z Pism ś. (náuki) ktore kolwiek so potrzebne / iáwne so.

Toż Kościoł Kátolicki ná Zachodźie Stoncá bedacy / trzymat.

Irenæus libro 2. cap. 47.

RECTISSIMÈ scimus, quia SCRIPTVRÆ PERFECTÆ sunt, quippe à Verbo Dei & Spiritu eius dictæ: Nalepiey wiemy / iż pismá doskonále so / bo od Słowá Bożego / y od Duchá iego powiedźiáne so.

Pismá ś. doskonále.

Adoro

Adoro plenitudinem Scripturæ, quæ MIHI & factorem manifestat & facta &c. Scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptũ, timeat VÆ illud adycientibus aut detrahentibus destinatum: Cżcże pismá doskonáłość/ktora Mi y Stworzyćielá obiáwia y spráwy ꝛc. Ze nápisáno/ niech vkaże Hermogenesow wárzstát. Jeśli nie iest nápisano/ niech sie boi Biádá onego przydawáiącym y vymuiącym ná gotowánego.

Tertulia. aduersus Hermogenẽ cap. 11.

Nam doskonále do Wiáry.

Auser Hæreticis quæcũq; sapiunt cũ Ethnicis, vt de SCRIPTVris SOLIS quæstiones suas sistant & stare non poterunt: Odym Heretykom/w cżymkolwiek mądrzy są z Pogány/ żeby z Pism sámych questie swe wywodźili/ á ostáć sie niebędą mogli.

Idem de Resurecti earnis capi. 3.

Znák y strutá ná Heretiki

IN Scriptura Sacra quid tenendum, & quid sugendũ sit, PLENE inuenietis. W pismie świętym coby trzymáć/ y cżegoby sie chronić potrzebá/ dostátecż nie naydźiećie.

Augustin. ad fratres in Eremo serm. 38.

In tantum te Domine CONSTANTI Imperator, admiror, FIDEM TANTVM secundum ea, quæ scri-

Hilarius ad Cæsarẽ Cõstãtiũ.

pta sunt desiderantē. Et merito planè ad illa ipsa Vnigeniti Dei eloquia festinans &c. Hoc qui repudiat, Antichristus est, & qui simulat Anathema est:

Wielce się tobie pánie Konstánty Cesárzu/ dziwuie/ że Wiáry tylko podług tego co nápisano iest prágnieß. A słußnie zgolá do onych sámych Jednorodzonego Bożeo (Syná) słow kwápiß się. 2c. To kto wzgardza Anteychryst iest/ á kto zmyśla/ przeklęty iest.

Cesarz tylko z pism wierzył.

Antychryść znák.

Idem in Psalmum 132. quendam

Quæ libro legis non continentur ea nec nosse debemus: Czego w Xięgách Zákonu niemaß/ o tym áni wiedzieć mamy.

Augustin. in Ioan. Tract. 49.

Cum multa fecisset Dominus Iesus non omnia scripta sunt. Electa sunt autem quæ scriberentur, quæ SALVTI credentium SVFFICERE videbantur. Gdyż wiele vczynił Pan Jezus (innych rzeczy) nie wßystkie nápisáne so. Lecz wybráne so ku nápisániu te/ ktore zbáwieniu wierzocych dośyć być zdáły się.

Idem de doctrina

In ijs enim quæ APERTE in scriptura posita sunt, inueniuntur ILLA

omnia

OMNIA quæ continent FIDEM, MORESq́ viuendi: W tych ábowiem (mieyſcách) ktore Jáśnie w Piſmie położone ſą / znáyduią ſię one wſzyſtkie (náuki) kthore zámykáią wiáre y ſpoſob żyćia. Chriſtiana lib. 2. cap. 9.

Scriptura eſt theſaurus NVLLO BONO carens, omnibus bonis redundans: Piſmo ieſt ſkárbem ktoremu żadnego dobrá niedoſtáie / we wſzyſtkich dobrách opływáiącym. Carolus Magnus. li. de Imaginib. 2. cap. 30.

Kośćioł Rzymſki Teráznieyſzy odſtąpił od tego / gdy ták vczy.

SCripturas ſine traditionibus nec fuiſſe neceſſarias, nec ſufficientes ad doctrinam neceſſariam ſiue de fide, ſiue de moribus. Jż Piſmá bez tráditij áni potrzebne áni doſkonáłe były do náuki potrzebney bądź ó wierze / bądź o obyczáiách. Y owſzem to twierdźi. Bellarminus de verbo Dei nõ ſcripto li. 4. cap. 3. 4 Piſmá ś. niedoſkonáłe.

Si ſolam Scripturam fidei Regulam Chriſtus in Eccleſia reliquiſſet, quid aliud quam gladiũ Delphicum haberemus? Quem, inquit Ariſtotel. in Polit. fabri ærarij faciunt ob inopiam: Turrianus Ieſuita cõtra Sadoclem Fol. 99.

Gdyby

Gdyby pismo sámo Wiáry práwidłé Christus w Kościele zostáwił był/ coż inne° / iedno miecz Delficki mielibychmy: Ktory/ mowi Aristoteles w politice/ kowale czynio dla niedostátku. To iest/ broń od niewoli niepewna y námarnieyßa / iáko ná niedostátnieyßa. Stądże one słowá iego: VANVS est LABOR qui SCRIPTVRIS impenditur. Scriptura.n.est egenũ quoddam elementum: Dáremna iest pracá/ ktora około pism czynioná bywa. Pismo ábowiem iest czczym nieiákim elementem. Owa/ Woskowym Nosem A to wßystko wźiał z Heretykow / o ktorych ták z Oycow ieden pißę:

Cum ex Scripturis arguntur in accusationem earum conuertuntur, quia non possit ex his inueniri veritas, ab iis qui ignorant TRADITIONEM. Non per literas sed per Viuam vocem traditam: Gdy z pism strofowáni bywáio/ku ohydzeniu ich obracáio sie/ iákoby niemoglá z nich być ználeziona prawdá/ od tych/ ktorzy nieumieio Trádytiey. Nie przez pismá ále przez głos żywy podány.

Kościoł

☞ Pismo ś. Delphicki miecz.

Hosius Cardi. libr. de expresso verbo Dei.

☞

Pighius Hierarch. lib. 3. ca. 3 Woskowym nosem.

Irenæus li. 3. ca. 2.

☞ Heretycki zwyczáy pismánie doskonáłe być/ vdáwáć bez Trádycyy.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odſtąpiwſzy/ onoż z onym Kośćiołem Kátolickim pierwſzym/ ták wyznáwa.

WIerzemy też y to/ że w tym Piſmie Bożym ma Kośćioł powſzechny zupełnie/ wſzyſthki rzeczy oznáymione/ kthorychkolwiek potrzebá ieſt y do wiáry zbáwienney/ y do odrodzenia żywotá nowego/ á pobożnego. O co Pan Bog miánowićie y ſrodze przykázał/ áby ludzie nic ſwego nie przydawáli áni vmnieyſzáli.

w Kōfeſsiey wyżſzey miánowáney támże.

Potrzećie Kośćioł Kátolicki ná Wſchodźie bedacy/ to trzymał.

BIBL. Z. N. IM. OSSOLIŃSKICH

IZ te piſmá ś. ktore ſáme zá właſne á ſzczyre ſámo ſłowo Boże bez wſzego wątpienia máia być przymowáne od wſzech wierzacych/ y zá Kánon álbo práwidło doſkonáłe wiáry y pobożnośći trzymáne/ tylko te ſa/ ktore w Bibliey ś. zámknione ſa: y to ták/ że tylko dwádźieśćiá y dwoie Xiag w ſtárym Teſtámeńćie ſa Kánonē: á inne wſzyſtkie Apokryphá: to ieſt/ niepewne/ y powagi do wiáry y pobożnośći z onymi rowney niemáiace/ tylko ile ſie z nimi zgádzáia. W Nowym záś Teſtámeńćie wſzyſtkie zgołá ktore po dźiś dźień ſa zá

Cánonickie Xiegi ktore ſa/ á ktore Apokryphá.

są zá Kánon szczyry trzyma. Owa Stáry Testáment Hebráyskim iezykiem, á Nowy Testáment Greckim tylko nápisány Kánonem zowie. Czego wszystkiego the słowá iego są świádkiem.

Cyrillus Hierosolymatanus Catech 4.

Hos 22. libros lege, cũ APOCRYPHIS autem NIHIL habeas negotij. Has autem meditare Scripturas, quas in Ecclesia confidenter legimus. Multò prudentiores te & religiosiores fuerunt Apostoli, & primi Episcopi veritatis duces, qui nobis eas tradiderũt. Tu itaq; cum sis filius Ecclesiæ, non transgrediaris illos terminos: Te 22. Xiąg czytay/ ále z Apokryfámi żádney niemiey spráwy. Te tedy rozmyślay Pismá/ ktore w Kośćeile śmiele czytamy. Dáleko mędrszy nád ćie y nabożnieyszy byli Apostoli/ y pierwszy Biskupi prawdy Wodzowie/ ktorzy nam one podáli. Ty tedy gdyżeś iest Syn Kośćiołá nieprzestępuy onych gránic.

Athanas. in Synopsi diuinæ Scripturæ fol. 97. Tom. 4.

Sunt itaq; Canonici veteris Instrumenti libri 22. literis Hebraicis numero pares. Præter istos sunt adhuc alij eiusdem Veteris Instrumenti libri, NON CANONICI, Sapientia Solomonis, Syrach, Ester, Iudith, Thobith, &c.

Istis

Istis etiam connumerantur MACCHABÆORVM LIBRI 4. Cantica Solomonis, Susannæ Historia. Hi in veteri Testamento sunt quibus contradicitur: So tedy Kánonickie Stáre° Testámentu Kśięgi 22. literom Hebráyskim w liczbie rowne. Oprocz tych so ieszcze inne tegoż stárego Testámentu Kśięgi nie Kánonickie Mądrość Solomonowá/ Syrachowá/ Esther/ Judyth/ Tobiasz/ &c. Tymi też policzone bywáio Máchábeyskie Kśięgi czworo/ Pieśni Solomonowe/ Zuzánny Historya. Też so w stárym Testámencie ktorych nie przyymuio. Też tylko tak stárego iáko y Nowego Testámentu Kśięgi Koncylium Laodiceńskie około Roku Páńskiego 364. zá Kánon przyznáło/ o inszych tak powiedziawszy.

Idem ibidem folio 140. editionis Frobenianæ.

Kśięgi nie Kánonickie ktore so.

Concilii Laodicenum Canone 59.

Non oportet libros qui sunt extra Canonem legere in Ecclesiis, NISI SOLOS Canonicos Noui & veteris Testamenti. Nie trzebá Kśiąg Niepráwowiernych czytáć w Kośćiech/ ale tylko sáme práwowierne Stárego y Nowego Testámentu.

Toż Ko-

Toż Kośćioł Kátolicki ná zachodźie bedący/ tákże wyznawał.

Cyprianꝰ in Expoſitione Symboli Apoſto.

☞ Máchabeyſkie Xięgi Apokrypha iákiey wági.

a Hilariꝰ Præfatione in Pſal.

b Hiero. in Prologo Galeato & Præfatione in lib. Regũ & in Prouerb. Solomonis.

c Gregor. Magnꝰ in Iob. lib. 19 cap. 17.

d Caietanus Cardinalis in librũ Eſter cap. 10.

SCiendum eſt, quod & alij libri ſunt qui non Canonici, ſed Eccleſiaſtici a Maioribus appellati ſunt, vt eſt Sapientia Solomonis, Syrach. Eiuſdem eſt ordinis libellus Thobiæ & Iudith, & MACCHABÆORVM libri &c. Quæ omnia legi quidem in Eccleſiis voluerunt, NON TAMEN proferri ad autoritatem ex his FIDEI confirmandam: Potrzebá wiedźieć/ iż też inne Kśięgi ſą/ ktore Niepráwowierne/ ále Kośćielne od Stárßych názwáne ſą/ iáko ieſt Mądrość Solomonowá/ Syrách. Tegoż ieſt porządku Kśiążeczká Tobiáßowá z Judyt/ y Máchábeyſkie Kśięgi 2c. Kthore wßyſtkie czytáć záiſte w Kośćielech dopuścili/ á wßákże nie przywodźić z nich świádectw ku potwirdzeniu Wiáry pewnej. Toż przez Hilariuſá a Hieronimá b Grzegorzá Wielkiego c y innych bárzo wielu. Co też onich Kardynał d Rzymſkiego Kośćiołá wyznał wthe ſłowá:

Reli-

Reliqui libri videlicet Iudith, Thobiæ & Macchabæorũ á Diuo Hieronimo extra Canonicos libros ſupputantur & inter Apocripha locantur, cum libro Sapientiæ & Eccleſiaſtico, vt patet in Prologo Galeato. Nec turberis nouitie, ſi alicubi repereris libros iſtos inter Canonicos ſupputari vel in ſacris Conciliis, vel in Sacris Doctoribus: Nam ad Hieronimi limam reducenda ſunt tam verba Conciliorum quám Doctorum, & iuxta illius ſententiam ad Chromatium & Heliodorum Epiſcopos. Iſti & ſi qui alij ſunt in Canone Bibliæ ſimiles, non ſunt Canonici, hoc eſt, Regulares, ad firmanda ea quæ ſunt fidei. Poſſunt tamen dici Canonici, hoc eſt, Regulares ad ædificationem fidelium, vt pote in Canone Bibliæ ad hoc recepti & auctorati. Cũ hac enim diſtĩctione diſcernere potes & dicta Auguſtini in ſecundo de doctrina Chriſtiana & ſcripta in Concilio Florentino ſub Eugenio quarto, ſcriptaq; prouincialibus Conciliis Carthaginenſi & Laodicenſi & ab Innocentio & Gelaſio Pontificibus: Inne Xiegi/ Toieſt/ Judith/ Tobiaßá/ y Máchábeyſkie/ Hieronim ś. oprocż Práwowiernych

Nota.

Canonic, liber duplex.

Xiegi Apokryfá.

wiernych Xiąg liczy / y między Apokryphámi kładzie / z Xięgo Mądrości y Ecclesiástykiem / iáko iest w przedmowie Galeáto. ☞ Nie trwoż się Nowaku álbo nieuku / ieśli gdźiekolwiek znáydźieß te Xięgi między Práwowierne policżone / bodź náświętszych Synodźiech / bodź v Doktorow ś. Abowiem do proby Hieronimowey przywiedźione máio być ták słowá Concyliow iáko y Dokthorow / y podług iego Sentencyey do Chromaciusa y Heliodorá Biskupow. Te / y ieśli ktore inne so w Kánonie Bibliey podobne / nie są Cánonickie / to iest / práwowierne / ku potwierdzeniu tych rzeczy ktore należo do Wiáry. Mogo iednák názwáne być Cánonickimi / to iest / práwowiernymi ku zbudowániu Wiernych / iáko dla thego w Canon Bibliey przyięte / y w powáżność wźięte. Tym ábowiem rozdźiálem rozeznáć będźieß mogł y słowá Augustynowe we wtorych Xięgách o Náuce Krześćiáńskiey / y pismáná Concilium Florenteckim zá Eugeniußa Czwartego: Pismá też Prowincialnych Conciliow / Cárthágineńskiego y Láodiceńskiego / y od Innocentiußa y Geláziußa Papiezow nápisáne. Aten Canon Pism

Apokryphá iáko są policżone zá Kánonickie Xięgi.

☞ Cánonickie Xięgi dwoiáko názwáne.

Cánon

ś. nie

ś. nie w Łáćińskim iezyku ále w Hebráiskim y w Greckim ćiż Oycowie ś. przyznawáli być prawdźiwy/ gdy ták piszą: Frequenter ad monuimus NON POSSE Satisfactionem intelligētiæ ex LATINITATIs translatione præstari. Częstokroć vpominalichmy/ iż niemoże doskonále wyrozumienie z łáćińskiego przekłádu być dáne.

Pism ś. wktorym Jezyku? Hilarius in Psalmum 118.

Łáćiński text nie iest doskonáły.

Vt VETERVM librorum FIDES DE HEBRÆIS voluminibus examinanda est, ita NOVORVM GRÆCI Sermonis normam desiderat: Jáko Stárego Testamētu Pewność z Hebráiskich Xiąg rozbieráná ma być / ták Nowego Testámentu Xięgi Greckie° ięzyká sznuru potrzebuią.

Hieronimus Epistola 28. ad Lucinium.

Hebrayski y Grecki text Cánonē.

Kośćioł Rzymski Teráznieyszy odstąpił od tego / gdy to przećiwnie twierdźi.

Iż zgołá wszystkie á wszystkie Kśięgi żádney niewyymuiac ktore iedno są w Vlgáćie Łáćińskiey są Canonickie/ álbo práwidłem Wiáry. Owa tá sáma Vulgátá/ á nie text Grecki álbo y Hebráyski: inák trzymáiace/ przeklina w te słowá. Si quis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ec-

Cánon nowy Kośćiołá Rzymskiego.

clesia Catholica legi consueuerunt, & in Veteri VVLGATA Latina editione habentur, pro sacris, & Canonicis non susceperit, Anathema sit: Jeśliby kto Xięg tych całych zewszystkimi ich częściami/ iáko w Kościele Kátholickim zwykły się czytáć/ á w stárey Wulgacie Láćińskiey są/ zá święte y zá práwowierne nie przyiął: niech będzie przeklęty. Czym inne fundámentá Wiáry/ nowe Oryginały postánowił Kościoł Rzymski nád przykład onych Oycow ś. gdy Apokryfá zá Cánon/ y Láćińskí text Wulgaty miasto Hebráiskiego y Greckiego osadził: á zátym też koniecznie inszą á Nową Wiárę ma.

Nowe Fundámentá y nowá Wiárá Rzymská

Kościoł záś Ewángelicki to reformował odstąpiwszy tego/ á ono z Kościołem Kátolickim pierwszym ták wyznawáiąc.

Confessia cap. 1. iáko wyżey. Pism ś. nieprzyiáćiele ktorzy Heretycy?

BRzydźimy się wszystkimi Sektámi y błędy Arthemoná/ Mánicheuszow/ Wálentyniánow/ Cerdoná y Márcyonitow/ ktorzy nie wierzyli temu/ áby Pismo ś. z Duchá Bożego być miáło/ y część tylko przyymowáli/ niektore pomieszowáli/ niektore pofálszowáli. Jednák niechcemy tego zámilczeć/ iż niektore Xięgi stárego Testámentu od stárych Doktorow są

názwáne

názwáne Apokryphá / to ieſt niepewne á ſkryte / o ktorych w Kośćiele Bożym pewnego świádectwá y pámięći ludzkiey nie było. Tákowe Piſmá niektorzy Doktorowie zwáli Kośćielnymi / z tey przyczyny / iż choćia ich w Kośćiele czytáć dopuſzczano / wſzákże ku potwierdzeniu Artykułow Wiáry świádectwá żadnego z nich nieużywáno. O czym Auguſtyn ś. in libro de Ciuitate Dei 18. cap. 38. przypomina / że w Xięgách dźieiow Krolewſkich miánowáne bywáio niektorych Prorokow imioná y Xięgi / ále niemáſz ich in Canone, to ieſt / że pámięći o nich żadney áni wiádomośći pewney w Kośćiele Bożym miedzy wiernymi niebyło. A iż doſyć mamy ná tych Xięgách ku pobożnośći wſzelákiey / ktore ſą z dawná zgodne od potomkow Apoſtolſkich w Kośćiele powſzechnym wyświádczone.

Apokryphá Xięgi co ſą.

Poczwarte Kośćioł Kátolicki ná Wſchodźie będący to trzymał.

Iż te Piſmá Cánonickie przerzeczone Wiáre y poważność á pewność máią / nie z

Pism ś. poważność od sámego Bogá/ á nie od kośćiołá.

Angołow / álbo od ludźi iákich Swiętych że ie podáli/álbo okazáli: ále z Bogá sámego/że od niego są przez Duchá ś. nátchnieniem iego podáne/y nápisáne przez ludźi ś. właśnie iákoby iego własna ręka. A te Wiáre y poważność w sámych sobie dostátecznie máią/iáko nieomylne w swych powieśćiách. Czego świádkiem są te iego słowá.

Clemens Alexãdrinus libro Stromatũ 7.

NON expectamus TESTIMONIVM, quod datur AB HOMINIBVS, SED VOCE Domini probatur, quod quæritur: quæ est MAGIS digna FIDE QVAM quæuis demonstrationes: vel potiùs quæ est SOLA demonstratio, per quam scientiam qui solùm gustauêre Scripturas, sunt fideles: Nie czekamy świádectwá ktore się dáie od ludźi/ lecz słowem páńskim dowodźi się to/ o co spor: ktore iest więcey godne Wiáry/ niżli ktoreżkolwiek dowody/ álbo ráczey ktore iest Sámo dowodem/ przez ktorą vmieiętność/ kthorzy tylko skosztowáli Pism/ są wiernymi.

☞ Sámo Pismo iest dowodem dowodow.

Chrisost. in Epist. ad Galat. Homilia 1.

Angelis præponit Scripturas (Apostolus) Nam Angeli sunt serui, sed Scripturæ non à seruis, sed à Domino Deo ipso venerunt: Nád Angoły przełożył Pismá (Apostoł) Abowiem Angeli są słudzy/

Pismá ś. więtsze nád Angoły.

á lecz

á lecz Piſmá nie od ſług / ále od ſámego Páná Bogá przyßli.

Sufficiunt PER SE Sacræ & diuinitus inſpiratæ Scripturæ, ad veritatis indicationem: Doſtáteczne ſą przez ſie ś. y od Bogá natchnione Piſmá ku okazaniu prawdy.

Athanaſius contra Idola. Piſmá ś. Przez ſie ſámego dne Wiáry.

Toż Kośćioł Kátolicki ná Zachodźie będący wyznáwał.

DEus Scripturam condidit, quæ Canonica nominatur, EMINENTISSIMÆ AVTORITATIS, cui fidem habemus de his rebus quas ignorare non expedit, nec per noſmetipſos noſſe idonei ſumus: Bog Piſmo ſpráwił / kthore práwowierne názywá ſie / przenaywyżßey powáżnośći / ktoremu wierzemy o tych rzeczách / o ktorych niewiedźieć nie godźi ſie / áni ich przez nas ſámychże poznáć ſpoſobni ieſtechmy.

Auguſtin. de Ciuitate Dei lib. 11. cap. 3.

Bog ſam dał Piſmom ś. przenaywyżßą powagę.

Ciuitas Dei credit Scripturis S. & Veteribus & Nouis, quas Canonicas appellamus, VNDE FIDES IPSA concepta eſt, ex qua iuſtus viuit: Miáſto Boże (to ieſt Kośćioł Kátolicki) wierzy Piſmom ś.

Idem Ibidem li. 19 cap. 18.

Wiárá s Pism ś.

Stárego y Nowego Testámentu / ktore práwowiernymi názywamy / skod Wiárá sámá záczętá iest / z ktorey spráwiedliwy żyie.

Idem lib. 2. contra. Cresconiũ cap. 31.

Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant, quos OMNINO iudicare NON audeamus, & secundum quos de cæteris literis vel fidelium vel infidelium liberè iudicemus: Kánon (álbo ſnur) Kościelny postánowiony iest / do ktoregoby pewne Prorokow y Apostołow Xięgi przynależały / ktorych zgołá sądźić nie ważmy ſie / y podług ktorych o innych Pismiech ták wiernych / iáko y niewiernych bespieczńie sądźmy.

Sáme Pismá ś. wszytkich sądzą á onych nikt.

Idem de vnitate Ecclesiæ cap. 10.

Nemo mihi dicat quid dixit Donatus &c. Quia nec CATHOLICIS EPISCOPIS consentiendum est, sicubi forte falluntur, vt contra Canonicas Dei Scripturas aliquid sentiant: Nikt mi niech nie powieda / co mowi Donatus. Abowiem áni Kátolickim Biſkupom ma być zezwolono / ieśli gdźie ſnadź błędzą / że przeciw práwowiernym Boſkim Pismom nieco by rozumieli.

Cátolickich Biſkupow nie záwzdy ſłuchać.

Nec ego NYCÆNVM, nec tu debes

Arimi-

Ariminenſe tanquã præiudicaturus proferre CONCILIVM. Nec ego huius autoritate, nec tu illius detineris: SCRIPTVRARVM autoritatibus, non quorumq; proprijs, ſed vtriſq; communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione cõcertet. Vtriq; legimus, vtriq; tanti ponderis molibus cedamus. [a] Ego huius Epiſtolæ autoritate non teneor quia literas Cypriani non vt Canonicas habeo, ſed eas ex Canonicis conſidero, & quod in eis diuinarum Scripturarum autoritati congruit, cum laude eius accipio: quod a, non congruit, cum pace eius reſpuo &c. [e] MAIOR EST qnippe SCRIPTVRÆ autoritas, quam OMNIS humani ingenij Capacitas: Ani ia Nyceńſkiego/ áni ty Arymineńſkiego / iákobyś miał oſądźić álbo ßkodźić / maß przywodźić Concylium. Ani ia tego poważnośćią/ áni ty onego obowiązányś ieſt. Piſm poważnośćiámi / nie ktorychkolwiek włáſnymi/lecż zá ſpolnymi nas obudwu świádkámi/ rzecż z rzecżą / ſpráwa z ſpráwą/ przyczyna z przyczyną niech ſię roſpiera. Obádwa czytámy/ obádwa ták wielkiey wági ćiężárom vſtąpmy &c.

Idem contra Maximinum li. 3. cap. 14.

a Idẽ contra Creſconium lib. 2. cap. 32.

e Idẽ contra Geneſ ad literam lib. 2. c. 5.

Piſm ś. więkſza poważność niż Concyliow ś. y Biſkupow bo wßytkich Piſmáś ſądzą.

Pismá Doktorskie niemáią powági bez Pism ś. Jáko ie odrzucáć y przymowáć wolno? Pism ś. naiwiekszá powáżność. Idē libr. Cōfessionū 6. cap. 5.

Ja tego listu poważnośćią nie iestem obowiązány/ iż pism Cypryanowych iáko zá Práwowierne niemam / lecz one z Práwowiernych miárkuię / y co się w nich z świętych Pism poważnośćią zgadza / z vczćiwośćią iego przyymuię: co się záś niezgadza / bez obrázy iego odrzucam 2c.

Więtsza ábowiem záiste iest Pismá powáżność / ániżli wszystká ludzkiego dowćipu wielkość.

PERSVASISTI mihi (ô Deus) non qui crederent libris tuis, quos tanta ferè autoritate in omnibus gentibus FVNDASTI: Sed qui non crederent esse culpandos: NEC audiendos esse, si qui fortè mihi dicerent: VNDE SCIS illos libros vnius veri & veracissimi Dei Spiritu esse humano generi ministratos? Id enim maximè credendum erat &c. Ideoq; cum essem9 INFIRMI ad inueniendā liquidâ ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset autoritate sacrarum literarum, iam credere cæperam, nullo modo TE fuisse TRIBVTVRVM tam excellentem illi Scripturæ per omnes iam terras autoritatem, NISI ET PER IPSAM TIBI credi, &

di, & per ipſam TE quæri voluiſſes: Rádą twoią (o Boże) przywiodłeś mię / iż nie ći ktorzyby wierzyli Xięgom twoim / ktoreś táką iákmiarz poważnośćią wewſzyſtkich narodźiech vgruntował: lecz ći ktorzyby nie wierzyli máią być winowáni: áni ſłucháni máią być / ieśliby ktorzy ſnadź mowili: Skąd wieſz że one Xięgi iednego prawdźiwego á naprawdźiwſzego Bogá Duchem ſą narodowi ludzkiemu podáne? To ábowiem nawięcey miáło być wierzono ꝛc. A ták gdychmy byli mdłymi ku ználeźieniu iáſnym dowodem práwdy / y dla tegoż nam potrzebá było poważnośći Piſm ś. iuż wierzyć poczołē / iż żadną miárą ty nieużyczyłbyś ták wynioſłey onemu Piſmu iuż powſzyſtkim świećie powagi / gdybyś był y przez onoż tobie wierzyć / y przez onoż ćiebie ſzukáć nie chćiał.

Bog ſam czyni powage Piſmom ś.

Quæſtia Skąd Piſmá máią poważność / potępiona.

Bez Piſma nie ieſt iáſná prawdá.

(A thák iuż łácwo zrozumieć może / iż iáko o mdłym á nie iáko o doſkonałym Cátholiku / te ſłowá máią być rozumiáne: Ego Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret autoritas. Ja Ewángeliey nie vwierzyłbym / gdyby mię Powſzechnego Kośćiołá nieruſzyłá byłá poważność: Czego też przykład máſz w Sámarytániech)

Idem cōtra Epiſt. Fundamē cap. 5.

Joan 4. ℣. 39. áż do 43.

Exce-

Hieroni. in Psalm. 86.

Exceptis Apostolis, quodcunq; postea dicetur, abscindatur: non habeat autoritatem. Quamuis ergo SANCTVS SIT POST APOSTOLOS, quamuis disertus sit, non habet autoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura: Wyiowszy Apostoły/ cokolwiek potym będźie mowiono/ niech będźie odćięto: niech niema nápotỹ powagi. Aczkolwiek tedy byłby świety po Apostolech/ áczkolwiek byłby wymowcá nie ma powagi. Abowiem Pan opowieda w Pismie.

Pism ś. większa poważność niż Kośćiołá świętych.

Sine autoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem: Bez poważnośći pism ś. wielemowność niema wiáry.

Idem in Episto. ad Titum. cap. 1.

Vincentiꝰ Lyrinẽsis cap. 2.

Cum sit PERFECTVS Scripturæ CANON sibiq; AD OMNIA SATIS SVPERQ; sufficiens, quid opus est, vt ei ECCLESIASTICÆ intelligentiæ iungatur AVTORITAS? Gdyż iest doskonáły pismá Cánon/ y w sobie do wszystkiego dosyć y náder dostáteczny/ coż zá potrzebá iest/ áby mu Kośćielnego rozsądku przydáná byłá poważność? Dlategoż táki dekret samże Rzymski

Pismu ś. Kośćielney powági nie potrzebá dlá pewnośći.

mſki Kośćioł wydał. Quod dicitur de APPROBATIONE SCRIPTVRÆ per Eccleſiam, non intelligitur NISI de ea, quæ erat tempore Apoſtolorum, qui Spiritu Sancto repleti erant, viderant miracula, & doctrinã Chriſti audiuerant. Atq; ideo probati TESTES erant VERITATIS Scripturæ. SED qui hanc AVTORITATEM extendere vult AD ECCLESIAM QVÆ poſtea ſecuta eſt, is certe HÆRETICVS cenſendus eſt, cuiuſcunq; ſit conditionis: Co ſię mowi o potwierdzeniu Piſmá przez Kośćioł/ nierozumie ſię tylko o tym/ Ktory był czáſu Apoſtołow/ Ktorzy Duchem ś. nápełnieni byli / widźieli cudá / y náukę Chryſtuſowę ſłyßeli. Y dla tegoż doświádczeni świádkowie byli prawdy Piſmá. Ale kto tę powagę wyćiągnąć chce do Kośćiołá / ktory potym náſtąpił / ten záiſte Herethykiem ma być rozumiány / iákiegożbykolwiek ſtánu był. Owá przyznawáł y to: iż Maior fuit Eccleſiæ primitiuæ autoritas quoad prædicta, quam nunc ſit: & non eſt in

Durãdus lib. 3. diſtinct. 24. quæſt. 1. articul. 9.

Nota.

Piſm ś. ktory Kośćioł ieſt świátkiem:

Kośćioł teraznieyßy nie ma powági. tey co pirwßy.

Gerſon de vita Spirituali ani-

mæ lectione 2. Corollario 7 Numero 61. To. 3.

est in potestate PAPÆ, aut CONCILII, aut ECCLESIÆ immutare Traditiones (Scripturas intelligens Canonicas) datas ab Euangelistis & a Paulo, sicut quidam delirant. Nec habent quo ad hoc quod est facere aliquid esse purè de fide, parem auctoritatis firmitatem: Wietszá byłá pirwszeº Kościołá poważność ile do przerzeczonych (spraw) ániżli teraz iest: y nie iest w mocy Papieżowey/ álbo Synodowey/ álbo Kościołá odmienić Trádycye (Pismá rozumieiac práwowierne) dáne od Ewángelistow y od Páwłá/ iáko niektorzy vtráćiwszy rozum vdáio. Ani máio ile do tego/ żeby co mogło być podáno zgołá zá Artykuł wiáry/ rowney poważnośći mocy.

Kośćiołá pierwszego wiekszá powága.

Papież nowego Artykułu stánowić niemoże áni odmienić postánowienia Apostolskiego.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy odstopił od tego/ ták vczac.

a Coster9 Iesuita Enchiridij Fol. 44.

b Eccius in Enchiridio de Ecclesia.

c Hosius Cardinal.

a SCripturam esse mortuam literã, scriptam atramẽto in membrana vel charta, quæ Ecclesiæ censensu (id est Papæ) indiguerit b Non esse authenticam, nisi Ecclesiæ autoritate. c Pio sensu ab illo (Hermanno) dici potuisse, SCRIPTVRAS

RAS nō pl9, quam FABVLAs ÆSOPI valere abſq; Eccleſiæ teſtimonio. d Et niſi Eccleſiæ crederemus teſtimonio illas non plus apud nos valituras, ac alium quempiam librum PROPHANVM. e Maiorem eſſe autoritatem PAPÆ quā Sanctorum. Hunc omnia & ſuper omnia eſſe: f Diſpenſare contra Apoſtolum: g De omnibus præceptis Veteris & Noui Teſtamenti. h Vnde ſi totus mundus ſententiaret in aliquo negotio contra Papam, videtur quod ſententiæ Papæ ſtandum ſit. a Iż Piſmo ieſt martwą litero/ piſáną inkauſtem ná párgáminie/álbo ná pápierze / kthore zezwolenia Kośćielnego (to ieſt Pápieżowego) potrzebowáło. A (b) Iż nie ieſt pewne / tylko zpowagi Kośćiołá. Iż pobożnym c wyrozumieniem mogło ſię rzec od onego (Hermanná) że Piſmá nie więcey niż báśni Ezopowe ważą bez poważnośći Kośćiołá. Y gdybyſmy Kośćielnemu niewierzyli świádectwu/tedyby one niemniey v nas ważne były/ iedno iáko inna świecka Xięgá.

de autoritate Scripturæ li. 3. Fol. 197.
d ~~[illegible]~~
e Antonin. Tractatu de autoritate R. Pōtifi. & in Sūma
f Gratian9 Diſtinctione 34. Can. Lector.
g Summa Angelica in dictione Papæ.
h Anton. vt Sup.
a Coſterus Piſmo martwa litera zowie.
b Eccius nie bić pewne bez Papieżá. c Hozyus Piſmá święte báśni Ezopowe bez Papieżá zwáć dopuſzcza.

d. Mulchusius animaduersionum pagina. 10.

d Antoni. Papieská wyniosłość y moc nád Pismá ś. e Gratian. f Summa Angelica. g Antoni.

d Iż wietsza iest poważność Papieżowá niż świętych: á iż ten iest wszystkim y nád wszystko: (e) A przećiw Apostołowi stánowić może: f przećiw wszystkim przykazániom Stárego y nowego Testámentu. g Stądże gdyby wszystek świát zámknął zgodnie przećiw Papieżowi / zda się iżby ná zdániu Papieskim potrzebá przestáć. A te náuke wźiął cześćią od Heretykow Válentyniánow / ktorzy tákże vdawáli / Scripturas non esse ex autoritate. Iż Pismá nie máią swey poważnośći / iáko pisze Ireneus: cześćią z Mánicheuszow / ktorzy áby / tym snádniey Mánicheuszá Głowy swey trádytie oprocz Pismá podáne / vdawáiąc iż iemu od Duchá ś. były obiáwione / według onych słow Chrystusowych: Ieszcze mam wiele wám powiedźieć ꝛc. obronili / tedy Práwowiernym Cátholikom zbiiáiącym ie tym / że iuż nikomu oprocz Pismá ś. nie ma być wierzono / táką questią zádawáli ná to: Skąd wiesz iż te Xięgi są od Bogá prawdźiwego podáne? Oczym iuż wyższey Augustyn święty.

☞ Skąd te náuke ma Koś. Rzymski Ire. lib. 3. cap. 2.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował / gdy tego odstąpiwszy / onoż z onym Kośćiołem Kátolickim pierwszym / ták wyznawa.

Támże iáko wyższey.

Wierzemy y wyznáwamy iż wszystkie Pis-

tie pisma ś. Prorockie y Apostolskie obo-
iego Testamentu o ktorych w Kościele
powszechnym nigdy watpienia niebyło
(iż od Prorokow y Apostołow poszły) że so
prawdziwym słowem Bożym / á iż po-
ważność y pewność swoie nie od ludzi
bioro / ale sáme w sobie máio dostáteczż-
nie &c. Przetoż tak rozumiemy / że z te° pis-
má dochodzić musimy prawdziwey mo-
drości y pobożności / z tego pisma Kościoł
powszechny powinien się w obyczáiách y
w rzodzie dobrym pomnażáć / wedle tego
pisma iáko wedle ßnuru niepochy- Sznur prawdy pismo ś.
bnego / wßystkich rozmic w Wierze y ná-
uki doświádczáć á probowáć / y z tego
pisma przeciwne błędy y sekty pokázowáć
y przewyćiężáć / z tego nápominánie wße-
lákie y przestrogi bráć / wedle onych słow
Apostolskich 2. Timo. 3. ℣. 16.
1. Tim. 3. ℣. 15.

Fundámentálny o prawdźiwym świetym Kátholickim Kośćiele.

Naprzod záwſze onim to trzymał Kośćioł ś. Kátholicki ná Wſchodźie Słońcá bedący.

Kátholicki Kośćioł co? y ktora Głowá iego?

IZ Kośćioł Kátholicki (oprocz ktorego zbáwienia niemáſz) ieſt zebránie ludźi ś. wiernych od Bogá ku otrzymániu żywotá wiecznego wybránych/ od początku Swiátá áż do ſkończenia iego bedących / áni pewnym czáſem áni mieyſcem ogárnionych/ álbo do mieyſcá przywiązánych iále wewſzyſtkich/ y po wſzyſtkich narodźiech rozmnożonych / przenoſzeniu od narodow do narodow/y zmieyſcá ná mieyſce podległych: á to pod iedyną Głową y iedynym Oblubieńcem ſámym tylko Chryſtuſem/iáko iedynym Fundámentem ich. Owa iáko to zgromádzenie powſzechne od mieyſcá pewnego nazwiſká niebierze: ták też áni do inney śrzedniey Głowy powſzechney ozywáć ſie niechce/ oprocz Bożnice Anthychryſtowey: dla tegoż tego oboygá ſrodze zákázuie. Czego wſzyſtkiego świádkiem ſa/ te iego ſłowá:

Epiphan. Hæreſ. 35

DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus á Deo Patre miſſus, inquit: VNA eſt columba mea, perfecta mea. hoc ieſt, ipſa SANCTA SPONSA CATHOLICA ECCLESIA. Columba propter mãſuetudinem ac vitæ puritatem, perfecta verò, propterea quòd perfectam à Deo accepit

cepit gratiam, ac ſcientiam ab ipſo Saluatore per Spiritum Sanctum. Ipſe igitur SPONſus: SPONSA autem ipſius etiam ipſa placida columba: Pan náſz Jezus od Bogá Oycá poſłány / mowi: Jedná ieſth gołębicá moiá / doſkonáła moiá. to ieſt / ſámá świeta Oblubienicá Kátholicki Kośćioł. Gołębicá dla ćichośći y żywotá czyſtośći / doſkonáło záś dla tego / iż doſkonáło od Bogá wźioł łáſkę / y náukę od ſámego Zbáwićielá przez Duchá ś. Sam tedy Oblubieńcem. Sámá záś iego thez Oblubienicá ćicha gołębicá.

Kośćioł Kátolicki z świetych ieſt.

Oblubieniec iego ſám Chryſtus.

Eccleſia eſt tabernaculum à Deo fixum, non ab homine: & è locis in alia loca migrat in perſecutionibus, fugit à ciuitate in ciuitatem, ſed non fugit à pietate ad impietatem: Kośćioł ieſt przybytkiem álbo namiotem ktory rozbił Bog / á nie człowiek: y z mieyſc ná inſze mieyſcá przenośi ſię w prześládowániu / vćieka od miáſtá do miáſtá / lecz nie vćieka od pobożnośći do niezbożnośći.

Chriſoſt. in Pſalm. 14. & 114.

Kośćioł Kátolicki niema pewnego mieyſcá ná ſwiećie.

Deſponſaui, inquit Eccleſia, SPONSVM CÆLESTEM per legem, per

Idem Homilia de virtute.

Niemoże innego Oblubiēcá mieć.

Prophetas: ALTERI se non potest Ecclesia adiungere: Poślubiłem/mowi Kośćioł/ sobie Oblubieńcá Niebieskiego przez zakon/ przez proroki: drugiemu niemoże się Kośćioł poślubić.

Idem in 1. Corint. 3. Homi. 8.

FVNDAMENTVM ALIud, inquit Paulus, ponere NEMO potest PRÆTERid quod positum est, quod est IESus CHRISTVS. Super HOC igitur ædificemus & pro Fundamēto habeamus, & NVLLVM SIT MEDIVM INTER NOS, ET CHRISTVM: quod si medium aliquod intercederet, id quam primùm aboleamus &c. Ipse CAPVT, nos CORPVS. Nunquid esse potest vlla MEDIA inter corpus & caput distantia?

Nota. ☞ Nullum medium Supremū Fūdamentū dari inter Christū & Ecclesiā.

☞ Fundáment śrzedni naywyższy nie może być

Ma być wyrzucony.

Fundámentu inszego/mowi Páweł ś. niemoże nikt położyć/ oprocz tego ktory położony iest iuż: ktory iest Jezus Chrystus. Ná tym tedy buduymy/ y tego zá fundáment mieymy/ y żaden śrzedni niech niebędźie miedzy námi y Chrystusem: á ieśliby śrzedni iákowy wrażał się/ ten iáknaprędzey wyniszczmy 2c. Sam Głowo (Chrystus)

My

My ciáłem iego. Jzáli może być iáka śrzednia misdzy ciáłem y głowo odległość?

Quicunq; ex Episcopis desiderabit PRIMATVM in terra, inueniet confusionē in cælo: & qui PRIMVS esse concupiscet, non erit in numero seruorum Christi: Ktorykolwiek z Biskupow będzie pożądał PRIMATV ná ziemi/ znaydzie záwstydzenie w Niebie: y kto pierwszym być będzie pożądał/ niebędzie w liczbie sług Chrystusowych. Dla tegoż też one słowá Chrystusowe do Piotrá ták wykładał: Dixit Christus, Tu es Petrus & super hāc Petrā ædificabo Ecclesiā meā, &c. Super HANc PETRam, NON DIxit SVPER PETRVM: non enim super hominem, sed super FIDEM ædificauit Ecclesiam suam. Quid autem erat fides? Tu es Christus filius Dei viui. &c. Quid est Super Petram? Hoc est super confessionem, super sermones pietatis: Rzekł Chrystus/ Tyś iest Piotr/ á ná tey opoce zbuduię Kościoł moy &c. Ná tey opoce/ nierzekł ná Pietrze: ábowiem nie ná człowieku/ ále ná Wierze zbudował

Idem in ca. Mat. 23 Homil. 43. Habēt apud Gratiā Dist. 40. Can. multi.

Primát Biskupi potępiō.

Idem Sermon. 2. de Pētecost. Tom. 3.

Nota Petra quæ & quid?

Math. 16.

Ná opoce nie ná Pietrze zbudowány Ko-

ściol Ká tholicki.

Kośćioł swoy. A coż Wiárą było? Tyś iest Chrystus Syn Bogá żywego ꝛc. Coż iest ná opoce? To iest ná wyznániu / ná náuce pobożnośći.

Origenes in Math. Tractatu 1.

An vero SOLI PETro dantur à Christo claues regni cœlorum, nec alius beatorum quisquam eas accepturus est? Hoc dictum, TIBI DABO CLAVES regni cœlorum, cæteris quoq; est COMMVNE: Jzaż sámemu Piotrowi dáią się od Chrystusá klucże krolestwá niebieskiego / áni inny z błogosłáwionych żaden onych nie weźmie? Te słowá Tobie dam klucże krolestwá niebieskiego / innym też są społeczne.

Klucże z Piotrem innym Pásterzō iednakie dáne.

Basilius de vita solitaria cap. 23.

Christus Petrum post se suæ Ecclesiæ Pastorem constituit, & consequenter OMNIBVS Pastoribus & Doctoribus EANDEM tribuit POTESTATEM: cuius signum est, quod omnes EX ÆQVO & ligant, & absoluunt, quemadmodum ILLE: Chrystus Piotrá po sobie swego Kośćiołá Pásterzem postánowił / á zátym wszystkim Pásterzom y Doktorom teyże vżyczył mocy: cżeo znák iest / iż wszyscy zárownie y wiążą

Z Piotrē rowną moc máią y inni Pásterze.

y roz=

y rozwiezuio/ iáko y on (Piotr) Stadże tákowy Kánon ná Koncyliũ Nyceńskim vczynili:

Antiqua consuetudo seruetur per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim: vt Alexandrinus Episcopus horum omniũ habeat potestatem, quia & vrbis ROMÆ Episcopo PARILIS MOS EST: Stáry zwyczay niech będźie záchowan w Egiptćie/ w Lybiey y Pentápolu: żeby Alexándryyski Biskup nád tymi wszystkimi miał moc/ gdyż y miástá Rzymu Biskupowi rowny zwyczay iest.

Concilium Nycœnũ Cano. 6. habetur Distin. 65 Cã. Mos. Biskup Rzymski tylko we Włoszech ma moc rządzenia.

Toż Kośćioł Kátholicki ná Zachodźie Słońcá będący wyznawał/ w te słowá.

CORPVS huius CAPITIS (Christi) Ecclesia est, non quæ hoc loco est, sed quæ hoc loco & per totum orbem terrarum: nec illa quæ hoc tempore, sed ab ipso Abel vsque ad eos qui nascituri sunt vsque in finem, & credituri in Christum, totus populus Sanctorum ad vnam ciuitatem pertinentium, quæ ciuitas corpus est Christi, cui CAPut est Christus: Ciáłem tey Głowy (Chrystusá) Kośćioł iest/

Augustin in Psal. 90.

Kośćioł Kátholickimieiest w pewnymmiejscu/ y pewneg czásu.

niektory w tym mieyscu iest/ lecz ktory w tym mieyscu/ y po wszystkim okręgu źiemie: áni on ktory tego czásu iest/ lecz od sámego Ablá áż do tych ktorzy się máią rodźić áż do końcá świátá/ y v wierzyć w Chrystusá/ wszystek lud świętych do iednego miástá należących/ ktore miásto ćiáłem iest Chrystusowym/ ktoremu Głowa iest Chrystus.

Idē in Psalmū. 44. ☞ nota.

Ecce ROMa, ecce Carthago, ecce aliæ & aliæ ciuitates FILIæ regū sunt, & delectauerunt regem suum in honore ipsius & ex omnibus fit vna quædā regina, de qua dicitur, Adstitit regina ad dextris tuis: Oto RZYM/ oto Kárthágo/ oto inne y inne miástá CORki Krolewskie są/ y vćieszyły Krolá swego weczćiiego/ y zewszystkich stáie się iedná nie ktora Krolowá/ o ktorey się mowi/ Stánęłá Krolowá po práwicy twoiey.

Rzymski Kośćioł iest Corką Kośćiołá Cátolickiego/ nie Mátką/ áni Krolową

Ecclesia ROMANA non est VNIVERSALIS, licet sit de vniuersitate: Kośćioł Rzymski nie iest Powszechny/ choć iest z powszechnośći: to iest/ cząstką Powszechnego Kośćiołá.

Gratianus Cā. Eccē. Disti. 99. in glosa ☞

ECCLESIA CATHOLICA VETERIS &

RIS & NOVI TESTAMENTI vnam asserit prouidentiam, nec distinguit in tẽpore, quos conditione sociauit. Omnes ædificati sumus super fundamẽtum Apostolorum & Prophetarum, cõtinente nos angulari LAPIDE IESV Christo Dño nostro: Kościoł Kátholicki Stárego y Nowego Testámentu iedne twierdźi być opátrzność (Boską) áni czyni rozdźiału czásem w tych / ktorych kondycya złoczyńc. Wßyscy zbudowáni iestechmy ná fundámencie Apostołow y Prorokow / trzymáiącym nas narożnym kámieniu Jezusie Chrystusie Pánu náßym. Stądże one słowá o opoce Kościołá Kátholickiego ták wykładał: Epiſto. ad Gala. cap. 4.

Hæc est VNA felix fidei PETRA quã Petrus ore suo confessus est &c. a Super hanc Petram confessionis Petri, est ædificatio Ecclesiæ: Tá iest iedyna ßczęśliwá wiáry Opoká ktorą Piotr vsty swymi wyznał &c. Ná tey Opoce wyznánia Piotrowego / iest budowánie Kościołá. Hilarius de Trinit. libro 2. a Idẽ ibidẽ libr. 6. Kościołá opoką Chrystus álę nie Piotr. Augustin. in Ioan. Tracta. 124.

Vniuersa Ecclesia non cadit, quia fundata est super Petram: vnde & Petrus nomen accepit: Non enim a Petro Petra sed Petrus a Petra &c. Ideo quippe ait

Dñus, Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, quia dixerat Petrus, Tu es Christus &c. Super hanc ergo inquit Petram quam confessus est ædificabo Ecclesiam meam: PETRA enim erat Christus, super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus: Wßyſtek Kościoł nie vpada/ iż założon ieſt ná opoce: ſkody Piotr imie ma: ábowiem nie od Piotrá opoká/ ále Piotr od opoki: Dla tegoż też mowi Pan/ Ná tey opoce zbuduie Kościoł moy/ iż rzekł Piotr/ Tyś ieſt Chryſtus Syn Bogá żywego 2c. Ná tey tedy/ rzekł/ opoce ktoroś wyznał zbuduie Kościoł moy: opoká ábowiem był Chryſtus/ ná ktorym fundámencie też SAm zbudowány ieſt Piotr.

Piotr nazwá od opoki Chryſtuſá opoczyſtym/ ále nie opoką.

Piotr zbudowan ná opoce.

A iżeby kto nápotym z nierozmyſlnego iego wykładu ſłow niechwytał podporyo opoce/ tedy ten retráktuiąc ták mowi:

Auguſtin libro Retractationum 1. cap. 21.

Dixi in quodam loco de Apoſtolo Petro, quod in illo tanquam in Petra fundata ſit Eccleſia &c. Sed ſcio me poſtea ſæpiſſime ſic expoſuiſſe quod á Domino dictum eſt: Tu es Petrus & ſuper hanc Petram &c. vt ſuper hanc intelligeretur quem confeſſus eſt Petrus &c. NON enim dictum eſt illi, TV ES PETRA, ſed

☞ Nota

Tu es

Tu es Petrus. PETRA autem erat CHRISTVs: Rzekłem ná niektorý mieyscu o Apostole Pietrze/ iż ná nim iáko ná opoce zbudowan iest Kośćioł 2c. Lecż wiem żem potym cżęstokroć ták wykłádał/ iż Pan rzekł/ Tyś iest Piotr/ á ná tey opoce zbuduię 2c. áby ná tey był rozumiány ten / ktorego wyznáł Piotr 2c. Abowiem nie rzecżono mu/ Tyś iest opoká/ ále Tyś iest Piotr. A opoką był Chrystus. Stadże y o rownośći iáko Biskupow w mocy ták y Apostołow/ ták mowi:

Piotrowi nierzecżono tyś opoká.

Si autoritas quæreretur: ORBIS maior est VRBE. (Româ) Vbicunq; fuerit Episcopus, siue ROMÆ, siue Eugubij, siue CONSTANTINOPOLI, siue Rhegij siue Alexandriæ, EIVSDEM meriti est, & EIVSDEM Sacerdotij. Sed dices, quomodo ROMÆ ad testimonium Diaconi Præsbyter ordinatur? Quid enim profers VNIVS VRBIS consuetudinē? Quid PAVCITATEM, de qua ortum est supercilium in leges Ecclesiæ vendicans? Gdyby się szukáłá poważność: świát zacnieyszy iest niż miásto. (Rzym) Gdźiebykolwiek był Biskup / bodź w

Hierō. vt habet Gratianus distinct. 93. Canone Legimus.

Kátholicki Kośćioł po-

Rzy-

wági wiekſzey niż Rzſm ſki. ktory niemoże być ſám Katolickim.

Rzymſki Kościoł niemoże prawá ſtánowić Powſzechnemu.

Cipriã de ſimplicitate Prælatorũ Tract. 3.

a Idẽ inſentencijs Cõcily Carthaginẽ.

Rzymie/ bodź w Eugubie/ bodź w Kõſtántynopolu/ bodź w Rhegium/ bodź w Alexándryey iedneyże godności ieſt/ iednegoż Káplánſtwá. Ale rzekniesz/ iákoż w Rzymie zá świádectwem Diákonowym ſtárszy bywa poświęcony? Czemu ábowiem przynoſiſz iedne° miáſtá zwyczáy? Czemu máłość/ z ktorey poſtá pychá nád práwámi Kościelnymi ſámá ſobie przypiſuiąca władzo?

HOC ERANT vtiq; & cæteri APOSTOLI quod fuit PETRVS, PARI conſortio præditi & honoris & poteſtatis: a Nec̃ quisquam noſtrum EPISCOPVM ſe eſſe EPISCOPORVM conſtituit, aut Tyrannico terrore ad obſequẽdi neceſsitatem collegas ſuos adegit: quãdo habeat omnis Epiſcopꝰ pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ arbitrium proprium, tanquam iudicari ab alio non poſsit. Cum NEC IPSE POSSIT ALIVM IVDICARE. Sed expectemus vniuerſi iudicium Dñi NOSTRI IESV CHRISTI, QVI VNVS & SOLus habet poteſtatem, & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro iudicandi

iudicandi: Tymże byli záiste y inni Apostoli czym był Piotr/ rownym vczestnictwem obdárzeni y czći y mocy. c Ani żáden znas Biskupem sie być Biskupow postánowia/ álbo Tyráńskim stráchem ku koniecznemu posłuszeństwu towárzyszow swych przymusza. Ponieważ ma wszelki Biskup według świebody wolnośći y mocy swey wolą własną iákoby sądzon od innego niemogł być/ gdyż też on sam żadnego sądźić nie może. Ale oczekawaymy wszyscy Sędźiego Páná nászego Jezusá Chrystusá/ ktory ieden y sam ma moc y przełożyć nas w Kośćiołá swego rządzeniu/ y o spráwie nászey sądźić. Dla tegoż tákowy Kánon ná Koncylium Kártháineńskim 3. (ná ktorym też Augustyn ś był) táki vczynił:

Cypriã. Piotrowi w mocy rowny Apostoli c Tenże.

Papieżá álbo Biskupá biskupow nie było zá Cypryaná ś. áni Mãdámy ieg̃o áni sądu iego.

Primæ sedis Episcopus NON appelletur PRINCEPS Sacerdotum, vel SVMMVS SACERDOS, aut aliquid huiusmodi (vtpote Caput, Summus vel maximus Pontifex) sed TANTVM primæ sedis Episcopus. Vniuersalis autem NEC ROMANVS PONTIFEX APPELLETVR. Pierwszey stolice Biskup niech nie be-

Gratianus distin. 99. Can. Primæ sedis.

Nota

nie będźie názywan Xiążęćiem Xiężey/ álbo nawyżßym Kápłanem / álbo czym tákim (to iest Głowa / Naywyżßym y Naywiękßym Biskupem) lecz tylko pierwßey stolice Biskupem. Ale Powßechnym/ áni Rzymski Biskup niech nie będźie názywan. Czym gdy go názwał Biskup Alexándriyski/ tedy pomniac ná tákowe dekretá z wielkim frásunkiem ták mu odpisał (to iest Grzegorz wielki)

Biskup Rzymski Náywyżßym Biskupē nie má być zwán.

Idē distin. 99. Canone Ecce. Ex Greg. Magni lib. 7. Epist. 30.

☞ Nota

ECCE in præfatione Epistolæ, quam ad me ipsum, qui prohibui direxistis SVPERBÆ appellationis VERBVM, VNIVERSALEM ME PAPAM dicēs, imprimere curastis: quod peto mihi dulcissima sanctitas vestra vltra non faciat: quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quàm ratio exigit præbetur &c. Recedant verba, quæ vanitatem inflant, & charitatem vulnerant, &c. a In isto enim SCELESTO VOCABVLO consentire nihil est aliud, quā FIDē perdere. &c. e Si vnus Episcopus vocatur Vniuersalis, Vniuersa Ecclesia corruit, si vnus vniuersus cadit. Sed absit hæc stultitia, absit hæc leuitas ab auribꝰ meis &c. i Sancti ante legem: sancti sub lege: sancti sub

a Idē lib. Epist. 4. Epist. 39.

e Idē lib. 6. Epist. 24.

i Idē lib. 4. Epist. 38.

gratia:

gratia: omnes hi perficientes corpus Domini in mẽbris sunt Ecclesiæ constituti: & nemo se vnquã vniuersalem vocare voluit. Quo nomine vocari nullus præsumpsit qui veraciter sanctꝰ fuit. u Nemo decessorum meorum hoc tam profano vocabulo vti consensit. Et Petrus vniuersalis Apostolus vocatur. Non ego autem confidenter dico: QVISQVIS SE VNIVERSALEM SACERDOTEM vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua præcurrit ANTICHRISTVM: quia superbiendo se cæteris præponit. Oto w Przedmowie listu/ ktoryśćie do mnie sámego/ nád zákazánie moie obroćili/ hárdego nazwiská Słowo/ Powszechnym mię Papieżem názywáiąc/ vmyślnie przypisáliśćie mi: Czego proszę nasłodszą mnie świątobliwość wászá więcey nie rácz czynić: ábowiem się wam vwłácza/ co drugiemu więcey niż rozum dopuszcza przyzwłászczá się. 2c. Niech vstąpią słowá ktorę prozność nádymáią/ á miłość ránią. 2c. Nátho ábowiem złośliwe słowo zezwolić/ nic innego nie iest/ tylko wiárę stráćić 2c. Jeśli ieden Biskup zowie się Powszechnym/ Powszechny Ko-

u Idẽ lib. 4. Epist. 36. 32.

* Gregoriꝰ Mag. li. 6. Epistolarum Epis. 30.

Powszechnym Papieżẽ Biskup Rzymski nie kázak się zwáć.

☞ Przyczyna tegꝰ Pirwszá.

Drugá.

Trzećiá.

chny Kościoł vpada/ ieśli ieden Powßechny vpada. Lecz vchoway Boże tego głupstwá/ vchoway Boże tey lekkośći vßu moich 2c.

Czwárta. Swieći przed zakonem/ Swieći w zakonie / Swieći pod łáską: Wßyscy ći wypełniáiący ćiáło páńskie w członkach so Kościołá postánowieni: Y nikt sie táko żywo Powßechnym zwáć chćiał. Ktorỹ imieniem nikt mianowány być nieważył sie / ktory prawdźiwie swietỹ był. Żáden z przodkow moich náto bezecne nazwisko niezezwolił. Y Piotr s. powßechnym Biskupem nie zowie sie.

Piąta.

Szosta. Siodma Ja tedy bespiecznie mowie/ ktokolwiek sie Powßechnym Kápłanem zowie álbo názywáć prágnie/ w wyniosłości swey vprzedza Antychrystá: ią z hárdości nád inße sie przekłada. Toż powiedźiał o tych/ktorzy Kátholicki Kościoł od pewnych osob názwány być chcą.

☞ Antychrystỹ ktosie Papieżem zowie.

Hierō cō. Luciferiā. Si cubi audieris eos qui dicuntur Christi, non a Dño Iesu Christo, sed a quoquā alio nuncupari, vt Martionitas, Valentinianos, scito non Ecclesiam Christi, sed ANTICHRISTI ESSE SYNAGOGAM:

GOGAM: Jesli gdźie vsłyszysz o tych ktorzy się zowią Krześćiány / że się nie od páná Jezu Chrystá / ále od kogo innego miánuią / iáko Máreyonitowie / Wálentyniánowie: wiedzże więc / iż nie Kośćiołem Chrystusowym / ále Antychrystowa są bożnicą.

Anthychrystowa Bożnicá iest / ktora Do wszechni Kośćioł od ludźi názywa.

* Sumus Christiani non Petriani: Jesteśmy Krześćiánie nie Piotrowiánie.

* August. in Psalm. 44.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy od tego odstąpił / ták vcząc wierzyć.

Iz teraz / a Ecclesia Catholica (extra quam nulla salus) est cætus fidelium & congregatio facta ab Episcopis, sub VNO visibili CAPITE ROMANO Pontifice. b Ecclesia vna est non propter Christum, sed propter Papam, qui eam conseruat vnam. c Cui omnem humanam creaturam omnino SVBESSE de necessitate salutis pronuntiamus. d Papa potest facere omnia, quæ Christus ipse potest. e Qui omnia iura in scrinio sui pectoris habet. f Cui sit pro ratione voluntas. g Dominus Deus

a Turrianus lib. de Ecclesia & ordinatione Ministrorũ & Bellarmi. lib. de Eccles. lib. 3. cap. 2.
b Rostẽsis.
c Bonifacius 8. in Extra vagãte de maioritate & obediẽ. Cã. Vnã Sãctã.
d Hostiẽsis de sentẽ. Ex cõmunicat. Can. Si aliquid.
e Extra de constitut. Can. Licet Romanꝰ
f De trãslatione Episcopi Can. Quãto in Glosa.
g Ioãnes 22. de Verborum signif. Can. Cum inter in Glossa.

noster Papa. h Sponsus Ecclesiæ. i Qui cunctos ipse iudicaturus, á nemine ipse est iudicandus. k Cum nec posse Deum iudicari ab hominibus, manifestum sit. l Papæ & Dei vnum est tribunal. m Exiguum est quid Papam pro Deo in terris haberi &c. Et vt rem paucis complectar, tàm eximiam esse eius dignitatem & potestatem, vt pauci eius sublimitatem & splendorem capiant & assequantur.

a Kośćioł Kátholicki (okrom ktorego zbáwienia niemáß) iest zebránie wiernych / y zgromádzenie spráwione od Biskupow / pod iedyna / widoma Głowa Biskupem Rzymskim. b Kośćioł ten iest ieden / nie dla Chrystusá / ále dla Papieżá / ktory go záchowuie w iednośći. c Ktoremu Papieżowi wßystko stworzenie ludzkie zgołá z potrzeby zbáwienney że ma być poddáne / wyrok czyniemy. d Papież może vczynić wßystko / co sam Chrystus może vczynić. e Ktory wßystkie práwá w skrytośći sercá swego ma. f Pan Bog náß Papież. h Oblubieniec Kośćiołá. i Ktory wßystkich sam ma sądźić / sam od niko° niemoże być sądzony. k Gdyż

że áni

h Bellar. de Papa li. 2. cap. 31. i Distinc. 40. Can. Si Papa. k Distinc. 96. Cano. Satis. l Innocẽtius 3. de trãslat. Episc. Can. Quanto. m Bellar. respon. ad Gerson in Controuersia Venetana cũ Paulo 5. Considerat. 11.

☞ Bog nowy.

c ktoremu iest za dowod wola

że áni Bog od ludźi sądzon być niemoże iáwno iest. l Papieżá á Bogá ieden iest grod sądu. m Máło to ieszcze iest coś / Papieżá ná źiemi zá Bogá mieć 2c. A iż rzecz wszystkę krotko zámknę / ták známienitá iest iego godność y moc / iż máło ich iego wyniosłość y iásność poymuie y dochodźi. Przetoż n Jedno iest być Papieżnikiem od Papieżá názwánym / á być Krześćiáninem od Chrystusá álbo Kátholikiem. y ktoby nie przydawał do Artykułu / Wierzę Kośćioł ś. Kátholicki / tego słowá / Rzymski / ten w Hiszpániey do ogniá / á inák wszędźie zá Heretyká osądzon bywa. A tákowa náukę wźiął od Janá Konstántynopolskiego Pátryarchy / ktory naprzod iął sie pisáć Głowa Powszechna Kośćiołá / á to z przykłádu Lucyperá. Qui nulli (Angelorum) subesse, sed solus omnibus præesse voluit: Ktory żadnemu (z Angołow) podlec / lecz sam nád wszystkimi wywyższon być chćiał / iáko Grzegorz wielki o tym powiedźiał. A te záś Phokás Mężoboycá Cesárzski wyrokiem swjm potwierdźił / ktory od niego Bonifácyus trzeći otrzymał / iednák ták iáko pisze Platina Historyk tegoż Kośćiołá:

Grod ieden Boży y Pápieski.

O Táie mnicá niepráwośći.

n Wuiek ná Dźieie Apostolskie capi. 11. ¶. 14.

Kośćiołá Rzymskieg tá náuká od kog wźieta?

Lib. 4. Epist. 38.

Od kogo potwierdzona.

Magna contentione á Phoca Imperatore obtinuit, vt sedes B. Petri Apostoli, quæ Caput est omnium Ecclesi-

Platina in vita Bonifacij. 3.

arum, ita & diceretur & haberetur ab omnibus: Wielkim swarem od Phokásá Cesárzá otrzymał / żeby stolicá Błog. Piotrá Apostołá / ktorá Głowa iest wszystkich Kośćiołow / ták y názywána była / y miáná od wszystkich. Dla tegoż szczyrze wyznał on mądry Kárdynał / PAPAM NVLLO sibi IVRE summam & VNIVERSALEM in omnes Ecclesias administrationem & potestatem sumere: neq; id VLLO fieri Sancti PETRI EXEMPLo: Iż Papież bez wszelkie° práwá naywyższa y powszechna nád wszystkiemi Kośćioły rząd y moc bierze sobie: iż to sie dźieie bez wszelkiego świętego Piotrá przykłádu. Te záś ostátnia / cześćia od Donatystow / cześćia od Pepuzyanow Heretykow: z ktorych oni do Afryki / ći záś do miástá Pepuzy ták przywiezowáli / że też od niego názwáni być chćieli. Záczym iáko dla inney Głowy Powszechney / ták dla inney społeczności z Rzymskimi tylko świetymi vczynioney / słusznie imie Kátholickiego y rzecz Kośćiołá vtraca Kośćioł Rzymski / y nowym Kośćiołem odszczepieńskim zostawa.

Prymát P. wyswárzony ná Cesárzu.

Zabarella de Electiō. Can. Licet.

Nie ma żadnego práwá ni po Pietrze ś.

Kośćioł Rzymski vtráćił y imie y rzecz Kośćio Kátolickiego.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował / gdy tego odskopiwszy / onoż z onym Kośćiołem Kátholickim pierwszym / ták wyznawa.

Gdyż

Támże Artyk. 17

Gdyż od poczotku stworzenia Pan Bog káżdego wieku ludźie do zbáwienia y poznánia prawdy záwsze powoływáć ráczył/ rzecz pewna iż záwsze był y teraz iest/ y nigdy być nieprzestánie Kośćioł Boży prawdźiwy/ to iest / zgromádzenie ludźi wiernych/ ktore sobie Pan Bog zewszystkiego świátá zbiera do społeczności świętych. Ktorzy przez wiárę krwią Chrystusową są poświęceni. O tych wszystkich mowimy: Wierze być Kośćioł ś. Powszechny społeczność świętych. Ktory dla tego iest Powszechnym názwan/ iż wszystek lud Krześćiáński zupełnie w sobie zámyka / y po wszysthkim świećie iest rozszerzony/ y do káżdego wieku należący/ żádnym áni czásem áni mieyscem ogárniony / á tho pod iedyną thylko Głową Chrystusem/ oprocz ktorego inney mieć niemoże/ iáko też ćiáło drugiey Głowy. A ták odrzucamy y gánimy Donátysty/ ktorzy powszechność Kośćiołá do Afryki thylko/ á do swych kotow tylko śćiskáli. Nieprzyymuiem też w tey mierze Prelatow ktorzy do Rzymu y do iego iednego Biskupá/ przywiązawszy się/ sámi się tylko dosyć hárdźie Kośćiołem Powszechnym

Kośćioł Kátholicki dla czeg Powszechny.

Donátystō podobni Rzymiánie dźiśiejszy

ßechnym názywáią / ku wielkiey krzywdźie ludowi Krześćiáńskiemu / ktory po wßystkiey ßyrokośći świátá wrozlicznych narodźiech y iezykách P. Chrystusá chwali y zbáwićielem názywa / nie wiedząc też nie o Rzymskim Kośćiele y ie° Biskupie / iáko y oni inni świeći od początku świátá będący.

Powtore Kośćioł Káthocki ná Wschodźie Słońcá będący / to trzymał.

Znák pewny Kośćiołá Kátolickiego. Omylne znáki iego.

Iż ten Kośćioł ś. Kátholicki / tám iuż teraz iest / według swych cząstek widomych / gdźieby ták wierzono iáko vczą Pismá ś. Práwowierne: inák gdźie tego niemáß / cudá zacne tytuły / sukcessya osob / wielkość / stárożytność / zwyczay / ßczęśliwość ꝛc. ꝛc. niczym innym są iedno cechą Kośćiołá Czártowskiego / to iest / Heretyckiego álbo Antychrystowego. Czego wßystkiego świádkiem są te iego słowá:

Chrisost. opere imperfeto Homi. 49

Qui vult cognoscere quæ sit vera Ecclesia Christi, vnde cognoscat, NISI TANTVM MODO per scripturas? Sciens ergo Dominus tantam confusionem in nouissimis diebus esse futuram: ideo mãdat vt Christiani, qui sunt in Christianitate, vi-

te, volẽtes firmitatem accipere fidei veræ, ad nullam rem fugiant, NISI ad scripturas. Alioqui si ad alia respexerint, scandalizabuntur & peribunt, non intelligentes quæ sit vera Ecclesia. Et per hoc incident in abominationem desolationis, quæ stat in sanctis Ecclesiæ locis. a Antea multis modis ostendebatur quæ esset Ecclesia Christi, & quæ gentilitas: NVNC autem NVLLO MODO cognoscitur quæ sit vera Ecclesia Christi, NISI tantummodo per scripturas. e Antea per signa cognoscebantur, qui erant veri Christiani & qui falsi. NVNC cũ signorum operatio omnino sublata sit, magis apud eos inuenitur, qui sunt falsi Christiani, fieri ficta. Sicut autem Petrus apud Clementem exponit, ANTICHRISTO etiam plenorum signorum faciendorum est dãda potestas. i VBI est fides, IBI est Ecclesia. Vbi autem fides non est, ibi nec Ecclesia est. o Ecclesia vera illa Hierusalem ciuitas pacis, cuius fundamenta posita sunt super montes scripturarum: Kto chce poznáć / ktory iest prawdźiwy Kośćioł Chrystusow / skodżeby poznał / iedno tylko przez Pismá? Wiedząc thedy

a Idem ibidem.

e Idem ibidem.

i Idem Homil. 6. in Matth.

o Idem in Matth. Hom 46. Pism ś. samánáuká / tylko znákiem iest prá-

wym prawdźiwego Kośćiołá.

Pan tákowe zámieszánie że miáło być czásow ostátecznych: dlá tegoż roskázuie, áby Krześćiánie ktorzy są w Krześćiáństwie chcący stałość wiáry wźiąć prawdźiwey/ do żadney inszey rzeczy nieućiekáli się/ tylko do Pism. Jnák ieśliby ná co innego się obeyźrzeli/ zgorszą się y zginą/ nierozumieiąc kthoryby był prawdźiwy Kośćioł. Y przez to w pádną w obrzydliwość spustoszenia/ ktora stoi ná świętych Kośćiołá mieyscách. Przed thym przez znáki poznawáno/ ktorzy byli prawdźiwymi Krześćiány/ á ktorzy fałszywymi. Teraz gdy czynienie cudow zgołá vstáło: Zás więcey v tych znáyduie się/ ktorzy są fáłszywymi Krześćiány / że się dźieią zmyślone. A iáko Piotr ś. v Klemensá wykłada/ Anthychrystowi też zupełnych cudow czynienia ma być dáná moc (to iest/ ktoreby skutkiem były prawdźiwe/ lecz nie cylem) Gdźie iest Wiárá tám iest Kośćioł/ ále gdźie Wiáry niemász/ tám áni Kośćiołá nie mász. Kośćioł prawdźiwy ono Jeruzálem miásto pokoiu/ ktore° fundámentá położone są nágorách ś. Pism.

Cudá iuż nie są znákámi Kośćiołá Kátholickieg° tylko fáłszywego.

Basilius Epist. 80.

Stemus arbitratu à Deo inspiratæ scripturæ.

A przed tym wielom sposobow okazowano. ktoryby był kościoł Christusow y ktory Poganskiego, teraz zaś żadnym sposobem nie poznawa się, ktoryby był prawdziwy kościoł Christusow, iedno tilko przez pisma.

pturæ, & apud quos inueniuntur dogmata diuinis oraculis consona, illis omnino veritatis adiudicetur sententia: Zdaymy śię ná rozsądek od Bogá nátchnione° Pismá/ á v ktorych znaydą śię náuki Boskim wyrokom zgodne/ tym zgołá prawdy niech śię przysądźi decret.

Pismoś. sędźia práwdźiwego Kośćiołá y fálszywego.

Quid proprium credentis? vt cum eiusmodi certa animi expletione credat quæ dicta sunt in scriptura, nihilq; reñciat, aut nouum statuere audeat: Co iest własnym wierzącego? Aby pewną vmysłu cáłośćią wierzył to co powiedźiano iest w Pismie/ żeby nic nie odrzucał/ álbo żeby też nie wáżył śię nic nowego stánowić.

Idē Regula 80 c. 21

Kátoliká szczyrego powinność.

Si vides hominem Christianum, statim considera: SI confessio eius conueniat CVM SCRIPTVRIS, VERVS est Christianus: si autem non est quem admodum Cristus mandauit, falsus est. Indicium Christianitatis non ad nomen retulit, sed ad confessionem, quia non solum nomen Christi Christianum facit, sed veritas: quia in nomine Christi multi ambulant, pauci a in veritate: Jeśli widźiß człowieká Krześćiáńskiego / záraz vważay Jeśli wyznánie iego zgadzá śię z Pismy/

Chrisostō in Math. Cap. 7. & in Acta Apostl. Homi. 33. Tom. 3.

Jáko Kátoliká poznáć prawego?

prawdźiwy ieſt Krześćiánin. A ieśliże nie ieſt iáko Chryſtus roſkazał / fałßywy ieſt. Znáku Krześćiáńſtwá nie do imienia obroćił / ále do wyznánia / ábowiem nie ſámo imie Chryſtuſowe Chrześćiániná czyni: ále prawdá: gdyż w Jmieniu Chryſtuſowym wiele ich chodźi / lecz máło w práwdźie.

Jmie kátolika nie czyni.

Succeſsio fidei PROPRIE ſucceſsio exiſtimanda eſt. Nam qui EANDEM FIDei doctrinam profitetur eiuſdē quoque Throni particeps eſt: qui autē CONTRARIAM fidē amplectitur, aduerſarius quoq; IN THRONO cēſeri debet. Atq; HÆC quidem (ſucceſsio perſonarum) nomen: ILLA verò (ſucceſsio fidei) rem ipſam & veritatem habet ſucceſsionis. Aliâs, perinde eſt ac ſi quis ſe ſucceſſorem dicat, quemadmodum morbum ſanitati, & tenebras luci ſuccedere dicimꝰ. Sukceſsia wiáry właśnie ſukceſsio rozumiáná ma być. Abowiem kto iednęż wiáry náukę wyznawa / teyże też ſtolice vczeſtnik ieſt: á kto zás przećiwno wiárę trzyma / Nieprzyiáćielem też ná ſtolicy ſądzon ma być. A ták tá (ſukceſ-

Gregoriꝰ Nazianzenus in oratione in laudē Athanasij

Sukceſsya dwoiáka á ktorá pewna / ktora nieważná.

(sukcessyá osob) záiste imie: Oná záś (sukcessyá wiáry) rzecz sámę y prawdę ma sukcessyey. Jnák/ właśnie się dźieie/ gdyby się kto sukcessorem názwał / iáko chorobę po zdrowiu / y ćiemnośći po świátłośći nástępowáć powiedamy.

Sukcessyá osob bez wiáry sukcessyey/ máßkárą prożną iest.

Audiui quosdam dicentes, NISI Euangelium IN ANTIQVIS inuenero non credam. His ego dico, Iesum Christum mihi ANTIQVITATEM esse, cui non parere manifestum est exitium: Słyßałem niektorych mowiących/ ieśli Ewangeliey w stárożytnośći nie naydę / nie vwierzę. Tÿ ia mowię/ iż Jezus Chrystus iest mnie stárożytnośćią / ktoremu nie być posłußnym / iáwne iest zginienie.

Ignatius Epistola ad Philadelphens.

Stárożytność nie omylna ktora?

VBI sunt tandem qui PAVPERTATEM nobis exprobrant, OPESQVE suas insolenter iactant, qui Eccesiā MVLTITVDINE definiunt, GREGEMQ; PVSILLVM aspernantur? &c. Hi domos habent, nos inquilinium: hi templa, nos Deum: præterea Dei templa sumus, victimæ viuæ & spirituales: hi vulgus habent nos Angelos: hi temeritatem & audaciam

Gregorius Nazianz. in oratio. cont. Arrianos.

daciam, nos fidem: hi minas, nos preces &c. hi aurum & argentũ, nos REPVRGATAM FIDEI doctrinam puram:

Aryánow stárych sztuká z szczęśćiá / z wielkośći / z świetnośći y z mieysc á z Kośćiołow á bo Tumow Kátoliki dowodźić.

Gdźież wżdy są ktorzy vbostwo nam wymiátuią / y bogáctwá swe hárdźie wynoszą / ktorzy Kośćioł zwielkośći opisuią / y kupą máłą wzgardzáią? Ći domy máią / my komorą mieszkamy: ći Kośćioły / my Bogá nád to Kośćiołmi Bożymi iesteśmy / ofiárámi żywemi y duchownymi: ći pospolstwo máią / my Angoły: ći vpory śmiáłość / my wiárę: ći grozby / my prozby 2c. ći złoto śrebro / my wypolerowána náukę wiáry czystą.

Chrisostõ Homi. 40 ad Pop. Antioch.

NON in numeri multitudine, sed in virtutis probitate MVLTITudo CONSISTIT. ELIAS VNVS erat, sed totus mundus non erat dignus, qui rependeretur ipsi: MELIOR est VNVS faciens DEI voluntatem, quam decem millia peccatorum: Nie wliczbie wielkośći / ále wśile Cnoty wielkość należy. Eliasz ieden był / lecz wszystek świát nie był godźiẽ znim ná wagę położenia.

Wielkość w czym náleży?

Lepszy

Lepßy iest ieden czyniący wolo Bożo/ niżli dziesięć tysięcy grzeßników.

Toż Kościoł Kátholicki ná Zachodzie Słońcá będący trzymał/ ták vczęc.

QVÆSTIO inter nos & Donatiſtas eſt, VBI SIT ECCLESIA: quæ vtiq; vna eſt, quam maiores noſtri Catholicam nominarunt. Quid ergo facturi ſumus, in verbis noſtris eam quæſituri? An in verbis capitis ſui Dñi NOSTri IESV CHRISTI? Puto quod in illius potius verbis eam quærre debemus, qui Veritas eſt, &c. *ECCESIAM ergo ſuam DEMONSTRENT ſi poſſunt, non in ſermonibus & rumoribus, non in literis & CONCILIis Epiſcoporum ſuorũ, NON in SIGNIS & prodigijs fallacibus; quia etiam contra iſta verbo Domini cauti redditi ſumus: ſed in omnibus Canonicis Sãctorum librorum authoritatibus. NEC ITA; vt ea colligant & commemorent, quæ OBSCVRE vel AMBIGVE vel FIGVRAtè dicta ſunt, quæ quiſq; ſicut voluerit interpretetur ſecundum ſenſum ſuum,

☞ Notaiſtam ſententiam. Auguſtin. de Vnitate Eccleſiæ cap. 2.

* Idē ibidē. cap. 16.

ſuum. Talia enim rectè intelligi exponiq́ non poſſunt, niſi prius ea quæ apertiſsimè dicta ſunt, firma fide teneantur &c. EGO ipſam Eccleſiam requiro, VBI SIT, quæ audiendo verba Chriſti & faciendo ædificat Super Petram &c. Omiſſis ergo morarum tendiculis, oſtendat Eccleſiam vel in ſola Africa perditis tot gentibus retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam: & ſic oſtendat, vt non dicat, verum eſt, quia hoc ego dico, aut illi Epiſcopi vel Clerici vel Laici noſtri: aut, quia illa & illa mirabilia fecit Donatus vel quilibet alius: aut quia homines ad memorias mortuorum noſtrorum orant & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille, aut illa tale viſum vigilans vidit, aut dormiens ſomniauit. Remoueantur iſta vel figmenta mendacium hominum vel portenta falſlacium Spirituum: iſta magis cauere debemus Domino nos admonente. Si aliquis in hæreticorũ memoriſs orans exauditur, non pro merito loci, ſed pro merito deſiderij ſui recipit ſiue malum ſiue bonũ &c. Nõne legimꝰ à Deo exauditos nõnullos in Excelſis montiũ Iudeæ, quæ tamen

☞ Nũe verò in & ex ſolâ Româ.

☞ Nota Similia argumenta pro notis Eccleſiæ á Ieſuitis adferri.

Matth. 24 ℣. 24. 25.

men excelsa Deo displicebant: Exaudiuntur multi & multis modis non solùm Christiani Catholici, sed & Pagani & Iudæi Hæretici, vel à Spiritibus seductoribus: vel ab ipso Deo, vel ad pænam malitiæ, vel ad solatium miseriæ, vel ad monitionem quærendæ salutis æternæ &c. De visis autem fallacibus legant quæ scripta sunt, & quia ipse Sathanas transfigurat se in Angelum lucis, & quia multos seduxerunt somnia sua: audiant etiam quæ narrent Pagani de templis & dijs suis mirabiliter vel facta vel visa, & tamen Dij gentium Dæmonia &c. IN SCRIPTVRIS Sanctis Canonicis SICVT CAPVT ipsum Christum, ITA CORPVS eius ECCLESIAM DEBEMVS AGNOSCERE, non in varijs hominum rumoribus & opinionibus & dictis & factis & visis inquirere &c. Sed VTRum ipsi Ecclesiam teneant, NON NISI diuinarum scripturarũ Canonicis libris ostendant: quia nec nos propterea dicimus nobis credere oportere quod in Ecclesia Christi sumus, quia ipsam quam tenemus commendauit OPTATVS, vel AMBROSIVS, vel alij innumerabiles nostræ

2. Corint. 11. ℣. 14. Eccles. 34. ℣. 7.

Nota.

ſtræ communionis Epiſcopi, aut quia noſtrorum collegarum CONCILIIS, ipſa prædicata eſt, aut quia per totum orbem in locis ſanctis, tanta mirabilia vel exauditionum vel ſanitatum fiunt &c. Ipſe Dñus IESVS cum reſurrexiſſet a mortuis, & diſcipulorum oculis videndum manibuſq; tangẽdum corpus ſuum offerret, ne quid tamen fallaciæ ſe pati arbitrarentur, MAGis eos teſtimoniis Legis & Prophetarum & Pſalmorũ confirmandos eſſe iudicauit. HÆC ſunt cauſæ noſtræ documenta, HÆC fundamenta, HÆC firmamenta: QVÆSTIA miedzy námi y Donátyſtámi ieſt / Gdźieby był Kośćioł? Ktory záiſte ieden ieſt / ktory przodkowie náßy Kátholicki názwáli. Coż tedy czynić bádźiemy / w ſłowiech náßych ßukáć go bádźiemy? Izáli w ſłowiech głowy náßey Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá? Rozumiem iż w iego ráczey ſłowiech one° ßukáć mamy / ktory prawdá ieſt &c. Kośćioła tedy ſwe° niech dowiodą mogáli / nie w ſłowiech y powieśćiach / nie w piſmiech y w Koncyliách Biſkupow ſwych / nie w znákách y cudách fałßy-

Nota

Questia gdźie ieſt Kośćioł? czym rozwiązyna ma być?

Kośćioła okázánie z czego nie ma być / á z czeg̃ ma być tylko.

fałszywych/ gdyż też przećiw tym słowom Páńskim przestrzeżenichmy: ále we wszystkich Kánonickich ś. Kśiąg poważnośćiách. Ani ták/ żeby te mieyscá zbieráli y przywodźili/ ktore trudno álbo wątpliwie álbo figurálnie powiedźiáne są/ ktore káżdy iáko będźie chćiał/ mogłby wykładáć według zdánia swego. Tákowe ábowiem (mieyscá) dobrze wyrozumiáne y wykładáne niemogą być/ ieśliby wprzod te ktore naiáśniey powiedźiáne są/ mocną wiárą niebyły trzymáne/ 2c. Ja tego Kośćiołá szukam/ gdźieby był/ ktory słucháiąc słow Chrystusowych y czyniąc ie buduie ná opoce 2c. Opuśćiwszy tedy záwad śidłá/ niech okaże Kośćioł/ álbo iż w sámey Afryce (á teraz w sámym Rzymie) zátráćiwszy ták wiele narodow ma być zátrzymány/ álbo iż z Aphryki (á teraz z Rzymu) we wszystkich narodách ma być iego napráwa: y ták niech okaże/ áby nie mowił/ prawdą iest/ iż to ia mowie/ álbo oni Biskupi álbo Xiężá/ álbo pospolstwo násze: álbo iż one y one cudá vczynił Donátus/ álbo ktożkolwiek inny: álbo iż ludźie v pámiątek vmárłych

Dowodi z Pismá ś. iákie być nie máią/ y máią?

Augustyn ś. iákiego Kośćiołá szukał.

☞ Znáki Kośćiołá Kátholickiego sa łszywe te sa kthore dźiś Jezuitowie

sáme zá-
lecaią.

márłych náßych modlą sie y wysłucháni bywáią: álbo iż one y one tám sie cudá przytráfiáią: álbo iż on / álbo oná tákie widzenie ná iáwie widział / álbo przez sen. Niech będą odrzucone te álbo wymysły kłamliwych ludzi / álbo poczwary zdrádliwych duchow / tych więcey strzedz sie mamy zá vpomnienim Páńskim 2c. Jeśli kto w Heretyckich Kośćielech modląc sie bywa wysłuchány / nie według godnośći / mieyscá / ále według godnośći żądze swey bierze bądź dobre / bądź złe. Jzaż nie czytamy że Bog niektorych wysłuchał ná wysokośćiách gor Zydowskich / ktore iednák wysokośći Bogu sie nie podobáły? Wiele ich bywa wysłuchánych y rozmáitymi sposoby / nietylko Krześćiánie Kátholicy / ále y Pogánie y Zydowie / Herethycy / álbo od zwodzących Duchow / álbo od sáme° Bogá / álbo ku kázni / álbo ku skarániu złośći / álbo ku poćieße w nędzy / álbo ku nápõnieniu ßukánia zbáwienia wieczne° 2c. A o ziáwieniách fałßywych niech czytáią co nápisáno iest / iż sam Szatan przemienia sie w Aniołá świátłośći / á iż wielu zwiodły sny własne: niech też słucháią co powiedaią Pohańcy o Kośćielech y o Bogách

Math. 24. ℣. 24. 25.

O Ziáwieniách 2. Corint. 11. ℣. 14. Eccles. 34 ℣. 7.

gách swoich cudownie bodź spráwionego bodź obiáwionego / á przećie Bogowie Poháńscy są Diábelstwem 2c. W Pismiech ś. Kánonickich iáko sáme Głowe Chrystusá / ták Ciáło ie° Kośćioł mamy vznawáć / nie w rozmáitych ludzkich wieśćiách y mniemániach y powieśćiách y w spráwách y w obiáwieniách szukáć. Ale ieśliże oni Kośćioł máia / tylko z sámych ś. Pism Xiąg Cánonickich niech okáżą: ábowiem áni my dla tego powiedamy że nam potrzebá wierzyć iż w Kośćiele Chrystusowym iestechmy / iż tenże Kośćioł ktory mamy zálećił Optátus / álbo Ambroży / álbo inni niezliczeni nászey społeczności Biskupi / álbo iż nászych towarzyszow Koncyliámi sam opowiedźiány iest / álbo iż po wszystkim świećie ná mieyscách ś. ták wielkie dźiwy, bodź wysłuchánia / bodź vzdrowienia dźieią sie 2c. Sam Pan Jezus Chrystus gdy zmartwychwstał od vmárłych / y zwolennikow oczom widźieć sie dał / y rękom ich ćiało swoie dotykáć podał / áby iednák nieco oszukanymi nieco-

Kátholicy práwi prawdy Kośćiołá ś. niedowodźili z Doktorow ś z Koncyliow / z Cudow / ále z Pism sámych ś.

Pismá ś. naświeksżym dowodem były sámemu P Chrystusowi.

zumieli się być / więcey świádectwy Zakonu / y Prorokow y Psálmow potwierdźić ich rozumiał / 2c. Teć są spráwy nászey dowody / te fundámentá / te Niebieskie vtwierdzenia.

Idē Epist. 166. IN SCRIPTVRIS didicimus CHRISTVM, IN Scripturis didicimus ECCLESIAM. Has Scripturas communiter habemus, quare non in eis & Christum & Ecclesiam cōmuniter retinemus? ECCE Scripturæ communes, ECCE vbi nouimus Christum: ECCE vbi nouimus Ecclesiam. Si Christum ipsum tenetis, ipsam Ecclesiam quare non tenetis? Si in ipsum Christum quem legitis & non videtis, tamen PROPTER veritatem SCRIPTVRARVM creditis: quare Ecclesiam negatis quam & legitis & videtis?

W sámych Piśmiech ś. Chrystus y Kośćioł ználeźiō od stárych Kátholikow.

W Pismiech náuczylichmy się Chrystusá. W Pismiech náuczylichmy się Kośćiołá / te Pismá społecznie mamy / czemuż nie w nich y Chrystusá y Kośćiołá społecznie trzymamy? Oto Pismá społeczne / oto gdźie znamy Chrystusá / oto gdźie znamy Kośćioł. Jeśli

Chry-

Chrystusá sámego trzymácie/sámego Kościołá ćiemu nietrzymácie? Jesli w Chrystusá ktorego ćżytácie á niewidźićie/ iednák dla prawdy pism wierzyćie/ ćżemu Kościołá zápieráćie śie/ktory y ćżytáćie y widźićie?

Ecclesiæ non iungitur, qui ab Euangelio separatur: Kościołowi śie ten nieprzyłocża/ ktory śie od Ewángelicy odłocża. Cypriang de lapsis. Nie iest Kátholickiem/ ktonie iest Ewángelickiem.

Eis qui sunt in Ecclesia Præsbyteris oportet obaudire, his qui successionem habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma VERITATIS certum, secundum placitum Patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à PRINCIPALI successione (scilicet à veritate) & QVOCVNQVE LOCO colligunt ur suspectos habere, vel quasi Hæreticos, & malæ sententiæ, vel quasi SCINDENTES & elatos, aut vt hypocritas, quæstus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes: Tym ktorzy so w Kościele stárszym posłuszeństwo oddáć potrzebá/ktorzy sukcessyo máio od Apostołow/ktorzy z Biskupstwá sukcessya dar prawdy pewny podług vpodobánia Oycá Nie- Iren. lib. 4. cap. 43. Sukcessorow iáich słuchać/ á ktorych nie słuchać?

Sukcessorowie osob bez prawdy/ są Heretykámi y odszczepieńcámi.

bieskiego wźięli. Inszych zás ktorzy odpádli od przedniey sukcessyey (to iest prawdy) y ná ktorymkolwiek mieyscu zgromádzáią się/ zá podeźrzánych mieć trzebá/ álbo iáko zá Hæretiki/ y zá złego rozumienia/ álbo iáko zá odszczepieńce y wyniosłe/ álbo zá obłudniki/ dla zysku y dla prożney chwáły to spráwuiące.

August. in Psalmũ 39.

Si iustus es, noli numerare turbas hominum incedentes latas vias. Noli illos attendere, multi sunt. Et quis numerat? Pauci autem per viam angustam. Vide contra pauca grana, quantam paleam leues: Jeśliś spráwiedliwy iest/ nie liczże tłumow ludźi chodzących drogámi szyrokimi. Nieoględuy się ná nich/ wieleć ich iest. Y ktoż zliczy? Lecz máło ich drogą wąską: Pátrz przećiw troszę źiárnu/ iák wiele plew zgromádzasz.

Ná wielkość się oglądáć iest niespráwiedliwego. a Tertullianus de Penitẽtia. e Idẽde fuga in persecutione. i Tertuli. li. 4. cõtra Marc. c. 4.

In VNO & altero est Ecclesia: Sit tibi & in tribus Ecclesia. W iednym y w Drugim iest Kośćioł. Niechći w trzech będźie Kośćioł.

Stárożytność prawdźiwá od Apostoł.

Id verius quod prius, id prius, quod ab initio: ab initio, quod ab Apostolis: To prawdźiwsze°/ co pierwszego: to pierwszego co od początku: to od początku co od Apostołow.

Hære-

HÆRESes non tã nouitas, quã veritas conuincit. Quodcunque aduersus veritatem sapit, HOC ERIT HÆRESIS, etiam vetus consuetudo: Heretyctwá nie ták nowość / ták prawdá zwićiężá. Cokolwiek przeciw prawdźie madrzeie / to bedźie Heretyctwem / też stáry zwyczáy.

Idem de Virginib⁹ velandis. Nowość nie szkodźi: Heretyctwem co iest:

Non filij sanctorum sunt, qui tenent loca eorum, sed qui exercent opera eorum: Nie so Synámi świętych / ktorzy trzymáią mieyscá ich / lecz ktorzy czynią vczynki.

Hieronim Epist. ad Heliodorum.

NON HABENT HÆREDITATEM PETRI, QVI FIDEM PETRI NON HABENT: Niemáią dźiedźictwá Piotrowego / ktorzy Piotrowey wiáry nie máią:

Ambrosi. libr. 1. de pœnit. ca. 6. Piotrowi dźiedźicy.

Cauete ANTICHRISTum, malè Ecclesiam Dei in tectis ædificijs veneramini, malè sub illis nomen pacis ingeritis. Annè ambiguum est in ijs ANTICHRISTVM sessurum? Montes mihi & syluæ, lacus, voragines, carceres sunt tutiores: in ijs enim Prophetæ aut manentes, aut demersi prophetabant: Strzeżćie śie

Hilarius Cõ Auxentium.

Antychrysta/ źleśćie poczęli Kośćioł Boży w wyniosłych Kośćielech raczyć/ źle podnim imie pokoiu w nośićie? Izaż wątpliwa iest/ że w nich Antychryst vsiedźie? Gory mi/ y lásy/ ieźiorá/ przepáśći/ y więźienie so bespiecznieysze/ w nich ábowiē Prorocy/ álbo mieszkáiący/ álbo wrzuceni prorokowáli.

Antychrystowe mieysce Kośćioły budowáne.

Augustin in Epist. Ioā. Tractat. 5.

Dicat te quisquam Paganum, tu factis te ostende Christianum. Nam si te factis non ostendis Christianum, omnes te Christianum vocent: quid tibi prodest nomen, vbi res non inuenitur? Niech ćie zowie ktożkolwiek Poháńcem/ ty sie vczynki vkázuy Krześćiáninem. Abowiem ieśli sie vczynki nieokázuiesz Krześćiáninem/ káżdy niech ćie zowie Krześćiáninem: Cożći pomága imie/ gdźie sie rzecz nienáyduie?

Tytuły sprosne y zacne niczym są.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy odstąpił od tego/ gdy ták vczy:

Znáki Kośćiołá Kátolickiego nie pisma ále co inneg.

Iz tám iest Kośćioł Kátolicki ten/ ktory ma to imie/ Kátholicki Kośćioł/ stárodawność/ szerokość álbo wielkość/ y rozmáitość wierzących/ sukcessya Biskupow iedneg po drugim od Apostołow/ sławę cudow/ świetność/ szczęśćie doczęśne/ iáko zwyćiestwá/ pomnożenie bogáctw/ máietnośći. 2c. O ktorych iáko y o inszych

ßych dosyć ßeroce Kárdynał Bellármin piße/ znich dowodząc Kátholiki swego teraznieyßego Kośćiołá Rzymskiego Ktory sposob okazánia Kośćiołá wźiął cześćią z Pogánow/ cześćią z Heretykow Aryanow y Donátystow. oczym wyżßey z Oycow ś. A ták w tym nie Kośćioł Kátholicki ále Heretycki vkazuie/ gdyż z Pism ś. niechcego/ áni może vkazáć.

Bellarmi. libr. 4. de notis 15. Ecclesiæ.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwßy onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pierwßym/ ták wyznáwa.

ZNáki nieomylne Kośćiołá prawdźiwego inße być niemogą / iedno ßczyrość náuki słowá Bożego nam przez Proroki y Apostoły ná Pismie podánego y zostáwionego/ ktorzy wßyscy nas do Chrystusá wiodą. A Pan Chrystus sam o tym ták powiedźieć raczył: Owce moie głosu mego słucháią/ y ia poznawam ie/ y násláduią mie / y żywot wieczny dawam im/ zá obcym nie idą/ ále vćiekáią od niego/ bo nieznáią głosu obcego/ 2c. Wßystkie tedy ludźie y zgromádzenia w Kośćiele powßechnym/ ktore sie ták niezáchowuią wedle tey proby oddalone od prawdźiwey społeczności ś. być rozumiemy/ choćiaż

10. Ioã. XV. 4. 5. 16.

ćiáż pozwierzchny tytuł / y dziedźiczność Kośćiołá Powszechnego zacność y powołánie imienia Krześćiáńskiego zdawnośćią po sobie pokázuią. Abowiem się nam strzedz roskazano obłudney Bráćiey y wszelákich zabobonow y Bálwochwálstwá. Roskazano nam ábychmy z Bábilonu vćiekáli / to iest od pomieszánego nabożeństwá ieśli chcemy gniewu Páńskiego y karánia viść.

III. ARTIKVL

Fundámentálny o Dobrowolnośći / y o śiłách á mocy człowieká káżdego.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá będący / záwsze o tym to trzymał.

Iáko Dobrowolność zgubioná y zátráconá przez grzech: á

IZ Człowiek przez pierwszy grzech w Ráiu popełniony / doszczętu vtráćił Dobrowolność do dobrego zdáwiennego / ták: iż z śił swych o nim áni pomyślić może / áż z sámey szczyrey łáski Bożey przez Duchá ś. wprzod znowu odrodzony / álbo onęż przywrocona weźmie.

mie. Jednák záś do złego tylko możny iest. Wszákże ile do rzeczy ludzkich ták przyrodzonych iáko y vczćiwych spraw/ tedy Dobrowolność zátrzymał zmiłośierdźia Bożego. Lecz y te spráwy z tey Dobrowolnośći/ ácz sie zdádza dobre ludźiom/ iednak że sie dźieia bez wiáry/ dla tegoż też záwsze przed Bogiem łáski prozne sa/ owa grzechem. Czego wszystkiego świádkiem sa te iego słowá.

iáko nie vtráconá y iáko sie nábywa?

PECCATVM vbi intrauit, LIBERTATEM PERDIDIT, & corrupit naturæ potestatem datam, seruitutemq; introduxit: **Grzech iák wszedł/ wolność vtráćił/ y skáźił moc przyrodzeniu dáną.**

Chrisostō Homi. 29 in Genesi.

ANTE peccatum, liberum arbitrium habebamus BENE operandi, NON autem POSTEA: quia non nostra virtute post peccatum euadere possumus de manu Diaboli: Sed sicut nauis fracto gubernaculo illuc ducimur, vbi tempestas voluerit: sic a Diabolo de peccato in peccatum ducimur, nec hactenus quicquam facere licebit, NISI quod ipse Diabolus voluerit. **Przed grzechem/ dobrowolność mielichmy dobrzeczynienia/ lecz nie potym:** ábowiem nie znászey śiły po grzechu wyniść możemy z ręki Diabley: ále iáko v okrętu złamawszy

Idem Homilia 1. Dominic. Aduentus

Dobrowolność kiedy byłá?

szter/

ßter/ tám bywámy prowádzeni/ gdźieby náwálność chćiáłá: thák od Diabłá z grzechu w grzech prowádzeni bywamy/ ani ná ten czás czynić co możemy/ tylko co sam Diabeł zechce.

a Idē Hō. 30. in Act. e Idē in 1. Cor. Homil. 12. i Idē Hō. 29. ad Rō.

a NIHIL NOSTRVM esse putemus. e Quid habes quod non acceperis? Si accepisti, à Deo accepisti: Si à DEO, NON TVVM, cur insolescis? i Vide Apostolum ostendere, OMNIA EVENISSE GRATIA, NIHIL ESSE SVI IPSIus: Rozumieymy iż nic náßego niemáß. Jeśliś wźiął od Bogáś wźiął: á ieśli od Bogá/ to nietwoie/ czemuż sie bestwiß? Pátrz że Apostoł vkázuie/ iż wßystko mu przyßło z łáski/ á nic być iego sámego.

Basilius Homil. de Humilitate.

NIHIL tibi relictum est ad superbiam ô homo &c. TOTVM quod viuimus gratiæ & dono Dei debentes. Nam Deus est qui dat & velle & operari pro bona sua voluntate: Nicći niezostáwiono ku chlubie ô człowiecze. 2c. Wßystko to co żywiemy łásce y dárowi Bożemu winniśmy. Bo Bog iest ktory dáie/ y chćieć y czynić według swey dobrey woli.

Petrꝰ Diaconus & alij Oriētales Episcopi ad Fulgentium.

NEMO potest habere BONAM voluntatem

luntatem MOTV PROPRIO, nisi mẽs ipsa, id est interior homo noster renouetur ac reformetur ex Deo. Cuius reformationis initium nostræ facultati assignare ALIQVATENus NON debemus &c. Sine gratia homo POTEST quidem cogitare & velle HVMANA: non a. potest cogitare & velle DIVINA, quorum primum & præcipuum fundamentum est credere in Dominum gloriæ crucifixum: Nikt też niemoże mieć dobrey woley poruszeniem włásnym / pokiby myśl nászá / to iest / zewnętrzny człowiek nász niebył odnowiony y nápráwiony od Bogá. Ktorego nápráwienia początku nászey śile przypisáć by námniey niemámy 2c. Bez łáski (Bożey) Człowiek możeć záiste myślić y prágnac ludzkich spraw / ále nie może myślić y chćieć Boskich: ktorych pierwszy y przedni fundámẽt iest / wierzyć w Páná chwały vkryżowánego. (A ták one słowá Liberum arbitrium habet anima: Dobrowolność ma duszá / y tym podobne / máią być rozumiáne o dobrowolnośći do potocznych rzeczy / ále nie do duchownych: álbo też o przywroconey złáski dobrowolnośći)

☞ Dobrey woley nie ma nikt przed wiárą do zbáwiennych rzeczy.

Ani myśli do wiáry.

Cyrillus Catechesi 4.

ETH-

Chrisost. in Math. Hom. 33.

ETHNICI etsi bona opera faciebant, tamen quia propter Deum non faciebant, sed propter existimationem humanam, vel quia bonum est bonum, vel propter conuersationem carnalem, ne dissiparentur: NON VERA BONA OPERA ERANT: Pohańcy áczkolwiek dobre vczynki czynili / iednák iż dla Bogá nieczynili / lecz dla sławy ludzkiey / álbo iż dobre iest dobrym / álbo dla obcowánia ćielesnego áby niebyli rozproszeni: niebyły prawdźiwe dobre vczynki.

Vczynki przed wiárą nie są właśnie dobre.

Cyrillus alexanrinus lib. 9. cap. 33. in Ioã.

Sanctus nemo erit vnquam, nec rectâ viuendi disciplinâ sanctificatus, NISI OPE atq; patrocinio CHRISTI, sed nec ipsi Patri unquam coniũgi poterit quisquã: Swiętym nikt nigdy niebędźie / áni dobrym żyćiá ćwiczeniem poświęcony / tylko pomocą á opieką Chrystusową / ále áni sámemu Oycu nikt niebędźie mogł nigdy złączony być.

Swięty nikt bez Chrystusá.

Toż Kośćioł Kátholicki ná Zachodźie Słońcá będący / tákże Wierzył.

Augustin. de natura

QVid tantum de naturæ possibilitate præsumitur? Vulnerata, sauciata,

vexata,

vexata, PERDITA ei: vera confessione non falsa defensione opus hoc habet. GRATIA ergo Dei NON QVA INSTITVATVR, SED QVA RESTITVATVR, quæratur. a HOMO quippe LIBERO ARBITRIO malè vtens, ET SE PERDIDIT ET IPSVM: vnde ad iustè faciendum liber non erit. Tunc enim LIBERI verè efficimur, CVM DEVS nos FINGIT NON vt homines, SED VT BONI HOMINES SIMVS. e Nam sicut lucerna nō accenditur a se ipsa: ita nec anima sibi præstat lucem. i ABSIT vt sic intelligant filij, sine te possumus cor PRÆPARARE. Absit vt sic intelligant, nisi superbi sui arbitrij defensores, & FIDEI CATHOLICÆ desertores. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine Domino: sic nemo perficere sine Domino. o Nam neque liberum arbitrium quidquam NISI ad PECCANDVM valet, si lateat veritatis via.

a Czemu ták wielce/ o możności przyrodzenia/ hárdźie sie każe? Zránioná/ zbitá/ strapioná/ zgubioná iest: práwego wyznánia nie fałszywey obrony potrzebuie. Láská tedy Boża/ niektoraby náprá-

& gratia cap. 53.

☞ Nota

a Idem in Enchiridio cap. 30. 31.

e Idem in Psal. 109.

i Idē li. 2. contra duas Epistolas Pelagiani. cap. 8. 10.

o Idē de Spiritu & litera cap. 3.

Dobrowolność stráconá iest.

wiona

Dobrowolność dobra Bog przywráca zgubiona/ nietylko náprawia. Jáko y kiedy?

wiona byłá/lecz ktoraby przywrocona byłá/niech będźie ßukáná. a Człowiek ábowiem dobrowolnośći źle vżywáiąc y śiebie zgubił y onę: ſłodże ku dobrzeczynieniu wolnym niebędźie. Tedy ábowiem wolni prawdźiwie ſtawamy ſię/gdy nas Bog ſtwarzá/ nie áby ludźmi/ ále áby dobrymi ludźmi bylichmy. c Bo iáko pochodnia niezápala ſię od ſámey śiebie: ták áni dußá ſobie dodawa świátłośći. i Vchoway Boże żeby ták ſynowie rozumieć mieli: Bez ćiebie możemy ſerce przygotowáć. Nie day tego Boże/ áby ták mieli rozumieć/ tylko hárdey ſwey Dobrowolnośći obrońcy/ á wiáry Kátholickiey odbieżáńcy. Bo iáko nikt niemoże dobrego záczáć bez Bogá/ ták nikt wykonáć bez Bogá. o Abowiem áni Dobrowolność nic innego tylko grzeßyć może/ieśliby ſię táiłá drogá prawdy.

Przygotowanie do łáſki nie znas.

Dobrowolność bez práwdy tylko grzeßy.

Auguſtin. de gratia & lib. Arbitrio cap. 16. 17.

Certum eſt nos velle quum volumus, ſed ille facit vt velimus, de quo dictum eſt, Deus eſt qui operatur in nobis velle. Certum eſt nos facere cum facimus, ſed ille fa-

ille facit vt faciamus, præbendo voluntati vires efficacissimas, qui dixit, Faciam vt faciatis. Vt ergo velimus, SINE NOBIS operatur, cum autem volumus & sic volumus vt etiam faciamus nobiscum cooperatur: SINE tamen ILLO vel operante vt velimus, vel cooperante quum volumus, AD BONA PIETATIS NIHIL valemus. TOTVM DEO detur &c. Qui PRÆVENIT NOLENTEM vt velit, volentem subsequitur, ne frustra velit: Pewna iest że my chcemy/ gdy chcemy/ lecz on czyni ábychmy chćieli/ o ktorym powiedźiáno iest/ Bog iest ktory spráwuie w nás chcenie. Pewna iest że my czynimy/ lecz on czyni/ ábychmy czynili/ dodáiąc woley śił náskutecznieyszych/ ktory rzekł/ Vczynie ábyśćie czynili. Abychmy tedy chćieli bez nas czyni/ á gdy chcemy y ták chcemy/ że też czynimy/ známi czyni: iednák bez onego álbo spráwce żebychmy chćieli/ álbo społspráwce gdy chcemy do dobr pobożnośśi nic niemożemy. Wszystko Bogu niech będźie przypisáno 2c. Ktory vprzedza niechcącego áby chćiał/ chcącego náslá-

Bog w nás bez nás chcenie spráwuie dobre.

Dobrowolność bez Bogá nie iest do pobożnośći.

duie/ áby nie prożno chćiał.

a Augus. de Prædestinatione Sanctor. cap 5. e Idē Sermone 15. de verbis Apostoli.

(A ták iáko one słowá. a Posse habere fidem & charitatem, naturæ est hominum: Moc mieć wiárę y miłość/ przyrodzenia iest ludzkiego: Ták y te. e Qui te fecit sine te non iustificat te sine te. Ktory ćię stworzył bez ćiebie/ nie vspráwiedliwia ćię bez ćiebie. Ze mowią o podobnośći y Dobrowolnośći koniecznie potrzebney z łáski náturze ludzkiey wprzod przywroconej/ a nie z śił záchowánej/ z wyższych słow/ y z tych niższych iáśnie pokázuie się)

Idem lib. 3. Hypognosticō.

ESSE fatemur LIBERVM ARBITRIVM omnibus hominibus, HABens quidem IVDICIVM rationis, NON per quod sit idoneum, quæ AD DEVM pertinent, sine Deo aut inchoare aut certè peragere: SED TANTVM in operibus VITÆ PRÆSENTIS, tam bonis quam etiam malis: Ze máią wyznawamy Dobrowolność wszyscy ludźie/ máiącą záiste rozsądek rozumu/ nie przez ktoryby byłá sposobna do tych rzeczy/ ktore ku Bogu należą/ bez Bogá álbo záczáć/ álbo záiste odpráwiáć: lecz tylko w vczynkách żywotá tutecznego/ ták w dobrych/ iáko też we złych.

☞ Nota

Dobrowolność w doczesnych/ ále nie wwiecznych iest.

Facit

Facit hæc Deus, donat hæc Deus. PARVM EST nobis dicere, facit hæc Deꝰ, donat hæc Deus: Sed SOLVS HÆC facit, SOLVS donat: Czyni to Bog/ dáruie to Bog. Máło to iest mowić nam/ czyni to Bog/ dáruie to Bog: lecz sam to czyni/ sam dáie. Augustin. in Psalm. 66.

TOTVM Deo adimitur, SI & initium & consummatio fidei nostræ, humani arbitrij viribus applicetur: Wszystko sie Bogu odeymuie/ ieśli y początek y wypełnienie wiáry nászey/ dobrowolności ludzkiey śiłom będźie przypisáne. Dla tegoż tákowe Kánony wydał: Si quis sine gratia Dei, credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus nobis misericordiam dicit conferri: non autem diuinitus vt credamus, velimus, per infusionem & inspirationem S. Spiritus, in nobis fieri confitetur, Anathema sit. a NEMO habet DE SVO NISI mendacium & peccatum. Si quis autem habet veritatem, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hoc eremo: Jeśliby kto bez łáski Bożey/ wierzącym/ chcącym/ prágnącym/ vśiłuiącym ná miłośierdźie powiedźiał być Fulgentiꝰ de in prædestinatione. Arausicanum Cōcili. 2. Cā. 6. a Idem Can. 22. Idē Augustin. Tractat. in Ioan. 5.

vdźielone: á nie z Bogá żebychmy wierzyli/ chćieli/ przez wlanie y nátchnienie Duchás. że sie to wnas dźieie wyznáwa/ niech bedźie przeklety. á Nikt niema ze swego iedno kłamstwo á grzech. A ieśli kto ma prawde/ od oney studnice iest/ ktorey mamy prágnąć ná tey pußczy.

Grzech thylko z człowieká.

Augustin. de Fide & operi. ca. 14.

Opera (bona) non præcedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum: Vczynki (dobre) nie vprzedzáią tego ktory ma być vspráwiedliwiony/ lecz násláduią vspráwiedliwionego.

Idem in Psalm. 31.

OPERA quecunq; ANTE fidem, quãuis hominibus videntur laudabilia, INANIA sunt Vbi fides nõ erat, bonum opus nõ erat: Vczynki ktorezkolwiek przed wiárą / áczkolwiek ludźiom zdádzą sie być chwalebne/ prożne są. Gdźie wiárá nie byłá/ dobry vczynek nie był.

Vczynki prożne przed wiárą.

Idem. In Psalm. 32. Nota ☞ Omnia.

Nemo putet se peruenisse meritis operum ad fidem, CVM IN IPSA FIDE FIANT OMNIA OPERA, QVÆ DEO PLACENT: Niech nikt nierozumie/ iż przyßedł do wiáry zásługámi vczynkow/ gdyż w sámey wierze są wßystkie vczynki/ ktore sie Bogu podobáią.

Sine

Sine fide quæquæ bona esse nō possunt, etiamsi bona videantur. Scriptum est quippe, Sine fide impossibile est placere Deo: Bez wiáry iákieżkolwiek dobre vczynki niemogą być / choćby sie też zdáły dobre: bo nápisáno iest / Bez wiáry niepodobna iest Bogu sie podobáć. SINE CHRISTO OMNIS VIRTVS IN VITIO EST: Bez Chrystusá wszelka Cnotá wystepkiem iest.

Gregorius Magnus Moraliū lib. 2 cap. 33.

☞ Biskup Rzymski Ewánielik Hieroni. in 3. caput ad Galat.

Non virtutibus ad fidem, sed fide peruenitur ad virtutes: Nie cnotámi do wiáry / ále wiárą do Cnot przystepuie sie.

Beda in caput 10. Actorū.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy odstąpił od tego / gdy ták vczy wierzyć pod przeklectwem.

Iż Dobrowolność przez grzech pirwszy zgubioná być niemogłá / lecz tylko nápsowána iest / álbo ráczey zwiazaná: iednák rodźimy sie znią sposobni ták ku złemu iáko y ku dobremu / bądź przyrodzonemu y poczćiwemu / bądź pobożnemu y zbáwiennemu. Wszákże ták / iż potrzebuie rátunku Bożego do tego áby co zbáwiennie chćieć / y wykonáć mogłá. Co gdy iest / tedy zásługuie żywot wieczny máiac iednák łáske wdźiecznym czyniącą. Oná záś dobrowolność w przy-

Dobrowolność niezgubioná przez grzech ꝛc.

rodzonych przed wiárą może czynić prawdziwie dobre Vczynki Bogu sie podobáiące / y nagrodę zásługi docześną biorące: á rátowáne świátłośćią Boską wiáre y spráwiedliwość z zbáwienim / iáko w wielu Philozophiech to sie stáło. Inák / wierząc przeklęty. Czego wszystkiego te Słowá ego są świádkiem.

a Bellar. de Gratia & Libere Arbitrio. lib. 6. cap. 15. ☞ Nota Socinisticā Sententiā b Idem ibidē libr. 5 cap. 30. c Idē ibidē libro 3. cap. 8. d Idē ibi. lib. 6 ca. 15. Columna 938. lit. B. e Ibidem colū. 939. lit. A. ☞ f Biel lib. 2. dist. 22. Quæst. 1.

a Homo ANTE omnē GRATIAM Liberum habet Arbitrium, NON SOLùm ad opera naturalia & moralia, SED ETIAM ad opera PIETATIS & supernaturalia. Nam Liberum arbitrium non potest dari per gratiam, nec tolli per peccatum: quod peccatum lædere potuit, non tamen extinguere. b Perdidisse dicitur homo Liberum Arbitriū, quia deterius illud fecit, alioquin non perijt neq; extinctum est. c Quia illud diximus habere nos à natura, proinde cum illo nascimur, capaces vtriusque boni & mali. d Soluitur autem & expeditur cum potentia proxima ad operandā gratiam præuenientem. e Quam gratiam præuenientem non proprie præuenire, sed comitari dicimus. TVNC enim SOLùm IVVAMVR, cum reipsâ conuersionis actum producimus. f Hac gratia anima informata de condigno meretur æternæ beatitudi-

tudinis præmium: g Habita nempe prius gratia gratum faciente. * POTEST etiam homo SINE FIDE (vt pote gentilis) cum & sine auxilio speciali Dei BONA aliqua OPERA perficere, quæ iusto iudicio Dei præmium mereantur. h Vnde Philosophi absq; verbo Deo & Spiritu regenerationis ex proprijs viribꝰ, naturæq; cognitione ad veram fidem iustitiamque peruenerunt, per quam etiam saluati sunt. i Igitur OPERA BONA SINE FIDE NON SVNT MALA, SED VERE BONA. k Si quis Liberum Arbitrium hominis post Adæ peccatum AMISSVM & extinctum esse dixerit Anathema sit. l Si quis dixerit opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, vere esse peccata, vel odium Dei mereri, Anathema sit: **Człowiek przed wszelką łáską/ Dobrowolność ma/ nie tylko do vczynkow przyrodzonych y poczćiwych/ ále też do vczynkow pobożnośći/ y nád przyrodzenie.** Abowiem Dobrowolność niemoże być dáná przez łáskę/ áni znieśioná przez grzech: iż grzech one mogł obráźić/ iednák nie zágáśić. b Ze zgubił

g Bellarmin. Ibi. lib. 5. c. 13.
* Idē ibi. lib. 5 c. 9.
h Andradius li. 4. de Libero Arbitr. in Cōci. Trident. Habet Bellar. lib. 5 ca 13 de Libero Arbitr.
i Bellar. li. 5. ca. 9. Columna 780. lite. D.
k Conci. Tridenti. Canon 5.
l Idē Canon. 7.
Dobrowolność przed łáską Bożą do pobożnośći ma człowiek ☞ Sētētia Socynská.

Dobrowolność nie zgubiona iest

człowiek Dobrowolność mowi się/ iż onę gorszą vczynił. inák niezginęłá áni zágászoná iest. c Lecz onę rzeklichmy iż mamy z przyrodzenia / dla tegoż znią się rodźimy sposobni do oboygá / ták złego iáko y dobrego. d Rozwiezuie się tedy y vłácwiwá śiłą bliską ku czynieniu przez łáskę Bożą vprzedzáiącą. e Ktorą łáskę vprzedzáiącą nie właśnie vprzedzáć/ lecz náśládowáć powiedámy. Tedy ábowiem tylko rátowáni bywámy / gdy rzeczą sámą náwrocenia spráwę wywodźimy. f Tą łáską duszá informowáná zgodnośći zásługuie wiecznego błogosłáwieństwá nágrodę: g To iest / gdy ma wprzod łáskę wdźięcznym czyniącą. * Może też człowiek bez wiáry (iáko Pogánin) zá pomocą y bez pomocy szczegulney Bożey/ dobre niektore vczynki poczćiwe czynić: ktoreby spráwiedliwym sądem Bożym nagrodę zásługowáły. h Stądże Philozophi bez słowá Bożego y Duchá odrodzenia zwłasnych śił/ y znáiomośći przyrodzoney do prawdźiwey wiáry y spráwiedliwośći przyszli/ przez ktorą też zbáwieni są. i Przetoż

Dobrowolność zásługuie.

Pogánin dobre vczynki Bogu miłe czynić może bez Bogá.

Philozophi Pohańscy zbáwieni z Dobrowolnośći

vczyn-

vczynki bez wiáry nie ſą złe / lecz prawdźiwie dobre. k Jeśliby kto Dobrowolność po Adámowym grzechu zgubioną być rzekł / niech będźie przeklęty. l Jeśliby kto rzekł / vczynki wſzyſtkie / ktore przed vſpráwiedliwieniem bywáią / prawdźiwie być grzechámi / álbo nienáwiść Bożą záſługowáć / niech będźie przeklęty. Stądże każe wyſkrobywáć z Xiąg ſwych te słowá:

Nota

Kánony Trydentſkie Kátholike potępiáią.

Natura humana ex ſeſe non niſi malos fructus profert. Qui non habet Chriſtum per fidem, legem non habet, non implet. Przyrodzenie ludzkie z śiebie tylko złe owoce wydáie. Ktory nie ma Chryſtuſá przez wiáre zákonu nie ma / nie wypełnia. Y tym inne podobne. A te náuke wźiął od Pelágiuſzá tegoż wſzyſtkiego vczącego iáko Auguſtyn ś. piſze.

Index expurgatorius Hiſpanicus à fol. 123 ad 15. Idē fol. 111. ad 120. Idē Antuerpianus.

Pelagius ait: In ōnibus eſt liberū arbitriū æqualiter per naturā, ſed in ſolis Chriſtianis iuuatur gratia. Illi (Pagani, Iudęi) iudicādi, quia cum habeant liberum arbitrium, per quod ad fidem peruenire poſſent, & Dei gratiam promereri, malè vtuntur libertate conceſſa. Hi verò (Chriſtiani) remunerandi ſunt, qui benè Libero Arbi-

Augſtin. de gratia Chriſti li. 1. Cap. 31.

Náuká Pelágiáńská w Kośćiele Rzymskim.

trio vtentes, merentur Dñi gratiam: Pelágius mowi: we wszystkich iest Dobrowolność zárowno z przyrodzenia / lecz w sámych Krześćiánách rátuie się łáską. Oni (Poháńcy / Zydowie) będą sądzeni / iż ponieważ máią Dobrowolność przez ktorą do wiáry przyść mogą y Bożą łáskę zásłużyć / źle vżywáią wolnośći vżyczoney. Ci záś (Krześćiánie) będą obdárzeni / ktorzy dobrze vżywáiąc Dobrowolnośći / zásługuią Bożą łáskę. Aták gdyż się zgadzá z Pelágiány w tym fundámentálnym Artykule Kośćioł Rzymski teráznieyszy / práwie z więtszey połowice / tedyć nietylko Kośćiołem Kátholickim / ále áni cząstką iego być niemoże: lecz włásną cząstką Pelágiáńskiego.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował / gdy tego odstąpiwszy / onoż z onym Kośćiołem Kátholickim pierwszym ták wierzy.

Wyższey w Konfessiey cap. 10.

Człowiek przed vpadkiem był doskonáły / spráwiedliwy y dobrowolny. Ale po vpadku niemá tey władze y możnośći wsobie doskonáley, iáką miał Adam oćiec przed vpadkiem: ábowiem rozum przyrodzony ludzki iest záćmion / y wola ludzka zwolney stáłá się niewolnicą / bo

co / bo służy y poddáná iest grzechowi do-
browolnie bez wszelkiego przemuszenia.
Záczym ku złośći á ćielesnym żądzom do-
browolnie człowiek iest doskonáły y chęt-
liwy/ nie czuiąc w sobie żadnego przemu-
szenia áni od Bogá áni od Diabłá ꝛc. A
co się dotycze ku dobremu y ku cnotom
pobożnym/ tedy poki się nie odrodzi czło-
wiek znowu z Duchá Bożego / niema w
sobie tey dobrowolnośći / áby własnymi
śiłámi mogł dobrze czynić/ y Bogu się
podobáć/ według słow onych Apostol-
skich: Rozumienie ćiáłá nászego iest nie- Rom. 8.
przyiáćielem przećiw Bogu / bo się nie- ℣. 7.
poddawa zakonowi Bożemu/ y owszem
poddáć się mu niemoże. Ale co się do-
tycze spraw ćielesnych y ziemskich ku temu
iákokolwiek rozum został wczłowieku y
po vpadku / ták w niewiernym iáko y w
wiernym. Bo może człowiek mowić y
milczeć kiedy chce ꝛc. Wszákże iednák y
nádtym ma pierwsze mieysce wszechmoc-
ność Boska / ktora wszystko spráwuie.
Co się w Báláám/ y w Zácháryászu poka- Num. 24
záło. Przetoż potępiamy Mánicheusze/ Lu. 1.
ktorzy przą/ iż Bog człowieká stworzył był

do-

dobrym/ á iż sie dobrowolnie do złego obroćił: czyniąc go z przyrodzenia swego/ iákoby kámieniem álbo drewnem. Gániemy y Pelágiány/ ktorzy powiedáią/ że człowiek ma Dobrowolność ták do złego iáko y do dobrego/ tych wszystkich Pismá ś. zbiiáią/ ktore mowią onym/ a Bog stworzył człowieka dobrego: á tym záś/ Jeśliby was Syn wybáwił/ tedy prawdźiwie bedźiecie wybáwieni.

Też włásne słowá ma Augustyn ś. Con. duas Epist. Pelagian. li. 2 cap. 2. a Eccle. 7 e Ioan. 8.

IV. ARTIKVL
Fundámentálny o Pierworodney Pożadliwośći w odrodzonych.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá bedący/ záwsze to trzymał.

Iż pożadliwość po Krzćie w odrodzonych prawdźiwie y właśnie grzechem iest w sobie: z swego przyrodzenia nas wiecznego potepienia winnymi czyniac/ choć iey nieprzyzwálamy: wszákże dla Chrystusá Páná dosyćuczynienia/ niebywa im poczytáná ku potepieniu. A zostáwiona iest im cześćią dla boiowánia y

Pożadliwość po Krzćie iáko iesth grzechē/ á nieiest:

nia y doświádczenia: cżeścia dla przyznánia niedoskonáłości przyrodzonéy: ktora znáć / iest doskonáłość. Ciego ſa świádkiem te iego ſłowá.

Quod dictum eſt. a Quod operor non cognoſco, & facio quod odio habeo: NON DE EO quod OPERATI ſumus, ac perfecimus malum, accipiendū eſt: SED DE EO, quod SOLVM COGITAVIMVS. Alioqui quomodo Apoſtolus malum quidem quod diſplicebat, maximè feciſſet: bonum verò quod placebat, minimè? Si non de extraneis cogitationibus dixiſſet, quas cogitamus aliquando etiam non volentes? Ob has ipſas cogitationes etiam Dauid interpellauit eum, ægreferens quod & ipſe cogitaret quæ non vellet: Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo. Et ipſe Apoſtolus alibi 2. Cor. 10. ℣. 4. 5. Igitur non ob id quod faceret ac operaretur quæ non volebat, prædicta retulit, ſed quod SOLVM COGITARET. Alioqui quomodò exactus Chriſti imitator eſſet? &c. Quare PECCATVM INHABITANS per concupiſcentiā IN CORPORE dicit: A QVO Deus ipſum per aduentum ſuum LIBERAuit. Lex enim

Spiri-

Methodius Tyrius Epiſcopus, ſicut habet Epiphan. Hæreſi. 64.

a Rom 7 ℣. 15. 19.

Pſalm. 19. ℣. 13. 14.

☞ Nota

e Rom 8 ℣. 2. e Spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati & morte &c. Co rzeczono

a Rom 7 ℣. 15. 19. iest: a Co czynię niepochwalo / á czynię czego nienawidzę: Nie o tym złym ktorechmy czynili y wykonáli ma być rozumiano / lecz o tym ktorechmy tylko pomyśláli. Inák iákożby Apostoł złego záiste ktorego nienáwidźiał / wielce się był dopuśćił: dobrego zás w ktorym się kochał / by namniey: gdyby nie o postronnych rzeczy pomyśleniu mowił / ktore myślimy niekiedy też niechcący? Dla tych sámych mysli Dáwid też prosił Bogá / obćiążáiąc sobie / iż y sam myślił czego niechćiał: Odskrytych moich (grzechow) oczyść mię / á od cudzych przepuść słudze twemu. A sam Apostoł indźiey 2. Cor. 10. ℣. 4. 5. Przetoż nie dla tego coby czynił / y dopuśćił się / czego niechćiał / przerzeczone słowá mowił / lecz iż tlyko pomyślił. Inák iákożby wybornym Chrystusá náśládowcą był? 2c. Przetoż grzech mieszkáiący w sobie przez pożądliwość w ćiele / miánuie: od ktorego Bog onego przez przyśćie swoie wybáwił.

Myśl z niechcenia / iest złym grzechem swa spráwa.

Psalm 19. ℣. 13. 14.

Pożądliwość iáko nie grzech?

wił. Zakon ábowiem Duchá żywotá w Jezuśie Chrystuśie wybáwił nas od grzechu Zakonu y śmierći. Rom. 8. ℣. 2.

NATVRALIS APPETItus ad gulositatem, aut scortationem corpus TITILLAT: Przyrodzona pożądliwość do obżárstwá álbo do wszeteczeństwá/ ćiáło bestwi ku roskoszy sprosney. Basilius de Virginitate.

COGITATIONES forinsecus AD PROBATIonem nostri inspirantur &c. Propter habitans in nobis peccatum velut canes rabiosi, aut audentes latrones, PROBANTESnos an resistere ipsis possumus, & aciem contra instituere. Pomyślenia spozwierchnich rzeczy ku doświadczeniu nászemu nátchnione bywáią ꝛc. Dla mieszkáiącego w nas grzechu z pozwierchnich rzeczy ná nas nálegáią/ iáko psi wśćiekli/ álbo śmieli rozboynicy/ doświadczáiące nas/ ieśli się zprzećiwić im możemy/ y przećiw nim boiowáć. Method. ibidē vt supra. Pożądliwość po odpuszczeniu dla ćiego zostáwiona

Toż

Toż Kośćioł Kátholicki ná zachod Słońcá bedacy wyznáwał.

a Auguſ. Con. Parmeniã. li. 2. cap. 7. & de Perfectione Iuſtitiæ. e Idem de peccatorũ meritis li. 2. cap. 7. i Idẽ con. Iulianum Pelagian. lib. 5. c. 3.

a QVamuis inquantum ex Deo nati ſumus non peccemus, INEST tamen adhuc etiam quòd ex Adam nati ſumus e Non enim ex qua hora quiſq; baptizatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur, ſed renouatio incipit à remiſsione omnium peccatorum: iuxta illud Apoſtoli 2. Cor. 4. ℣. 16. i Neq; hic Concupiſcentiam extenues: quia CONCVPISCENTIA carnis, aduerſus quam BONVS concupiſcit Spiritus, & PECCATVM eſt: quia ineſt illi inobedientia, contra dominatum mentis: & PŒNA peccati eſt: quia reddita eſt meritis inobedientis: & CAVSA peccati eſt, defectione conſentientis, vel contagione naſcentis. a Aczkolwiek ile z Bogá zrodzeni ieſteſmy niegrzeſzemy / w nas ieſt iednák ieſzcze też (grzech pierworodny) iż z Adámá zrodzeni e Abowiem nie od tey godźiny / ktorey káżdy okrzczon bywa / wſzelka ſtára vlomność iego zniſzczoná bywa / lecz odrodzenie poczyna ſie od odpuſzczenia wſzyſtkich grzechow: wedlug onych ſłow Apoſtolſkich.

Grzech záwſze w nas pierworodny

Odrodzenie tunie doſkonáłe ieſt / tylko záczęte.

ſtich. 2. Cor. 4. ℣. 16. i Ani tu pożadliwośći wyćieńczay: ábowiem pożadliwość ćiáłá przećiw ktorey dobry pożadá Duch y Grzechem ieſt: iż ieſt wniey nieposłußeńſtwo przećiw pánowániu vmyſłu: y káźń grzechu ieſt/ iż oddana ieſt záſługom nieposłußne°: y przyczyna grzechu ieſt / odſtąpienim zezwaláiącego/ álbo zarazą rodzącego ſie.

Pożadliwość w odrodzonych ieſt grzechē/ y káźnia/ y przyczyna grzechu.

a AME dictum eſt, dimitti concupiſcentiā carnis in Baptiſmo, Nō VT Nō SIT, SED VT IN peccatum NON IMPVTETVR: quamuis ſoluto reatu manet tamen. e Hoc eſt NOn habere peccatum, NOn eſſe REum peccati. a Jam powiedział / iż odpußczá ſie pożadliwość ćiáłá ná Krzćie/ nie żeby nie byłá/ lecz żeby zá grzech nie byłá poczytáná: choć po odpußczeniu winy / zoſtawa iednák. e To ieſt nie mieć grzechu/ niebyć winnym (kaźni y wyſtepku) grzechu. [Przetoż owe ſentencye/ ktorymi indźiey pożadliwość Oycowie świeći w odrodzonych powiedáia być nie grzechem/ ták/ że też zá nie prożby: Odpuść nam náße winy/ nietrzebá mowić: rozumieć ſie máia wzgledem niepoczytánia y odpußczenia tey winy ná Krzćie: álbo też wzgledem porownánia z vczynkowa/ ktora ieſt

a Auguſtinus cōtra Iulianum Pelagianum lib. 6. c. 6. e Idē lib. 1. cap. 26. de Nupti. & concupiſcentiâ.

Pożadliwość ieſt y nie ieſt w człowieku?

Auguſtin. Epiſt. 200

rá iest wietßym grzechem: ták iáko o tym mowi Jákub ś. w Rozd. 1. V. 14 15 y Oycowie ś.]

Hieroni. in Amos lib. 1. ca. 1. PRIMVM PECCATVM est COGITASSE quæ mala sunt. SECVNDVM, cogitationibus ACQVIEVISSE peruersis. TERTIVM, quod mente decreueris, OPERE complesse. QVARTVM, post peccatum non agere pœnitentiam, & in suo sibi complacere delicto:

Grzech czworáki

Pierwßy grzech/iest myślić/ to co iest złego. Wtory/ myślo złym przyzwolić. Trzeći/ co myśliß vczynkiem wykonáć. Czwarty/ po grzechu nieczynić pokuty/ y w swey sie zákochác złości.

Augustin. cõtra 2. Epistolas Pelagij lib. 3. cap. 7. Philip. 3. Nota

In ipsa infirmitate ELATIO REPRIMITVR. TVNC enim est parua PERFECTA iusticia, quando quid sibi desit intelligit. Sic Apostolus perfectum & imperfectum se dicit. IMPERFECtum, scilicet cogitando quantum illi ad iustitiam desit. PERFECTVM autem quod suam imperfectionem confiteri non erubescit:

Pożytek zostáwio neypożądliwości

Wsámey mdłości wyniosłość sie potłumia. Tedy ábowiem iest doskonałá spráwiedliwość/ kiedy cze-

by czegoby mu niedostawało rozumie. Ták Apostoł doskonálym y niedoskonálym sie zowie. Niedoskonálym / to iest/myśloc iák mu wiele ku sprawiedliwości niedostáie. Doskonálym zás / iż swey niedoskonálości wyznawáć sie nie wstydźi.

Apostoł ś. iáko doskonáły y niedoskonáły: wiec ykáżdy?

Qui irreprehensibiles sunt, ideo sunt, quia seipsos veraciter reprehenderunt. Et ideo non est inuentum in ore eorum mendacium, quia si dicerent se peccatum non habere, seipsos deciperent: Ktorzy nienágánionymi zowa sie/ dla tego są / iż sámych siebie prawdźiwie nágánili. A dla tegoż nie iest náleźione w vściech ich kłamstwo/ ábowiem gdyby rzekli że grzechow niemáio. eßukáliby sámych siebie.

Idem de Meritis peccatorũ li. 2. c. 7.

Nienágánieni czemu názwáni świeći?

Quoniam legem NEMO potuit implere NISI DOMINVS qui dixit: Non veni soluere legem, sed adimplere: Abowiem nikt zakonu wypełnić niemogł/ tylko Pan ktory rzekł/ Nieprzyßiędiem zákonu łamáć/ ále wypełnić.

Hieroni. in Psalm. 67. Matth. 5. Nikt nie wypełnił Zakonu tylko Brystus.

Quis sibi arrogare audeat id (quod Deum ex toto corde & proximum sicut seipsum diligat) quod se Paulus fatetur ipse non compre-

Bernard. Sermon. 50. in cãtic.

Páwel ś. nie mogł zákonu wypełnić. Auguſ. de Perfectiõe iuſtitiæ. & Retracta. lib. 1. c. 19

hendiſſe? Ktożby ſobie przypiſáć ważył ſię to (że Bogá zprawego ſercá/ á bliźniego iáko ſiebie miłuie) czego ſam Páwel ś. wyznáwa iż niedoſzedł?

Tunc tota lex impletur, quando quicquid non fit ignoſcitur: Tedy cáły zakon wypełnia ſię/ gdy cokolwiek nieczyni ſię/ odpuſzczá ſię.

Kościoł Rzymſki teraznieyſzy tego odſtąpił / ták vczoc wierzyć.

a Bellar. lib. 5. de amiſſione gratiæ. ca. 7. e Ieſuitæ Burdegalẽ. de Cõcupiſcẽtia c. 13. pag. 177. i Iidẽ ibid. pag. 160.

COncupiſcentiã a qualis remanet poſt Baptiſmum in regeneratis NON ESSE PECCATVM originis, non ſolum quia non imputatur, ſed etiam quia nec imputari poteſt: cum nullum ſit ex ſe vel naturâ ſuâ peccatum. e Si autem vocatur malum eadem ratione qua febris poſt Baptiſmum. i Imo quatenus reſiſtimus & vicimus, haud dubie meremur: Iż pożądliwość iáka záſtáwa po krzćie w odrodzonych/ nie ieſt grzechem pierworodnym/ nietylko że niepoczytáwá ſię/ lecz też że áni poczytáná być może: gdyż żadnym z ſiebie álbo z przyrodzenia ſwego nie

Pożądliwość nie ieſt grzechem/

go nie iest grzechem. e A ieśli się zowie złym/ tákim sposobem zowie się/ iákim febrá po krzćie. i Nowszem ile się icy zprzećiwiámy/ y one zwyćiężamy/ niewątpliwie zásługuiemy. Dla tegoż też ták o tym zámknął.

iedno iáko febrá po krzćie. y owszem zásługuie.

o Si quis autem contrarium senserit, Anathema sit. A ieśliby kto ináczey rozumiał niech będźie przeklectwem: Kázac wymázowáć wszedy z Kśiąg swych te słowá.

o Cōcili. Tridenti. Session. 5.

Renatis insunt reliquiæ peccati originalis. Neminem esse sine peccato, &c. W odrodzonych są ostátki grzechu pirworodnego. Zádnego niemász bez grzechu 26. A te náuke wźiął od Pelágiánow tákże vczących. a Dicis Pelagiane (inquit Augustin.) quod per Baptismū ipsa concupiscētia sanctificatur ita, vt quæ āte Baptismū erat in se & natura sua res mala, & displicens Deo, non sit amplius res mala & displicens. e Sed pæna peccati. Ergo potius laudanda. i Audent Pelagiani docere, hominem iustum nullum omninò habere peccatum: a Nowisz Pelagianie (mowi Augustyn) że przez krzest sámá pożądliwość poświącá się: ták że ktora przed krztem byłá w sobie y zprzyrodzenia swego rzeczą złą y omierzłą Bogu/ nie iest więcey złą rzeczą y obmierzłą.

Index Expurgator. Hispanic. Foli. 123. ad 135. Zkąd tá náuká Kośćiołá R.

a August. Cōtra Iulian. Pelagian. libr. 6. cap. 6.

e Id ibid. lib. 5. c. 3.

i Idē de bono perseuerā. li. 2. cap. 5.

c Lecz kaźnie grzechu. A ták rácżey rzeczo chwálebno. i Smieią Pelágiáni mowić że spráwiedliwy człowiek w tym żywocie niema zgołá grzechu żadnego. Przetoż cząstka Kościołá Pelágiáńskiego/á nie Kátholickiego/koniecznie zostawa Kościoł Rzymski teráz nieyżby.

Kościoł Ewángelicki to zás reformował/gdy tego odstąpiwszy/onoż zonym Kościołem Kátholickim pierwszym ták wyznawa.

W Konfessyey wyższey w Rozdźiele 9. y w Augustáńskiey w Rozdźiále 2.

WJedźieć też potrzebá/iż w odrodzonych ludźiech przećie zostawa przyrodzona mdłość/álbo pożądliwość/prawdźiwie grzechem w sobie bedąc potępienie zásługuiącym/y ćiáło Duchowi zprzećiwne czyniącym: záczym odrodzeni niemogą ták doskonále wczynić woli Bożey/iákoby rádźi. Jednák wolni winy y kaźni iey wieczney przez odpuszczenie ná Krzyżu/we krwi Chrystusowey spráwione. Wiec też zá spráwą Duchá ś. onez thłumią. Do tego przyznawáiąc niedoskonáłość swoię y vtrácenie śił dobrowolności/wolnymi álbo doskonáłymi tákowi názwáni bywáią Krześćiánie. A

to pod-

to podług Apostolskiego dowodu do Rzymiánow w Rozdz. 6. 7. 8. y do Gálátyc. cap. 5. Tákże podług Augustyná ś.

V. ARTIKVL
Fundámentálny O Prawdźiwym ludźi wiernych Vsprawiedliwieniu.

Náprzod záwße to onim trzymał Kościoł ś. Kátholicki ná Wschodźie słońcá bedący.

Vsprawiedliwienie przed Bogiem co iest?

Vsprawiedliwienie ludźi wiernych przed Bogiem (przez ktore/y dla ktorego gotowa łáske záwße iego/y otworzone niebo máia) iest: áni z cátego zakonu/ iáko niepodobnego: áni z częśći iego/ iáko niewáżnego/ wypełnienia: lecz naprzod z nieprzyczytánia álbo odpuszczenia grzechow ták z winá iáko y z káżnia dosyćczynna: á potym z przyczytánia niewinności á sprawiedliwości Chrystusowey ták doskonálego/ iákoby nigdy żadnego grzechu nie vczynił. Gdyż też y sam Chrystus Pan tákim sposobem stał sie grzesznikiem. Czego wßystkiego świádkiem sa te iego słowá.

LEX vult iustificare hominē, sed NON potest: NEMO siquidem illam IMPLEVIT. Neque aliás licet in lege iustificari, Ni-

Chrisost. ad Epist. ad Romā. Homil. 5. 17. & in

1. ad Corī. Homi. 11.

ri, NISI eum qui cuncta adimpleuerit. Id vero AD HVc nemini possibile est factū:

Zakon chce vsprawiedliwić człowieká/ lecz niemoże. ponieważ nikt onego niewypełnił. A niemoże ináł w zakonie być vsprawiedliwiony/ ázby kto wszystko wypełnił. Tá záś dotąd nikomu podobna rzecz była.

Z vczynkow niepodobne vsprawiedliwienie.

Basilio de Pœnitētia

a Quid est NOSTra IVSTITia? Audi: BEATI quorum REMISsæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata.

c Idē de iustitia.

c VERA iustitia est CHRISTVS, qui nobis à Deo factus est iustitia, redemptio &c.

Ssprawiedliwość nászą odpuszczenie grzechu/ y zástugą Chrystusowá.

a Co iest nászá sprawiedliwość? a Słuchay: Błogosławieni ktorym odpuszczone sa przestępstwá/ á ktorych grzechy sa zákryte.

Epiphan. in Ancorato.

c Prawa sprawiedliwość iest Chrystus/ ktory nam od Bogá stał sie sprawiedliwością/ odkupieniem &c.

Sprawiedliwość nászá Chrystus w

Christi9 Factus est MIHI (inquit Paulus) IVSTITIA: quia peccata ipsius dissoluit. Christus igitur Mediator OMNIA reconciliat Deo INSEIPSO non reputans peccatum: Chrystus stał mi sie (mowi Páwełs.) sprawiedliwością: iż grzechy iego zgładził.

zgładźił. Chrystus tedy posrzednik wßystko poiednywá Bogu w sámym sobie nieprzyczytáiąc grzechu.

sámym sobie.

a NON ex benefactis, NEC laboribus NEC pensatione, SEd EX SOLa GRATIA IVSTIFICAVIT genus nostrum, e Iustum (ideſt Chriſtum) fecit peccatorem, (ſcilicet imputatione) vt peccatores faceret iuſtos. Imo neque ſic dixit, ſed quod multo maius erat, non enim QVALITATEM poſuit, ſed SVBSTANTIAM: non dixit peccatorem ſed peccatum: vt nos fieremus, non dixit IVSTI, ſed IVSTITIA & iuſtitia Dei. DEI enim eſt iſta, QVANDO NON EX OPERIBVS, quando neceſſarium eſt etiam maculam NVLlam inueniri, ſed à GRATIA iuſtificatio fit:

a Chriſo. orat. 4. cõtra Iudæos.

e Idẽ in 2. Corint. 5.

Nota

Sprawiedliwego (Chrystuſá) vczynił grzeßnikiem (to ieſt przyczytánim) áby grzeßniki vczynił ſprawiedliwe (poczytánem) Owßem áni ták rzekł / lecz co dáleko więtßego ieſt. ábowiem nie iákowość położył / lecz iſtotę: nie rzekł grzeßnym lecz grzechem: ábychmy byli / nie rzekł ſprawiedliwi / lecz ſprawiedliwością / á ſprawiedliwością Bożą. Bożá ábowiẽ ieſt tá / gdy nie z vczynkow / ponieważ potrzebá ieſt też

Chriſtus ták ſprawiedliwością náßą / iáko náße grzechy. iego.

Sprawiedliwość Bożá ktorá:

Jáká z vczynkow być má? áby żadna zmázá niebyłá ználeżioná/lecz z łáski vspráwiedliwienie bywa.

Dominus tuus adeò tua peccata sic obliterabit, vt ne vestigium vnius ipsorum remaneat: id quod in corporibus non contingit. Nam sanato vulnere, Cicatrix remanet: at Deus simul ac eximet PÆNA, donat IVSTITIAM. Nam peccatorem efficit PAREM, ei QVI NON PECCAVIT: Pan twoy ták twe grzechy zátrze / iż áni slad iednego ich niezostánie: to co w ćielech nie tráfiá się. Abowiem vleczywszy ráne / blizná zostáie: ále Bog iák wyimie z káźni/ dáruie spráwiedliwość. Abowiem grzeszniká czyni rownym temu/ ktory niezgrzeszył.

Chrisost. in Præfat. in Esaiam.

Bog iákie vspráwiedliwienie dáie?

☞

Toż Kośćioł Kátholicki ná záchodźie Słońcá bedący/ tákże wyznáwał.

[a] NEMO in hac vita perfectionem iustitiæ hominis vel assecutus vel assecuturus, EXCEPTO VNO mediatore qui humana perpessus sine vllo omnino peccato. Sine quo nullus est hominum præter illum, [e] Vt autem sit homo sine peccato,

a Augus. de Spũ. & lrâ. ca. 1.

e Idẽ ibi, cap. 2.

cato, ad opus ipsius hominis pertinet, id- que opus esse optimum, quo fiat plena & perfecta & EX OMNI prorsus PARTE absoluta IVSTITIA. i Nec audiunt quod legunt: quia non iu- stificabitur ex lege omnis caro corā Deo. Potest enim fieri coram hominibus. Nō autem CORAM Deo. o Si per legem iu- stitia: Ergo Christus mortuus est gra- tis. Christus autem non est gratis mortu- us. Ergo non per legem est iustitia. u Ac ne quispiam putaret Apostolum dixisse, ea lege iustificari neminem, quæ in Sacra- mentis multa continet figurata præcepta (scilicet Ceremoniali) continuo subiungit quā legem dixerit, & ait, Per legem enim co- gnitio peccati (scilicet Moralem.) a Nikt wtym żywocie doskonáłości do spráwie- dliwości człowieczey áni doszedł áni doy- dźie/ Wyiąwszy iednego posrzed- niká/ ktory ludzkie dolegliwości bez wsze- lkie° zgoła grzechu zniosł. Bez ktorego nikt iest z ludźi/ oprocz onego. c A iżby człó- wiek był bez grzechu / do vczynku tegoż człowieká należy / á ten vczynek potrzebá áby był naylepszy ktorymby sie stálá zupeł-

Idem ibi. cap. 8.

o Hiero. lib. 1. in Epist. ad Gal. ca. 2.

u Augus. & Supra cap. 8.

Rō. 3. V. 20. 7. V. 7.

Sā tylko Chrystus bez grzechu.

Do spráwiedliwości vczynkowey cżeg potrzebá

na y

na/y doskonáłá/y zewszelkiey zgołá cżęśći dostáteczna spráwideliwość. [i] Ani słucháią tego co czytáią: iż niebędźie vspráwiedliwion z zákonu żáden człowiek przed Bogiem. Może ábowiē być to przed ludźmi ále nie przed Bogiem. [o] Jeśli przez Zákon spráwiedliwość / Tedyć Chrystus Pan vmarł nádáremno. Lecz Chrystus nie vmarł nádáremno. Przetoż przez Zákon nie iest spráwiedliwość. [u] A żeby ktokolwiek nie rozumiał / że ták Apostoł rzekł: iż ztego zákonu nikt niebywa vspráwiedliwiony/ ktory w Sákrámeńćiech wiele zámyka/figurálnych przykazáń (to iest z Ceremoniálnego.) Nátych miást przydáie ktoryby Zákon miánował: Y mowi/ Przez zákon ábowiem vznánie grzechu (to iest przez Morálny.)

Galat. 2. ℣. 16.

Argumēt Hieronimá ś.

Vspráwiedliwienia ták w Ceremoniálnym iáko y w Morálnym Zákonie nie máß.

[a] QVOMOdo implebitur in nobis IVSTIFICATIO NISI quum datur REMISsio omnium peccatorum? Vt sublatis peccatis iustificatꝰ APPAreat, mente seruiens legi Dei. [e] Illud mihi prodest quod non iustificamur ex operibus legis. Non gloriabor quia iustus sum, sed quia redemptus sum. Gloriabor, non quia vacuꝰ

a Ambrosius in Epistol. ad Rom. ca. 8.

e Idē lib. 1. de vitâ æterna. cap. 6.

peccati

peccati sum, sed QVia mihi REMissa sunt peccata. NON gloriabor quia PROFVI neq; quia profuit mihi quisquã, SED quia pro me aduocatus apud Patrem Christus est, SED quia pro me sanguis Christi effusus est. i IN CVIVS morte IVSTIFICATI sumus: Jákoż wypełni się w nas vspráwiedliwienie/ iedno gdy dáie się odpuszczenie wszystkich grzechow? Aby zniozszy grzechy vspráwiedliwiony okazał się vmysłem służyć zákonowi Bożemu. e To mi pomagá iż nie bywamy vspráwiedliwieni z vczynkow zákonu. Nie będę się chłubił żem spráwiedliwy iest/ lecz/ iż odkupiony iestem. Chłubić się będę/ nie iż prożen grzechu iestem / lecz iż mi odpuszczone są grzechy. Nie będę się chłubił żem był pożyteczny/ áni iż mi był ktożkolwiek pożyteczny/ lecz iż zá mię przyczyńcą v Oycá Chrystus iest / ále iż zá mię Chrystusowá krew wylána iest. i W ktorego śmierći vspráwiedliwieni iestechmy.

Idē ibid. cap. 5.

Vspráwiedliwienie w odpuszczeniu grzechow wszystkich/ á świętobliwość iego znákiem.

Z zásług nászych y cudzych niemász vspráwiedliwienia/ iedno w męce Pāskiey.

VT IN ADAMO me culpæ obnoxiũ inuenit: ITA IN CHRISto iustificatum.

Ambrosi. de fide Resur. orat. 2

Jáko

Jáko w Adámie grzechu winnỹ mie ználazł: ták w Chrystusie vspráwiedliwionỹ. a In via fidei Pro NOn PECCANTIBus habẽtur, quib9 peccata NOn IMPutantur: & tanquã nõ fuerint operati, accipiũtur. e TOtũ gratiæ Christi imputatur Nõ meritis nostris: BEati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata: nõ in quib9 non sunt inuenta peccata, sed quorũ sunt tecta peccata. Si texit peccata De9, noluit aduertere: si noluit aduertere, NOluit PVNire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Quid enim erat videre peccata, nisi punire peccata? Ná drodze wiáry zá nie grzeszące są miáni ktorym grzechy niepoczytáią się: y iákoby nie czynili ich / ták się biorą. Wszystko łásce Chrystusowey przyczyta się / nie zasługom nászym: Błogosłáwieni ktorych odpuszczone są niepráwośći / y ktorych zákryte są grzechy: nie w ktorych nie są ználeźione grzechy / lecz ktorych zákryte są grzechy. Jeśli zákrył grzechy Bog / niechćiał baczyć / niechćiał karáć / niechćiał poznáć / wolał odpuśćić. Co ábowiem było widźieć grzechy / iedno káráć grzechy.

a August. in psa. 118.

e Idem in Psal. 31.

Nie grzeszący ktorzy.

Psal 31.

☞

Káźń do syćczjnná zwina w odpuszczeniu odpuszczá się.

O homo

a O homo attende quod sequitur. Nunc autem Dei iustitia manifestata est. Parumne insonat surdis? NON dixit IVSTITIA HOMInis, vel iustitia propriæ voluntatis, sed IVSTITIA DEI, non qua Deus iustus est, sed QVA INDVIT hominem, cum iustificat impium. Huic testimonium perhibent lex & Prophetæ. e Vt nos simus iustitia Dei in ipso. *VIDETE DVO, iustitia Dei, & non nostra: INIPSO, NON IN NOBIS: O człowiecze obácz co zátym idzie. A teráz Boża spráwiedliwość obiáwiona iest. A máłyż to grom ná gluche? Nie rzekł spráwiedliwość człowiecza / álbo spráwiedliwość własney woli / lecz spráwiedliwość Boża / nie ktora Bog spráwiedliwy iest / lecz ktora obłoczy y Bog człowieká gdy vspráwiedliwia niezbożnego. Tey swiádectwo wydawáio zákon y Proroccy. e Abyśmy byli spráwiedliwością Bożo w nim: Pátrzćie dwoygá / spráwiedliwość Bożá / á nie náßa: w nim / nie w nas.

a Augns. de Spiritu & litera cap. 9.

*2 Cori. 5. v. 21.

e toć de verbis Apostol. Sermone 6. Rom. 3. v. 21.

Spráwiedliwość Bożá w chrystusieniu w nas: á tá náßá ile nas nia okrywa álbo obłoczy. 2. Cor. 5. v. 21.

ITA & CHRIstus pro peccatis nostris oblatus, peccati nomen accepit &c. Vt nos ef-

Hieroni. in 2. Cor. 5.

Chrystus w sobie sprwáiedliwośćia nam iest/ niewnás

nos efficeremur iustitia Dei in ipso, NON NOSTRA NEC IN NOBIS: Ták y Chrystus zá grzechy náße ofiárowan iest/ grzechu imie wziął 2c. Abychmy stáli się spráwiedliwośćią Bożą w nim/ nie náßą áni w nas.

a Bernar. sermo. ad milites Tẽpli cap. 11.

a Mors Christi morte fugatur & CHRISTI nobis IVSTITIA IMPVTATur.

e Idẽ epist. 190.

e Assignata est homini ALIENa iustitia, qui caruit SVA &c. Satisfactio vnius omnibus IMPVTAtur. SATISFECit ergo CAPVT pro membris, Christus pro visceribus suis. Cur nõ aliundè iustitia, cũ aliunde reatus? An peccatum in semine peccatoris, & non iustitia in Christi sanguine? Illi per carnem attineo, & per fidem huic. IVSTum ME dixerim SED ILLIVS iustitia. Quæ nam ipsa? Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Deniq; qui factus est nobis, inquit, iustitia a Deo Patre. Quæ ergo mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur & non mea indulta iustitia? Et sanè mihi tutior donata, quã INnata? Hæc est IVSTITIA HOMINIS in sanguine redẽptoris. i Domine memorabo IVSTITIÆ tuæ SOLius: ipsa est enim & MEa

Rom. 10. ℣. 4. 1. Cori. 1. ℣. 30.

☞ nota.

i Idẽ serm. 61. in cãti.

nempe

nempe factus es mihi tu iustitia à Deo. Nunquid mihi verendum, ne vna ambobus sufficiat? Non est pallium breue quod non potest OPERIre duos. IVSTITia tua, iustitia in æternum, ET ME ET TE PARITER OPERIET, largiter & larga & æterna iustitia: [a] Smierć/ Chrystusowa śmierćią wygania się/ á Chrystusowá nam spráwiedliwość poczyta się. [e] Náznáczoná iest człowiekowi cudza spráwiedliwość/ iż nie miał swey/ dosyć uczynienie iednego wszystkim się poczytá. Dosyć tedy vczyniłá głowá zá członki/ Chrystus zá wnętrznośći swe. Czemu nie skąd inąd spráwiedliwość/ gdyż skąd inąd winá? Izáż grzech w násieniu grzeszniká/ á nie spráwiedliwość w Chrystusowey krwi? Onemu należę przez ćiáło/ á przez wiárę temu. Spráwiedliwym się názwę/ lecz onego spráwiedliwośćią. Ktoraż tá iest? Cyl zákonu Chrystus do spráwiedliwośći wszelkiemu wierzącemu. Náostátek/ ktory stał się nam/ mowi/ spráwiedliwośćią od Bogá Oycá. Ktora tedy mnie spráwiedliwośćią stáła się/ yzaż moią nie iest? Jeśliże

Nászá spráwiedliwość poczytáná.

Dosyć vczynienie násze przyczytáne.

Przyczyná tego.

Spráwiedliwość cudzá nászá.

Rom. 10. ℣. 4.

1. Corint. 1. ℣. 30.

śliże moia iest przeniesiona winá / czemu nie moia vdźielona spráwiedliwość? A záiste mnie bespiecznieysza dárowána / niżeli wrodzona. Táć iest spráwiedliwość człowiecza / we krwi okupićielá. i Pánie będę wspominał ná twoie sáme spráwiedliwość: tá iest ábowiem y moia. To iest stałeś mi się ty spráwiedliwośćią od Bogá. Izaż mi się lękáć potrzebá / áby iedná obiemá niedostáłá? Nie iest płászcz krotki / ktoryby niemogł okryć dwu. Spráwiedliwość ná wieki y mnie y ćiebie społecznie okryie / obfićie y obfitá y wieczna spráwiedliwość.

Spráwiedliwość sámeg Krystusá nászá.

A tho okryćiem.

Quod ait de Christo, Per vnius iustificationem: EAM iustificationem dicit, qua Christus iustificat impium, quã NON IMITANDAM proposuit, sed SOLVS HOc potest. Nam potuit Apostolus rectè dicere imitatores mei estote sicut & ego Christi: NVNQVam a. diceret, IVSTIFICAMINI A ME, sicut & ego iustificatus sum à Christo: quoniam possunt esse, & sunt, & fuerunt multi homines iusti & imitandi, iustus autem & iustificans nemo nisi Christus. Quisquis ergo ausus fuerit

Augustin. de peccatorum meritis lib. 1. cap. 14.

Nota. Merita Sãctorum nulla esse ad iustificandũ nisi solius Chri

fuerit dicere iustifico te: consequēs est vt etiā dicat, crede in me. Quod NEMo sanctorum rectè dicere potuit, NISI sanctus sanctorum: Co mowi o Chrystuśie. a Przez iednego vspráwiedliwienie/ o tym vspráwiedliwieniu mowi/ kthorym Chrystus vspráwiedliwia niezbożne°/ ktorego nie podał ku náśládowániu/ lecż sam to może. Abowiem mogł Apostoł dobrze rzec c Náśládowcy moi badźćie iáko y ia Chrystusow: lecż nigdyby nie rzekł/ vspráwiedliwia y ćie sie odemnie/ iáko y ia vspráwiedliwiony iestem od Chrystusá: ábowiem mogą być/ y są/ y było wiele spráwiedliwych ludźi/ y godnych náśládowánia/ lecż spráwiedliwy y vspráwiedliwiáiacy tylko Chrystus. ktoby tedy kolwiek ważył sie rzec/ vspráwiedliwiam ćie: zátym idźie/ że też może rzec/ wierz wemnie. Czego nikt z świętych dobrze rzec niemogł/ tylko świety świętych. [A ták z tych słow iak y z inszych/ one słowá Oycow świetych/ ktorymi częstokroć zwykli przypisowáć vspráwiedliwienie człowiecze vczyn

sti, idq imputatione, nō imitatione Rom. 5. ℣. 18.

Do vspráwiedliwienia/ álbo odpuszczenia grzechow nie máß żádnych zásługświetych/ tylko Chrystusowe/ y to poczytánie nie náśládowániem. 1. Cori. 11. ℣. 1.

kom / álbo náśládowániu pobożnośći / álbo też w nas mießkáiącey spráwiedliwośći / nie o tym vspráwiedliwieniu włásnym przed Bogiem / ktore z Chrystusá nie z náśládowánia ále zpoczytánia mamy / lecz o iego skutku álbo znáku to iest o poświaceniu álbo odnowieniu y odrodzeniu cáłego człowieká rozumiáne być máia. Gdyż tu iáwnie mowiac o włásnym vspráwiedliwieniu / ktore nam zásłużył Chrystus Pán wsobie sámym powiedá Augustyn ś. iż nam tego nie dał ku náśládowániu / to iest / żebychmy przez niego vczynkámi zásługowáć mieli. Záczym wpada w błąd iáwny Bellármin vcząc / że Christi merita non solum æternam salutem, sed etiam virtutem merendi nobis meruerunt, Chrystusowe zasługi nie tylko wieczne zbáwienie / ále też moc zasługowániá nám zásłużyli.]

Vspráwiedliwienie vczynkom iáko Oycowie ś. przypisuią?

Błąd. Bellarmi. de iustificatione li. 5. cap. 5.

a Iustificatio factoribus legis non accedit, sed factores legis iustificatio præcedit &c. Aut certè ita dictum est, iustificabuntur, acsi diceretur, iusti HABEBVNTVR, iusti DEPVTABVNTVR. e Bona opera sequuntur iustificatum, & non præcedunt iustificandum. i Homines credēdo iustificati, DEINCEps iustè viuere incipiunt. a Vspráwiedliwienie czynićielom zakonu nie przychodźi / lecz czynićiele zakonu vspráwiedliwienie vprzedzá 2c. Albo záiste ták rzeczono iest / vspráwiedliwieni będą / iákobj rzeczono / spráwiedliwi zá spráwiedli-

☞ Nota a August. de Spiritu & litera cap. 26. e Idem de fide & oribꝰ c. 14. i Idē in expositione inchoata Epist. ad Roman.

wiedliwe będą mieni / zá spráwiedliwe poczytáni będą. e Dobre vczynki idą zá vspráwiedliwionym / á nie vprzedzáią tego ktory ma być vspráwiedliwiony. i Ludźie wierząc vspráwiedliwieni / potỹ spráwiedliwie żyć záczynáią.

Dobre vczynki po vspráwiedliwieniu idą.

SOLVS CHRISTus pro nobis suscepit sine malis meritis PÆNAM, vt nos per illum SINE BONIS meritis consequeremur gratiam: Sam Chrystus zá nas przyiął bez nászych zasług kaźń ábychmy bez dobrych zasług dostąpili łáski.

Idem ad Bonifaciũ lib. 4. cap. 4

Bez zásług nászych łáske bierzemy.

Christus suscipiendo PÆNAM, & non suscipiendo CVLPAM (nisi delendam) ET CVLPAM DELEVIT ET PÆNAM: Chrystus przyiąwszy kaźń á nie przyiąwszy winy (iedno ku zgłádzeniu) y wine zgłádźił y kaźń.

Idem de Vbis Dñi Serm. 37.

Káźń y winá zgłádzona dosyć czynna.

a Qui gratiam Dei SECVNDVM merita hominũ dari audet prædicare, CONTRA fidem CATHOLICam prædicat e Cum generaliter dixerit Apostolus: NON EX OPERIBVS: ibi & PRÆTErita & FVTVRA intelligi voluit.

a Ambrosius lib. 2. de vocatione genti. cap. 8.

e Aug. de prædestinatione & gratia c. 7.

PRÆTERITA quæ nulla erant, FVTVRA, quæ nondum erant: Ktorzy łáſkę Bożą według zaſług ludzkich waży ſię opowiedáć że bywa dáná/ przeciw wierze Kátholickiey opowieda.

Z zaſług łáſká Heretyctwo

Do vſpráwiedliwieniá żádne vczynki nie náleży.

e Gdyż ogulnie powiedźiał Apoſtoł: Nie z vczynkow tám y przeſzłe y przyſzłe rozumiáne być chćiał. Przeſzłe/ ktore żadne nie były / przyſzłe ktore ieſzcze nie były.

Kośćioł Rzymſki teráznieyſzy odſtopił od tego / gdy záś ták vczy pod przeklectwem wierzyć.

Vſpráwiedliwienie y przez vczynki.

Iz vſpráwiedliwienie náſze przed Bogiem nietylko w odpuſzczeniu grzechow należy/ y w ſpráwiedliwośći Chryſtuſowey záſługuiacey (lecz nie w przyczytáney: bo to ieſt przeklectwem y błázeńſtwem rozumieć) ále y wodrodzeniu: w ktorym przez zaſługe Chryſtuſowe záſługuiaca nam nietylko zbáwienie / ále y moc záſługowánia iego/ vczynki dobre czynione/ nietylko ſkutkiem/ lecz też y przyczyna á dopełnienim vſpráwiedliwienia: owa / wtora ſpráwiedliwośćia /iáko ono pirwſza Znák trzymáiace przekliná. Czego świádkiem ſa te iego ſłowá:

a Bellar. de iuſtificatione li. 8. cap. 6.

a Probabimus, iuſtificationem non conſiſtere in ſola remiſsione peccatorum, SEd etiam in INTERNA RENOVAtione,

ita vt

ita vt IPSA renouatio Iuſtitia dicenda SIT & NON tantum iuſtificationis EFFECtus. e NEQVE conſiſtere in imputatione iuſtitiæ Chriſti. i Nam NIHIL eſt ABSVRDIus quàm iuſtificari hominem iuſtitia Chriſti imputatiua. Quod cui vnquã docto perſuaderi poſſit? o Aſſerimus iuſtificari hominem propter meritum Filij Dei meritoriè, propter nouitatẽ in nobis inhærẽtem formaliter. u Meruerunt enim Chriſti opera apud Deum non ſolùm vt ſalutem conſequeremur: ſed etiam vt eam per merita propria conſequeremur. b OPERA non primâ ſed ſecundâ iuſtificatione VERE IVSTIFICANT: a Dowiedźiemy ſię vſpráwiedliwienie nie należy w ſámym odpuſczeniu grzechow/ lecz też wewnętrznym odnowieniu/ták/że też ſámo odnowienie ſpráwiedliwoſćią ma być názwáne/ a nie tylko vſpráwiedliwienia ſkutkiem. e Ani ſię też należy w przyczytániu ſpráwiedliwoſći Chryſtuſowey. i Bo niemáß nic nád to glupßego ták wierzyć/ iż człowiek v-

e Idẽ ibi. cap. 7.
i Cenſura Coloniẽ. Fol. 162. 163. 169.
o Bellar. de iuſtific. cat. lib. 2. cap. 2.
u Idẽ ibi. li. 5. cap. 5
b Idẽ ibi. li. 4. ca. 10

Vſpráwiedliwienie nie w ſámym odpuſczeniu grzechow/ á ani w przyczytániu ále y w uczynkách.

Bo nád to/ nic

ßeg iest. wierzyć.

spráwiedliwiony bywa spráwiedliwo-
śćią Chrystusową przyczytáną. Co w
ktoregoż kiedy vczonego wmowiono być
może? o Twierdźimy iż vspráwiedliwia
się człowiek dla zásługi Syná Bożego zá-
służenie. dla odnowienia w nas będące°
kształtownie. u Zasłużyły ábowiē Chrystu-
sowe vczyńki v Bogá/nie tylko áby zbáwie-
nia dostąpilichmy: lecz też ábychmy go
przez zasługi własne dostępowáli. b Vczynki nie pierwßym / lecz wtorym prawdźiwie vspráwiedliwieniem vspráwiedliwiáią. Inák trzymáiące przeklina w te słowá:

Naße własne zásługi żywot zásługuią wieczny.

a Cōciliū Tridētinū Sess. 6. ca. 11.

a Siquis dixerit homines iustificari vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia & caritate: e OPERA ipsa fructus solummodo, & SIgna ESse iustificationis adeptæ, NON autem ipsius augendæ CAVSAm, Anathema sit: Jeśliby kto rzekł/iż ludźie vspráwiedliwieni bywáią/ álbo sámy przyczytánim spráwiedliwośći Chrystusowey: álbo sámy odpußczenim grzechow/oddaliwßy łáskę y miłość: Vczynki sáme owocem tylko/ y znáki być vspráwiedliw.

e Canone 24.

Vczynki przyczyna vspráwiedliw.

sprawiedliwienia nábytego / á nie iegoż pomnożenia przyczyna: niech będźie przeklęctwem. Dla tegoż każe wymázywáć z Xiąg swych testowá:

a Sola iustitia Christi accepta est Patri. In-obedientiæ nostræ obedięctiam Christi superinduamus necesse est. Credo, me in morte & passione Christi saluari, non ex propriis meritis: Sámá sprawiedliwość Chrystusowá przyiemna iest Oycu. Ná niepostuszeństwo náße posłuszeństwo Krystusowe żebyśmy przyoblekli / potrzebá iest. Wierzę / iżem w śmierći y w męce Chrystusowey zbáwion / nie zwłaszczych zá-sług. A ten náukę wźiął od Pelágiánow Heretykow / tákiegoż sposobu vsprawiedliwienia pod Nowym Testamentem vżywacych.

a Index Expurgatorius Hispanicus Foli. 123. ad 135.

Náuká Kościołá K. o vsprawiedliwieniu z kad. Augustin. de gratia Christi eō tra Pelag. lib. 1. c. 38.

Inquit (Pelagius) credendum est nos per Christi gratiam in meliorem hominem renatos, sanguine eius expiatos atq; mundatos, ipsius exemplo ad perfectionem incitatos iustitiæ: Mowi (Pelágius) ma być wierzono / iż my przez Chrystusowe łáske w lepszego człowieká odrodzeni / krwią iego poiednáni y oczyszczeni / iego przykładem do doskonáłości pobudzeni sprawiedliwości. Zá czym w tym fundámentálnym Artykule cżąstka Kościołá Pelágiáńskiego /

go / á nie Kátholickiego zostáie Kośćioł teráznieyßy Rzymski.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował / gdy tego odstąpiwßy / onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pierwßym / ták wyznawa.

Vspráwiedliwienie w piśmie ś. coznáczy? Rom. 8.

VSpráwiedliwić nic inßego nie znáczy w Pismie ś. á zwłaßczá v Páwłá ś. iedno grzechy odpußczáć / od winy y od karánia wolnym czynić / w łáskę przyiąć y spráwiedliwym osądźić. Abowiem ták mowi w liśćie do Rzymiánow Apostoł Boży: Pan Bog nas vspráwiedliwia / á ktoż będźie coby nas potępił? Kłádźie iedno przećiw drugiemu / vspráwiedliwienie przećiw potępieniu. Tákże y w Dźieiách Apostolskich Piotr ś. powieda / iż przez Chrystusá opowiádáne bywa wam odpußczenie grzechow: że od wßystkiego bywacie vspráwiedliwieni / od czego nie mogliśćie być przez zakon Moyżeßow vspráwiedliwieni / ále przez tego káżdy ktory wierzy vspráwiedliwion bywa. Tymże sposobem w zakonie czytamy: Jeśliby miedzy dwiemá był iáki spor / á przyßliby przed sąd / áby sędźiowie tego rozso-

Actor. 13.

Deut. 25.

rozsądek vczyniwszy spráwiedliwego vspráwiedliwili/ á niezbożnego potępili y winnym być vználi. Item Esa. cap. 5. Biádá tym ktorzy vspráwiedliwiáią niezbożnego dla dárow. A iżesmy wszyscy bez wątpienia porodzeni są w grzechu/ y iesteśmy winni przed Máiestátem Bożym przestępstwá y śmierći/ rzecz pewna że vspráwiedliwieni bywamy od Sędźiego naywyższego/ to iest wolnemi vczynieni od grzechu y od śmierći przez łáskę y zasługę Chrystusá Páná/ nie względem osob álbo zasług swoich. Abowiem nic iácnieyszego powiedziano być nie może/ nád słowá Páwłá ś. ktore nápisał do Rzymiánow: Wszyscy zgrzeszyli y nie máią w sobie chwały Boskiey/ á vspráwiedliwieni bywáią dármo przez łáskę iego/ przez odkupienie ktore iest w Chrystusie Jezuśie. Abowiem Pan Chrystus grzechy świátá tego ná śię przyiąć ráczył/ y dosyć vczynił spráwiedliwośći Bożey. Przetoż Pan Bog dla sámego tylko iednorodzonego Syná swego/ ktory dla nas ćierpiał y z martwych wstał/ iest miłośćiwym sędźią grzechow nászych/ áni ich nam przysądza ábo poczyta/ ále owszem przysądza

Vspráwiedliwieni bywamy przez zasługę Krystusá.

Rom. 3.

Spráwiedliwość Páná Chrystusowá zá násze przyczytáná.

2. Cor. 5.

nam

Rom. 4. nam y przyczyta spráwiedliwość Chrystusowe zá náße własną, że iuż nie tylko oczyßczeni iesteśmy od grzechow/ ále y obdárowáni spráwiedliwośćią Chrystusową/ y wolnemi vczynieni á skazáni przez dekret Páński/ od grzechow/ od śmierći/ y potępienia wiecznego/ á osądzeni być spráwiedliwemi y dźiedźicmi/ żywothá wiecznego. A ták wedle własnośći słow pismá ś. sam tylko Pan Bog nas vspráwiedliwia dla Páná Chrystusá/ gdy nam grzechow náßych nie przysądza/ ále spráwiedliwość ie° przyczyta y przywłaßcza.

Náße vspráwiedliwienie wedwu rzeczách.

Powtore Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá będący/ záwße to trzymał.

Vspráwiedliwienie sáma wiára sie poymuie

IZ tákowe vspráwiedliwienie/ tylko sáma wiára żywa/ á nie żádnymi vczynkámi iey (iáki iest miłość) ludźie wierni przyzwłaßczáia sobie/ á onegoż przez też sáme vczestnikámi sie stáia: á to iáko iedyna duchowna reka/ od Bogá ná to dárowána im przez Duchá ś. Dla tegoż też one sáme spráwiedliwośćia Boża dárowána zwykł názywáć. Czego wßystkiego sa świádkiem te iego słowá.

Origenes in 3. cap.

Arbitramur iustificari hominem PER fidem

fidem SINE operibus legis. Dicit (Apostolus) sufficere SOLIVs FIDEI iustificationē: ita vt CREdēs quis TANTVMMOdo iustificetur, etiamsi nihil ab eo boni operis fuerit expletum: Rozumiemy iż człowiek bywa vspráwiedliwion przez wiárę bez vczynkow zakonu. Mowi (Apostoł) iż dosyć ná sámey wiáry vspráwiedliwieniu: ták / iż wierząc kto tylko / bywa vspráwiedliwion / choćby też nie vczynił żádne° dobrego vczynku.

ad Rom. 3. ℣. 28.

Sámá wiárá vspráwiedliwia.

Ea demum PERfecta & omnimoda est gloriatio in Deo, quando neque propter suam ipsius quis iustitiam extollitur, sed agnoscit se quidem vera destitui iustitia, verùm SOLA in Christum FIDE iustificatum esse: Tá dopiero doskonáła y zupełna chlubá iest w Bogu / gdy áni dla swey własney kto spráwiedliwośći wynośi sie / lecz przyznáwa sie záiste być proznym práwey spráwiedliwośći / iednák sáma w Chrystusá wiárą vspráwiedliwionym sie być wierży.

Basil. Homil. 22.

Nota. Chlubá doskonáła y spráwiedliwość ktora?

CREDERE SOLVM EST IVSTITIA: Wierzyć to sámo iest spráwiedliwośćia.

Gregorius Naziāze. de cōposita disserēdi ratione

ILLI

a ILLI (seductores) dicebant, eum qui in SOla FIde pendet MALEDIctum esse. HIc (Apostolus Paulus) dicit eos qui SOli FIdei innituntur, BEAtos ESse. e QVam PRImûm homo CREDiderit, CONFestim simul IVSTificatus est. i EX SOLA FIde nos saluauit. o NVlla PRorsus RE liberamur, NISI PER FIDEM. Sic & qui ante nos fuerunt. Sic Abraham, sic Isaac, sic Iacob. u Latro CREDIDIT DVNTAXAT, & IVSTIFICATVS est, à misericordissimo Deo. b NON sudoribus & laboribus illam comparabis, sed EX diuinæ gratiæ DONO, quod ex supernis est, GRATIS vt accipias oportet, VNVM HOC SOLVM de tuo ad ferens, nimirum VT CREDAS: a Oni (zwodźićiele) mowili/ iż ten ktory ná sámey wierze záwieśił sie przeklęty iest. Ten (Apostoł Páweł) powieda tych/ ktorzy ná sámey wierze polegli/ błogosłáwionymi być. e Jákoby iedno człowiek vwierzył/ na tych miast záraz vspráwiedliwiony iest. i Z Sámey wiáry nas zbáwił. o Zadno zgołá rzecza nie wybá-

a Chrys. in tertium caput ad Galatas.
e Idē in 3. ca. ad Rō. Homi. 7.
i Idē in 2. c. ad Ephe. Hom. 5.
o Idē in 1. ad Rom. Hom. 2.
u Idē Homil. de fide & de lege Naturæ.
b Idē in 1. ad Rom. Homil. 2.
Zwodźićielow głos/ o wierze ktory? Apostolski ktory?
☞ Cłás vspráwiedliwienia.

wybáwiamy ſię tylko przez wiárę. Tákże y ktorzy przed námi byli. Ták Abrahám/ ták Jzaák/ ták Jákob. [a] Lotr tylkoż vwierzył/ á vsprawiedliwion ieſt od naymiloſierniey ſzego Bogá. [b] Nie potem áni pracámi one° (to ieſt vſprawiedliwienia y żywotá wiecznego) nábędźieſz/ lecz z Boſkiey łáſki dáru/ ktory z gory ieſt/ z łáſki żebyś wźiął potrzebá/ to iedno ſámo z twego przynoſząc/ to ieſt/ ábyś wierzył.

Tylko przez wiárę zbáwieni świeccy y grzeſzni.

Vczynkámi vſprawiedliwieni ſię nie bierze tylko wiárą.

Non vllis operibus noſtris, ſed PER SOLAM FIDEM myſticá bona conſecuti ſumus. Nie żadnymi vczynkámi nászymi/ lecz przez ſámę wiárę duchowne dobrá otrzymáliſmy.

Theodoret. de curándis Grecorũ affectib. 9. li. 7

GRAtia ex miſericordia FIDE COMPREHENDItur SOlá, & non ex operibus: vt Paulus dicit ad Epheſios 3. Łáſká z miłoſierdźia wiárą poymuie ſię ſámá/ á nie z vczynkow: iako Páwełs. mowi do Ephez. w 3 cap.

Heſychius in Leuitic. lib. 4 c. 14

Wiárá ſámá reka toſki á nie vczynki.

Quoniam ſurſum deorſum hoc vertebant illi (ſeductores) & vndique iactabant, dicen-

Chriſoſt. in 3. ad Galat.

dicentes FIDEM NON VALERE nisi adiuncta lege: PAVlus contra demonstrat additis præceptis, FIDem iam NIHil profuturam. TVM enim valet FIDes quum NIHil accesserit EX LEGE: poniewaß tho ták tho owák thym krećili oni (zwodźićiele) y zewßod sie tym chełpili/ mowiąc/ że wiárá nie waży/ ázby iey przydány był zakon: Páweł ś. przećiwnie dowodźi/ iż dla przydánia przykazáń wiárá iuż nic niepomoże. Tedy ábowiem waży wiárá/ gdy do niey nic nie przystąpi z zakonu.

☞ Nota

Wykret zwodźcow ospo sobie poięćiá spráwiedliwośći.

Wiárá z zasługámi álbo vczynká. nie poymuie zbáwienia. Idē in 4. ad Rō Homil. 8.

FIDE saluari eum qui opera NON habeat, nihil fortasse fuerit insolentiæ. Eum verò qui rectè factis se conspicuum fecerit, NON EX IPSIS, sed EX FIDE IVStum fieri, HOC scilicet admirabile est, & quod MAXIme FIDei potentiam manifestat: Z wiáry zbáwionym być temu ktory vczynkow niema/ nic snadź w tym nie będźie nádętośći. Tego zás ktory dobrymi vczynkámi rozsłáwiłby sie/ nie z nich/ lecz z wiáry spráwiedliwym być/ to záprawdę dźiwna iest/ y co naybárźiey

Sámey wierze zbáwienie á nie vczynkom czemu sie przypisuie?

☞ Dźiwy.

żiey wiáry moc obiásnia.

FIDES IVSTITia DEI dicitur, propterea quod ōnino ea ex ſuperna gratia ſit, in qua NON LABORIbus ſed Dei dono iuſtificamur: Wiárá ſpráwiedliwośćio Bożo zowie ſie / dla tego iż zgołá tá z Niebieſkiey łáſki ieſt / w ktorey nie pracámi / lecż Bożym dárem vſpráwiedliwieni bywamy.

Idem, cap. 10. Wiárá cżemu ſpráwiedliwośćia Bożo?

Toż Kośćioł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá bedocy wyznáwat w teſtowá.

a DEus conſulens infirmitati humanæ, SOLÁ FIde hominum genus SALVARe decreuit. c HOC conſtitutum ESt à DEO, vt QVI CREDIT IN CHRIStum ſaluus ſit SINE opere, SOLA FIDE gratis ACCIPiens remiſsiónem peccatorum. i ABRAHAM non ex operibus legis, ſed ex SOLA FIDE IVSTIficatus. o Iuſtificati ſunt gratis, quia nihil operantes, nec vicem reddentes, SOLÂ FIDE iuſtificati ſunt dono Dei: s Bog dogadzáiąc vłomności ludzkiey / ſáma wiára narod ludzki zbáwić poſtánowił.

a Ambr. in cap. 1. ad Rom. c Idem in 1. Cor. 1. i. Idē in c. 4. ad Rō. o Idē in c. 3. ad Rō. s Wiárą ſáma cżemu zbáwiá Bog

Wiárá sámá bierze odpuſzczenie grzechow.

wił. [e] To ieſt poſtánowiono od Bogá/ áby ktory wierzy w Chryſtuſá zbáwion był bez vczynkow/ ſámą wiárą dármo biorąc odpuſzczenie grzechow. [i] Abráhám nie z vczynkow zakonu/ lecz z ſámey wiáry vſpráwiedliwion. [o] Vſpráwiedliwiem ſą dármo/ ábowiem nic nieprácuiąc áni záto oddáiąc/ ſámą wiárą vſpráwiedliwieni ſą dárem Bożym.

Wiárá ſámá vſpráwiedliwia z dáru nie z ſprace áni oddánia.

[a] Æqualiter & Iudæi & gentes per SOlã fidẽ Filij Dei eſtis, quâ credidiſtis. [e] NON ex operibus legis, ſed SOLâ FIDE ſicut gentes, vitam in Chriſto inueniſſe te noſti. SI enim gentes FIDES SOLA NON ſaluat, nec nos: quia ex operibus nemo iuſtificatur. [i] ABRAHAM credidit Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: ITA & vobis ad iuſtitiam SOLa SVFFICIT FIDES. [o] SOLâ FIDE gentes benedicũtur, in Chriſto, ſicut promiſſum fuerat Abrahæ. [u] Spiritum ſanctum SOLâ FIDe accepiſtis. [b] Quia nemo legem ſeruat. Ideo dictum eſt, quod SOLâ FIDE iuſtificandi eſſent credentes. [a] Zárowno y

a Hieron. in 3. ca. ad Galat.

e Idẽ ibi. in 2. cap.

i Ibidem in cap. 3.

o Ibidem

u Ibidem

b Ibidem

Zydźi

Zydzi y Pogánie przez sáme wiárę sy-
námi Bożymi iesteśćie/ ktoro vwierzyli-
śćie Chrystusowi. c Nie z vczynkow za-
konu/ lecz sáma wiárá iáko y Pogánie
żywot w Chrystusie ies znalazł (Pietrze
ś.) znaß. Jeśli ábowiem Pogánow
sámá wiárá niezbáwia/ tedyć ánі
nas: ábowiem z vczynkow żaden nie bę-
dźie vsprawiedliwion. d Abrahám v-
wierzył Bogu á poczythano mu iesth zá
sprawiedliwość. Ták y wam do sprá-
wiedliwości sámá dosyć iest wiárá.
e Sáma wiárá Pogánie błogosła-
wieni są w Chrystusie/ iáko obiecano by-
ło Abrahámowi. f Duchá ś. sáma
wiárá wźieliśćie. g Jż nikt zakonu
nie záchowuie: Dla tegoż powiedźiano
iest/ że sáma wiárá mieliby być vsprá-
wiedliwieni wierzący.

Peccatum remissum à Christo, quod lex laxare non poterat. FIDES enim SOLA IVSTIFicat: Grzech odpuszczo-
ny od Chrystusá/ ktorego zakon rozwio-
zać niemogł. Wiárá ábowiem sámá
vsprawiedliwia.

Wszyscy zsámey wiáry zbáwieni.

Y Piotr ś. Przyczyná głowna pierwsza.

Wtorá.

Duch ś. sáma wiárá bierzesie. Czemu sáma wiárá? Hilarius in Matt. Canone 8. Wiárá sámá ma zgrzechow rozwiązuie

a Augus. de Spiritu & litera cap. 9.

a Quia ex lege nemo iustificabitur, &c. Iustitia, inquit, Dei manifestata est: non dixit iustitia hominis, sed iustitia Dei. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, hoc est PER FIDEM, qua creditur In Christum. e ALIVD est credere ILLI, aliud ILLVM, aliud IN ILLVM. Credere ILLI est, credere vera esse quæ loquitur. Credere ILLVM, est credere quia ipse est Deus. Credere IN ILLVM est, diligere illum. ILLA & mali & Dæmones possunt. At credere IN DEVm SOLI nouerunt qui diligunt illum, qui verè sunt Christiani, quia sine dilectione fides inanis est. i In Christum credit, qui charitatem habet. In Christum quippe credere est, amãdo in ipsum tendere. HÆC est FIDES vt definit Apostolus, quæ per dilectionem operatur: HVIC DVNtaxat remissio delictorum PROMITTItur: &c. Hæc FIDES Christianorum quâ SOLâ peccata relaxantur. Ponieważ z zakonu nikt nie będzie vsprawiedliwion &c. Dla tegoż sprawiedliwość / mowi / Boża obiawiona iest: nie rzekł sprawiedliwość człowiecza / lecz sprawiedliwość Boża. A sprawiedliwość Boża przez

e Idẽ de tempore Sermone 181. Nota Triplicẽ fidẽ.

i Idẽ vt habet Gratian. 9 de Penitẽtia distinct. 2. Canõ. charitas est.

Czemu są ma wiara vsprawiedliwia?

przez wiárę Jezusá Chrystusá / to ieſt/ przez wiárę ktħora wierzy ſie w Chrystusá. c Inßa ieſt wierzyć mu/ inßa wierzyć go/ inßa wierzyć weń. Wierzyć mu/ieſt wierzyć prawdźiwe być ſłowá/ktore mowi. Wierzyć go/ieſt wierzyć/iż on ieſt Bogiem. Wierzyć weń/ieſt miłowáć onego. One/ y źli y Cżárći moga. Lecż wierzyć w Bogá/ſámi znáią cogo miłuią/ktorzi prawdźiwie ſo Krześćiány. Abowiem bez miłośći wiárá prozna ieſt. W Chrystuſá wierzy/ ktory miłość ma. W Chrystuſá ábowiem wierzyć ieſt miłośćio weń w niść. Táć ieſt wiárá iáko opiſuie Apoſtol/ ktora ieſt/ przez miłość ſprawuiąca: tey tylko odpuſzczenie grzechow obiecuie ſie: Tá wiárá Krześćiáńſka ieſt/ ktora ſáma grzechy rozwiązuia ſie.

Ktħora wiárá vſprawiedliwia: Troiáka wiárá. Wierzyć mu. Wierzyć go. Wierzyć weń.

Kto wierzy w Chrystuſá. Wiárá vſprawiedliwiáia cż żywa przez miłość y tá ſámá rozwiązuie a Hieron. in ca. 3. ad Galat. c Auguſt. de fide & operibus cap. 14.

(A ták one ſententcye: a Sola fides non iuſtificat. e Sola fides non ſufficit ad ſalutem: Sámá wiárá nie vſprawiedliwia / Sámá wiárá nie doſyć ieſt do zbáwienia/ z tych ſłow wyżßych y niżßych pokázuie ſie/ iż o pirwßey y wtorey/ to ieſt/ o vmárłey wierze mowią: á nie o trzećiey żywey vſprá-

wiedliwiáiacey / o ktorey w wyżßych sentenciách mowia to / że sámá vspráwiedliwienie poymuie / choć nie iest sámá / ále z dobrymi vczynkámi / y być też nie może iáko i Radix illa quæ non est sterilis nec arida: o Ex qua iustus viuit. Difficile est vt malè viuat, qui benè credit; Korzeń on ktory nie iest niepłodny áni suchy. o Z ktorey żywie spráwiedliwy: Y trudno ten żyć ma źle / ktory dobrze wierzy iáko Augustyn ś. mowi. Tenże sens máia słowá Jákubá ś. 2. ℣. 20. 24. Páwłá ś. Rom. 3. ℣. 28. iáko tenże Augustyn ś. iáśnie okázuie. Czego gdy Eunomius Heretyk niezrozumiał / nie dźiw iż ták śmiał vczyć. b Fertur n. vsque adeò inimicus fuisse bonis moribus, vt asseueraret, quod nihil cuiq; obesset quorum libet peccatorum perpetratio ac PERSEVERANTIA, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset: Powiedáia ábowiem że tákim był nieprzyiáćielem dobrych vczynkow / że też twierdźił / iż nic żadnemu wádźić nie miáło iákichkolwiek grzechow spachánie y w nich wytrwánie / by iedno tey wiáry był ktorey on vczył vczestnikiem. Przetoż iáwna potwarz ná nas niewinne Jezuići włożyli * gdy nas w tym Artykule z Eunomiußem rownáia / tákże z Symonem Mágusem vczacym / Jáko chceß czyń / tylko wierz. Może też oná sentencya pierwßá wzgledem zakonu náuki rozumiáná być ile v Hieronimá ś. że w zakonie sámá wiárá nie vspráwiedliwia / ále w Ewángeliey ś. náuce sámá: bo tám sámo wypełnienie zakonu / á tu záś vwierzenie w Jezusá Chrystusá. A oná drugá wzgledem drugiey cząstki zbáwienia. Gdyż nam Pan Chrystus nie tylko zasłużył przez wiáre poiąć zbáwienie / ále też

i August. in Psalm. 31.

o Idē de tempore. Serm. 237

Jákubá y Páwłá ś. zgodá.

b August. Hæres. 54

Eunomius Heretyk. iáka vczył wiára sáma zbáwienia?

Jezuická potwarz.

* De Reformatione libello ad Hafniē. academiam. ca. 14 Hæresi. 5.

do nie-

do niego dość dobrymi vczynkámi iáko droga. Oczym będźie w Artykule o dobrych vczynkách.)

PROPOSITVM DEI est, vt SINE operibus legis vel QVIBVSCVnq; alijs meritis, per SOLAM fidem IVSTIFIcaret impios: Postánowienie Bożе iest áby bez vczynkow zakonu / álbo iákichkolwiek inszych zasług/ przez sáme wiárę vspráwiedliwił niezbożne. Primasius in cap. 8. ad Rom. Vspráwiedliwienie bez zásług nászych wszelkich Bernardo in Cantica Canti. Serm. 22.

Quamobrem quisquis pro peccatis cõpunctus esurit & sitit iustitiam, credat INTE, qui iustificat impium, & SOLAm iustificatus per FIDEM pacem habebit ad Deum: A przeto ktoszkolwiek zá grzechy skrussony łákmie y prágnie spráwiedliwośći / niech wierzy w cię/ (Chryste Pánie) ktory vspráwiedliwiasz niezbożnego/ á przez sáme vspráwiedliwiony wiárę/ pokoy będźie miał v Bogá Oycá.

IDEO SCANDALVM patiuntur: QVIA in SOLA fide Crucis dico esse salutem. e Et quicunq; HANC regulam sequuti fuerint, pax super illos & misericordia. Quia in SOLA FIDE spes collocatur animarum. Nemo me amplius Hieroni. in cap. 4. ad Galat. e Ibidem in cap. 6.

interroget quasi dubitans, quia omnem exposui veritatem. Dla tego (zwoidźcy) obrážáią sie: iż wsámey wierze krzyżá (to iest męki Chrystusowey) powiedam być zbáwienie. e y ktorzybykolwiek tey náuki násládowáli/ pokoy nád nimi y miłośierdźie. Abowiem wsámey wierze nádźieiá pokłada sie duß. Nikt mię więcey niech niepyta iákoby wątpiąc (o tym com powiedźiał) gdyżem wßystkę wyłożył prawdę.

Zwodźcy obrázáią sie tą náuką.

Kośćioł Rzymski teráźnieyßy tego odstąpił / ták vcząc wierzyć.

FIdem iustificare, sed NON SOLAm, idem enim facit timor, spes, dilectio, pænitentia &c. Imo non tám iustificare, quàm quod sit initium salutis & iusticiæ & radix prima iustificationis: Iż wiárá vspráwiedliwia lecż nie sámá/toż ábowiem czyni boiaźń/nádźieiá/miłość/ pokutá 2c. Y owßem/iż nie ták vspráwiedliwia / iáko iż iest początkiem zbáwienia y spráwiedliwośći/ y korzeń pierwßy vspráwiedliwie-

a Bellar. de iustificat. lib. 1. cap. 13.

Wiárá vspráwiedliwia ále nie sámá.

Y to iáko?

wienia. Jnák dekret táki wydał.

e Si quis dixerit SOLA FIDE impium iustificari, anathema sit: Jeśliby kto rzekł/ że sámą wiárą niezbożny vspráwiedliwion bywa/ niech będźie przeklęty. Dla tegoż te słowá wymázywáć każe z Regestrow Oycow ś. Kśiąg.

e Concilii Tridētinū Cano. 9.

i Sola fides iustificat. OPera non iustificant: Sámá wiárá vspráwiedliwia. Vczynki nie vspráwiedliwiáią.

i Index expurgatorius Hispani. fol. 106. 138. Idē Belgicus pagina 8.

A te náukę ma od Ebioneow Heretykow ktorzy tákże o Iudicarunt quasi NON SIT salus per SOLam FIDem in Christum: Osądźili iákoby nie było zbáwienie przez sámę wiárę w Chrystusá/ iáko Euzebiusz właśnie pisze. Dla tegoż też przećiwnie trzymáiące zá przeklęte tákże mieli/ iáko wyszey Chrysostom ś. świádczy. Czego iż náśláduie Kośćioł Rzymski/ dla tegoż też Ebioneow cząstką Kośćiołá iest á nie ś. Kátholickiego.

o Eusebius Historiæ Ecclesi. li. 3. cap. 24 Ebioneow Heretictwo.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pirwszym/ ták wyznawa.

Támże cáp. 15. Vspráwiedliwienie bierzemy

A Iż tákowe vspráwiedliwienie bierzemy nie przez iákie vczynki insze/ iedno przez wiárę vprzeymą w Chrysthusá.

przez v= przeymá wiárę.

Przetoż zgodnie z Apostołem wyznawamy/ iż człowiek grzeszny vsprawiedliwion bywa sámą wiárą w Chrystusá/ nie z zakonu áni z vczynkow żadnych. Abowiem

Rom. 3.

ták napisał Páwel s. Mamy zá to iż człowiek wiárą bywá vsprawiedliwion bez v=

Rom. 4.

czynkow zakonu. Item. Jesli Abrahám z vczynkow był vsprawiedliwion/

Gene. 15.

ma chwałę ále nie przed Bogiem. Abowiem Pismo ták powieda: Vwierzył Abrahám Bogu/ y poczytano mu ku sprawiedliwości. Item. Ktory nie czyni ále wierzy w tego co vsprawiedliwia grzesznego/ temu bywa wiára iego przyczytaná ku sprawiedliwości. Item. Z łáski

Epheſ. 2.

Bożey ieſteśćie zbáwieni przez wiárę/ nie z was sámych/ dar to Boży ieſt/ nie z vczynkow/ áby ſię nikt nie chlubił.

Czemu wierze vsprá= wiedli= wienie przypiſu ie ſię sá= mey?

Stey tedy przyczyny vsprawiedliwienie przed Bogiem wierze bywá przypisano/ iż wiárą á nieczym inszym Chrystusá náſz sprawiedliwość bierzemy/ nie dla wiáry náſzey (ktora też ieſt vczynkiem) ále dla sáme° Chrystusá nam od Bogá dánego ku sprawiedliwości y odkupieniu náſzemu. A iż wiára

Wiáraty lko Páná Chrystuſá przyy=

tylko Páná Chrystusá przyimuiemy/ sam to Pan dowodnie pokázuie v Janá s. 6.

cap.

cap. gdźie sie chlebem niebieskim miánu- 139.
ie/ y powiedáć raczy/ iż kto go pożywa ży- muiemy.
wot ma wieczny/ á kto wierzy weń/ ten ma
żywot wieczny/ składáiąc w iedno wiáre y Támże
pożywánie siebie sámego. Abowiem iáko w Konfe-
iedząc y pijąc żywot ćielesny bierzemy/ ták ſvey wyż-
wierząc w Chrystusá stawamy sie vczestni- ßey ca. 15.
kámi ćiáłá iego/ y bierzemy dußom náßym
z niego pokarm żywotá wiecznego 2c.
Mowimy tedy tu ná tym mieyscu nie o Wiárá v-
wierze martwey álbo o mniemániu pro- spráwie-
znym / ále o práwdźiwey y żywey wierze / dliwiáią-
ktora iż Chrystusá obżywiáiące przyimu- cá iáká?
ie/ obżywia człowieká wiernego y vczyn-
ki żywe z śiebie wydawa. A ták nic sie nam
nie sprzećiwia Jákub świety w liśćie swo-
im/ ktory piße o prozney á martwey wie- Iacob. 2.
rze ludźi chlubliwych/ Chrystusá w sobie Porow-
przez wiáre żywiącego nie máiących. nánie
Przetoż tákowym wystáwia przed oczy A- Jákubá
bráhámá Pátryárchy przykłád/ powiedá- ś. z Páw-
iąc/ że ten z vczynkow był vspráwiedli- łem.
wion/ to iest iáko sie sam wykłada / iż v-
czynkámi pobożnemi á posłußeństwem
wiáre żywą y vspráwiedliwiáiącą w sobie
pokázował. Co y podźiś dźień wßyscy
wierni czynić powinni/ áczkolwiek żádney
dufno-

dufnośći w swoich vczynkách przed Bogiem nie máio/ tylko w sámey zasłudze á spráwiedliwośći Chrystusowey. Oczym Páweł ś. tymi słowy nápisał: Zywe iuż
Galat. 2. nie ia / ále żywie wemnie Chrystus/ á żywot moy ktorym teraz w ćiele żywe iest ten/ iżem żyw przez wiárę w Syná Bożego/ ktory mnie vmiłował/ y wydał sámego śiebie zá mię. Nie gárdzę tą łáską Bożą. Abowiem ieśli przez zakon spráwiedliwość bywa/ iuż tedy Chrystus prozno vmárł.

VI ARTIKVL
Fundámentalny o Wierze vspráwiedliwiáiacey zbáwienney.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá będacy / záwße o niey to trzymał.

Wiárá v spráwiedliwiáiaca co iest?

IZ Wiárá vspráwiedliwiáiaca zbáwienna iest nietylko wierzyć Bogu y Bogá/ to iest/ to wßystko zá niewatpliwa prawdę mieć / cokolwiek iedno Bog w słowie swym w Pismiech ś. sámych opisánym podał/ á osobliwie ták o sobie oznáymił/iáko y o nas/ y nam obiecał: lecz

lecz właśnie/iest wierzyć w Bogá: to iest/ szczegulna vfność swoie w miłośierdźiu iego/ á spráwiedliwośći Syná iego miłego/ zá spráwą Duchá iego ś. w sercu w zniecona/położyć: ták/ áby bez wszey watpliwośći káżdy zosobná to wierzył/ że mu chce pewnie dáć zbáwienie wieczne zmiłośierdźia swego/dla zasługi spráwiedliwośći Syná swego/przez te tákowa sáme wiáre. A te dopiro sáme być przyczyna doskonáłey chłuby pewnego vspráwiedliwienia y zbáwienia: owa ona wiára z ktorej spráwiedliwi żywie Inák niewiára. Czego wszystkiego świádkiem sa te iego słowá

EST igitur FIDES, eorum quæ dicta sunt assentiens approbatio SIne vlla HÆSITATIOne, cum summa animi persuasione DE eorum VERITATE quæ Dei munere sunt prædicata: quam fidem Abraham perhibetur habuisse, quippe de quo testatum sit, IPSVM NEVTI Quam incredulitate hæsitasse, sed confirmatum in fide, dantem gloriam Deo & certissimè persuasum, quod quæcunq; promiserat Deus, potens erat & facere. Quod si fidelis est Dominus in omnibus verbis suis & fidelia omnia mandata eius: HAVD DVBIE MANIFestissimum hoc infidelitatis argumentum fuerit, & SIGNVM SVPERbiæ certissimum, si quis EORum quæ scripta sunt aliquid velit reijcere, aut eorum

Basilius de verâ ac piâ fide.

Romã. 4. ℣. 20. 21.

Psalm 111. ℣. 7. 8.

Signũ & argumentũ infidelitatis certissimum.

eorum quæ NOn sunt SCRIpta introducere. Cum Dominus dixerit, oues meæ vocem meam audiunt, alienam autem non sequentur, sed fugient ab ea. Apostolusq; sumpto exemplo ab hominibus vehemẽtissimè interdicat, NEQVId eorum, quæ IN diuinis LITERis habeantur dematur: aut, quod absit, addatur. Galat 3. ℣. 15.

Ioan. 10.

Wiárá v spráwiedliwiáiąca niewątpliwa w obietnicách Bożych iest. Do tego szczegulnie sobie przywłaszczáiąca przykłádem Abráhámá o Chrystowym dosyć vczynieniu z miłośći Bożey. Ná ostátek sámym pi=

Jest tedy wiárá tych rzeczy ktore powiedźiáne są przyzwaláiące pochwalenie bez wszey wątpliwośći o tych prawdźie/ktore imieniem Bożym są opowiedźiáne: ktorą wiárę Abráhám wyświadcza się iż miał/zwłaszcza o ktorỹ świádczą/iż on żadną miárą niechwiał się niedowiárstwem/lecz v mocniony w wierze dawał chwałę Bogu/ á prawdźiwie wiedząc/ iż cokolwiek był obiecał Bog/ mogł też y vczynić. A ieśliż iest wierny Pan Bog we wszystkich słowiech swoich y wierne wszystkie przykazánia iego: Tedyć bez wątpienia naiáwnieyszy dowod ten niewiáry byłby/ y znák pychy naypewnieyszy/ Gdyby kto z tego co iest nápisano chćiał odrzućić: álbo

to co

ko co nie iest nápisáno w wieść. Gdyż Pan rzekł / Owce moie głosu mego słucháio / ále zá cudzym niepoydo / lecz vćieko od niego. Apostoł też wźiawszy przykład zludźi vśilnie zákázuie / áby nic z tego / co iest w Piśmiech ś. nie było odieto: álbo / czego vchoway Boże / do tego przydano.

smō wierzącá.

NON est communis Sanctorum cognitio: qua rudiores solũmodo per fidem discent vnum Deũ colendum esse: SED EXIMIA ET CERTA longeq; à communiore differens; quâ Spiritus illuminatione acceptâ, oculis animi habitantem Deum in ipsis videbunt. Dicit Apostolus, Qui gloriatur in Domino glorietur vbi dixit, quod CHRISTVS sit NOBis factus à Deo sapientia, iustitia & redemptio, vt scriptum est qui gloriatur in Domino glorietur. Nam EA demum PERFECta & omnimoda est GLORIatio in Deo &c SOLâ in Christum FIDe iustificatum esse. Et gloriatur IN EO Paulus, quod SVAM IPSIus iustitiam CONTEMnat, sectetur autem per Christum eam iustitiam quæ ex Deo est in fide:

Cirillo in Ioã. li. 10. cap. 3.

e Basil. de humilitate.

Nie

Wiárá świetych nie ogulná tylko / ále y szczegulná o łásce Bożey.

Nie iest pospolita świetych znáiomość: ktora prostszy tylkoż przez wiáre náuczą sie / że ieden Bog ma być chwalon: lecz osobliwa y pewna / á dáleko od pospolitey rozna: ktora wźiąwszy Duchá ś. oświecenie / oczymá vmysłu mieszkáiącego Bogá wsobie vyzrzą. Mowi Apostoł kto sie chłubi w Pánu / niech sie chłubi: gdźie rzekł / iż Chrystus nam stał sie od Bogá mądrośćią / spráwiedliwośćią / y odkupienim / á ták iáko nápisano iest / kto sie chłubi niech sie w Pánu chłubi. Abowiem tá náostátek doskonáła / y nadostátecznieyszá chłubá iest w Bogu 2c.

Páweł ś. wzgardza swoie á Chrystusowe trzyma spráwiedliwość w wierze Chrisost. in Genes. Hom. 46.

sámą w Chrystusá wiárą vspráwiedliwionym być. A chłubi sie w tym Páweł ś. że swoie własno spráwiedliwość wzgardza / á tey sie trzyma przez Chrystusá spráwiedliwośći / ktora z Bogá iest w wierze.

Maxima securitas, & inexpugnabilis est murus, Gratia Dei: Naywyższą bespiecznośćią y murem niezbitym iest łáská Boża.

Idē Hom. 10 ad Rō.

NOLI itaq; cum iustitiam habeas DV-

Blta-

Bltare DE VITA. Vitam enim excellit iustitia: Mater quippe illius est: Niechćieyże tedy gdyż máß spráwiedliwość o żywoćie wiecżnym wątpić. Zywot ábowiem wiecżny przechodźi spráwiedliwość (Chrystusowá) ábowiem mátką iest iego.

O żywoćiecżemu nie máß wątpić?

a Quantum igitur ad exemplum pertinet, sufficere arbitror illum latronem, qui cum Christo crucifixus clamauit ei de cruce: Domine IEsu memento mei cum veneris in regnum tuum. Nec aliud quidquam describitur operis eius in Euangelijs: Sed pro hac sola fide ait ei IEsus: Amen dico TIBI hodie mecum eris in paradiso. Sed & illa mulier quam Lucas refert cap. 7. EX NVLLO legis OPERE, sed PRO SOLA FIDE audit: Remittuntur tibi peccata. Et iterum FIDES TVA TE saluam fecit, vade in pace. e Sola igitur iusta gloriatio est in fide crucis Christi. i Remissio peccatorum in sanguine illius est: Jle tedy do przykłádu należy/ rozumiem że dosyć ná onym łotrze/ ktory gdy z Chrystusem vkrzyżowan wołał do niego z krzyżá: Pánie Jezu pomni ná mie

Origenes in 3. cap. ad Rom.

Lucæ. 23.

Sola.

e Ibidem. i Chriso. in cap. 3. Marci.

Łotr w sámym miłośierdźiu y dosyćuczy-

nieniu Chrystusowym vsłał y tym sámym zbáwion.

gdy przydźieß do krolestwá twego. Ani nieinnego opisuie sie vczynku iego w Ewángeliách: leczżá to sáma wiáro mowi mu pan Jezus: Záprawdę powiedam tobie/ dźiś zemno bedźieß w Ráiu.

Mágdá lenáfáma wiára mitosierdźia vsprawiedliwiona.

Leczyoná niewiáßtá/ ktoro Lukáß ś. wspomina w Rozdź. 7. z żadnego zakonu vczynku / lecz zá sáma wiára vsłyßáłá: odpußczáio sie tobie grzechy. A potym/ wiárá twoiá ciebie zbáwiłá/ idź wpokoiu. Sámá tedy spráwiedliwa chlubá iest w Wierze krzyżá Chrystusowego. i Odpußczenie grzechow wekrwi iego iest.

Chriſoſt. in Titum Hom. 1.

Si credis fidei, cur alia inters, QVASI FIDES iuſtificare NON ſufficiat SOla? Id profectò infidelitatis atq; diffidentiæ indicium eſt, id infirmi atq; infidelis certum argumentum. Nam FIDES præcipua animi virtus IN EO eſt, vt non ambigas: ambigit autem qui eiuſmodi eſt.

Sámey wierze w Chrystusá nie vfáć/ ieſt nie wierzyć.

Jeśli vfaß wierze/ czemuż co inßego wnosiß/ tákoby wiárá vsprawiedliwić niemogłá sámá? To záiste niewiáry y nie vfności ieſt znák/ to mdłego y też niedowiárká pewny dowod ieſt. Abowiem

wiem Wiárá przednieyßa vmyßlu ieſt Cnotá w tym/ ábyś nie wątpił: á wątpiący ktory tákowy ieſt.

Toż Kościoł ś. Kátholicki ná Zachodzie Słońcá bedacy/ tákże wyznawał.

Augusſ. de tempore Serm. 181.

NOn dicit Credo DEVM: vel, credo DEO, quamuis & hæc ſaluti neceſſaria ſint. Aliud enim eſt credere ILLI: aliud credere illum: aliud credere IN ILLVM. CREDERE ILLI eſt, credere vera eſſe quæ loquitur. CREDere ILLVm, credere quia ipſe eſt Deus. CREDEre IN ILLVm, diligere illum. Illa & mali & Dæmones poſſunt. Credere verò in Deum SOLI nouerunt, qui diligunt eum, qui non ſolùm nomine Chriſtiani ſunt, ſed & factis, quia ſine dilectione fides inanis eſt: Nie mowi/ wierzę Bogá: álbo/ wierzę Bogu/ áczkolwiek y te zbáwieniu potrzebne ſą. Inßa ábowiem ieſt wierzyć mu: inßa wierzyć go: inßa wierzyć weń. Wierzyć mu/ ieſt wierzyć prawdę to być co powiedá. Wierzyć go/

Iuſtificás quæ?

Troiáká Wiárá.

Wiára v spráwiedliwiáiącá ktorá?

wierzyć iż on iest Bogiem. Wierzyć weń miłowáć go/ one y źli y czárći mogą. Wierzyć záś w Bogá sámi vmieią ktorzy go miłuią/ ktorzy nie tylko imieniem Krześćiány są/ ále y vczynkámi/ gdyż bez miłośći wiárá prozna iest.

☞ Cipriano de duplici Martyrio Kto niewierzy w Boga?

At NON credit ille IN DEVM, qui non IN EO SOLO collocat totius felicitatis suæ FIDVCiam: Ale nie wierzy ten w Bogá / ktory w nim sámym nie pokłada wszystkiego swe° szczęśćiá vfnośći.

August. con. duas Epist. Pelagiani li. 3. cap. 5.

Nostra fides, hoc est, Catholica fides iustos ab inustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit, Quia iustus ex fide viuit &c. Ex hac ab ipso (Deo) SVMENS & indulgentiam peccatorum, & dilectionem rectè factorum, de hac vita liberandus, & in consortium cum Christo regnaturorum recipiendus emigrat. Quare, NISI propter fidem? Sine qua etiam quæ videntur bona opera in peccata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. &c. Iusti OMNES & antiquiores & Apostoli EX FIDE vixerunt recta, quæ EST IN CHRISto Domino nostro &c.

☞ Nota Omnes iustificatos ex sola fi-

Omni-

Omnium igitur piorum SPES VNA est, quod aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio peccatorum nostrorum. Istum aduocatum non habent illi, qui sunt à iustis, (confidentes in suis meritis, non in solius Christi) ETIAm SI SOLA ESSET ista differentia: Náßá wiárá / to iest / Kátholicka Wiárá spráwiedliwych od nie spráwiedliwych / nie vczynkow / lecz sámey Wiáry zakonem rozeznawa / iż Spráwiedliwy z wiáry żyie. 2c. Z teyże od sámego Bogá biorac y odpußczenie grzechow / y miłość dobrych vczynkow z tego żywotá wybáwiony / á w społeczność z Chrystusē kroluiacych áby był przyiet przechodźi. Czemuż / tylko dla wiáry? Bez ktorey też ktore widzą sie być dobre vczynki / w grzechy sie obracáią. Wßystko ábowiem co nie iest z wiáry grzechem iest. 2c. Spráwiedliwi wßyscy / y dawnieyßy y Apostołowie z wiáry żyli práwey / ktora iest w Chrystuśie Jezuśie P. náßym. Wßystkich tedy pobożnych nádźieiá iedná iest / iż przyczyńce

de in Christū propitiatorem peccatorū

Wiárá v spráwiedliwiáiąca ná sámey spráwiedliwośći Chrystusowey polegáiac bierze odpußczenie grzechow.

Wßyscy świeći z teyże spráwiedliwi y zbáwieni.

Nádźieiá ich iedyná.

1. Ioan 2. V. 1. 2. mamy v Oycá Jezusá Chrystusá spráwiedliwego/ á ten iest przeproßeniem grzechow náßych. Tego przyczyńnice niemáio oni / ktorzy stronio od spráwiedliwych (to iest/ w zastudze vczynkow spráwiedliwości vfáiacy / iácy byli Pelágiani / á nie w zastudze tylko spráwiedliwości Chrystusowey/ iákowi byli Kátholicy) choćby też sámá tá była roznicá.

☞ Ktorzy nie zbáwieni choćco in nego dobrze wierzą.

Medicina animæ omnium vulnerum, & VNA propitiatio pro delictis hominum EST CREDEre IN CHRISTum: NEC OMNIno quisquam mundari potest, siue ab originali peccato: siue á peccatis quæ ipsi addiderunt: NIsi Per FIDē coadunentur corpori eius &c. Qui ergo credit IN Filium Dei, NON peccat. Vnde Ioannes ait: Qui natus est ex Deo, non peccat, &c. e Sed multum interest, vtrum quisque credat ipsum esse Christū, & vtrum credat IN CHRISTum. Nam ipsum esse Christum, & Dæmones crediderunt, nec tamen in Christum crediderunt. ILLE enim CREDit IN CHRISTum, QVI & SPERAT in Christum, & DILIGIt Christum. Nam si fidem habet sine spe ac dilectione Christum esse

☞ Nota Credere in Christū quid?

Augus. de Vbis Dñi Serm. 60.

☞

1. Ioan 3. V. 9

e Idē ibi. Serm. 61.

cre-

credit, non in Christum, i FIDES Christi EST credere IN EVM, qui iustificat impium: credere IN Mediatorem: credere IN Saluatorem. Qui ergo, suam vult constituere, in HVNC non potest credere: Lekárzstwo duße wßystkich ran/ á iedyne vblagánie zá występki ludźi ieſt/ wierzyć w Chrystá: áni zgołá nikt oczyßczon być może/ bodź od pierworodnego grzechu: bodź od grzechow ktore sámi przydáli: tylko ázby ſie przez wiárę przyłoczyli ciáłu iego. Kto tedy wierzy w Synà Boże°/ nie grzeßy. Stodże Jan ś. mowi/ kto zrodzony ieſt z Bogá/ nie grzeßy. c Lecz wiele należy/ ieśliż káżdy wierzy być go Chrystuſem/ á ieśliż wierzy w Chrystuſá. Abowiem być go Chrystuſem y Cżárći wierzyli á przecie nie wierzyli w Chrystuſá. Bo ieśli ma wiárę bez nádźieie y miłośći / Chrystuſá być wierzy/ nie w Chrystuſá. f Wiárá Chrysthuſowá ieſt wierzyć w Zbáwićielá. Ktory tedy swoie chce sprá-wiedliwość ſtáwić/ w tego vwierzyć nie może.

i Idem in Ioan Tract. 53.

Wiárá w Chrystuſá ſámá duße lecży.

Sámá cżymi nie grzeßące

1. Ioan 3. ℣. 9.

Wiárá Cżártow ſtáktora:

Wiárá zbáwienna.

Kto iey nie przyimuie?

a August. Epist. 105

Ipsa IVSTITia est EX FIDE, quâ credimus NOS iustificari hoc est, iustos fieri gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, vt inueniamur IN ILLO NON habentes iustitiam NOSTRAM, quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem Christi. QVÆ EX Deo IVSTITia in Fide? vtiq; IN FIDE, QVâ CREDIMus nobis iustitiam diuinitus dari, NON â NOBIS IN NOBIS NOSTRis VIRIBus FIEri. e GRATiâ MEâ plenus es, quia nihil de tua virtute, sed TOTum de mea gratia præsumpsisti &c. Si autem gratia est, gratis datur. Interrogo nunc. CREDIs, ô peccator, Christo? Dicis, Credo. Quid credis? Gratis vniuersa peccata per ipsum TIBI posse remitti? HABEs quod credidisti. O gratia gratis data: a Tá spráwiedliwość iest z wiáry ktora wierzymy być nas vspráwiedliwionych/ to iest/ że sie spráwiedliwymi stháiemy przez Jezusá Chrystusá Páná nászego / ábychmy ználezieni byli w nim nie máiacy spráwiedliwośći nászey/ ktora z zakonu iest / ále te ktora iest przez wiáre Chrystusowe. Ktoraż z Bogá spráwiedliwość w Wie-

☞ Nota Coñ. iustitiam inherentem. Idem Sermo. 7. de ℣bis Dñi.

☞ Nota Fidem iustificantē singularē, in remissione precatorum exigi.

Vspráwiedliwienie przez wiáre w Chrystusá sámeg̃

w Wierze? Záiste w Wierze ktorą wierzymy/ że nam spráwiedliwość od Bogá dáie sie/ nie od nas w nas náßymi śiłámi że sie dźieie. Łáski moiey pełny iesteś/ boś nic o twey śile/ lecz wßystko o moiey łásce bespiecznieś trzymał ꝛc. A iesliż łáská iest/ tedyć dármo sie dáie. pytam teras/ Wierzyß/ ô grzeßniku/ Chrystusowi? Mowiß/ wierze. Coż wierzyß? Ze dármo wßystkie grzechy przez niego tobie mogą sie odpuśćić? Maß coś wierzył. O łásko dármo dána. (A ták one mieyscá Oycow ś ktorymi wiáre álbo ogulnie słowu Bożemu wierzącą/ álbo inßym pewnym Artykułom iego/ vspráwiedliwiáiącą názywáią/ máią sie rozumieć wzgledem wprzod tey wiáry w Chrystusá Jezusá ßczegulnie y niewątpliwie wierzącey spráwiedliwość swoie być w zasłudze iego przyczytáney ꝛc. á nie zgołá: bo inák czártowska to wiárą názwáli. Oczym wyżße ich świádectwá y te pośledniey ße.)

Co iest tá wiárá y spráwiedliwość?

Bespieczność zbáwienná ktorá?

Łáská co iest?

Sámá Wiárá ßczegulná ma odpußczenie.

Porownánie Oycow ś w mowie o wierze vspráwiedliwiáiącey

NECESSE est PRImò omnium CREDERE, quod remissionem peccatorum habere non possis NISi per indulgentiam Dei. DEINDE quod NIHIL prorsus habere queas BONI operis, NISI & hoc

Bernardus Serm. 1. de annuntiatione B. Mariæ

dederit: POSTREmò quòd æternam vitam, NVLLIS potes promereri operibus, nisi gratis detur & illa &c. VERVM HÆC quæ diximus NON OMNINO sufficiunt, sed MAGis initium quoddam & velut fundamentum fidei sunt habenda. Ideo si credis peccata tua non posse deleri nisi ab eo, cui soli peccasti, benefacis: sed ADHVC ADDE vt & hoc credas, QVia PEr IPSum TIbi PECCAta DONANtur. Hoc est testimoniũ quod perhibet in corde nostro Spiritus Sanctus dicens, Dimissa sunt tibi peccata tua. SIC ENim ARBItratur Apostolus GRATIs IVSTIFICari HOMInem PEr FIDem: Potrzebá iest/ naprzod nádewszystko wierzyć/ iż odpuszczenia grzechow mieć niemożesz tylko zprzebaczenia Bożego: potym iż żádnego zgołá mieć niemożesz dobrego vczynku/ ázby y ten sam dał: Náostátek iż żywotá wiecznego żadnymi niemożesz vczynkámi zásłużyć/ ieśliby y ten nie był dármo dány 2c. Ale wprawdźie ná tych rzeczách/ o ktorycheśmy teraz mowili nie iest zgołá dosyć/

☞ Nota Fidē iustificātē nō esse initiū iustificationis, sed ipsam.

Nota Fidei iustificātis proprium 4. modo.

☞ Apostoli sentētia de fide iustificāte.

Trzy stopnie vspráwiedliwiáiącey wiárj pirwsze.

Kto swe zásługi ma w niebie być nie może.

☞

syć/ lecz wiecey zá początek nieiáki / á iákoby zá fundámenth wiáry máią być wiáne. A dla tegoż ieśli wierzysz grzechy twe/ że niemogą być zgłádzone iedno od tego/ ktoremuś sámemu zgrzeszył/ dobrze czyniß: ále przyday ieszcze ábyś y to wierzył / iż przez niego tobie grzechy dáruią się. Toć iest świádectwo/ ktore wydáie wsercu nászym Duch ś. mowiąc / Odpuszczone są tobie grzechy twe. Ták ábowiem rozumie Apostoł dármo vspráwiedliwionym być człowieká przez wiáre.

Ostátni stopień á własny Wiáry v spráwieszczegulna dufność.

Romã. 3.

Videtur tibi credere in Christum non esse iustitiam? Quid est ergo? Audi alium Scripturæ locũ, Iustus ex fide viuit. Credite. CREDITE ex toto corde, CREdite NON claudicantes, NON hæsitantes, non contra ipsam fidem humanis suspicionibus argumentantes. FIDES appellata est AB EO, quia fit quod dicitur. Zdać się/ wierzyć w Chrystusá / iż nie iest spráwiedliwość? A coż tedy iest? Słuchay drugiego pismá mieyscá / Spráwiedliwy z wiáry żywie. Wierzćie.

Augustin. de tempore Sermo. 235.

O tey náuce wątpili Pelágiáni iáko y dźiś Pápieżnicy.

Wierz=

Wierzćie z cálego sercá / wierzćie nie chramáiąc / nie wątpiąc / nie dysputuiąc przećiw sámey wierze suspiciámi ludzkimi. Wiára názwáná iest z stąd / iż się stáie / co się rzekło.

Wiárá nazwána od pewnośći.

a ABRAHAM, inquit Christus, concupiuit videre diem meum, vidit & gauisus est. NON enim QVISQVam PRÆter ISTAM FIDEM, quæ est IN CHRISto IEsu, SIVE ANTE eius INCARNAtionem, siue POstea reconciliatus est Deo: cum sit ab Apostolo veracissimè definitum, Vnus enim Deus & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus IEsus.

a Idem in Psal. 104.

☞ Nota

1. Tim. 2.

e Quantælibet virtutis fuisse antiquos prædices iustos, NON eos SALVos fecit, NISi FIDes MEDIatoris, qui in remissionem peccatorum sanguinem fudit &c. Dicit enim Apostolus PETrus, Credimus PEr GRAtiam Domini IESV Christi saluari SICut ET ILli: HOc vos non vultis inimici gratiæ Christi, vt EAdē gratia IEsu Christi salui facti credantur antiqui: quasi hominibus ante legem, & in lege sanguis Christi non fuerit necessarius, euacuantes quod dictum est: Vnus enim Deus vnus & Me-

e Idē cōtra duas epist. Pelagianorum li. 1. Cap. 21. Act. 15. ℣. 11.

☞ Pelagiani olim sicut nunc Iesuitæ.

& Mediator &c. Abráham/ mowi Chrystus/ prágnął widźieć dźień moy/ vźrzáł á vrádowáł się. Abowiem nikt oprocz tey wiáry ktora iest w Jezuśie Chrystuśie/ bądź przed iego w ćieleniem/ bądź potym nie iest poiednány z Bogiem: gdyż iest od Apostołá prawdźiwie osądzono/ Jeden ábowiem Bog y ieden pośrzednik Bogá y ludźi człowiek Jezus Chrystus. Jákieykolwiek pobożnośći być Oycow ś. mowiß spráwiedliwych/ niezbáwiło ich to/ tylko wiárá pośrzedniká/ ktorj ná odpußczenie grzechow krew swoie wylał 2c. Mowi abowiem Apostoł Piotr/ Wierzymy że przez łáskę Páná náßego Jezusá Chrystusá zbáwieni będźiemy iáko y oni: Tego wy niechcećie iáko nieprzyiaćiele łáski Chrystusowey/ áby tą łáską Jezusá Chrystusá zbáwieni być wierzeni byli Oycowie swięći: iákoby ludziom przed zakonem y w zakonie krew Chrystusowá nie byłá potrzebna/ nißcząc to co iest powiedźiáno: Jeden Bog/ ieden pośrzednik 2c.

Nikt nie zbáwion bez wiáry w Chrystusá Pośrzedniká

1. Tim. 2.

Adám Abráám y inni przez wiáre w Chrystusá Pośrzedniká zbáwieni

REGNVM cælorum quod Prophetæ nunciauerunt, Ioannes prædicauit, DOminus noster IN Se ESSe positum est professus, VVLt SIne aliqua incertæ voluntatis

Hilarius in Math. canone. 5.

☞ Nota fidē dubiam nō iustificare.

tatis AMBIGVITAte sperari: alioquin IVSTIFICATIO ex fide NVLLA Est, si fides ipsa sit ambigua: Krolestwo niebieskie ktore prorocy oznáymili / Jan ś. przepowiedźiał / Pan nász w sobie być położone wyznał / chce áby bez namnieyszey niepewney woli wątpliwośći było nádźiewáne: inák vspráwiedliwienie z wiáry żadne iest / ieśliby wiárá sámá byłá wątpliwa.

Pewnośći zbáwieniá w sobie cżemu chce Chrystus vfnośći?

Augustin de ℣. bis Domini Serm. 28.

O homo, omnia tibi peccata dimissa sunt, ex malo seruo factus es bonus filius. Ideò PRÆSVME NON de operatione TVA, sed DE CHRISTI GRATIA. Gratia enim saluati estis, inquit Apostolus. Non ergo hîc arrogantia est, sed fides, prædicare quod acceperis non est superbia sed deuotio: O cżłowiecże / wszystkie tobie grzechy odpuszczone są / ze złego sługi stałeś sie dobrym synem. Dlategoż bespiecżnie każ nie ná spráwe twoie / lecż ná łáskę Chrystusowe. Złáski ábowiem zbáwieni iesteśćie mowi Apostoł. A ták nie iest tu hárdość / ále wiárá: wysławiáć coś wźiął / nie iest pychá lecż pobożność.

☞ Præsumptio Catholica est Fides iustificās.

Bespiecżność Kátholcká ktorá?

Jest wiára vspráwiedliwiáiąca.

Siti-

Si tibi vir grauis & laudabilis aliquid polliceretur, haberes vtiq; pollicenti fidem: nunc Deus tecum loquitur, & TV mente incredula perfidus FLVCTVas? Deus TIBI de hoc mundo recedenti immortalitatem æternitatemq; pollicetur, & TV DVBITAS. HOC EST DEVm omninò NON NOSSE: hoc est CHRIStum credentium Magistrum PECCATO incredulitatis OFFENDERE: hoc est in Ecclesia constitutum FIDEm in domo fidei NON HABERE. Gdyćby státeczny y zacny człowiek nieco obiecał/ wierzyłbyś iednák obiecuiącemu: teraz Bog z tobą mowi/ á ty vmysłem niedowiernym niewierniku wahaß sie? Bog tobie z tego świátá z chodzącemu nieśmiertelność y wieczność obiecuie/ á ty wątpiß? Toć iest Bogá zgołá nieznáć: to iest Chrystusá wierzących Náuczyćielá grzechem niewiáry obráźić: to iest w Kośćiele postánowionemu/ wiáry w domu wiáry nie mieć.

Cyprianus Serm. de mortalitate.

Singularis dubitatio de vita æterna, est abnegatio Dei, Christi, & Fidei.

Wątpić o swym zbáwieniu ßczegulnym. Obiecánym od Bogá/ troiákiego grzechu obrzydłeg iest sie dopuśćić.

Profanum est, Sanctos de gloria æternitatis ambigere: Obrzydliwośćią iest/ Swiętym o chwale wieczney wątpić.

Hilarius in Math. canon. 5.

(A ták

Augus. de correpti. & gratia. cap. 13. Jáka pewność zbáwienia gánia/ á iáka chwála Oycowie ś.

(A ták one słowá/ Quis quamdiu viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat? Ktoż poki żyie/ być śie w liczbie przeyźrzánych śmiele bedźie kázał? y inne tym podobne/ przećiw pewnośći zbáwienia mowiace v Oycow świetych/ máia być rozumiáne/ przećiw swawolnikom á w vmárłey wierze bedacym: álbo też przećiw hárdym w swych zasługách zbáwienia pewność stánowiacym: lecz nie przećiw pobożnym w wierze żywey vsprawiedliwiáiacey bedacym/ o ktorych wyżße słowá Doktorow ś. Zonych liczby bedac Almárykus Heretyk ták vczący/ a Peccatum mortale factum in charitate non esse peccatum, impunitatem, peccatorum promittens: grzech śmiertelny vczyniony w miłośći nie być grzechem/ obiecuiac nie kárność grzechow/ iáko niektory onim piße: á przećie pewność zbáwienia śmiał twierdźić: á przedtym Pelágius zbáwienia pewnośći niemowiatkom z ich niewinnośći/ á dorosłym z ich własney doskonáłośći wypełnienia zakonu/ obiecuiac słußnie sa zá Heretyki osadzeni. W ktorych liczbe w ták roznej náuce o tym Artykule/ że nas kłáda Jezuići/ * iáwna potwarz iest/ nie ták ná nas iáko ná Oyce ś tegoż známi vczacych włożoná. Gdyż z tymiż Oycámi ś. swáwolnikom á vmárłey ludźiom wiáry nie pewność zbáwienia/ ále potepienia opowieda śie)

a Gabriel Prateolus Hæres. 29 in litera A

Potwarz Jezuická * In libello vt supra Hæresi 11.

a Infidelis fiducia & maledictionis, quum in spe peccamus: nec fiducia est dicenda, sed insensibilitas pernitiosa &c. INNObis quidem TIMORIS, IN IPSO autem (Christo) CAVSA FIDVCiæ, e Alij sunt non

a Bern. in Annuntiatione B. M. Ser. 3 ☞ Causa fiduciæ Christus.

non sperantes, vt qui confidunt in virtute sua. Alij, qui desperant. Alij sperant in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia blandiuntur, vt a peccatis non emendentur. Maledictus, inquit Propheta, qui peccat in spe. NVLLVS horum trium habitat in adiutorio altissimi. Primus enim habitat in meritis suis: Secundus in pœnis: tertius in vitijs. Soli in adiutorio Domini habitant, qui id solum obtinere desiderant, id solum amittere trepidant: Niewierna y przekleta vfność / gdy w nádźieię grzeszymy: áni vfnośćią ma być názwáná / lecz nieczućim zginionym ꝛc. W nas záiste boiáźni / w sámym (Chrystuśie) przyczyná vfnośći.

e Bernard in Psalm. 91. Ser. 1.

Nota Præsumptionem malam.

Bespieczeństwo Heretyckie ktore? Kátholickie ktore?

* ☞ Pátrz dalszych sententiy Polskich / tu opuszczonych / miedzy Errátámi.

Kośćioł Rzymski teráźnieyszy tego odstąpił / ták vczac wierzyć pod przeklectwem.

Fidem iustificantem a non esse fiduciam misericordiæ, gratuitæq; in Christo promissæ salutis, sed solum assensum firmum ac certum ad ea omnia, quæ Deus credenda per Ecclesiā suam in verbo suo, (siue * illa sint scripta siue non sint) proposuit.

a Bellar. de iustificatio. lib. 1. ca. 4. 5.

* Catechesis Canisij.

e Bellar. Ibi. ca. 7. i Hoſius Cardinal. de autoritate Scripturæ lib. 3

Nec tam eſſe notitiam, e (quâ quidcredatur perſpicuè ac diſtinctè cognoſcatur) quam aſſenſum ſimplicem. i Imò tutiſsimum fuerit exemplum ſequi CARBONARij cuiuſdam: qui interrogatus quid crederet, Symbolum recitauit. Et iterum interrogatus quid præterea crederet: reſpondit: quod Eccleſia credit Catholica. Et iterum: Quid credit Eccleſia? Quod ego, inquit, credo. Hoc circulo vſus nihil aliud reſpondit.

o Pighius de iuſtificat.

o Imo rem Deo non minus gratam facit, qui credit mundum à Deo conditum fuiſse &c. quam qui credit Chriſtum datum eſſe mediatorem noſtrum, & per illum impetrandam eſſe remiſsionem peccatorum.

u Idē ibi. Idē Bellar. vt ſupra cap. 5. Fides ſocini eadem.

u Quum nec Adam, Noe, Abraham, Moyſes alijq; omnes patres iuſtificati ſint fide de remiſsione peccatorum per Chriſtum: hac enim de re nullam habuerunt promiſsionem.

x Hoſius Card. li. 1. de Hæreſibus.

x Hæc FIDES qua quis firmiter credit & certo ſtatuit, propter Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeq; poſſeſſurum vitam æternam, nullum habet in ſcripturis teſtimonium, imò eiſdem aduerſatur.

y Ibidem

y Imò NVLLA poteſt eſſe apud Deum maior ABOMInatio, quam ſit hæc tanta præſumptio Hæ-

☞ Nota

reti-

reticorum. a Iż wiára vsprawiedliwiáiacá nie iest vfność z miłosierdźia y z łáski w Chrystusie obiecánego zbáwienia / lecz tylko przyzwolenie mocne y pewne ná to wßystko co Bog ku wierzeniu przez Kościoł swoy w słowie swym (bądź ono iest nápisáno/bądź nie iest) podał. b Ani one tak dalece być znaiomością (ktora coby sie wierzyło / iáśnie y rozdźielnie znáłoby sie) iáko przyzwolenie proste. c Nowßem na beßpecźnieyßaby była rzecź naśladować przykładu Weglarzá iednego: ktory spytány coby wierzył / wyznánie wiáry mowił. Y powtore spytány / Coby nád to wierzył? odpowiedźiał / co wierzy powßechny Kościoł. Y potym / co wierzy Kościoł? Co ia / odpowiedźiał / wierze. Ták w koło odpowiadaiąc / nic inßego nie odpowiedźiał. d Nowßem rzecź Bogu nie mniey wdźięczną czyni / ktory wierzy świát od Bogá być ßtworzony &c. iáko ktory wierzy Chrystusá być danego za Posrzednikà nászego. A iż przezeń vproßone ma być odpuszczenie grzechow. e Gdyż áni Adam / Noe / Abráhám / Moyżeß / y inßy wßyscy Oycowie ś. nie vsprawiedliwieni są wiárą o odpuszczeniu grzechow przez Chrystusá:

Wiárá v sprawiedliwiáiaca nie iest vfáć w Chrystusie y w miłosierdźiu Bożym.

Weglárzowá wiárá Kátholická zbáwienná wiárá.

Dźiwy bluźnierzßkie. Pierwßé Wtore.

Iż Oycowie ś. nie vsprawiedliwieni wiárą w Chrystusá.

Trzecie. Iż wiárá niewątpliwa w Chrystusá iest obrzydliwośćią náwiększa Bogu

o tey ábowiem rzeczy żádney nie mieli obietnice. x Tá wiárá ktora kto mocnie wierzy y pewnie ſtánowi / dla Chryſtuſá ſobie być odpuſczone grzechy / á iż otrzyma żywot wieczny / żádnego nie ma w Piſmie świádectwá / y owſzem tym ſię ſprzećiwia y Ná owſzem żadna nie może być v Bogá obrzydliwość wiekſza / iáko iest tá wielka beſpieczność (o zbáwieniu) Heretykow. Znák trzymáiące ták przeklíná.

a Concil. Trid. canone. 12.

a Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quàm fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum: vel eam ſolam fiduciam eſſe, quâ iuſtificamur:

c Cano. 13

c omnique homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, vt credat certò &c. peccata ſibi eſſe remiſſa: Anathema ſit.

Wiárá wſámym miłośierdźiu Bożym y Chrystuśie v fáiacá przeklętá

a Jeśliby kto mowił / iż wiárá vſpráwiedliwiaiąca nic innego nie iest iedno vfność w Boſtim miłośierdźiu grzechy odpuſczáiącym dla Chryſtuſá / álbo iż tá vfność ſámá iest / ktora bywamy vſpráwiedliwieni: c iż też wſzelkiemu człowiekowi do doſtąpienia odpuſczenia grzechow potrzebá iest / áby wierzył pewnie że mu grzechy odpuſczone / Niech będzie przeklęty. Dla tegoż każe wymázywáć z Xiąg te ſłowá.

Fides

Fides promissa Dei intuetur, & nos de eius beneuolentia certos facit: Wiárá ná obietnice Boże pátrzy/ á nas o iego łásce pewne czyni. A te náuke wźiał od Abáidlerá Heretyká/ ktory iáko o wszytkich Artykulech wiáry/ták osobliwie o tym Artykule wątpliwośći vczył/ y táka wiáre vspráwiedliwiáiaca potepiał. O czym ták Bernárd świety.

Index Expurgator. vt supra. Skąd tá náuká? Abáidler Heretyk co był?

Absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid, vtis (Abaidler9) putat, dubia æstimatione pendulum, & non magis totũ quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, stabilitumq; sanguine Redẽptoris &c. Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius: Nie day tego Boże ábyśmy rozumieli że w wierze álbo w nádźiei nászey co tákowego/ iáko ten (Abáidler) mniema/ ná wątpliwym mniemániu záwisło/ á nieráczey że to wszystko co w niey iest/ ná pewney y ná cáłey prawdźie vmocniono/ y vgrũtowano krwią odkupićielá &c. Ty mnie wątpliwośćią to być szczebieczesz/ nád co niemász nic pewnieyszego. Do tego też słowá źle zrozumiáne Bernárdowi ś zárzucał ktore dźiś zárzuca przećiw temuż Artykułowi Kośćioł Rzymski. Quis scit, si est dignus amore an odio? Ktoż wie ieśli iest godźien miłośći/ álbo nienáwiśći? Gdyż te mowia o znákach pozwierzchnich łáski álbo gniewu/ z

Bernard. Epist. 190

e Sermo. 5. de Dedicatione templi.

Eccles. 9. ℣. 1.

ktorych nic pewnego o tym zámknione być niemoże/iáko to wykłádá tenże Medrzec/w tymże mieyscu: á nie o zewnętrznych/iáka iest wiárá y świádectwo pewne. Suchá ś. Záczym w tym Artykule/ ná historyczney wierze/y to nie z pismá sámego przestáiąc/ ktora nikogo nie vsprawiedliwiá/wierzac tylko Bogá y Bogu ták z cárty/iáko y z niepobożnikámi/wiáry vsprawiedliwiáiacey zbáwienney nie ma Kościoł Rzymski: á watpiąc o zbáwieniu z wiáry w Chrystusá potomkiem Abáidlerá Heretykà/á nie Kościołá Kátholickiego/zostáie. Owa/Mowokrzczeńskiego: ktory iáko obietnice ożywocie wieczným/ták zbáwienia przez wiáre w Chrystusowey zasłudze Oycom ś. nie przyznáwá.

ỹ. 2. 3.

Kościoł R. wiáry zbáwienney nie ma.

Pátrz w Kátechizmie ich Fol. 237. 317. 318. &c.

Kościoł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kościołem Kátholickim pirwszym/ták wyznawa.

Támże cap. 16.

WIárá Krześciáńska o ktorey tu mowimy/ nie iestći mniemánie ludzkie álbo domysł iáki cielesny/ále iest pewne y gruntowne prawdy Bożey w Pismie ś. wyswiádczoney/y obietnic zbáwiennych o Chrystusie Pánu/ w vmyślech nászych ogárnienie y vtwierdzenie/ná czym sie vmysł człowieká wiernego spokoynie á z rádością stánowi/nie tylko temu wszytkiemu przyzwaláiącco Bog obiecał/ále też pewną dufność czuiąc łáski miłego Bogá przeciwko sobie. A tákowa

Wiárá zbáwienna co iest.

wiárę sam tylko Pan Bog dawa z ßczy- Tá wiá-
rey łáski wybránym swoim wedle miáry/ rá dar
kiedy y iáko komu raczy/ obżywiáiąc sercá Boży.
ludzkie przez Duchá ś. wßákże przez pilne Rom. 10.
słuchánie w modlitwie ś. słowá Boże° 2c.
Czego przykłád w Apostolech wołáiących Luc. 17.
Pánie przymnoż nam wiáry. Tákći wiá-
rę opisuie Apostoł/ gdy mowi: Wiárá Hebr. 11.
iest istotá pewna rzeczy tych ktorych sie
spodziewamy/ y iásny dowod álbo vtwir-
dzenie tych/ ktorych nie widźimy. Item.
Ile iest obietnic Bożych/ przez Chrystusá 2. Cor. 1.
wßytki są/ y przezeń sie dokonywáią. Ták-
że do Philipensow powiedą/ iż im to dá- Philip. 1.
rowano od Bogá áby wierzyli w Chrystu-
sá/ 2c. Tenże Apostoł wiárę zowie sprá-
wuiącą skuthki swoie/ y pokázuiącą sie Galat. 5.
przez miłość Krześćiáńską. Táż wiárá Wiárá v-
sumnienie vspakaia y wolny przystęp do spráwie-
Bogá czyni/ że dufnośćią do niego przy- dliwiáią-
stąpić możemy/ y żądáć od niego potrzeb ca ktore
wßelákich. Táż wiárá nas w powinnośći spráwu-
náßey przećiw Bogu y bliźniemu zátrzy- ie skutki.
mawa/ tá w rzeczach przećiwnych ćierp-
liwość stánowi/ y wyznánie státeczne po-
kázuie. A wßystko krotce zámykáiąc/ wßy-
stki dobre owoce y vczynki z śiebie wyda-
wa.

Fundámentalny o Dobrych vczynkách/y ich potrzebie/y nagrodźie.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá bedacy/ záwße o nich to trzymał.

Vczynki dobre á Bogumiłe ktore? Czemu potrzebne? Zapłátá iáka ich?

IZ vczynki te sa właśnie sáme dobre á Bogu w dźieczne/ ktore zwiáry w Chrystusá/ á to podług woli iego w Pismiech ś. oznáymioney/ bywáia od wiernych czynione/ dla wyświadczenia wiáry vspráwiedliwiáiacey/á nie dla vspráwiedliwienia/ po ktorym iuż one idac przyczyna iego być nie moga/ lecz tylko skutkiem/ znákiem iego/ á droga do zbáwienia ona waska. A iż nagrode álbo zapłáte łáski á obietnice/ á nie zasługi swey godnośći biora: gdyż żadney mieć niemoga swoiey własney(bedac dárem y długiem Bożym/ do tego grzechámi rozmáitymi pomázáne)oprocz potepienia á vtrácenia łáski Bożey/ ieśliby im byłá przypisáná choć namnieyßa. Czego sa świádkiem ich te słowá.

a Basilius Regula Moraliũ 80. ca. 21. Rom. 14.

a Si omne quod ex fide non est, peccatum est, vt ait Apostolus, Fides autem ex auditu, auditus autem per verbum Dei, SINE DVBIO cum QVIQVId EXTRA diuinam SCRIPTurã est, ex FIDe NOn sit id PECCAtum est.

e Chrisost. de fide & de lege naturæ.

e NIHil enim extra Fidem BONVm: a Jeśliż wßystko co z wiáry nie iest/grzechem iest/iáko mowi A-

wi Apostol/ Wiárá zás z słuchánia/ á słuchánie przez słowo Boże: tedyć bez wątpienia/ gdy cokolwiek oprocz ś. Pismá iest/ iż z wiáry nie iest/ to grzechē iest. e Nic ábowiē bez wiáry dobre°.

Dobrych vczynkow conditie dwie Wiárá y roskázánie Boże.

Quod fit iuxta voluntatem Dei, quamuis videatur improbum esse, tamen omninò Deo gratum est, & acceptum: contra quod fit præter voluntatem, ac secus quàm ille vult fieri, quanquam existimatur acceptum Deo, tamen ESt PESSimū & inquissimum: Co się dźieie według woli Bożey/ áczkolwiek zda się złym być/ wszákże zgołá Bogu wdźięcznym iest y przyiemnym: zás co się dźieie oprocz woli/ y ináczey niż on chce żeby było/ áczkolwiek rozumie się przyiemnym Bogu/ iednák iest nád wszystko naygorszym y naniezboznieyszym.

Chriso. cōtra Iudæos Oratione 1.

Nota Cōtra intentionē simplicem

Intentia bez roskázánia grzechē srogim.

Oportet & ante opera lucere fidem, & fidei esse pedissequa opera. Igitur quàm primùm credideris, simul & operibus ornatus eris &c. sed per seipsam fides plena est operibus: Potrzebá áby y przed vczynkámi świećiłá Wiárá/ y áby wiáry násládowáły vczynki. A ták iák predko

Chrisost. de fide & lege natur.

Dobre vczynki záraz zá wiárą ná wyswiád

czenie icy idą. vwierzyß / ták prędko y vczynkámi ozdobion będźieß ꝛc. lecz wiárá przez ſię ſámę pełna ieſt vczynkow.

a Idem in Matt. Homil. 8. a Hoc eſt fidei inſigne, vt abſq; controuerſia vlla obediant imperanti, (Deo) nec tamen mercedem repoſcant obſequij. e

e Idē Hō. de Cōpūctione cordis. Etſi MILLies moriamur: etſi OMNes animæ VIRTVtes EXPLeamus, NIHil dignum gerimus ad ea, quæ ipſi A DEO percepimus: a Ten ieſt wiáry właſny znák / áby bez ſporu wßelkiego byli poſłußni roſkázuiącemu (Bogu) áni iednák zapłáty vpomináli ſię poſłußeńſtwá. e Aczkolwiekbychmy thyśiąc rázow vmárli / áczkolwiekbychmy wßytkie duße cnoty wypełnili / iednák nic godnego czyniemy ku temu / cochmy od Bogá wźięli.

Wiáry v ſpráwiedliwiáiącey właſny znák.

Zaſług znieśienia przyczyná wielka.

Origē. in cap. 4. Epiſ. ad Rō. Ego cùm conſidero, quod dicit (Apoſtolus) operanti ſecundum debitum reddi, vix mihi ſuadeo, quòd poſsit vllum opus eſſe, quod EX debito remunerationē Dei depoſcat; cùm etiam hoc ipſum, quòd agere aliquid poſſumus, vel cogitare vel proloqui, ipſius dono & largitione faciamus. Quod ergo erit debitum illius, cu-

☞ Nora

ius gra-

ius gratia nos præcessit? Vnde idem Apostolus in alio loco, Stipēdia, inquit, peccati mors: Et nō addit vt similiter diceret, Stipendia autem iustitiæ vita æterna: sed ait, Gratia autem Dei vita æterna: Ja gdy vważam / co mowi (Apostoł) że prácuiącemu według długu nagrodá się oddawa / záledwie rozumiem / áby mogł być ktory vczynek / ktoryby z długu nagrody Boskiey pożądał: gdyż też to sámo / iż czynić co możemy / álbo myślić / álbo przemowić / iegoż dárem y vdźieleniem czynimy. Ktoryż tedy będźie dług onego / ktorego łáská nas vprzedźiłá? Dla tegoż tenże Apostoł ná inszym mieyscu / Zápłátá / mowi / grzechu śmierć: y nieprzydáie / żeby iednako rzekł / Zápłátá tedy spráwiedliwośći żywot wieczny: lecz mowi / Łáská tedy Bożá żywot wieczny.

Rom. 6. Nota Opera mala & bona nō esse paria. Rom. 4. Czemu zápłátá vczynkō dobrym z zasługi nie iest iáko złym? Rom. 6. ℣. 23.

a Manet æterna requies illos, qui in hac vita legitimè certauerunt: NON OB OPErum MERita, sed DE munificentissimi Dei GRATiâ, in quâ sperauerunt. e Coronat in nobis Deus NON MERITa nostra, SEd DOna sua: a Czeká wieczny odpoczynek tych / ktorzy w tym żywoćie porządnie boiowáli: nie dla ich zásług /

a Basilius in Psalm. 114. e Chriso. in Esa. ca. 9. verba Pacis eius noneritfinis.

lecz

Zápłátá łáski nie zastug.

lecz z nayßego odrobliwßego Bogá łáski w ktorey vfáli. c Nágradza Bog w nas nie zastugi náße/ lecz dáry swoie.

Gregorio Nyssenus de oratione Dominica Sermon. 5.

Sacra Scriptura dicit, quòd non possit inueniri inter homines, qui vnum diem absq; maculâ viuat: Swiete pismo mowi/ iż niemoże być ználeźion miedzy ludźmi/ ktoryby ieden dźień bez zmázy żył.

Chrisost. de dicto Psal. 142. Nõ intres in iudiciũ.

Qui gloriatur inquit Apostolus, in Domino glorietur. Ergo de meritis suis Nihil assignare sibi debet, Nisi peccata, quæ sunt propriè nostra. Cæterùm virtutes & actio purgata, cælitùs datur hominibus, donatur à Deo: Kto sie chłubi/ mowi Apostoł/ niech sie w pánu chłubi. przeto o zastugách swoich nic obiecowáć soble niema/ tylko grzechy/ ktore so własnie náße. Záś cnoty y spráwá czysta/ zniebá dáie sie ludźiom/ dáruie sie od Bogá.

Grzechy náße tylko/ lecz zastugi żadne własne.

Toż Kościoł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá bedacy wyznáwat w te słowá.

a August. contra duas Epist. Pelagian. lib. 3. c. 5.

a

NOn est reproba fides quæ saluat, quæ per charitatem operatur. SINe ipsa etiam quæ VIDentur BONA opera, IN PEC-

PECCata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. e In ipsa fide sunt OMNIA opera quæ diligit Deus. i Crede in eum qui iustificat impiũ, vt possint & bona opera tua esse opera bona. Nam Nec bona illa appellauerim, QVãdiu nõ de radice bona procedũt: a Wiárá nieiest bezbożna ktora zbáwia/ktora przez miłość prácuie. Bez tey też ktore zdádzą sie być dobre vczynki/ w grzechy obracáią sie. Wszystko ábowiem co nie iest z wiáry grzechem iest. e W sámey wierze są wszystkie vczynki ktore Bog miłuie. i Vwierz w thego kthory vspráwiedliwia niezbożnego / áby mogły y dobre vczynki twe być vczynkámi dobrymi. Bo áni dobrymi onych nienázwe/ iák długo nie z korzenia dobrego pochodzą.

e Idem in Psalm 32.
i Idem in Psalm 31.

Vczynki dobre grzechẽ bez wiáry.

Z wiáry tylko Bogu miłe wszystkie

Socratis sententia est, vnumquemque Deum sic coli oportere, quomodo seipse colendum præceperit. Proinde istis (Romanis) summa necessitas facta est non colendi Deum Hebræorum, quia si alio modo eum colere vellent, quàm se colendũ ipse dixisset, NOn vtiq; ILLum COLErent, sed quod ipsi finxissent: Sokrátesowá sententia iest / iż káżdego Bogá ták chwálić

Idem de consensu Euangelistarũ li. 1. cap. 18.

Nota

Vczynki dobre te tylko ktore wedługwolej Możeysa. Báłwochwálstwo co iest

chwalić potrzebá iáko sam śiebie chwalić przykazałby. Dla tegoż tym (Rzymiánom Pogánom) głowna przyczyná byłá że Bogá nie chwalili Zydowskiego/ iż gdyby innym sposobem onego chwalić chćieli/ niżli sie sam kazał był chwalić/ záiste nie onego chwaliliby/lecż to co sámi wymyślili (to iest Czártá)

Ambr. in 1. Corint. cap. 11.

Nábożeństwo prożne ktore?

Non potest esse deuotus, qui aliter præsumit quàm datum est ab autore (Christo) Niemoże ten być nabożnym/ kthory ináczey waży sie czynić / niżeli podano iest od Autorá (Chrystusá)

e Augusti. de fide & operibus cap. 14.

OPEra SEQuuntur IVSTIFICatum, NOn PRÆCEdunt IVSTIFICandum

i Idè libro octoginta triũ quæstionũ Quæ. 76.

Cum bona opera commemorat (Iacobus) Abrahæ, quæ eius fidem comitata sunt, satis ostendit, Paulum Apostolum non ita per Abraham docere iustificari hominem per fidẽ sine operibus, vt si quis crediderit non ad eum pertineat benè operari: sed ad hoc potius, vt nemo meritis priorum bonorum operum arbitretur se peruenisse ad donum iustificationis, quæ est in fide. Nam iustificatus per fidem, NON POtest NISI iustè deinceps operari. Ideo exemplo Abrahæ & Apostolus Paulus vtitur,

☞ Nota Opera iustificare ostẽsiuè nõ causaliter.

tur, quia sine operibus legis, quam non acceperat, per fidem iustificatus est: & Iacobus, quia fidem ipsius Abrahæ opera bona consecuta esse demonstrat. e Vczynki dobre idą zá vspráwiedliwionym/nie vprzedzáią tego ktory ma być vspráwiedliwiony. i Gdy ábowiem dobre vczynki wspomina (Jákub świety) Abráhámowe / ktore iego wiáre náśládowáli / dosyć pokázuie / iż Páwel Apostoł nie ták z przykłádu Abráhámowego vczy być vspráwiedliwionego człowieká przez wiáre bez vczynkow / ieśliby kto wierzył / że do niego należy dobrze czynić: lecz kute^v ráczey/áby nikt zasługámi pirwszych dobrych vczynkow nierozumiał że przyszedł do dáru vspráwiedliwienia / ktore iest z wiáry. Abowiem vspráwiedliwionj przez wiáre iákoż może tylko spráwiedliwie nápotym prácowáć? Dla tegoż przykłádu Abráhámowego y Apostoł Páwel vżywa/iż bez vczynku zákonu/ktorego niewziął był / przez wiáre vspráwiedliwion iest: á Jákub ś. iż wiáre tegoż Abráháma dobre vczynki náśládowáli vkázuie. (A ták z tych słow mowiąc indziey Oycowie ś. iż vczyn-

Vczynki dobre iuż po vspráwiedliwieniu idą.

Vczynki dobre potrzebne dla wyświádczenia dánego z wiáry vspráwiedliwienia / nie dla przyczyny iego.

Oycow świetych

z vczynkow vspráwiedliwiáia/ y należa do vspráwiedliwienia / pokázuie sie / że to rozumieia ostensiuè non causaliter, wyświádczeniem nie przyczyna/ iáko toż ieden * z poślednieyszych / zgadzáiac Páwłá ś / z Jákubá ś. słowy / przyznał. Záczym potrzebne być vkázuia do vspráwiedliwienia wyświádczenia/ lecz nie wykonánia. Czego gdy przeli Heretycy Eunomiáni/ Aeryáni/ á osobliwie Symon Magus/á zgołá nie potrzebne być vczyli dobre vczynki/ słusznie zá Heretyki sa osadzeni. Oczym máß tu foli. 134. Bo áczkolwiek nie czyniac vspráwiedliwienia skutecznie/ wßákże ono wyświadczáiac/sa zgołá potrzebne do zbáwienia/iáko drogá nie iáko przyczyná: oczym niżey Oycowie ś. Zkad iuż iáwnymi potwarzcámi zostáia Jezuici iáwnie pißacy / iákobychmy z tymiż Heretykámi mieli zgołá vczyć: a Bona opera non esse necessaria ad salutem: Iż dobre vczynki nie sa potrzebne do zbáwieniá. Gdyż sie im tylko zasługi przyczyná odeymuie / dáley nic / á to z Oycámi ś. dla wielkich przyczyn. Oczym iáko niżey ták wyżßey z tychże máß.)

z vczynkow vspráwienie rozumienie.

* Thomas Aquinas in c. 5. Iacobi.

a Bellar. de iustific. lib. 4. c. 8. Idē libell9 de Reformat. vt supra Hære. 5.

Fidei vitam opera ATTEStantur. SICut enim Corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus: ITa & Fidei vitam EX BONis operibus: Wiáry żywot vczynki wyświádczáia. Jáko ábowiem ćiáłá tego żywot zrußánia iego rozeznawamy: ták y wiáry żywot z vczynkow dobrych.

Bernar. de resurecti. Dñi Ser. 2.

Vczynki świádcza o wierze.

MERces nostra GRATia vocatur. Si gratia est, gratis datur. Quid est, gratis datur?

Augustin. in Psal. 31.

datur? Gratis constat. Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur OPERA tua, & inueniuntur OMNia MAla. SI quod debetur illis operibus DEus redderet, vtiq; DAMnaret. Quid ergo fit? Non tibi Deus reddit debitam pænam, sed donat INDEbitam gratiam. c Nullane igitur sunt merita iustorum? Sunt plane, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt cum iustificati sunt: Sed sicut dicit Apostolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius: a Zapłátá nászá Láská sie zowie. Jeśli łáská iest/ dármo sie dáie. Co iest/ dármo sie dáie? Dármo sie dostáło. Niceś dobrego nieuczynił / á dáie sie tobie odpuszczenie grzechow. Vpátruią sie vczynki twoie/ á znayduią sie wszystkie złe. Gdyby to co sie winno onym vczynkom Bog płáćił/ záiste potępiłby. Coż sie tedy dźieie? Nie płáćić Bog powinney kaźni / lecz dáruieć niepowinną łáskę. c Jzaż tedy żadnych niemász zasług spráwiedliwych? Są zgołá/ iż spráwiedliwi są. Lecz áby spráwiedliwi byli zasług niebyło. Spráwiedliwi

Nota. Quid sit, Gratis?

Nota.

c Idē Epistola 105. Merita iustorū imputata per fidem.

Rom 3. Co iest dármo?

Vczynkow zapłátá łáská/ niezasługá nászá.

Zasługá własná vczynkow potępienie.

Zásługi przyczytáne świętych.

dliwi ábowiem stáli sie/ gdy vspráwiedliwieni są: lecz iáko mowi Apostoł/ Vspráwiedliwieni dármo przes łáskę iego. (A ták z tych słow one słowá Oycow ś. ktore mowią o zasługách nászych/ vkázuie sie / iż máią być rozumiáne náprzod/o zasługách Chrystusowych w vspráwiedliwieniu nam przez wiáre przyczytánych: potym o wszystkich ták dobrych vczynkách/iáko y o inszych osobliwych wszystkich dárzech Bożych/ dla Chrysthusowey zasługi wierzącym dánych złáski á nie z żadney włásney godnośći nászey pracey: iáko z wyższych słow ich pokázuie sie y zniższych)

Rom. 3.

Oycowie ś co rozumieią przez zasługi nászedobre?

a Bonum (inquis ô Paule) certamen certaui, cursum consumaui, fidē seruaui, de cætero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illâ die iustus iudex &c. Fateor, seruasti, sed nisi Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilat qui custodit illam. Illo ergo ipso adiuuante, ipsoq; donante. DA VENIam APOStole: PROpria TVa NOn NOui, NIsi MALa. Da veniam Apostole: dicimus, quia tu docuisti. Audio confitentem, non inuenio ingratum. Prorsus tua á te tibi parata, nō nouimus, NIsi mala. Cùm ergo DEus COROnat merita tua, NIHil coronat NISI DONA SVA. e MERIta tua, sunt DEi DOna. i VIA REGni, NON CAVSA REGNANdi:

a August. libro 50. Homiliarum Homilia 14.

2. Tim. 4.

☞ Nota

e Idem Psal. 144.

i Bernar. de gratia & Libero arbitrio.

Dobry

a Dobry (mowiß o Páwle ś.) boy boiowáłem/ bieg wypełniłem/ wiárę záchowałem/ náostátek pozostáie mi zapłátá spráwiedliwośći/ kthoro odda mi Pan won dźień spráwiedliwy Sedźia 2c. Wyznawam/ záchowałeś. Lecz ieśliby Pan nie strzegł miástá/ prożno czuie/ ktory go strzeże. A ták zá iegoż sámym wspomożeniem/ iegoż sámym dárowániem thoś vczynił. Odpuść Apostole: własnych twych spraw niepoznáłem/ tylko złe. Odpuść Apostole: mowimy to iżeś ty tego nauczył nas. Słyßę wyznawáiącego/ nieznayduię niewdźięcznego. Zgołá twego od ćiebie tobie spráwionego/ nieznamy tylko złe. Gdy tedy Bog nágradza zasługi twoie/ nic nienágradza tylko dáry swoie. e Zasługi twoie są dáry Boże. i Droga do krolestwá/ nie Przyczyna w nim krolowánia. Inák ták zámkneli.

Páwełś. zápłáte niezasług swych ále łáski Bożey wźiął 2. Tim. 4.

Zásługi náße dáry Boże/ droga do niebá/ ále nieprzyczyna.

Si vis esse alienus à gratiâ, iacta merita tua: Jeśli chceß wypáść złáski Bożey/ chwal sie z zasług twoich.

August. in Psalm. 31.

Non est quò gratia intret, VBI meritum occupauit, DEEST GRATiæ QVIC-

Bernar. in Cantica Canticor. Serm. 67.

Łáská á zasługá sobie przeciwne iáko ogień wodźie.

quid MERItis DEPVTas: Nie może tám wniść łáská/ gdźie iuż zasługá zástąpiłá. Vwłacza się łásce/ cokolwiek zasługom przyczytaß. Dla tegoż tenże vmieráiąc ták mowił:

Vita Bernardi lib. 1. cap. 12.

FATEOR non sum dignus ego, NEc PROPRijs POSSum MERItis regnum obtinere cælorum. Cæterùm duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat:

Bernárd ś. konáiąc wyznał iż dobre iego vczynki niemogłi zásłużyć niebá.

Wyznawam nie iestem ia godźien/ áni własnymi mogę zasługámi krolestwá otrzymáć niebieśkiego. Jednák dwoiákim práwem ono trzymáiąc Pan moy/ to iest dźiedźictwem Oycá/ y zasługą męki/ ná pierwßym on przestawßy/ drugie mi dáruie.

Kośćioł Rzymski teráznieyßy odstąpił od tego/ gdy záś ták vczy pod przeklectwem wierzyć.

Dobre vczynki y przed Wiárą y bez Bogá być

IZ dobre vczynki też przed wiárą y bez Bogá prawdźiwie dobre niektore być mogą/ Bogu iednák miłe/ y zapłáte swoie od niego máiące doczesną. Lecz te ktore się dźieią w Wierze nietylko być potrzebne do zbáwienia ile

świá-

świádectwá wiáry żywey vsprawiedliwiáiacey/ ale też ile przyczyny/ y własne zasługi/ iáko wrotego vsprawiedliwienia/ ták też y żywotá wiecznego/ z zasługi swey własney tenże biorace/ ták: że też dla tego/ człowiek sámego siebie zbáwicielem y odkupicielem názwan być może. Jednák nietylko te być dobre vczynki tákowe/ które według woley iego w Piśmie ś. obiáwioney roskázáne bywáią czynione: ale też y nieroskázáne oprocz tegoż Pismá. Y owszem te miłość być Bogu nieroskázáne od niego/ niż roskázáne. Czego wszystkiego świádkiem sa te iego słowá.

mogą/ Bogumiłe. Z nich człek zbáwiciel swoy. Bogu miłe nie roskázáne.

a Illud etiam probare volumus POSSE fieri aliquod opus bonum moraliter, non solùm SINe fide, sed etiam SINe DEI auxilio speciali: Deumq; remunerari opera quædam gentiliũ bona, ex iustitia. b Dicimus opera homini iusto esse necessaria ad salutem, non solùm ratione præsentiæ (vel ostensionis) sed etiam ratione efficientiæ, quoniam efficiunt salutem vt merita & CAusæ. c Nam bona opera iustorũ VERÈ ac PROprièsunt merita, & merita nõ cuiuscunq; præmij, sed ipsius vitæ æternæ. * VNde, HOMo SVI IPSius REDEMtor ET SALVAtor APPELLatur. d Et iustificant non primâ sed secundâ iustificatione. e Potest etiam homo facere PLVS quàm Deus præcipiat, f Imò OPus NOn IMPe-

a Bellar. lib. 5. de Gratia & libero arbitrio c. 9. b Idē de Iustificat. lib. 4. cap. 7. c Ibidem. li. 5. cap. 1. * Idē de Purgato. lib. 1. c. 14. d Idē. de Iustific. li. 4. cap. 10. e Ibid. lib 4. cap. 13.

f Idē lib. 2. de Monachis c. 29.

IMPEratum A DEO, LAVDABilius ESt QVàm IMPERatum: a Onego też dowieść chcemy/ iż może być iáki vczynek dobry obyczaynie nietylko bez wiáry/ ále też bez wspomożenia Bożego szczegulnego: A iż Bog odpłaca dobre vczynki niektore Pogánow z spráwiedliwośći. b Mowimy vczynki spráwiedliwe v człowiekowi być potrzebne do zbáwienia/ nietylko względē obecnośći (álbo wyświadczenia) ále też względem skutecznośći: ábowiē spráwuio zbáwienie iáko przyczyny y zasługi. c Abowiem dobre vczynki/ spráwiedliwych prawdziwie y właśnie są zasługámi/ á zasługámi nie ládá iákiey nagrody/ lecz sámego żywotá wiecznego. d Y vspráwiedliwiáią nie pierwszym lecz wtorym vspráwiedliwieniem. e Może też człowiek vczynić wiecey niżly Bog roskazał. f Y owszem vczynek nie roskazány od Bogá lepszy iest y chwalebnieyszy niż przykazány. Stadże one słowá haniebne: g Dicimus opera religionis, id est castè viuere, nihil proprij possidere, obedire maioribus.

Dobre vczynki w zgledem Bogá bez wiárj być mogą.

Potrzebne iáko przyczyná zbáwieniá.

Vczynki dobre/ nieroskázáne są lepsze nád roskazánie Boże.

g Bellar. in lib. Iudicij de cōcordia mēdacio 22.

a Stądże człowiek samego siebie zbawicielem y odkupicielem zowie sie.

ioribus, opera esse bona & meritoria vitæ æternæ, si à iustis fiant, & conducere ad satis faciendum pro peccatis. Addimus, posse Monachos facere alios homines operum suorum bonorum participes. Deniq; non negamus, quod sicut in Baptismo remittitur omnis pæna peccatis debita: ita quoq; in susceptione vitæ Monasticæ fieri credibile est. h Imò EADEM gratia descendit super eum qui habitum religionis assumit, & super eum qui baptisatur. INDVTio CVCVLlæ dat illi plenariam peccatorum remissionem à pœnâ & à culpâ. i Franciscus impetrauit à Deo, vt nullus in habitu posset malè mori. k OMNes saluantur, qui moriuntur in ordine & sub Regulâ Beati FRANCisci. l DOCTRina Pauli sicut & cæterorum Apostolorum erat doctrina inducens ad fidem & obseruantiam præceptorum: doctrina DOMINici ad obseruantiam Consiliorũ, & ideo facilius per ipsum itur ad Christũ, quam per PAVLum: g Mowimy iż vczynki zakonnicze/ to iest czyśćie żyć / nic własnego niemieć/ słucháć stárszych/ są dobrymi vczynkámi / y zasługuiącymi żywot wieczny/ ieśliby od spráwiedliwych

Nota. Ista horenda. Induere. Cucullam idẽ facit quod Baptismus.

h Bernardinus in Rosario Idẽ Thõ. Aquinas in 4. libr. Sẽtẽt. Distin. 4.

i Lib. cõformitatũ ex Breuiario Franciscanorũ.

k Ibidem folio 78.

l Antonin. Archiepi. parte 3. Titulo 23.

Mnisze vczynki niebo zasługuią.

były / y pomagáią do dosyćuczynienia zá grzechy / iáko inne wszystkie dobre vczynki. Przydawamy iż mogą Mniszy czynić innych ludźi vczynkow swych dobrych vczestnikámi. Ná ostátek nie przemy tego / iż iáko ná krzcie odpuszcza sie wszystká kaźń grzechom należąca: ták też wprzyiećiu żywotá Mniszego że sie dźieie podobna iest. [h] Nowszem táż łáská zstępuie ná tego ktory odźienie zákonnicze przyimuie / iáka y ná tego krory bywa krzczon. Obleczenie kápice dáie mu zupełne odpuszczenie grzechow od káźni y y od winy. [i] Fránćiszek vprośił v Bogá / áby żaden w kápicy nie mogł źle vmrzeć. [k] Wszyscy zbáwieni bywáią / ktorzy vmieráią w zakonie y pod Regułą Fránćiszká ś. Náuká Páwłá ś. iáko y innych Apostołow byłá náuká wprowádzáiąca do wiáry y záchowánia przykázań: Náuká Dominiká / do záchowánia Rády / y dla tegoż łácwiey przez te[o] przystępuie sie do Chrystusá / niżli przez Páwłá ś. Owa zstąd y te nie mnieyszego bluźnierstwá pełne słowá iego.

Nietylko sobie ále y inszym.

W kápicy chodźić niemney szaiest niż sie okrzćić.

Iest mieć odpuszczenie grzechow.

Vczynki. Zakonu Fráńćiszkowego wszytkich zbáwiáią

Vczynki według Zakonu Dominikowego lepsze niż wedle náuki Páwłá ś.

[a] Venialia peccata absoluuntur, tunsione pecto-

pectoris, oratione Dominica, signo crucis, aspersione aquæ benedictæ: Powszednie grzechy odpuszczáią się/ przez bićie w pierśi/ modlitwą Páńską/ żegnánim Krzyżá/ pokropieniem świeconey wody. Owa. e Quicũq; habẽs ꝓpe se vnũ ex his Granis, Crucibus, Medallis aut imaginibus benedictis, confitebitur & communicabit recitans Corollam &c, singulis vicibus acquiret sibi indulgentiam plenariam peccatorum. i Vel, Quicunq; habuerit vnum ex his Granis, Crucibus, Crucifixis, aut Medallis benedictis, & fecerit aliquod opus misericordiæ, aut audierit Missam, aut sermonem, aut veneratus fuerit sanctum Sacramentum, aut Crucem, aut aliam quandam sanctam Imaginem, acquiret sibi veniam peccatorum centum annorum: a Ktobykolwiek máiąc przy sobie ieden z tych Paćiorkow/ Krzyżykow/ Medállow y obrazkow poświącánych/ spowiedałby się y przystępowałby mowiąc wianek 2c. zá káżdym rázem dostánie sobie odpuszczenia zupełnego grzechow. e Albo/ Ktobykolwiek miał ieden z tych Paćiorkow/ Krzyżykow/ Krucyfixow/ álbo Medallow poświęconych/ á

a Albertus Magnus in Luc. 18. c.

e In bulla Indulgẽtiarũ Clemẽtis 8. ad instantiã, Cardinalis Radziuili Episc. Cracouiẽt Aõ 1592. Impressæ Romæ, à Paulo Blado Typographo.

i In Bulla indulgentiarũ Clemẽtis 8 ad instãtiam Iacobi Dauij Episc. Ebrodun. in Gallia Aõ 1600.

vczyniłby iáki vczynek/ miłośierny/ álbo słuchałby Mszy/ álbo kazánia / álbo vczćiłby Sákráment ś. álbo Krzyż álbo iákikolwiek obraz świety / dostánie sobie odpuszczenia grzechow ná 100. lat. Znák trzymáiacych przeklina w te słowá.

a Conciliũ Tridenti. Sessió. 6. Can. 7. Si quis dixerit, a omnia opera ante iustificationem, verè esse peccata: e aut hominis iustificati bona opera fructus solummodo & signa esse iustificationis, non autem ipsius augendæ causam: i & ita esse dona Dei vt non sint etiam bona ipsius iustificati merita &c. nec verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, Anathema sit: Jeśliby kto rzekł / a wszystkie vczynki przed vspráwiedliwienim/ prawdźiwie być grzechy: e álbo człowieká vspráwiedliwione° dobre vczynki owocem tylko y znáki być vspráwiedliwienia / á nie iego też pomnożenia przyczyno: i y ták być dárámi Bożymi/ że też niebyłyby dobrymi tegoż vspráwiedliwionego zasługámi 2c. áni prawdźiwie zasługowáli pomnożenia łáski y żywotá wiecznego/ Niech bedźie przeklety. Dla tegoż każe wszedźie wymázywáć te słowá.

e Can. 24.

i Can. 32.

Index expurgato- Gratiam Dei si retinere volumus, merita fa-

ta faceſſere iubeamus. Sola fide in Chriſtum & nullis meritis noſtris iuſtificamur. Non ob aliud debetur merces, quam ex promiſsione diuina: Łáſkę Bożą ieśli chcemy zátrzymáć / zaſługom vmilknoć káżmy. Wiárą ſámą w Chryſtuſá / á nie żadnymi vczynkámi náßymi bywamy vſpráwiedliwieni. Nie dla czego innego powinna ieſth zapłáthá / iedno z obietnice Bożey. Toż czyni w Modlitwách. Bo gdźie ieſt ſłowo / Vt valeamus conſequi, ábyſmy mogli doſtąpić / te káżę kłáść / vt mereamur, ábyſmy záſłużyć mogli. A te náuke wźiął zwiekßey cześći od Pelágiánow Heretykow ktorych przodek Pelágiuß

rius Hiſpanicus folio 123. vſq; ad 135.

IndexBelgicus Expurgator. pagi. 36. 37.

a Voluit credi, etiam poſſe homines ſine gratiâ facere iuſſa. Dicens etiam Gratiam Dei SECVNdum merita NOSTra dari. c Quod omnino falſiſsimum eſt: Chćiał ábyśmy wierzono / że też ludźie bez łáſki mogą czynić roſkazánia. Powiedáiąc też / iż łáſką Bożą podług zaſług náßych bywa dawáná. c Co zgołá naywiętßym fałßem ieſt. Záczym ták zgodny w tym Fundámentálnym Artykule Kościoł Rzymſki z Pelágiánem / iego cząſtką zoſtawa / á nie Kościołá Kátholickiego á. przećiwnie vczącego. Vá co też przed 200. lat nárzekano w te ſłowá.

a Auguſt. Hæreſ. 88

c Idē Epiſto. 46.

Pelágiá nowbłąd zaſtygi.

Totus penè mundus poſt Pelagium in errorem

Thomas Brãd Wardinus li. 1. de gratia Dei cõtr. Pelag.

errorem abiit. Exurge Domine iudica causam tuam: Wszystek niemal świát zá Pelágiuszem wbłąd poszedł. Powstáń Pánie sądź spráwę twoię.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował / gdy tego odstąpiwszy / onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pierwszym / ták wyznawa.

Támże cap. 16.

Dobre vczynki ktore?

Ktore złe Rom. 14. ℣. 23. Colos. 2. ℣. 22. 23. Matth. 15. ℣. 9.

Wyznawamy y to / iż z sámey wiáry w Chrystusá Páná iáko zwiáry żywey dobre vczynki tylko wyrastáią Pánu Bogu miłe dla tegoż Syná iego miłego / przez ktorego w łáskę iestechmy przyięći: á te przez spráwę Duchá ś. czynione bywáią od wiernych ludźi / wedle zámierzoney miáry słowá Bożego: bo inák Pánu Bogu się nie podobáią iáko vczynki tak y nábożeństwá te / ktore bez wiáry ludźie wedle rozumu swe^c / nád słowo Boże wynajduią. Oczym wszystkim mamy iásne świádectwo Páwłá ś. Cokolwiek zwiáry nie iest grzechem iest: y sam Pan Chrystus powiedźieć ráczył: Prożno mię chwalą náuczáiąc roskazánia y vstaw ludzkich. Przetoż tákowe nástronę odrzuca-

rzucamy / y pilnie tych przestrzegamy / ktore są w słowie Bożym przykazáne. A powinnichmy czynić ie / nie dla zasługowánia odpuszczenia grzechow y żywotá wiecznego / gdyż to dar Boży iest (iáko Apostoł mowi) áni dla chwały ludzkiey / ále dla chwały Bogá sámego / ábychmy ták wdzięczność násze iemu okazáli y wiárę násze zálecáli / á bliźnich Pánu Bogu pozyskowáli / oczym ták Pan Chrystus roskazał: Niechże świátłość wászá ták świeći / áby ludźie widząc wásze dobre vczynki / wysławiáli y chwalili Oycá niebieskiego. Toż Páwel ś. Colos. 3. ℣. 17. A ták gánimy wszystkie ktorzy zárzucáią dobre vczynki / á wszeteczną mową swoią powinną Krześćiáńską pobożność zniewáżáią / iákoby máło potrzebną ludźiom wiernȳ / y tákowym z iedney strony gniew Boży / á z drugiey łáski obietnicę przekładamy / dla vpámiętánia. Bo ácżkolwiek z łáski szczyrey Bożey á przez zasługę Chrystusowę bywamy zbáwieni á to przez sámę wiárę / iednák przez tákową / zá ktorą iść muszą záwsze dobre vczynki / iáko owoc zá dobrym drzewem. Przetoż gdy się im przypisuie álbo zbáwienie álbo zapłátá wiecz-

Czemu potrzebne?

Rom. 6. ℣. 23.

Matth. 5.

Dobrych vczynkow ktorzy nieprzyiáćiele?

Matth. 7. ℣. 18.

Zapłátá vczynkowiáko /

ná /

y iáka sie przypisuie?

na/ tedy dźieie sie niewzgledem ich godności/ álbo náßey własney/ ále naprzod względem spolku/ktory nierozdźielnie dobre vczynki z wiárą zbáwienną máie: potym względem obietnic z miłosierdźia y dobrotliwości á dla zasługi Chrystusowey vczynionych. Dla czego też Bog iednák dáie im spełná obiecáno nagrodę/ choć so niedoskonále. Cogdyby niebylo/ tedyby wßystkie náße spráwiedliwości były iáko chustá mieśięczney/ iáko Prorok mowi. Dla tegoż Chrystus mowi: Gdy wßytko vczynićie co wam roskazano/mowćie żechmy słudzy nieużyteczni: tochmy czynili/ Cośmy byli powinni. Owa z Augustynem ś. wyznawamy/ iż gdy/ zapłátá bywa od Bogá vczynkom świętych dawaná/ że Pan Bog nie náße vczynki dobre/ ále swoie własne dáry w nas koronuie y odpłaca. Bo cokolwiek bierzemy/ wiecey to iest łáskę Bożą/ á niżli zasługę náßą: áczkolwiek też czynimy dobrze/wiecey to iest vczynkiem Bożym/ ktory w nas spráwuie/ ániżli własną náßą robotę. Oczym Páwel ś. nápisał tymi słowy: Ycoż maß czegoś niewźiął? A ieśliś wźiął/ czemu sie przechwa-

Choć nie doskonáłe czemu doskonáłá zapłáte im Bog dáie?

Esai. 64.

Luc. 17.

1. Cor. 4.

łaß/

laß/ iákobyś wźiąć niemiał? A dokłádaiąc tych słow Apostolskich Cypryan ś. Męczennik/ powieda/ że się niemamy żadną rzeczą chlubić/ gdyż nic własnego náßego nie iest. Gánimy tedy y odrzucamy y te wßystkie tákowe/ ktorzy vczynki ludzkie názbyt wynoßąc/ łáskę Bożą dáremną w niwecz obracáią. Pháryze ußowie.

VIII. ARTIKVL

Fundámentalny o Sákrámeńćiech ś. Nowego Testámentu/ to iest/ o liczbie ich/ y o zgodźie á rożnicy y skutku z Sákrámenty Stárego Testámentu.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá będący/ záwße o nich to trzymał.

Iz Sákrámentá álbo Swiątośći Nowego Testámentu/ własne á prawdźiwe znáki widome oney niewidomey wieczney łáski Bożey/ są tylko dwá: Krzest ś. á Vżywánie ćiáłá y krwie Páná Chrystusowey. A iż iednez są w sámey rzeczy/ choć rożne w pozwierzchnich znákách Wiele Sákrámentow Nowego Testám.

Co zázgodá y skutek z Stárego Te.

Czym sie ich bierze rzecz?

znákách z Swiatośćiámi Stárego Testámentu. Abowiem iáko vżywáiacy onych Izráelczycy rozumieiacy y wierzacy że Chrystusá Páná znáczyły/ onegoż z iego wszystkimi przyszłey zasługi dobrodźieystwy / á tho iednák z sámey reki Bożey przez wiáre/ bráli : inák nierozumieiacy áni wierzacy sáme proste znáki/ y to ku potepieniu wiecznemu: ták też y przy tych/ iż toż sie właśnie dźieie/ záwsze wierzył. Czego wszystkiego świadkiem sa te iego włásne słowá :

Chrisost. in cap. Ioan. 19. Homil. 84.

Exiuit sanguis (inquit Euangelista) & aqua. Non casu & simpliciter hi fontes scaturierunt, sed quoniam ex AMBObus Ecclesia constituta est. Sciunt hoc initiati : per AQVam enim regenerati, SANGuine & CARne nutriti. HINc misteria seu Sacramenta ortum habent : Wyszłá krew (mowi Ewángelistá) y wodá. Nie zstrefunku y zgołá te studnice wyniknęły/ ále iż zobudwu Kośćioł posthánowiony iest. Wiedza to oddáni Bogu: przez wodę ábowiem odrodzeni/ krwia y ćiáłem wychowáni. STad táiemnice álbo Swiatośći poczatek máia. Dla tegoż też inni Oycowie Swieći żadnych innych/ iáko ztad poczatku niemáiacych/nieználi/oprocz tych dwu : Bo a Iustynus Męczennik ś. e Cyrillus/ i Theophilákt/ y inni też tylko dwá Sákrámentá ználi y liczyli.

☞ Nota

Dwá tylko Sákrámentá wyszli z boku Chrystu. a Iustinus in Apologia ad Antoninū Piū e Cyrillus in Mystagogi. Cathechesi. i Theoph. in Ioanē.

Si Pa-

o Si Patres SVOs S. Apostolus dicit eos, qui comedebant EANdem escam & bibebant eundem potum ex spirituali sequente Petra, & Christum Apostolus Petram esse dicit. Quis igitur Martionis dementiæ fidem habebit, qui suæ ipsius ac auditorum suorum menti tenebras inducit, ALIEnum esse Christum asserens, AB HIS quæ IN LEGe fiunt, & confitetur Apostolus IN VERItate, & non in apparentia? Jeśli Oycámi swoimi Apostoł ś. zowie thych kthorzy iedli tenże pokarm y tenże napoy pili z duchowney náśláduiącey opoki/ y Chrystusá Apostoł opoką być powieda: ktoż tedy Márcyonowemu ßáleństwu będźie wierzył/ ktory swemu y słucháczow swych vmysłowi ćiemnośći w wodźi/ twierdząc iż nie należy Chrystus do tych rzeczy/ ktore się w zakonie dźieią/ y ktore wyznawa Apostoł że się dźiały w sámey rzeczy/ á nie w okazániu?

o Epiphā. hæresi 42.

Ojcowie ś. nászymi byli w wierze ojcámi y w sákrámēćiech względem rzeczy ich Chrystá.

Christus verum Manna est, qui per figuram mannæ priscis illis à Deo Patre DABATVR &c. Hoc est etiam quod in Psalmista, Panem de Cœlo dedit eis Pa-

Cyrill. Alexādrin. in Ioā. li. 3. cap. 34. & 36.

Nota ☞ Cōtra Bellar. id negantē li. 2. ca. 17. de effectu Sacramētor.

nem Angelorum manducauit homo. Sed perspicuū esse arbitror, NOn ALium panem neq; aliud alimentū, PRÆter Filium Dei, rationalibus, intellectualibusq; substantijs propositum esse: Prawdziwą mánną Chrystus iest / ktory przez figurę mánny pirwszym onym Oycom od Bogá Oycá był dawány 2c. Toć też iest co y v Dáwidá / Chleb zniebá dał im / Chleb Angelski iadł człowiek. Lecz rozumiem być iáwno / iż nie inny Chleb / áni inny pokarm / oprocz Syná Bożego / rozumnym / y rozumieiącym ludziom był podány.

Ojcowie ś. przez mánne vzywáli Chrystá Psal. 77.

☞ Nie inny.

Chrisostō in 1. ad Corint. Hō. 23.

Etsi sensalia erant quæ fiebant (Sacramenta apud Israelitas in deserto) præbebantur tamen spiritualiter, non ex naturæ consequentiâ, sed ex doni gratiâ: & cum corpore ANIMAM quoq; NVTRIEBAnt (manna scilicet & aqua ex petra) ad fidem inducentia: Aczkolwiek smysłem sie poymowáły te (Sákrámentá) ktore sie dźiały (v Izráelitow nápuszczy) podawáły sie iednák duchownie: nie znásládowánia przyrodzenia / lecz złáski dáru / á z ćiáłem dusze też tuczyli (mánná y wodá z opoki) do wiáry prowádząc. Stądże one słowá:

Dusze kármiły duchownie przez wiáre Sákrámētá oycow ś.

OM-

a OMnes ludæi ab Abrahamo ſurſum ad Adamum REIPſa CHRiſtiani fuerunt, etſi non nomine. b FIDes Catholicæ Eccleſiæ ABINITio fuit: Wßyſcy zydźi od Abráhámá wzgore áż do Adámá rzecżą ſáma Krześćiány byli/ ácż kolwiek nie imieniem. c Wiárá Kośćiołá powßechnego od początku byłá.

a Euſebiꝰ Hiſtoriæ Eccleſiaſt. lib. 1. ca. 4. b Epiphanius lib. 1. cap. 1. de Hæreſibꝰ

Quemadmodum præſentia Chriſti quâ nobis magna illa bona attulit, ijs qui eum non receperunt, maiorem damnationem inuexit: ita & hæc myſteria maioris punitionis præbent viatica, his qui indignè communicãt: Jáko obecność p. Chryſtuſowá/ ktorá nám wielkie one dobrá przyniosł/ tym ktorzy go nieprzyjęli wiekſze potępienie przyniosłá: ták y te táiemnice wiekßego karánia podáią pokármy/ tym ktorzy niegodnie vżywáią.

Idem in 1. Cor. Homil. 28.

Sákrámentá ś. ktorym nie ſo zbáwienne?

Chriſtus eſt verus cibus quem NEMO malus poteſt edere: Chryſtus eſt prawdźiwy pokarm/ ktorego żaden zły nie może vżywáć.

Origenes in Matth. cap. 15.

NOn PVtetis Vos Ex HOmine ACcipere COrpus CHriſti: Nierozumiejćie żebyśćie mieli brać od człowie-

Chryſoſt. Homi. de Euchariſtia.

ká ćiáło Chrystusowe.

Basilius in Psalm. 33. Dicimus OS esse quoddam MEntis intra hominem, quo nutritur recipiens (Christum) verbum vitæ, quod verbum est panis qui descendit de cœlo: Powiedamy być niektore vstá vmysłu w człowieku/ ktorymi karmisię biorąc (Chrystusá) słowo Zywotá/ ktore słowo iest chleb ktory zstąpił zniebá.

Vstá vmysłu ále nie ćiáłá biorą Krystusá.

Toż Kośćioł ś. Kátholicki ná zachodźie Słońcá będący wyznawał w te słowá.

a August. Epist. 118. ad Ianuarium. a PRimò tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, leni iugo nos subdidisse, & sarcinæ leui: vnde Sacramentis NVmero paucissimis, obseruatione facillimis significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit, Sicuti est BAPTISmus nomine Trinitatis consecratus, & COMMunicatio. Corporis & sanguinis Domini. e A resurrectione quædam pauca Signa pro multis, eademq; factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castis-

☞ Duo sacramẽta Ecclesiæ catholicæ.

e Idem de doctrina Christiana lib. 3. ca. 9

castissima ipse Domin9 & Apostolica tradidit disciplina: SICVti ESt BAPTismi Sacramentum, & CELEbratio Corporis & sanguinis Domini: a Naprzod chce ábyś trzymał/ co iest fundámentem tey dysputácyey/ iż Pan náß Jeżus Chrystus/ iáko sam w Ewángeliey mowi w powolne iárzmo nas swe podał/ y wlekki ćieżar. Stodże Sákrámenty liczbo namnieyßymi/ záchowánim nałácwieyßymi/ znáczenim nacelnieyßymi/ społeczność nowego ludu zwiozał/ iáko iest Krzest Jmienim Troyce ś. poświecony/ y Vżywánie Ciáłá y Krwie iego. c Po zmartwychwstániu niektore máłe liczbo Znáki miásto wielu/ á też ku spráwieniu nayłátwieyße/ ku zrozumieniu naykoßtownieyße/ ku záchowániu náiuczćiwße Sā Pan y Apostolska podáłá nam náuká: iáko to iest Krzest/ obrzod Ciáłá y Krwie Páńskiey. (A ták one słowá Oycow ś. ktorymi czestokroć názywáć zwykli Sákrámentem inne obrzedy/ iáko vmywánie nog/ żegnánie krzyżem/ owa modlitwe/ płácz/ chrismá/ w kładánie rak/ vzrod Pásterzski/ máłżeństwo/ y tym inne podobne niezliczone spráwy y rzeczy/ że to imie non proprie nec stricte sumendo, nie właśnie áni ßczegulnie biorac/ ktore tylko tym spráwom

Dwa tylko Sákrámentá Chrystus Kośćiołowi podáł

Jáko Oycowie ś. Sákrámentem inne rzeczy názywáli?

Słowo Sákrámentu dwoiáko sie bierze

przypisuie sie / ktore od Chrystusá Páná z widomym znákiem y dostáteczna forma ná znák niewidomey oney wieczney łáski Bożey/to iest vspráwiedliwienia y żywotá wiecznego postánowione są/ iáko te dwa są/ lecz improprie & late. nie włáśnie y szyroce biorac: to iest/ ile rzeczom świetym/ vczćiwym / á bo iákakolwiek w sobie táiemnice máiacym duchowna przypisuie sie y w Pismie ś. iáko zwyższych ták y z niższych słow iáwna iest.)

Augustin. lib. 2. de Symbolo cap. 6. & Tract. 9. in Ioan.

Percussum est latus Christi & statim manauit sanguis & aqua, quæ sunt GEMina Sacramenta (Ecclesiæ). AQVa in qua est sponsa purificata: SANGVis in quo inuenitur esse dotata: Vderzono w bok Chrystusow á záras wyćiekłá krew y wodá/ktore są para Sákrámentow (Kośćiołá iego). Wodá w ktorey iest oblubienicá oczyszczoná: Krew/ w ktorey znáyduie sie być wyposáżoná.

Paschasius de Cæna Domini. a Tertull. lib 1. & 4. in Marciõ. e Ambro. li. 3. Sacramẽt. ca. 2. i Cyr. Catechesi. 3. a Grego. Mag. vt Gratiã habet causa 1. quæst. 1. Can. Multisecularium. u Isidorus lib. originum 6. cap. 19.

Sunt Sacramenta Christi in Ecclesia Catholica, Baptismus, & Corpus ac Sanguis Domini: Są Sákrámentá Chrystusowe w Kośćiele Powszechnym/Krzest y ćiáło á krew Páńska. (A ták y z tych słow wybáczyć káżdy może/ iż y inni Oycowie ś. te tylkoż dwá Sákrámentá licząc/ iáko Tertulian/ e Ambroisius/ i Cyryllus Hierozolimski/ o Grzegorz wielki/ y inni poślednieyszy/ iáko Isidorus/ u

á miedzy nimi miánuiac Oley/ álbo Chryzmá/ nieczynią też áby zárowny z tymi mieli go kłáść Sákrament/ ále rácżey zá Ceremonią ná ten czás zwyczáyną Krztu ś. dla tegoż ią zwykli kłáść záraz po Krzćie. Co też ieden przyznat w te słowá:

* Sacramentum Confirmationis vt eſt Sacramentum neq; Dominus inſtituit, neq; Apoſtoli, ſed per Concilium Meldenſe. Sákrámentu potwierdzenia ile ieſt Sákrámentem/ áni P Chryſtus poſtánowił/ áni Apoſtołowie/ ále go poſtánowiło Concylium Meldenſkie) Też zgołá tylko dwá inni Oycowie kłáda/ iáko Ireneus gdy te tylko dwá opiſuie Lib. 1. cap. 18 4. cap. 32 33. Dla tegoż też o tych prawdźiwych od Chryſtuſá poſtánowionych/ á o inych od ludźi/ ták wyznát ieden przed 500. lat:

* Alexánder ab Hales parte 4. quæſti. 24. membro. 1.

Sunt quædam Sacramenta, in quibus principaliter ſalus conſtat & percipitur. Sicut Aqua Baptizmatis, & Perceptio corporis & ſanguinis Chriſti. Sunt alia quæ ſi neceſſaria non ſunt ad ſalutem, quia SINe HIs SALus haberi poteſt, proficiũt tamen ad ſanctificationem: Są niektore Sákrámentá w ktorych przednie zbáwienie należy y bierze ſie. Jáko Wodá Krzćiu/ y Przyimowánie Ciáłá y krwie P. Chryſtuſowey. Są drugie/ ktore ieśli nie ſą potrzebne do zbáwienia/ ábowiem bez tych zbáwienie może ſie mieć/ pomágáią iednák do poświęcánia. A ſtuġnie nie potrzebne/ gdyż iáko też ieden Kárdynał wyznał przed 200. láth:

Hugo de Sancto Victore lib. de Sacramentis parte 9. c. 6. Dwá tylko Sákrámentá do zbáwienia potrzebne.

Beſſarion Cardina.

Hæc

lib de Eucharistia.

Hæc duo SOLA Sacramenta in Euangelio manifestè esse tradita legimus: Te dwá sáme Sákrámentá w Ewángeliách iáwnie podáne być (od Chrystusá) czytamy. A te záś inne od ludźi/co też drugi wte słowá wyznat:

Petrus a Soto qui etiã mortuus est in Concilio Tridenti. Sákrámentá od ludźi ktore?

Habemus totum Sacramentum Confirmationis, ordinis, Matrimonij, & Extremæ vnctionis, & Elementa, & verba, & effectus, ex Traditione Apostolica, non ex Scripturis: Mamy cáły Sákrámenť potwierdzenia / Káplánstwá / Małżeństwá / y ostátniego pomázánia / y znáki ich / y słowá / y skutki z Traditicy Apostolskiey á nie z Pism ś. Ktorey tráditicy iákobyś wtym ták głownym Artykule miát wierzyć / yone przyimować bez Pismá / máß tu o tym Fol. 4.

a August. in Ioann. Tract. 26 Idem Beda in 1. ca. ad Corin. 10. Hugo. de Sancto victore. Anselmus Imo Gratian. de cõsecr. dist. 2. Cano. Inquit, & Can. in Illo. Thomas in 1. ad Corint. 10. Lect. 1.

a Sacramenta illa (veterum Israelitarum) in signis diuersa sunt, sed IN RE quæ significatur PARIA SVNt. Apostolum audi: Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres &c. & omnes eandem escam Spiritualem manducauerunt. Spiritualem vtiq; eandem, nam corporalē alteram, quia illi manna, nos aliud: Spiritualem verò QVam NOs. Et omnes eundem potum spiritualem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen HOc I-

DEm

DEm significante VIRTVte spirituali. e Quicunq; IN MANna Christum intellexerunt, EVNdem QVem NOs cibum spiritualem manducauerunt. Quicunq; autem de manna solam saturitatem quæsiuerunt, Patres infidelium, manducauerunt & mortui sunt. i Quare manducauerunt & mortui sunt? Quia quod videbant, credebant: quod non videbant non intelligebant. &c. Manducauit Manna MOSes, & AARon & PHINEes, manducauerunt ibi multi, qui Domino placuerunt, & mortui non sunt (nempe morte spiritali). Quare? quia visibilem cibum spiritualiter, intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustauerunt, vt spiritualiter satiarentur. a Sákrámentá one (stárych Izráelitow) w znákách rozne są (od nászych) lecz w rzeczy ktora sie przez nie znáczy/ rowne są. Sluchay Apostolá: Niechce ábowiem/ mowi/ ábyśćie niemieli wiedźieć Bráćia 2c. A iż wszyscy iedenże pokarm duchowny iedli. Duchowny záiste ieden/ bo ćielesny inny/ iż oni mánne/ my co innego: (to iest chleb błogosłáwiony) ále duchowny ktory y my (to iest Chrystusowe ćiáło). A wszyscy iedenże ná-

e August. de vtilitate pænitẽtiæ cap. 1.

i Idẽ Tractat. 26. in Ioan.

Moyses cũ alijs Patribꝰ Christũ mãducauit in Manna.

Sákrámentá stárych á násze w znákách rozne/ á zgodne w rzeczy sámey 1. Cor. 10. Co to iest iedenże pokarm.

poy duchowny pili. (to iest krew Chrystusowe) Jnny oni / inny my / lecz osoba widomo: iednák / Tenże ieden znáczenim mocy duchowney. Ktorzykolwiek w Mánnie Chrystusá rozumieli / tenże ktory my pokarm duchowny iedli. Ktorzykolwiek záś z mánny sámey sytośći szukáli / Ojcowie niewiernych / iedli / á pomárli. Czemuż iedli á pomárli? Jż co widźieli wierzyli: czego niewidźieli / nierozumieli ꝛc. Jadł Mánne Moyżesz / y Aaron / y Phinees / iádło ich tám wiele / ktorzy Pánu podobáli sie / á niepomárli (to iest śmierćia duchowna). Czemuż? iż widomy pokarm duchownie rozumieli / duchownie łákneli / duchownie skosztowáli / áby duchownie násyceni byli.

Ktorzy Chrystusá poływáli w stárym Testámẽćie w Sákrámenćiech á ktorzy nie?

Moyżesz z innymi ś. iedli ćiáło Krystusowe przy mánnie.

Ipse namq; qui nunc in Ecclesia omnipotente virtute panem & vinum in sui corporis carnem, & proprij cruoris vndam spiritualiter cõuertit: ipse tunc quoq; manna de cœlo datum corpus suum, & aquam de Petra profusam proprium sanguinem inuisibiliter operatus est: Sam ábowiem (Chrystus) ktory teraz w Kośćiele / wszechmocno moco / chleb y wino w

Bertramus de Corpo. & sanguine Dñi ad Carolum Caluum

Jáko to być mogło?

ćiáłá

ćiáłá swe° ćiáło y własney krwie w Wodę duchownie przemienia: sam też tedy mánne z niebá dáną ćiáłem swym y wodę z opoki wylaną własną krwią niewidomie spráwował. (A ták naprzod z tych słow one słowá Oycow ś. ktorymi powiedáią iż Sákrámentá stárego Testámentu nászych były figurą: á iż násze zbáwienie dawáią * á one obiecowáły zbáwićielá/ iuż wykład swoy máią ten: iż to mowią secundum magis & minus, według więtszego álbo znácznieyszego á mnieyszego y trudnieyszego znáczenia/ iáko Chrystusá ták y zbáwienia/ gdyż one o przyszłym Chrystusie/ á te o przeszłym/ one w Zydostwie/ á te zás po wszystkim świećie wyświádczáią: lecz Non de ipsa priuatione Rei eorum, nie o odiećiu sámey Rzeczy ich/ ktorą też przy onych wierzący mieli/ iáko y my przy tych iednęż wszyscy wiárę máiący. Co y z niższych sie słow pokázuie. Potym gdy tákiż skutek zbáwienny przypisuiemy z Oycámi ś. Sákrámentō ś. á nie cżęzemi znákámi ich cżyniemy/ iáko cżynili Armeni y Kátári Heretycy/ z potwárzy Jezuickiey/ ktorą nas obćiążyli/ niewinnie kłádąc wpocżet tych pomienionych/ ocżyszcżamy sie przed pobożnymi) a IDEM circumcisio IN LEge contra originalis peccati vulnus agebat, QVOd NVnc Baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit, e Qui enim dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. non potest introire in regnum Dei: ipse tunc

Sákrámēta stáreg̃ Test. iáko figura nászych. 2c.

* Augu. in Psalm. 73.

Potwarz Jezuická in Libello vt supra Hæresi 6. zniesioná Habet Bellar. lib. 2. cap. 2. de effectu Sacramenti.

a Beda Sermone Dominicæ Circumcisionis.

e Idem in

Lucæ c. 2. lib. 1. Habet omnia ex Augustino de nuptijs & cõcupiscẽtia. lib. 2. cap. 11. Ioan. 3.

tunc dicebat, Masculus qui circumcisus non fuerit, peribit: Toż obrzezánie w zakonie przećiw pierworodne° grzechu ránie spráwowáło / co theraz Krzest spráwowáć czásu obiáwioney łáski zwykł. e Ktory ábowiem rzekł: Jeśli sie kto nie odrodźi zwody / y z Duchá ś. niemoże wniść do krolestwá Bożego: Tenże też w ten czás mowił / Męszczyzná ktoryby obrzezány nie był / zginie.

Genes. 17.

August. in Ioan. Tractat. 45.

Ante aduentum Dñi nostri Iesu Christi præcesserunt iusti, SIC in eum credentes venturum, QVOmodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata sunt, NOn fides. Alium sonum habet, venturus est, alium venit. Mutatus est sonus, venturus est & venit: EADem tamen FIDes VTROsq; coniungit. Diuersis quidẽ temporibus sed VTRosq; PEr VNum FIDei ostium, hoc est per Christũ, videmus ingressos. Illos enim ostẽdit Apostolus vbi ait, Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi &c. Credebant ergo, sed illi ventura esse, nos autem venisse. Ideò & sic ait, Eundem potum Spiritualẽ biberunt. Videte

Nota ☞ Differẽtiã V. & N. T. in circũstaciâ, non in Re.

2. Cori. 4.

dete ergo FIDe manente, SIGNa varia- 1.Cor.10.
ta &c. Ibi Petra Christus, nobis Christus
quod in altari Dei ponitur. Et illi PRO ☞ Nota
MAGno Sacramento eiusdem Christi bi-
berunt aquam de Petra, nos quid biba-
mus norunt fideles (quod scilicet vinum). Si
speciem visibilem intendas, aliud est: Si
intelligibilē significationem, eundem po-
tum spiritualem biberunt (nempe, quē nos,)
Quotquot ergo eo tempore crediderunt
vel Abrahæ, vel Isaac, vel Iacob, vel Moy-
si, vel alijs Patriarchis, alijsq; Prophetis
Christum prænuntiantibus, oues erant &
Christum audierunt: Przed przyśćim
Páná náße° Jezusá Chrystusá vprzedźili
spráwiedliwi/ TAk weń wierzący przyß-
łe°/ JAko My wierzymy weń przeßłego.
Cżásy odmienione są/ nie wiárá. Jnßy
głos ma przyidźie: inßy przyßedł. Od-
mieniony iest głos przyßedł y przydźie:
iedná przedśie wiárá obudwu zła-
cżyłá. Roznychći záiste cżásow/ lecż o-
budwu przez iedne wiáry drzwi/
to iest/ przez Chrystusá/ widźimy że we-
ßli. (to iest do Kośćiołá powßechneg̃) Tych
ábowiē okázuie Apostoł gdy mowi: Má-

Oscowie ś. tąż wiárą Chrystusá byli vcżestnikámi w przyßłeg̃ w vżywaniu Sákrámentow ktorą y my w przeßłeg̃

2.Cor.4.

iącte-

iąc tedy iednegoż Duchá wiáry/ iáko ná-
pisano iest/ Vwierzyłem 2c. Wierzyli te-
dy/ lecż oni iż miały przyść / my záś że
przyszły. Dla tegoż też ták mowi: Jeden
napoy duchowny pili. Pátrzćież tedy gdy
wiárá zostáie/ znáki odmienione 2c.
Tám Opoká Chrystus/ nam Chrystus co
ná Ołtarzu Bożym kłádźie się. Y oni zá
wielki Sákrament tegoż Chrystusá pi-
li wodę z opoki/ my cobychmy pili znáią
wierni (iż wino z kielichá). Jeśli osobę wi-
domą vpátruiesz/ inszá iest: ieśli wyrozu-
miáne znáczenie / tenże napoy duchowny
pili (ktory y my). Jle ich tedy ná ten czás v-
wierzyło bądź Abráhámowi bądź Jzáá-
kowi/ bądź Jákobowi bądź Moyżeszowi/
bądź innym Pátryárchom/ y innym Pro-
rokom Chrystusá opowiedáiącym/ owcá-
mi byli/ y Chrystusá słucháli. Stądże one
słowá.

a Israelitæ sub lege Reipsa fuerũt Christia-
ni, & Christiani sub Euangelio verè sunt
Israelitæ. a Quanquã nõ oportet illud no-
men in cõsuetudine sermonis retineri: J-
zráelczycy pod zakonem Rzeczą sámą by-
li Krześćiány/ y Krześćiánie pod Ewán-
gelią prawdźiwie są Jzráelczykámi. Acż-
kolwiek

Co iest wiárá bioracá Chrystusá w Sákrámenćiech.

Wielki Sákrament Krystusow opokámáná.

Oycowie ś ták w słowie iáko y w sákrámenćiech tegoż Chrystusá bráli wiárą iáko y my

a Augusti. cõtra duas Episto. Pelagi. li. 3. cap. 4. e Idem Epist. 200

kolwiek mietrzebá tego nászwiſtá wzwyczáiu mowy záchowáć.

Et nos hodie accipimus viſibilem cibũ: ſed ALlud eſt Sacramẽtum, ALlud VIrtus Sacramenti: Y my dźiś bierzemy widomy pokárm / lecz inßa ieſt rzecz Sákrament/inßa moc ſakramentu.

Idẽ in Ioã. Tract. 26

Znák á rzecz Sákrámẽtu rożne ſą.

NOn ESt dicendum vllo modo, GRAtIam in Sacramento incluſam eſſe ESSENTialiter, ſicut aqua in vaſe, vel medicina in pixide: imo SIc ſentire eſt ERROneum. Sed dicũtur, Sacramenta in ſe includere gratiam, QVOd EAm SIGNificant: Nie ma być żadno miáro mowiono/ iż łáſká w Sákrámencie zámkniona ieſt iſtotnie/ iáko woda w naczyniu/ albo lekárſtwo w ſtoyku/ y owßem tak rozumieć/ ieſt błąd. Lecz mowi ſie/ iż Sákrámentá w ſobie zámykáią łáſke/ że ią znáczą.

Bona ventura in lib. 4. Sentiar. diſtinct. 1. Quæſt. 3.

Łaſká w Sakrámenciech iáko nie ieſt á iáko ieſt?

Sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos: IPSam verò GRAtiam NOn NIſi PEr SEIpſum: Sákrament łáſki dáie Bog też y przez złe: lecz ſámey łáſki nie dáie tylko przez ſámego ſiebie.

Auguſt. cõtra Donatiſt. de Bapti. lib. 5. c. 21. Habet Grat. de Conſe. diſt. 4. Cã Quomodo.

(A iż

(A iż też iáko indźiey/ ták niżey w tychże słowiech przypisuie się dawánie łáski Pásterzom pobożnym/ tedy się to rozumie ile precibus eorum obtinetur, vel prædicantibus ipsis aliqui compunguntur, zá modlitwámi ich otrzymawa się/ álbo zá kazánim ich káią się niektorzy/ ták iáko Glossa ma z Augustyná ś. Bo ináczey niepodobna. Co też y z niższych słow pokázuie się)

Glossa Canonis vt supra ex August. in Leuit. li. 3. cap. 84.

a Hieron. in ca. 4. Esaiæ.

a Homo TANtum aquam tribuit: DEVS autem Spiritum Sanctum: quo sordes abluuntur & peccata purgantur: **Człowiek tylko wodę** (we Krzćie) **dáie. Bog záś Duchá ś. krorym smrody omywáią się/ y grzechy oczyszczáią się.**

August. in Ioãnem Trac. 80.

VNDE virtus tanta aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, NIsi faciente VERbo? NOn quia dicitur, sed QVia CREditur. Hoc est verbum fidei, ait Apostolus: quia si confessus fueris ore tuo, quod Dominus est Iesus, & credideris in corde tuo, quia Deus suscitauit eum â mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam &c. Vnde legimus: FIde PVRgans CORda eorum: **Skąd moc taka ma wodá/ że ćiáłá się dotyka/ á serce obmywa/ iedno z spráwy słowá? Nie iż się mowi/ lecz iż się wierzy. To iest słowo wiáry mowi Apostoł: iż ieślibyś wyznał**

Nota ☞ Fidē Sacramētorū iustificare, nō ipsa sacramēta & ipsam gratiam porrigere.

Wiárá łáskę Sákramentow podawa nie sakrámē-

znał vſty twymi/że Pan ieſt Jezus/y wierzyłbyś wſercu twoim że Bog wzbudźił good vmárłych/zbáwion będźieſz. Sercem ábowiem wierzy ſię ku ſpráwiedliwośći 2c. Stądże czytamy: Wiárą oczyſzcza ſercá ich. Ta ktora ieſt? Act. 15.

Aqua Sacramenti abluit corpus, & Significat quod fit in anima: per ipſum Spiritum ipſa anima mundatur & ſaginatur: Wodá Sákrámentálna omywa ciáło/y znáczy co ſię dźieie w duſzy: przez ſámego ducha ſámá duſzá oczyſzcza ſię y tuczy ſię. Idem. in Epiſt. Ioan. c. 4. Tract. 6.

Huius rei Sacramentum de menſa Domini quibuſdam ſumitur ad vitam, quibuſdam ad exitium. REs verò IPſa cuius Sacramentum eſt, OMNIHOMIni AD VITam, NVIli AD EXitium, QVicunq; EIus PARTiceps FVerit. Hoc eſt manducare illam eſcam & illum bibere potum, in Chriſto manere & illum manentem in ſe habere. Ac per hoc qui non manet in Chriſto & in quo non manet Chriſtus, procul dubiò NEc MANducat SPIritualiter carnem eius, nec bibit eius ſanguinem, LICet carnaliter & viſibiliter premat dentibus Sacramentum Corporis & Sanguinis Chriſti: ſed magis tantæ rei Sacramentum ad Augustin. in Ioan. Tract. 26. ☞ Nota Rei nullũ participẽ qui non ſaluatur. Manducare Chriſtũ quid eſt? Impij nõ mãducant carnẽ Chriſti ſed tãtũ ſignũ eius.

tum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumpsit ad ea accedere: Tey rzeczy Sákrámentu stołu páńskiego bierze się niektorym ku zbáwieniu/ niektorym ku zatrácéniu. Ale rzecz sámá ktorey Sákrámenth iesth káżdemu człowiekowi ku zbáwieniu żadnemu ku potępieniu/ ktorykolwiek iey vczęstnikiem byłby. To iest vżywáć onego pokármu y pić on napoy/ w Chrystusie mieszkáć/ á onego mieszkáiącym w sobie mieć. A ták dla tego ktory nie mieszka w Chrystusie/ y w ktorym nie mieszka Chrystus/ bez wątpienia áni vżywa duchownie ciáłá iego/ áni pije krwie iego/ ácz cielesnie y widomie ściska zębámi Sákrámenth ciáłá y krwie páná Chrystusowey/ lecz wiecey ták zacney rzeczy Sákrámentu náśad sobie vżywa y pije/ iż nie czystym śmiał hárdźie do nich przystopić.

Vżywánia rozniczá znákow Sákrámentow/ y rzeczy ich.

Nota. Co iest vżywáć Chrystá.

Kto go nie vżywá/ choć znakow Sákrámentálnych vżywá.

Kościoł Rzymski teráźnieyszy odstopił od tego/ gdy záś ták vczy pod przeklęctwem wierzyć.

Sákrá-

Z własnych Sákrámentow Nowego Testámen-

ſtámentu ieſt śiedm/ toieſt/ Krzeſt/ Bierzmowánie/ Wieczerza świetá/ Pokutá/ Oſtátniepomázánie/ y Małżeńſtwo. A iż te w rzeczy ſámey y iey ſkutku żadney zgody nie máią z Sákrámenty ſtárego Teſtámentu. Abowiem one tylko znáczyłi łáſke: y owſzem iey obietnic żadnych o odpuſzczeniu grzechow y żywotá wiecznego doſtapieniu w Chryſtuśie/ oprocz doczeſnych/ nie miáły. á te záś Sákrámentá Nowego Teſtámentu łáſke ták w ſobie zámykáią vſpráwiedliwienia/ zbáwienia y odrodzenia/ iáko ſie zámyka vzdrowienia moc w lekárſtwie. Też znákámi Sákrámentow podawa ſzáfarz ich/ to ieſt/ ták Xiadz iáko y ſam Bog. Jednák choć ia kto bierze od niego nieprzygotowány przez wiáre y pokute/ tedy bez ſkutku. Abowiem áczkolwiek wiárá niepodawa łáſki w Sákrámenćiech/ wſzákże iey ſkutek przeſzkadza w nich/ iż oney wykonáć niemoga bez niey. A tá wiárá ná ktorey doſyć ieſt do porzadnego á zbáwiennego vżywánia ich ieſt/ wierzyć iż vſpráwiedliwiáia Sákrámentá/ choć ſie niewie/ iáko. Czego wſzyſtkiego świádkiem ſa te iego ſłowá.

mentow śiedm.

Sákrámentá ſtáreg Teſt. znáki proſte bez obietnic á łáſki.

człowiek podawa Chryſtuſá y iego dobrá nie tylko ich znáki.

Wiárá Sákrámentow ktora?

a Sententia Catholicorum vna eſt ac fuit ſemper ſeptem eſſe propriè dicta Sacramenta. b Hocq; eſſe diſcrimen inter Sacramenta legis veteris & nouæ, quod noſtra conferant gratiam, illa ſolùm eam ſignificabant. c Nec circumciſioni fuiſſe annexam promiſsionem remiſsionis peccatorum & vitæ æternæ, ſed propagationem poſteritatis & terram Paleſtinæ: ſicut &

a Bellar. de effectu Sacramẽtorũ lib. 2. cap. 24.
b Ibidem cap. 13.
c Ibidem cap. 17.

illis verbis, Ero Deus tuus. d Similiter nulla legitur promissio facta comedenti manna aut bibenti aquam: imò nec ista Sacramenta fuerunt. e Temere igitur asseruntur paria quo ad efficaciam. f Verùm tamen eo loquendi genere gratiam & sanctificandi efficaciam contineri his dicimus, quâ potiones & Pharmaca ægris quæsita continere sanitatem, ad quam cōferendam sunt efficacia. g Non aliud hic agit Deus, aliud Minister, sed vnum est quod agunt. h Fides & pœnitentia in suscipiente adulto necessariò requiruntur, vt dispositiones non vt causæ: non enim fides & pænitentia dant efficaciam Sacramenti, sed solùm tollūt obstacula, quæ impedirent, ne Sacramenta suam efficaciā exercere possent. i Nec est necesse ad legitimum vsum Sacramētorum scire, quomodo sint Sacramenta causæ iustificationis, sed quod sint illa eiusmodi. Hoc sufficit ad fidem. a Rozumienie Kátholikow iedno iest y było záwsze siedm być Sákrámentow właśnie názwánych. b A iż tá iest roznicá miedzy Sákrámenty stárego Zakonu y Nowego / że násze przynoszo łáskę / one tylko te znáczyły. c Ani Obrzezá-

d Ibidem cap. 17. colūna 206.
e Ibidem cap. 16. colūna 200.
f Hardingus contra Apologiā Iuelli. c. 10 Diuisio. 1. Idē habet Bellar. vt Supr. li. 2 cap. 1. in Luteri verbis approbatis.
g Bellar. vt sup. li. 1. cap. 1.
h Idem lib. 2. ca. 1.
i Ibid. vt Supra.

Liczbá sákrámēt.

Roznicá Sákrámentow Nowego y Stáreg Testám.

brzezániu byłá przydáná obietnicá odpuſzczenia grzechow / y żywotá wiecznego / lecz rozmnożenie potomſtwá / á źiemie Páleſtinſkiey dánie: iáko też y onÿ słowō / Będę Bogiē twoim. d Rownie / żadna ſię nieczyta obietnicá być vczynioná iedzącey Mánnę álbo piiącemu wodę: Nowſzē áni te rzeczy Sákrámētámi były. e Vpornie tedy twierdzą ſię być rowne (te z náſzymi) ile do ſkutku. f Ale iednák tym ſpoſobem mowy łáſkę y poświącenia ſkutek zámknione być w tych mowimy / iákim ſpoſobem recepty y lekárſtwá chorym nábyte zámyká ą zdrowie / do ktorego vdźielánia ſą ſkuteczne. g Nic inſzego tu Bog czyni / á nic inſze° Miniſter / lecz iedno ieſt co obádwá czynią. h Wiárá y pokutá w przyimuiącym doroſłym Sákrámentá / zgołá potrzebne ſą / iáko przygotowánia nie iáko przyczyny: ábowiem wiárá y pokutá nie dáią ſkutku Sákrámenthu / lecz thylko z noſzą przeſzkodj / ktoreby záſzkodźili / áby Sákrámentá ſwego ſkutku wykonáć niemogły. i Ani ieſt potrzebá do porządnego vżywánia Sákrámentow wiedźieć / iákoby były Sákrámentá przyczynámi vſpráwiedliwienia / ále iż ſą one tákowe. To ieſt doſyć

Toż Socyn mowi z Serwetē od słowá do słowá.

Łáſká w Sákrámenćiech zámknioná iáko w lekárſtwie moc vzdrowienia.

Wiáry iáko potrzebá do Sákrámentow.

Iákiey Wiáry?

ſyć do wiáry. Znák trzymáiące ták przeklina:

a Concil. Trid. Seſſi. 7. Cā. 1. e Canone 2. 3. i Canō. 6. o Can. 7.

a Si quis dixerit Sacramenta Nouæ Legis, aut eſſe plura aut pauciora quam ſeptem: e Aut eis ipſis eſſe paria Sacramenta Antiquæ Legis, nec differre niſi Ceremonijs: i aut noſtra non continere gratiam: o aut non dari gratiam per huiuſmodi Sacramenta ſemper & omnibus, Anathema ſit. a Jeśliby kto rzekł / Sákrámentow Nowego Teſt. álbo więcey być álbo mniey nád śiedm: e Albo tym ſámym być rowne Sákrámentá Stáre° Teáni rozne być tylko Ceremoniámi / i álbo iż náſze niemáią w ſobie łáſki. o Albo że niedawáná bjwa łáſká przez tákowe Sákrámentá záwſze y wſzyſtkim / niech będźie przeklęty. Dla tegoż każe wymázywáć te ſłowá.

Index Belgicus Expurgato. Pagina 11. ad. 18. ex Bertramo. Idē Hiſpanicus fol. 149.

Vnus idemq; Chriſtus eſt, qui & populū in mari Baptizatū in deſerto ſua carne pauit, ſuo ſanguine & tūc potauit, nunc in Eccleſia credentium populum ſui corporis pane, ſui ſanguinis vnda, & paſcit & potat: Jeden y tenże Chryſtus ieſt / ktory y lud w morzu okrzczony ná puſzczy ſwym ćiáłem karmił / ſwo krwią tedy nápawał / y theraz w Kośćiele wierzących lud ſwego ćiáłá Chlebem ſwey krwie wo-

do y

dą y karmi nápawa. Y tym inne podobne. A te náuke wźiał cześćią od Serwetá y Socyná Nowokrzczencow / tegoż vczących: iż Sákrámentá Stárego Test. proste znáki były / niemáiące obietnice Łáski wieczney w Chrystuśie / tylko one doczesne: o ktorych wyżßey tákże Bellármin. Cześćią od Donátusá ktory twierdźi Dispensatorem Baptismi etiam fidem dare in Baptismo: że ßáfarz Krztu też dawa we Krzćie wiáre / to iest łáske vspráwiedliwienia ꝛc. iáko Augustyn ś. pisze. Záczym ták sprosnym Heretykom w ták fundámentálnym Artykule podobnym będąc Kośćioł Rzymski teráznieyßy / iego też koniecznie cząstką zostáie.

Skąd tá náuká? Nowokrzczeńska náuká zgodna z Rzymską

Augustin: contra literas Petiliani lib. 1. ca. 1.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował / gdy tego odstąpiwßy / onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pierwßym / ták wyznawa.

My w Nowym Testámenćie mamy ná mieysce świątośći Stárego Testámentu / Krzest y Testáment ostátniey Wieczerzy Páńskiey. Aczkolwiek niektorzy śiedm świątośći Krześćiańskich kłádą / ále dowodu żádnego ná to z Pismá ś. niemáią. Abowiem choćiaż Pokutá / Obieránie sług Kośćielnych / y Małżeństwo są rzeczy święte / y od Bogá postánowione / iednák świątośćiámi być niemogą / bo ich Pan Chrystus ku temu nie wy-

Tamże cap. 19. Dwá Sákrámentá.

Czemuż nie 7?

świadczył. A co się dotycze Bierzmowánia y Ostátecznego máżánia/ to widźimy być ludzki ßczyry wymyśl/ ktorych Kościoł Boży málo potrzebuie/ y przetoż ich niezáchowuiemy &c. Pilnie rozeznawáć powinien káżdy wierny przy vżywániu Sákrámenthow miedzy ſługo á Pánem Chryſtuſem: ábowiem ſłudzy Kościelni podawáią nam swiathości pozwierzchnim obyczáiem: lecz Pan Chryſtus ſam rzecz duchowną w swiathościách oznáymiona y wyświadczona podawa ſercu wierne przez ſpráwę wnetrzną Duchá ś. A tu iuż wiedźieć potrzebá/ że tá rzecz duchowna álbo máteryá y iſtothá wßyſtkich swiatości ieſt Chryſtus Jezus zbáwiciel świátá ze wßyſtkimi ſwymi dobrodźieyſtwy/ oná iedyna ofiárá/ on Báránek Boży od początku świátá zábity/ O ktorey oná/ z ktorey wßyſcy náßy Oycowie pili/ przez ktorą wßyſcy wybráni bywáią obmywáni od grzechow ſwoich/ y náſyceni prawdźiwym ciáłem y krwią iego ku żywotowi wiecznemu/ iáko od iedynego Posrzedniká Stárego y Nowego Teſtámentu/ zbáwiáiącego wßyſtkie wierne od początku świátá. Zá czym też ták oni Izráelczycy

Minister á Bog co dáią?

Łáską álbo rzecz Sákrámenthow ktora y co ieſt?

Oycowie ś. byli ieyczeſtinikámi w Sákrámenciech y czemu?

czycy wiárą poymowáli w świątośćiách duchowne dáry/ iáko y my/ ku zbáwieniu. Tákże tymiż oddźieláli śie od niewiernych iáko y my. Tákże nimi społeczność y zwiąſkę Kośćiołá Powſzechne° iedynego znáczyli/ iáko y my. Wſzákże rozność ieſt w pozwierzchnich znákách y ſpráwách/ ktemu zacnieyſze ſą y trwálſze ániżli były one pirwſze. Abowiem one do Chryſtuſá wypełnienia trwáły/ á te iuż áż do ſkończenia świátá nigdy być nieprzeſtáną. One trudne á ćiężkie dla Ceremoniy rozmáitych/ te iuż ſnádnieyſze ſą. A nádewſzyſtko/ iż one iednemu tylko ludowi Zydowſkiemu należáły: te záś náſze wſzyſtkim narodom wſzyſtkiego świátá iednáko ku wierze y zbáwieniu ſłużą zwiętſzym obiáśnieniem łáſki Bożey/ y zobfitſzemi dáry Duchá ś. A ták iáko tych wſzyſtkich gánimy/ ktorzy zacność y powagę Sákrámentow Páńſkich znieważáią/ á ták lekce o nich mowią/ iákoby o proſtych tylko á pozwierzchnich znákách/ żádne° ſkutku wnętrznego y świętego w ſobie niemáiących: dla te° iż łáſkę Bożą wnętrzną y odpuſzczenie grzechow przypiſuią ſobie bez vżywánia świątośći. Ták też y tych od-

Zgodá Sákrámentow náſzych z Táreg T. w czym?

Roznicá wczym ktora?

Fałſzywe rozumienie o Sákrámenćiech dwoie.

rzucamy / ktorzy duchowną łáskę Bożą thák śćisło do pozwierchnego vżywánia tych vpominkow Swiętych przywięzuią / że mniemáią áby káżdy przystępcá á vżytelnik Sákrámentu Páńskiego / miał bráć własną rzecz duchowną ich / choćiaż bez pokuty y wiáry prawdźiwey. Gdyż iáko słucháiący słowá Bożego bez wiáry łáski wieczney niebiorą / lecz tylko gniew: ták thez bez wiáry y pokuthy vżywáiący thych świątośći. A iáko przećie są prawdźiwe słowá Páńskie / choćiaż niewierni ich obietnic przez swoie niesposobność y nie dowiárstwo niebiorą: tymże też y świąthośći Páńskie záwsze są zupełne y prawdźiwe / nietylko známionuiąc rzeczy duchowne / ále iż Pan Bog podawa w nich rzeczy obiecáne y wyświádczone / choćiaż niewierni dárow iego Boskich sobie od niego podawánych nieprzyimuią / tákże przez swoie niesposobność y niedowiárstwo. A to nie dźieie się z strony Bogá niedawáiące° / ále z strony ludźi niepokutuiących / y dáry Boskimi gárdzących. Kthorych iednák niedowiárstwo (wedle słow Páwłá ś.) wiáry y prawdy Bożey zopákowáć y zniszczyć nie może.

Niewierni czemu nie biorą rzeczy Sákrámentowey.

Rom. 3.

IX.

Fundámentálny o Krzćie ś.

Rościoł ś. Kátholicki ná Wschodźie Stońcá bedacy to o nim trzymaią.

Krzest ś. iáko iest potrzebny do zbáwienia.

Z Sákrament Krztu ś. iest wszystkim potrzebny do zbáwienia wiecznego/ iáko początek Odrzymierza Bożego/ to iest/ Láski pojednánia nászego z Bogiem przez krew Chrystusowe. Ták iednák/ iż oproch wzgárdy iego niemogący go mieć/ thák dorośli wierzący/ iáko thesz máłe dźiatki potomstwo wiernych dla przypadku nagłey śmierći/ namniey (z wtaszczá wybráne do żywotá wiecznego) zbáwienia wiecznego przez to nie vtracáią: gdyż oni ná sámey swey wiáry oczyszczenin: á te zás ná sámym Krzćie Suchá ś. doszć máią Czego świádkiem sa te iego słowá.

Fides ac Baptisma duo sunt modi parandæ salutis inter se cognati & inseparabiles. Nam fides perficitur per Baptisma, Baptismus verò fidei fundamento nititur &c. Ac præcedit quidem PROFEssio AD salutem PERDVCens, sequitur autem Baptizma CONSIGnans PACTum nostrum: Wiárá y Krzest dwá so sposoby zgothowánia zbáwienia miedzy sobo podobne y nierozłoczone. Bo wiárá dokonywa sie przez Krzest/ Krzest zás ná fundámencie wiáry polega &c. Y przedza iednák wyznánie do zbá-

Basilius de Spiritu sancto ca. 12.

wienia

Krzest pieczętuie dáne zbáwienie w Chrystu.

wienia przywodzące/ á zás násláduie Krzest pieczętuiąc przymierze násze.

Toż Kośćioł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá będący/ tákże wyznawał.

Bernadus Epist. 77.

IN maiori ætate quisquis post vulgatum vbiq; Baptizmi remedium renuit iam baptisari, originali maculæ addit, & ex proprio crimen superbiæ, duplicem secũ portans iustissimæ damnationis causam, si sic de corpore exire contigerit, tamen si ante exitum resipuerit, & voluerit & petierit Baptizari, sed mortis præocupatus articulo fortè obtinere nequiuerit, dum non desit fides recta, spes pia, charitas sincera, propitius sit mihi Deus, quia ego huic ob solam aquam si defuerit, nequaquã omninò desperare possum salutem, &c.

Nota ☞

Non priuatio Baptismi sed contemptus damnat.

TANtum, Si aquam non contemptus, sed sola (vt dixi) prohibeat impossibilitas. &c. IDEm profectò AMBRosius, AVGVstinus sensit, quod fatemur sentire & nos. Librum certè Ambrosii de morte Valentiniani legat, & aduertet sine dubio sanctum homini non Baptizato & mortuo fidenter

denter de SOla Fide salutem præsumere, & tribuere indubitanter bonæ voluntati, quod defuit facultati. Legat & Augustini contra Donatistas de vnico Baptismo librum quartum. Baptismi, inquit, vicem aliquando implere passionem, beatus Cyprianus non leue documentum assumit, & addit. Quod ego etiam atq; etiam considerans, inuenio, inquit, non tantum passionem pro nomine Christi, id quod ex Baptismate deerat posse supplere, sed etiam fidem &c. Et infra. QVAntum itaq; ait, VALEat etiam SINe VISIBili SACramento Baptizmi, quod ait Apostolus, CORde CREDitur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo Latrone declaratum est. Sed TVnc impletur inuisibiliter, cùm mysterium Baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit &c. Item in alio loco Augustinus, cũ aliquos præmisisset quos scriptura commemorat inuisibiliter quidẽ, non tùm etiam visibiliter sanctificatos, tãdem infert. EX His COLligitur IN VISIBilem SANCTificationem QVIBVSdam AFFVisse Et PROFuisse SIne VISIBilibus SACRAMentis &c. Ab his ergo

Sola fide Valentinianus Cæsar absq; Baptismo saluatus.

Nota.

Rom. 10.

Latronis exemplũ.

In Leuiticum lib. 3. cap. 84.

Nota.

ergo duabus columnis (Augustinum loquor & Ambrosium) crede mihi, difficile auellor. Cum his inquam me aut errare aut sapere fateor: credens & ipse SOlâ FIde hominem posse seruàri cum desiderio percipiendi sacramentum, si tamen pio desiderio adimplendo mors anticipãs, seu alia quæcunq; vis inuincibilis obuiârit. VIDE etiam ne forte ob hoc saluator cum diceret: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, cautè & vigilanter non repetierit: Qui verò baptizatus non fuerit, sed TAntùm: Qui verò, inquit, non crediderit, condemnabitur: nimirum innuens SOLam interdum FIDem SVFFicere AD SALutem, & sine ipsâ sufficere nihil: W więtszych lećiech ktokolwiek porozgłoszonym wszędźie krztu lekárzstwá zbránia się krzćić pirworodney zmázie przydáie/ y z własnego wystepek pychy/ dwoiáką z sobą niosąc spráwiedliwego pothepienia przyczynę/ ieśliby ták vmrzećsię mu przydáło. Jednák ieśli przed ześćiem vpámiętałby się y chćiałby y żąda być okrzczon / lecz záskoczony śmierćią snadźby otrzymáć niemogł/ gdy nieschodźi mu ná wierze práwey/ nádźiei pobożney/ miłośći szczyrey/ niech

☞ Nota Sola Fid:

☞ Nota Marci. 16. verba Christi.

☞ Nota

Bez krztu kto potępiony?

Kto nie potępiony bez krztu?

niech mi miłość w bedźie Bog / iż ia dla sámey wody/ieśliby mu nieprzybyłá / żadno miáro zgołá o tego niemoge wątpić zbáwieniu 2c. Tylko ieśli wody nie wzgárdá / lecz sámá (iákom rzekł) zábroniłáby niepodobność. Toż záiste Ambroży/ Augustyn rozumiał/ co wyznawamy / iż my też rozumiemy. Xięgi záiste Ambrożego ś. o śmierći Válentiniánā niech czyta/ á obáczy bez wątpienia że świety on/ Człowiekowi niekrzczonemu á vmárłemu śmiele z sámey wiáry zbáwienie przypisuie/ y przyznawa to nie wątpliwie dobrey woli/ czego niedostawało możności. Niech czyta y Augustyná przećiw Donátystom o iednym Krzćie Xięgi cżwarte. Iż Krztu/ mowi/ mieysce niekiedy wypełniá męká/ Cypryan ś. niemáły dowod bierze. A przydáie co ia też pilnie vważáiąc/ náyduie/ mowi/ iż nietylko Męká dla imienia Chrystusowego/ to czego z krztu niedostawáło może wypełnić/ lecz też wiárá 2c. Y niżey. Jákby tedy wielkie/ mowi/ ważyło też bez widowego Sákrámentu

Válenty nián Cesarz bez krztu z sámey wiáry zbáwion.

Męká iáko znák wiáry/ á wiárá iáko instrument poymuiący/ krzest pieczętuiący

mentu Krzu to co mowi Apostoł: Ser-
Rom. 10. cem wierzy się ku spráwiedliwośći/ vsthy
záś wyznánie bywa ku zbáwieniu: wo-
nym łotrze pokazáło się. Lecz tedy/ mo-
wi/ wypełnia się nie widomie/ gdy táiem-
nicę Krztu nie wzgárdá nabożeństwá/ ále
czás gwałtu wyrzuca. 2c. Tákże ná in-
szym mieyscu Augustyn/ gdy niektorych
przełożył/ ktorych Pismo wspomina nie-
widomie záiste/ choć nic widomie/ być po-
świecone/ potym zámyká. Z tych się do-
Łáská bez widomych Sákrámen- może być dána. wodźi/ iż niewidome poświecenie
niektorym przybyło/ y pomogło
bez widomych Sákrámentow 2c.
Od tych tedy dwuch Filárow (Augustyná
mowie y Ambrożego) wierz mi/ trudno mnie
oderwáć. Z tymi mowię álbo błądźić ál-
bo dobrze rozumieć wyznáwam się: wie-
☞ Sama wiárą. rząc y sam/ że sáma wiára człowiek
może być zbáwiony/ z prágnieniem
przyięćia Sákrámentu/ choćby też pobożnemu prágnieniu śmierć vprzedzáiąca/
bądź inny iákiżkolwiek gwałt niezwyćię-
żony/ przeszkodźił wypełnienie. Przypátrz
się thez ábysnadź nie dla thego zbáwićiel/
gdy

gdy mowił/ Kto vwierzy á okrzći śię zbáwion będźie: ostrożnie y czuynie niepowtorzył: A kto záś nie okrzći śię: lecz tylko/ Kto záś/ mowi/ nie vwierzy/ potępion będźie. Bez wątpienia wskázuiąc/ iż ná sámey podczás wierze dosyć iest do zbáwienia/ á bez sámey iż nic nie dosyć. (A ták z tych słow pokázuie śię/ iż one słowá tychże Oycow ś. ktorymi ich bárzo wiele zgołá oddáłá od żywotá wiecznego y wierzące/ a y nápobożniey żyiące/ e iednák bez Krztu wody vmieráiące/ tákże máłe dźiatki/ i. máią być ták rozumiáne. Naprzod/ iż ie z żárliwośći podczás dysputácyey przećiw Pelágianom wymowili/ á nie przed tą/ gdźie o tákowey potrzebie konieczney nie myślili. Ktorymi iednák nic innego niechćieli/ tylko ich błąd potępić/ vczących: że dla grzechow odpuszczenia zgoła nie potrzebny iest. Potym áby ták odwiedli od niedbalstwá ludźie Krześćiáńskie przećiw Sákrámentom ś. o Bo inák rozumieć/ muśiáłyby śię nád to naprzod/ tymże sposobem pochwálić ich one słowá/ ktorymi tákże zgołá potrzebne vżywánie wieczerzy ś. dźiátkom máłym twierdźili/ iáko y krztu. u Potym muśiáłoby śię ich przećiwnymi sobie vczynić y prawdźie/ że Bog niemoże dáć łáski swey niewidomey dźiatkom Krześćiáńskim/ bez widomego Krztu ś. Co też y dáleko poślednieyszym Doktorom sámegoż iuż Kośćiołá Rzymskiego słusz-

Przypátrz śię tym słowom P. Krystusowym. a Ambr. de initiatis cap. 4. e August. Tract. 13. in Ioan. i Idem de origine animæ li. 2 cap. 12. & 3. cap. 9. o Ambr. de vocatione gentiũ lib. 2. c. 8. aliâs 24. u Augu. Epist. 23. 107. apud eundẽ Innocentius 1. Papa Episto. 93. Ambr. li. de initiatis. c. 7. S. Ordo Roma. Cõci. Toletanũ 2. Can. 11.

go ſtuſznie ſie bárzo wielom niepodobáło. Co ſie z niżſzych ſłow ich pokázuie/ toż známi twirdzácych / á ono rozumienie z ludzkiey trádycyey podług Oycow ś. przyznánia / * odrzucáiących.

* Augustin. de peccatorum meritis lib. 1. cap. 24.

a Gerson Serm. in natiui. B. M. 2. Cõſiderat. parte 3.

e Gabriel Biel. in 4. diſt. quæſt. 2. Idẽ Thõ Aquinat 3 parte. quæſti. 18. articu. 2. Cajetanus 3. parte. quæſti. 68. articu. 1. 2. Georgius Caſſander & alij Scholaſtici multi.

a Conſtat non ita legibus Communibus Traditionis Chriſtianæ, nõ ita Sacramentis ipſis alligaſſe, quin abſq; præiudicio legis eiuſdem poſſit pueros nondum natos intùs ſanctificare gratiæ ſuæ Baptizmo, vel virtute Spiritus ſancti. e Et cum voluerit ſine exteriori remedio (Baptiſmo ſcilicet aquæ) & ſanctificâre poteſt. Sicut factũ de quibuſdam Scriptura teſtatur. Inſuper quod paucis in priuilegiũ factum eſt, poteſt quibuſcunq; voluit impertiri, qui potẽtiã ſuam SAcramentis Non ALLigauit: a Jáwno ieſt/ iż Bog miłośierdźia ſwego/ nie ták do praw poſpolitych Trádycyey Krześćiáńſkiey/ nie ták do Sákrámentow ſámych przywiązał/ żeby bez vſzczyrbku práwá tego / nie mogł dźiatek ieſzcze nienárodzonych wewnątrz poświęćić łáſki ſwey krztem/álbo moco Duchá ś. c Kgdy bedźie chćiał/ bez pozwierzchnego lekárſtwá (to ieſt Krztu wody) y poświęćić y zbáwić może. Jáko że ſie ſtało o niektorych piſmo ś. świadczy. Nád to co nie wielõ zá przywiley dárował/ może thegoż który

ktorymbykolwiek chćiał vdźielić / ktory mocy swey do Sákrámentow nie przywiązał.

Zbáwienia Bog do Sákramentow nie przywiązał.

Kościoł Rzymski teráznieyszy tego odstąpił / ták vczoc wierzyć pod przeklęctwem.

a Baptismus necessarius est necessitate medij simpliciter vel in re vel in voto: ideo qui non baptizatur: aut certè non desiderat Baptizmum, licet ex ignorantiá, vel impotentiá id accidat, non saluatur. c Ac præcipuè habet locum in paruulis, i quia alioqui pereunt in æternum, si sine Baptismo de hac vitá decedant. o Nam illud, Nisi quis renatus fuerit ex aquá &c. Simile est ac siquis diceret: Nisi comedas, non viues. vel nisi pharmacum sumas, non conualesces: a Krzest potrzebny iest do zbáwienia potrzebo śrzodku zgolá / álbo wrzeczy / álbo wślubie: Dla tegoż ktory niebywa ekrzczon / álbo záiste nieprágnie krztu / chocby z niewiádomości álbo z niemożności to sie przydáło niebywa zbáwion. c A osobliwie ma to mieysce w Niemowiętkách / i ábowiem

a Bellar. de Sacramẽ. in genere li. 1. ca. 22.

c Idem de Baptismo li. 1. ca. 4.

i Ibidem cap. 9.

o Ibidem ca. 4. colũna 289.

Krzest iáko potrzebny?

Bez niego żadna miára dźiátki nie mogą być zbáwione.

inák gino ná wieki/ ieśliby bez Krztu z tego świátá zeßły. o Abowiem ono / Jeśli sie kto nieodrodźi z wody 2c. podobne iest iák gdyby kto rzekł: Jeśli nie bedźieß iadł niebedźieß żył: álbo/ ieśli lekárzstwá niebedźieß bráć/ nie ozdrowieieß. Znák wierzacych przekliná w te słowá.

Cōcilium Tridētinū sessione 7. Can. 2.

Si quis dixerit, Baptismum non esse necessarium ad salutem (scilicet absolutè & simpliciter) Anàthema sit: Jeśliby kto rzekł Krzest niebyć potrzebny do zbáwieniá (to iest po prostu á zgołá) niech bedźie przeklety.

Nauka ta zkad? Pelagianow bład o Krzćie ś. z iednej cześći rowny R. Augustin. Hęres. 88.

A te náuke wźiał zwielkiey cześći od Pelágiánow/ ktorzy áczkolwiek dla odpußczenia grzechu pirworodnego Krzest być niepotrzebny / wßákże iednák dla dostapieniá Krolestwá Niebieskiego tákże być potrzebny koniecznie vczyli/ że też nie okrzczone od niego wyłaczáli zgołá / inße im mieysce oprocz niebá tákże obiecuiac. Czego świadkem sa te słowá Augustyná świetego.

Paruulos (Pelagiani) asserunt sic nasci sine vllo originali peccato, vt prorsus non sit, quod eis oporteat secundâ natiuitate dimitti: sed eos propterea baptizari, vt admittantur ad regnum Dei. Nam etiamsi non baptizentur, promittunt eis EXtra REGNVM quidem DEI, sed tamen æternam & beatam quandam vitam suam: O dźiatkách máłych Pelagiáni twirdzo / iż sie

Nota ☞ Tertiū locū animar̄ esse Pelag. errorem.

iż śię ták rodzą bez wßego grzechu pirwo-
rodnego/że zgołá niemáią/coby im potrze-
bá wtorym rodzenim/ to iest Krztem/ od
puśćić: lecz iż dla tego krzczą śię/áby były
przypußczone do Krolestwá Bożego. Bo
áczkolwiek nie byłyby okrzczone / obiecuią
im oprocz krolestwá záiste Bożego/ lecz ie-
dnák żywot wieczny y błogosłáwiony nie-
ktory swoy. A ták wtym Artykule ztymiż He-
retykámi zgodny Kośćioł Rzymski teráznieyßy
iegoż cząstka zostáie/ lecz nie Kátholickiego.

Tożteráz Nowochrzczeńcy.

To záś Rzjmánie.

Mieysce dźiatek bez krztu vmieráiących oprocz nie bá błąd Pelágiáński.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwßy/ onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pirwßym/ ták wyznawa.

KRzesth ś. od sámego Bogá być postánowiony wyznáwamy z Doktormi według Pismá ś. mowiącymi/ áby był znákiē początnÿ álbo nápirwßÿ ludu Bożeº/tho iesth/ [illegible]rzez Krzest widomie do Kośćiołá Bożeº wchodziemy á z Pánem Bogiem vmowe czynimy/ biorąc od niego zápieczętowánie wieczney łáski iego nádnámi/ á záś iemu nas oddáiąc ku posłußeństhwu y chwále iegoż sámego: 2c. Jáko thych gániemy k thorzy bronią znáku

Támże cap. 20.

Krzest ś. ná co postáwiony.

Sekty Krztu ś. przymierza Bożego dźiathkom máłym/ to iest Krztu ś. ktorÿ sam Bog pod zakonem tegoż niebronił w Sákrámenćie Obrzezánia: ták też y tych/ ktorzy ták ćiásną rękę zbáwienia Bogu vczynili w zakonie łáski obfitym/ iż tych zchodzących bez Krztu wody/ onego vczestniki vczynić niemoże przez sámę swoię onę wieczną obietnicę: Będę Bogiem twoim y potomstwu twemu po tobie/ do teº wyráźnie iuż własnymi vsty Syná iego wyłożoną/ w te słowá: Tákowych iest Krolestwo Niebieskie.

Gen. 17.

Marci 10.

X. ARTICVL
Fundámentálny o Wieczerzy ś.

Náprzod Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá będący/ záwsze o niey to trzymał.

Iákie przemienienie w Sákrámenćie ś.

Iż one słowá P. Chrystusowe/ To iest ćiáło moie/ mowią o przemiánie chlebá y winá w ćiáło y w krew iego świętą nie podług istnośći/ ále podług imienia/ stánu/ y łáski: ták/ że co przed tym pokármy pospolitymi y ćielesnymi

były/

były / to iuż w vżywániu świetym pokármy duchownym i stáia sie: przy ktorych ták właśnie P. Chrystus sam przez Duchá ś. podawa ćiáło y krew swoię duszom wierzacym / iáko podawa przez Sługe słowá swego ich świete znáki / Chleb y Wino błogosłáwione. Dla tegoż też one znákámi / figurámi / pámiatka názywa: vżywánie ćiáłá y krwie Chrystusowey práwdźiwe być tákie / iákie przysłuchániu słowá iego ś. twierdźi: dwie rzeczy wnim rozne iedne duchowna / druga źiemska / te obiedwie sámym wiernym ná zbáwienie / te záś ostátnia / to iest / tylko świete znáki niewiernym y niezbożnym ná potepienie podáwáne być vczy: nie ćiáłá reka y vsty / lecz wiáry álbo dusze ćiáło y krew prawdźiwa być bráne / y to w niebie nie tu ná źiemi bedace / wyznáwa: stworzeniem świetym á nie stworzyćielem ich znáki názywa: chwálić ich niekáże / lecz ich rzecz Chrystusá ná práwicy Bożey śiedzacego: po vżywániu chowáć ich zákázuie / lecz álbo sámym ich száfárzom duchownym / álbo dźiátkom máłym / álbo ogniowi tráwić roskazuie / iáko oprocz vżywánia ich racyey Sakrámentu nie máiacych. Czeg wszytkieg sa świádkiem te ieg słowá:

Dowodź figurálnego wyrozumieniá słow ś.

a Antequam sanctificetur panis, panem nominamus, diuinâ autem illum sanctificante gratiâ, mediante sacerdote, liberatus est quidem appellatione panis, dignus autem habitus est definiri corporis appellatione: ETsi NATVra PANis IN IPso PERMansit. e Voluit namq; Dominus diuina Sacramenta participantes non in e-

a Chrisos. ad Cæsariũ Monachum.

e Theod. discipulus Chrisost. Dialog. 1.

arum quæ videntur rerum naturam animam intendere, sed Per NOminũ COMMVTationem, ei quæ per gratiam fit cõmutationi credere. Nam qui quod naturâ corpus est, frumentum & panem appellauit, & rursus seipsum vitem nominauit: idem ea quæ cernuntur SYMbola, corporis & sanguinis appellatione honorauit: NOn NATuram MVTans, SEd NATVræ GRATiam ADdens: a Niżli sie poświęći Chleb / chlebem go zowiemy / lecż gdy go poświęći łáská Boska / zá śrzodkiem Xiędzá / wolnymći iesth záprawdę nazwiská chlebá / ále zás godnym sie stał názwánym być ćiáłá imieniem: áczkolwiek náthurá Chlebá w nim zostáłá. e Chćiał ábowiem Pan áby Sákrámentow ś. vżywáiący / nie ná tych ktore sie widzą rzeczy náturę duszę obrácáli / ále żeby przez imion przemiánę / tey ktora przez łáskę sie dźieie przemiánie wierzyli. Bo ktory to co z nátury ćiáłem iest / nasienim y chlebem názwał / y zás siebie sámego winną máćicą miánował: tenże też te kthore sie widzą Cechy ćiáłá y krwie názwiskiem vczćił: nie náthurę odmieniá-

Nota

Przemiáná w sákrámẽćie nie istnośći / ále ná zwiská z łáski przydániem.

mieniáiac / lecz náturze łáſke przy-
dáiac.

a Dominus credentibus diſcipulis FRa-
gmenta PANis dedit, dicens: Accipite,
manducate, Hoc eſt corpus meum. e Cũ
hoc myſterium tradidit, VINum tradidit:
Pan Chryſtus wierzacym zwolennikom
ſwoim ſztuczki chlebá dáwał / mowiac:
Bierzćie á iedzćie / To ieſt Ciáło mo-
ie. e Gdy te táiemnice podał / wino po-
dał.

a Cyrillus Alexãdri. in Ioan. li. 4. c. 14. e Chriſoſ. in Matth. Homi 83. Chleb y wino po poświa-ceniu.

a In his vaſis ſanctificatis NOn ESt VE-
rum corpus Chriſti, ſed myſterium corpo-
ris eius continetur. e Quid vtilitatis ha-
bent hæc verba, HOc ESt CORpus ME-
um: Nempe vt edentes & bibentes, per-
petuò MEMores ſimus eius, qui mortuus
eſt & reſurrexit: W tym naczeniu po-
świeconym nie ieſt prawe ćiáło Chry
ſtuſowe / lecz táiemnicá ćiáłá iego zá-
myka ſie w nich. e Co zá pożytek máia te
słowá / To ieſt ćiáło moie? To ieſt á-
by iedzac á piiac / vſtháwicznie pá-
mietálichmy ná te° ktory vmárł y zmá-
rtwychwſtał.

a Idẽ Homi. in Matthæũ operis Imperfecti Ho. 11 e Baſil. li. 1. de Baptiſ. moinfine. Nieiſtotne ćiało w Sákrámẽćie lecz pamiatka.

Panis

a Macarius Hom. 27. * Tuphæ nomenu. c Dionisius Areopagita dictus. l Maximus Græcus Scholiast. in Dionisii Hierarch.

a Panis & vinum ANTitypa vel signa sunt carnis & sanguinis eius: & qui participant De APparente * PAne, spiritualem carnem Domini edunt. c PANis SANctus Et CAlix benedictionis sacræ sunt SYMbola & venerabilia SIGna PEr QVæ CHRIStus SIGNatur ET SVMitur. l SIGna HÆc, NOn AVTem VERItas: a Chleb y wino Cechy álbo znáki sa ciáłá y krwie iego: y ktorzy vżywáią w sámey rzeczy z widomego chleba, duchownie ciáło Páńskie iedzą. c Chleb świety y kubek błogosłáwienia świete°/ sa Cechy y vczćiwe znaki przez ktore Chrysthus znáczy sie y bierze sie. i Znáki to sa/ lecz nie sámá rzecz.

Chleb y wino znáki y cechy ciáłá y krwie nie sáma rzecz sa.

Origenes Hō. 16. in librum Numeri. e Idē Hom. 7. in Leuiticū.

Bibere dicimur sanguinem Christi non solùm Sacramentorū ritu, sed etiam cùm sermones eius recipimus, in quibus vita consistit. Sicut & ipse dicit, verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. e EST in Euangelijs LITera quæ occidit, non solùm in veteri Testamento: Si enim secundum literam sequeris illud, quod dictum est, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis:

Nota Literam occidentē.

LITera

LITera illa occidit: Mowi sie że piiemy krew Chrystusowe nie tylko Sákrámentow sposobem/ lecz też gdy słowá ie° przyimuiemy/ w ktorych żywot náleży. Jáko y sam mowi/ słowá ktorem wam mowił/ Duch y żywot są. Jest y w Ewángeliach Litera ktora zábiia/ nietylko w Stárym Testámenćie. Jeśli ábowiē według litery trzymáć sie będźiesz one° co powiedźiáno iest: Jeśli niebędźiećie iedli ćiáłá Syná człowieczego/ niebędźiećie mieli żywotá w sobie: Literá oná zábiiá.

Vżywánie ćiáłá y krwie ś. iednakie tak w słowie iáko y w sákrámenćiech ś.

Literá zábiiáiaca/ to iest ćiáło moie iáko iest?

PANis qui vocatur DOMini, sanctificatus per verbum Dei & per obsecrationem, NON suâpte naturâ SANCTIficat vtentem. Nam si id esset, sanctificaret etiam illum, qui indignè manducat: & iuxta id quod habet MATeriale in ventrē abit, & in secessum eijcitur. Nec materia panis est, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illum. Et HÆc quidem DE TYPIco SYMBOLicoq; CORpore. Multa porrò & de ipso Verbo dici possent, quod

Origenes in Matth. cap. 15.

Nota

Nota Panē Eucharistiæ habere materiale nōtantū accidentia.

factum

factum est caro, verusq; cibus, quem qui comederit, OMNInò viuet in æternum, quem NVllus MAlus potest edere. Etenim si fieri posset vt qui malus adhuc perseueret, edat Verbum factum carnem, quum sit Verbum & panis viuus, nequaquàm scriptum fuisset: Quisquis ederit panem hunc, viuet in æternum: Chleb ktory się zowie Páński/poświęconj przez słowo Boże y modlitwy (nie pięćią słow/To iest ábowiem ćiáło moie) z swey nátury niepoświącá vżywáiącego. Bo gdyby to było/ poświęćiłby też onego/ ktory niegodnie vżywa: y podług tego co wsobie ma máteryálnego do brzuchá idźie/ y do wychodu wyrzucon bywá. Ani materya chlebá (świętego) iest/ lecż nád nim mowione słowo iest/ ktore pomagá godnie vżywáiącemu onego. A to iednák o znákowym y háslowym ćiele rzekło się. Wiele nád to y o sámym Słowie mogłoby się mowić/ktore stáło się ćiáłem/ y práwym pokármem/ ktorego ktoby vżywał/zgołá żyć będźie ná wieki/ ktorego żaden zły nie może ieść. Abowiem

☞ Nota

Dwie rzeczy w sákrámęćie chleb święty spolny wszytkim

☞ Vżywánie samego chlebá páńskieg̃ niezbáwiá.

Drugá rzecz sám Krystus Bog y człowiek á tē tylko

bowiem gdyby to mogło być áby ten ktory trwá w złośći/iadł Słowo ktore się stáło ćiáłem/gdyż iest Słowem y chlebem żywym/ żadną miárą nie byłoby nápisano: Ktożbykolwiek iadł chleb ten / żyć będźie ná wieki.

sámym wierzącym włásny.

Sicut Panis (Domini) corpori, sic verbum animæ conuenit. Ne ergo consideres tanquam Panem nudum & communem, nec vt Vinum nudum. Corpus est enim & Sanguis est Christi, in eo te fides confirmet, & habeas ex fide pro certissimo, ita vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus & sanguinem Christi: Jáko Chleb (ten ś.) ćiáłu/ ták słowo duszy náleży. Nieupátruyże go tedy / iáko Chlebem prostym y pospolitym / áni iáko winem prosthym. Ciáłem bowiem iest y krwią Chrystusową: w tym ćię wiárá niech vmacnia / y miey z wiáry zá nápewnieyszą / ták ábyć żádna nie wpádłá wątpliwość / iżći dárowáne są ćiáło y krew Chrystusowá.

Cyrillus Hierosolimatanus in Catechesibus Mystagogicis.

Ták pewnie Krystusá duszá wiárą poymuie iákochleb ś. iego vsty ćiáłá bierze się.

NE putetis vos EX HOmine accipere diuinum corpus: Nie rozumieyćie że bierzećie od człowieká ćiáło Boskie.

Chrisostō de Eucharistia.

Initium & fundamentum in sanctificationem

Cyrillus

Alexādrinꝰ in Ioā. c. 29. li. 4.

tionem & iustitiam Christus est, PER FIdem scilicet, & NON ALITEr, hoc enim modo in nobis habitat &c. Początkiem y fundámentem ku poświęceniu y spráwiedliwośći Chrystus iest/ to iest przez wiárę/ á nie ináczey/ tym ábowiem sposobem w nas mieszká 2c.

Tylko wiárą Chrystus się pojmuie.

a Cyrillus Alexand. in Ioan. li. 11. c. 21.

a Dominus salutem se discipulis NON CORPOrali præsentiâ carnis, SED Deitatis potentiâ futurum ostendit &c. e Hæc NON IDEò DICimus, QVia DOMini COrpus non magni æstimemus, sed quia mirabiles hos effectus gloriæ Deitatis attribuendos putamus. Apertè namq; ad sanctificandum viuificandumq; NIHIL prodesse carnem ostendit: in quantum scilicet naturæ humanæ caro est, Cum igitur Deitati seruatio attribuatur, NON Debetis inquit, Carnis Præsentiã propter hoc desiderâre. Hoc enim SOLummodò pacto etiã carne ABSens seruare suos poterit. i Etiam DEItas si esset corpus, esset omninò IN LOCO & magnitudine & quantitate, nec effugeret circumscriptionem: a Pan Chrystus iż zbáwienim zwolennikõ swym/ nie ćielesną obecnośćią ćiáłá/ lecz Bostwá mocą/ ma być okazuie 2c.

e Ibidem cap. 22.

☞ Nota Nihil.

☞ Nota Absens carne saluare potest

i Idem in Dialog. lib. 2.

obecność Bostwá nie człowieczeństwa zbáwiá.

To nie

To nie dla tego mowimy / zebychmy ćiáłá Páńskie° nie wielce wáżyli / lecz iż dziwne the skuthki chwale Bosthwa że przyzwłaszczone być máią rozumiemy. Jáwnie ábowiem okázuie / iż ku poświęceniu y obżywieniu nic niepomága ćiáło / to iest ile nátury człowieczey ćiáłem iest. Gdyż tedy Bostwu zbawienie przypisuie sie / niemáćie / mowi / ćiáłá obecnośći dla tego pragnąć. Tym ábowiem tylko sposobem też nieobecny ćiáłem zbáwić swych będźie mogł. c Też y Bostwo gdyby ćiáłē było / byłoby zgołá ná mieyscu iednym y w wielkośći y wrozmierzeniu / ániby vszło opisánia w mieyscu.

Cielesna obecność Chrystusowa nie poświacá dusze.

Ciáło D. Chrystusowe ciemu tylko w niebie iest.

Aquilas appellat, vt ostendat AD ALta eum OPORTEre contendere qui ad hoc Corpus accedit: AD SVPEriora SEmper volâre, In SOlem iustitiæ aquilarum instar intueri, mentis oculum acutissimū habere: aquilarum enim non graculorum hæc mensa est. Dum in hac vita sumus, facit hoc mysterium vt terra nobis sit cœlum. Ascende igitur ad cœli portas, imo cœli cœlorum, & tunc intueberis quæ dicimus: Orłámi nas nazywa / ábypokazał

Chrisost. in 1. Corint. Homil. 24. Nota. In cœlum semper oportere volare fide ꝓpiꝑ corpore Christi. Do nieba latać

wiára potrzebá záwße poistorne ćiáło Chrystusowe przy vżywaniu znáku ieg

kázał iż ku niebu potrzeba ſie brāć temu/ ktory do tego ćiáłá (Figurálnego) przyſtępuie: do niebá zawße latáć/ ná Słońce ſprawiedliwośći ſpoſobem Orłow pátrzyć/ vmyſłu oko náybyſtrzeyße mieć potrzebá: Orłow ábowiem nie Soiek ieſt ten ſtoł ś. poki w tym żywocie ieſtechmy/ cżynitá tá ziemniczá/ że ziemiá ieſt nam niebem. Wſtopże y ty do niebieſtich bram/ owßem do Niebá Niebios: á tedy obacżyß co mowimy.

Cōcilium Nyczenū ſicut habet Gelaſij Cizicen. in Act. Concilij eiuſdē primi. in Cap. Diatipoles, Canō. De diuina menſa.

Origenes ſeu Cyril. in Leuitic. cap. 7.

Iterum etiam hîc in diuinâ menſâ NE humiliter intenti ſimus AD propoſitum PANem & poculum, SED ATtollentes mentem fide intelligamus, ſitum in ſacra illa menſâ Agnum illum Dei tollentem peccata mundi: potym też tu ná tym ſtole świetym ná położony chleb y Kubek nie zpuſczamy ſie niſko albo zproſtá: lecż podniożßy vmyſł wiáro rozumieymy/ iż położon ieſth ná onym świetym ſtole Báránek on Boży gładzący grzechy świátá.

Dominus, PANem QVEM diſcipulis DABat, & dicebat eis, Accipite & manducate, non diſtulit, NEc SERuari IVſſit IN CRASTINVM: pan Chryſtus/ Chle-

Chlebá ktory zwolēnikom dawał á mowił im / Bierzćie á iedzćie / nie zátrzymał / áni chowáć kazał ná iutro.

Chleb dawał Pan Chrystus Chowáć go niekazał.

Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, vt siquando multæ admodum particulæ Corporis Christi superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant accerserentur, easq; manducarent. e Vel igni tradebantur (Hierosolimis) quæcunq; remanerent inconsumpta: Zwyczay był stáry w Konsthánthynopolu / iż gdy wiele názbyt cżostek ćiáłá Chrystusowego zostáło / dźiatki młode / ktore do szkoły chodźiły zwołáne / one ziadáły. e Albo (iáko w Hierozolimskim Kośćiele) ogniem palono cokolwiek zostáło niestrawionego.

a Euagrius Historiæ Ecclesiasticæ li. 4. cap. 35. e Hesichius in Leuitic. lib. 2. ca. 8 Po vżywániu Reliquie nie własnym Sákrámentem były.

Toż Kośćioł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá bedący wyznawał w te słowá.

CErtè Sacramēta corporis & sanguinis Christi, diuina res est: propter quod & per eadem diuinæ efficimur consortes naturæ: & tamen esse NOn DESinit SVBSTantia, VEL NATVra PAnis Et VIni: & CERtè IMAgo & SIMILItudo

Gelasius Rom. Pōtifex de duabus naturis in Christo cōtra Eutichen.

corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorum celebrantur. &c. Satis ergo nobis euidenter ostenditur hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in eius IMagine profitemur, celebramus, & sumimus: vt, Sicut in hanc, scilicet diuinam transeunt Sancto Spiritu perficiente substantiam, PERMANent TAmen In SVæ PRoprietate NAturæ: SIc ILLud ipsum mysterium principale, (id est, in carnationis) cuius nobis efficientiam, virtutemq; veraciter repræsentant, ex eis quibus constat propriè permanētibus, vnum Christum, quia integrum verumq; permanere demonstrāt, (id est in sua proprietate). Záisthe Sákrámenth/ ktory bierzemy ćiáłá y Krwie Chrystusowey boska rzecz iest: dla tegoż y przez tēże boskiey stawamy się vczestniki nátury: á przećie być nieprzestáie istnośćia álbo nátura chlebem y winem: á záiste obraz y podobieństwo ćiáłá y krwie Chrystusowey w spráwie táiemnic odpráwuie się 2c. Dosyć tedy iáśnie okázuie się nam / iż toż wsámym Pánu Chrystuśie potrzebá nam rozumieć/ co w iego obrazie wyznáwamy/

Nota ☞ Sicut in incarnatione Christi nō est permutacio naturarū, ita in Sacramento isto.

Istnośći swey nietráći chleb y wino w Sákrámēćie ś. tak iáko człowieczeństwo Chrystusowe w

wamy/ odpráwuiemy/ y bierzemy: iż iáko w te / tho iest/ w Boską przechodzą Duchá ś. spráwą isthotę/ trwáią iednák w swey własności nátury/ thák też oná sámá táiemnicá przednieysza (to iest wćielenia/ nie odmienia sie Bostwo w człowieczeństwo / áni człowieczeństwo w Bostwo istotnie) kthorey nam skutek y prawdę prawdziwie podobnie okázuią/ z kthorych iáwna iesth właśnie trwáiących/ iż ieden Chrystus iest/ bo cáłego y prawdziwego trwáć vkázuią (to iest w swey własności)

złaczeniu z Bostwē

Si tanta vis est in sermone Domini Iesu: vt inciperent esse (in creatione) quæ non erant: quanto magis operatorius est, VT SInt (in Sacra cæna panis & vinum) QVæ ERAnt, & in aliud commutentur: Jeśliż tákowa iest moc w słowie P. Jezusowym iż być poczęły (w stworzeniu) te rzeczy ktore niebyły: iákoż dáleko więcey skuteczne iest áby były (w Wieczerzy ś. chleb y wino) tymże czym były (podług natury á istności) á w co innego żeby się przemieniły? (to iest w názwisko/ w znak ćiáłá y krwie ś.). (A ták z tych słow one słowa a Panis natura mutatus Chleb nátura przeminia się to iest wćiáło Chrystusowe/ y inne tym podobne/ iáwnie pokázuią sie mowić de natura qualitatis, relationis, o náturze iakowośći

Ambros. de Sacra. lib. 4. c. 4.

Chleb wedle nátury tymże iest nie wedle kōdycyey.

a Cypri. de cæna Domini.

Tránsubstáncyá Eutychesow błąd stanowi.

y wzgledu: to iest podług łáski przystąpienia y stanu odmiány: á nie de natura Substantiæ, o naturze istnośći: boby inák Eutyches Heretyk miał był znich dowod niezbity vczący/ że człowieczeństwo w Bostwo sie istotnie przemieniło/ á tylko sie zdáło być choć niebyło. Co też y zwyższych słow pokázuie sie).

Bertram9 Tract. de corpore & Sangu. Christi.

Secundum creaturarum substantiam QVOd fuerunt ANte consecrationem, HOc & POStea consistunt: Podług stworzenia istnośći/ czym były (chleb y wino) przed poświaceniem/ tymże y po poświaceniu zostáią.

☞ Gregori9 Magn9 in Registro. Habet Tomas 1. opusculo cõtr. error. Grecorum.

Sed tamen tàm Asymum quàm fermẽtatum PANem DVm SVmimus, vnum corpus Dñi nostri Seruatoris efficimur: Lecz przećieták nie kwáßony/ iáko y kwáßony chleb gdy bierzemy/ iednym ćiáłem Páná náße° Zbáwićielá stawamy sie.

a Cypria. lib. 2. Eplarum Epla. 3.

a VINum FVit, quod sanguinem suum dixit. c IN TYpo sanguinis sui non obtulit aquam SEd VINum: a Winem było co krwią swoią Chrysthus nazwał. c W znáku krwie swoiey nie dał wody lecz wino.

e Hieron. cõtra Iouinian. lib. 2.

i August. Sermo. ad infantes citãte Beda

i Quod vidistis, Panis est & Calix, QVod vobis etiam OCVli renuntiãt. Quod autem

autem fides vestra postulat instruenda, PAnis ESt CORPus CHristi, Calix sanguis: Coście widzieli/chleb ći iest y kielich/ co też y oczy rzeczą sámo odnoßą wam. Co záś wiárá wáßá wiedzieć potrzebuie/ Chleb iest ćiałem Chrystusowym/ kielich krwio.

in 1. Cor. cap. 10. y Oczy chleb być widzą.

DOMInus ACCeptum panem & DiSTributum discipulis suis, Corpus illum suum fecit, dicendo, Hoc est corpus meum, id est FIGVRA corporis mei: Pan Chrystus wźiethy chleb y rozdány zwolennikom swym ćiałem go swym vczynił/ mowiąc: To iesth ćiało moie/ to iest/ Figurá ćiałá mego.

o Tertul. lib. 4. cõtra Marcion. ca. 62. Chleb ćiałem iest/ ile Figura iego iest.

Non dubitauit Dominus dicere, Hoc est corpus meum cum SIgnũ corporis sui daret: Niewątpił pan Chrystus rzec/ To iesth ćiało moie/ gdy Znákdawał ćiałá swego.

Augustin. cõtra Adimantum cap. 12.

Cænando cum discipulis, panem fregit & calicem pariter dedit eis, IN FIGVram corporis & sanguinis sui: Wieczerzáiąc (Pan Chrystus) z Zwolennikámi/ chleb złamał y kielich społecznie dał im/ná Figurę ćiałá y krwie swoiey.

Carolus Magn. ad Alcuinum Abbatem de ratione Septuagesimæ.

Gratian. De cõsecr. distinct. 2. Can. Hoc est quod in Gloss.

Panis cœlestis, id est cœleste Sacramentum, quod verè REPRÆsentat Christi carnem, dicitur corpus Christi, sed IMProprie, vnde dicitur, SVo MOdo, SEd Non REi VERItate, sed SIGNIficante mysterio. Vt sit sensus VOCAtur Christi corpus, id est SIGNIficat: Chleb niebieski/ tho iesth niebieski Sákrament ktory prawdźiwie w podobieństhwie okázuie Chrystusowe ciáło/ názywa sie ciáłem Chrystusowym/ lecz nie właśnie. Dla tegoż mowi sie/ swym sposobem/ lecz nie rzeczy istoto/ ále znáczeniem táiemnice. Aby było wyrozumienie/ zowie sie Chrystusowym ciáłem/ to iest znáczy.

Chleb ciáłem nie właśnie/ lecz swym sposobẽ/

☞

Damas. de orthodo. fidelib 4. cap. 14. & Theophi. Marci. cap. 14. Auguſt. in Psalm. 33. cõcione. 1. e Chriſo. Homil. 83 in math.

(A ták naprzod z tych słow Oycow ś. one słowá poślednieyszych/ Non est figura Panis Corporis Christi: Nie iest figura chleb ciáłá Chrystusowego: okázuia sie mowić o cźczey á prożney figurze: lecz nie o tey/ ktora iáko rzeczi duchowne znáczy/ ták one pieczętuiąc przy niey Bog też podawa porzadnie vźywáiącym. Potym y te: a Ferebatur Christus in manibus suis, quando dixit, Hoc est corpus meum? e Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis, & carni ipsius dentes infigis. a Nośił sie Chrysthus ná swych rękách/ gdy rzekł/ To iest ciáło moie. e Też goż widźiß/ tegoż sie dotykáß/ tegożieß/ y ciáłu ie-

go że-

go zeby w lepiaß/ okázuia sie iáko z wyżßych ták y z niżßych mowić non simpliciter, sed quodammodo, nie zgołá áni właśnie/ lecz nie iáko. To iest/ wzgledem znákow widomych ćiáłá y krwie ś. ktore smysłámi poymuia sie y zebámi: Lecz nie wzgledem Rzeczy/ to iest ćiáłá y krwie istotney iego/ co Oczymá/ Rekámi y vsty sámey wiáry dußá widzi bierze/ y to tylko wierna. Potrzećie z tychże znośi sie potwarz Jezuická z nas powiedáiacych iákoby to Heretyctwem było dopiero od Berengaryußá w nieśionym/ iż nie istotnie ále podług Figury chleb sie przemienia y wino/ w ćiáło y krew Chrystusowe: gdyż tu teg̃ vczyli sámiż Doktorowie ś.)

Chrystus iáko noßō y widźiā bywá?

Potwarz Jezuická in Libel. vt supra Heresi 9.

Cum commendaret ipsum corpus suū, accepit in manꝰ suas, quod nouerūt fideles (id est, panem & calicem) & ipse se portabat QVODAmmodò cum diceret, Hoc est corpus meum: Gdy polecał sámo ćiáło swe/ wźiął w rece swoie/ co znáio wierni (to iest/ chleb y kielich) á sam sie nośił niiáko gdy mowił/ To iest ćiáło moie.

Augustin. in Psal. 33 Cōcione. 2

Vescimur in præsenti seculo carne eius cruoreq; potamur, non solùm in Mysterio, sed etiam in scripturarum lectione: Ymy w tym żywoćie tuteczny ćiáło iemy/ y piiemy krew ie°/ nie tylko w táiemnicy/ (Wieczerzy ś.) lecz też w czytániu Pism ś.

Hieroni. in Ecclesiastic. ca. 3.

Panis percipiens VOCAtionem Dei, iam NOn COmmunis PAnis est, sed Eu-

Ireneus li. 4. ca. 34.

chariſtia, EX DVAbus REbus conſtans, terrenâ & cæleſti: Chleb przyiąwſzy wezwánie Boże/iuż nie poſpolithy chleb ieſt/lecż Euchárystya ze dwu rzeczy złożoná/źiemſkiey y niebieſkiey.

Chlebwedle ſtánu ćiáłem.

Dwie rzeczy w Sákrámenćie.

NON ISTE panis eſt qui vadit in corpus, SED Ille PANis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ fulcit ſubſtantiam: Nie ten chleb ieſt (świątośći) ktory idźie w ćiáło / lecż on chleb żywotá wieczne°/ktory duſze náſzey wſpiera iſtnośći.

Auguſtin. & Ambr. ſicuthabet Gratian de conſecratione Diſt. 2. Canon. Non iſte.

Et nos hodie accipimus &c. Y my dźiś bierzemy 2c. Pátrz fol. 207.

Auguſt.

Huius rei Sacramentum &c. Tey rzeczy Sátrámenc 2c. Pátrz folio 209.

Idem.

Et ſi (impij) Sacramentum ore percipiunt, virtute Sacramenti nequaquam replentur: Acżkolwiek (niepobożni) Sákrámentu vſty biorą/iednák żadną miárą Sákrámentu mocą nie bywáią nápełnieni.

Gregori. li. 2. Expoſit. in 1. Reg. ca. 1.

Illi (Apoſtoli) manducabant PANEM DOMInum, ille (Iudas) PAnem DOMIni contrà Dominum: Oni (Apoſtoli) iedli chleb Páná/on (Iudaſz) chleb páńſki

Auguſt. in Tract. 59

ſki przećiw Pánu.

Niſi manducaueritis carnem Filij hominis &c. facinus & flagitium iubere videtur. FIGVRa ESTERGo præcipiens paſsioni Domini eſſe communicandum, & fideliter atq; vtiliter in memoriâ recondendum, quod caro eius pro nobis crucifixa ſit: Jeśli nie będźiećie iedli ćiáłá Syná człowieczego 2c. Hániebnie złośliwy vczynek á niezbożny roſkázowáć ſie zda. Figurálna ieſt tedy mowá roſkazuiącá / iż ma być vczeſtnictwo męki Pánſkiey / á iż wiernie y vżytecznie w pámięći záchowáno ma być / że ćiáło iego zá nas vkrzyżowáne ieſt.

Auguſ. de doctrina Chriſt. li. 3. cap. 16.

Jedzenie ćiáłá figurálne nie ćieleſne áni vſtne lecz vmyſlne.

NOnCORporaliTACtu CHRiſtum, SEd FIDe TANGIMus: Nie ćieleſnym dotknieniem / lecz wiárą Chryſtuſá ſie dotykámy.

Ambroſ. in Lucã. li. 10. c. 24

a Accedant ad Ieſum, NOn CArne, ſed CORde: non Corporis præſentia, ſed fidei potentia. e Audiant, & teneant. Reſpondent, quem tenebo? Abſentem? QVOModo in cœlum manum mittam, VTibi ſedentem teneam? FIdẽ MItte, & tenuiſti: a Niech przyſtępuią do P.

a Auguſt. cõt. Fauſt. li. 33. ca. 8.

Idẽ Trac. in Ioã. 50.

Jezuſá nie ćiáłem / lecz ſercem: nie ćiáłá obecnośćią / lecz wiáry mocą. Niech ſłucháią / á niech trzymáią. Odpowiedáią / kogoż mam trzymáć? Nieobecnego? Jákoż do niebá rękę pośle / ábym tám śiedzącego otrzymał? Wiárę pośli / á otrzymałeś.

August. in Ioã. Trac. 30. Gratiã. disti. 2. de cõsecrati. Can. Prima.

DOnec ſeculũ finiatur, Dñus SVRſum ESt: ſed tamẽ hic etiam nobiſcũ eſt veritas Dñus. COrp9 enim IN Quo ſurrexit (id eſt glorioſum) In VNo LOco Eſſe OPortet. Veritas eius (id eſt diuinitas) vbiq; diffuſa eſt: Aż doſkończenia świátá wzgorę ieſt Pan / lecz iednak też tu známi ieſt prawdá Pan. Ciáło ábowiem w ktorym zmartwychwſtał / (to ieſt vwielbione) Ná iednym mieyſcu muśi być. Prawdá iego (to ieſt Boſtwo) wſzędźie ſię rozlałá.

Vigilius contra Eutichen lib. 4.

Caro Chriſti QVANdo IN TErra fuit, NOn ERat vtiq; in cœlo, Et NVnc quũ IN Cœlo eſt, NOn ESt vtiq; IN TERra: & IN TANtum non eſt vt ſecundum ipſam Chriſtum ſpectemus venturũ de cœlo, quem ſecundum VERbum nobiſcum credimus eſſe in terra. HÆc eſt FIDes CATholica, quam Apoſtoli tradiderunt,

☞ Nota

Fides Catholica quæ

Mar-

Martyres sanguine roborauerunt, & Fideles nũc vsq; custodiũt: Ciáło Chrystusowe gdy ná ziemi było / nie było záiste w niebie/ y teraz gdy iest w niebie/ nie iest záiste ná ziemi: y ták dálece nie iest/ że też podług tegoż ćiáłá Chrystusá oczekawamy że ma przyść z niebá/ kthorego podług Słowá (to iest Bostwá) z námi być wierzymy ná ziemi. Tháć iesth wiárá Kátholicka/ ktora Apostołowie podáli/ Męczẽnicy krwią vtwierdźili/ á wierni teraz dotąd strzegą iey.

P. Chrystus nie iest tu ćiáłem.

Lecz tylko Bostwem.

Toć iesth wiárá Kátholická.

a SEMPer quidem nobiscum est diuinitate, sed NISi CORPoraliter abiret á nobis, SEMPer eius corpus CARNALiter VIDEremus, & nunquam Spiritualiter crederemus. e Ideo Dominus noster absentauit se corpore ab omni Ecclesia & ascendit in cœlum, vt Fides ædificaretur: a Záwszeć záiste z námi iesth P. Chrystus Bostwem: lecz gdyby ćieleśnie nie odszedł był od nas / záwsze iego ćiáło ćieleśnie thez widźielibysmy/ á nigdy duchownie nie wierzylibysmy. e Dla tego Pan nász oddalił się ćiáłem od wszyst-

a Aug. de verbis Domini Sermon. 60.

e Idem de Tempore Ser. 140.

Ciáło P. Chrystusowe záwsze widome gdźiekolwiek iest.

Czemu go tu nie máß? Ambrosi. de Sacra. li 4. ca 3. Stworzenie nie stworzyćiel Eucháristiá.

wßystkiego kośćiołá swego y wstąpił do niebá/ áby sie wiárá budowáłá.

Vidisti Sacramenta posita super altare, & ipsam quidem miratus es CREaturam tamen CREAtura SOLENnis & nota: Widźiałeś Sákráment położony ná ołtárzu/ á sámey iednák stworzeniu dźiwowałeś się/ wßákże stworzenie wźięte y zacne iest.

August. de Trinitate lib 3. c. 10 Extra vsum nō est Eucharist. Sacramētum.

Aliquando ad hoc fit species, (id est creatura assumitur ad significandum) vel aliquantulum mansura, sicut potuit serpens ille æneus exaltatus in Eremo: VEL PERacto MINisterio TRANsitura, SIcut PANIs ad hoc factus (vt scilicet significet corpus Christi) IN ACcipiēdo Sacramēto COnsumitur. Sed quia hæc (Sacramenta) omnibus nota sunt, HONORem tanquam RELIgiosa possunt habere, stuporem tanquam MIra non possunt: Podczás ná to bywa osobá (to iest stworzenie iákie brane ku znáczeniu) álbo żeby nieco czásu trwáło/ iáko mogł wąż on trwáć miedźiány ná pußczy wywyżßony: álbo po odpráwie vsługi áby przestáły być/ iáko chleb ná to vczyniony (to iest áby znaczył ćiáło Chrystusowe tylko w sámey spráwie) w przymowániu Sákrámentu dokonywa się. Lecz iż te (Sá-

Honorari potest, nō adorari.

Chleb á. tylko w vżywániu iest Sákrámētem ćiáłá P.

krámentá) wszystkim znáiome są/ vczćiwość iáko poświęcone mogą mieć/ podziwienia iákoby cudowne nie mogą.

Sákrámēt cudu nie má.

Quæ vnusquisq; cum percipit, quo referantur, imbutus agnoscit, vt eā NON CARnali SERuitute, sed spirituali potius libertate veneretur. Vt autem LITeram SEQui, & SIGna pro REBus, quæ ijs significantur, ACCipere, seruilis infirmitatis est: (alias * miserabilis animæ seruitus) ita inutiliter signa interpretari, malè vagantis erroris est: Ktore (Sákrámentá ś.) káżdy zosobná gdy przyimuie dokądby się ściągały/ ćwiczony vznawá: ták iż ich nie cielesna służba lecz duchowno ráczey wolnośćią czći. A iáko litery trzymáć się (w nich) á znáki zá rzeczy ktore nimi znáczą się/ bráć/ niewolniczey mdłośći iest: ták nie vżytecznie znáki wykłádáć/ źle záwiedźionego błędu iest.

Idē de Doctrina Christian. li. 3. ca. 9. Literā excludit Eucharistiā, nec Deus esse potest nec adorari latriā.

* Idē ibidem ca. 5.

Sákrámēt litere tepy/ áni Bogiem być nie może lecz znákiem iego/ áni chwálon. Cipriā. de cœna Dñi.

Panis iste recipitur, NOn INCLVditur: Chleb ten (Sákrámentu ś.) bierze się nie zámyka się.

Post communionem quæcunq; eis de sacrificijs superfuissent, illic in Ecclesiâ communem cœnam comedentes pariter

Hieron. in 1. Corint. cap. 11.

con-

Reliquie sákrámē. pospolite po vżywániu.

consumebant: Po społeczności ś. cokolwiek/im z ofiár/(to iest Sákrámentu wieczerzy ś. ktora iest ofiárą dźiękczynienia) zbywáło/ támże w Kośćiele pospolitą wieczerzą iedząc społecznie trawili.

Clemens Papa vt habet Gratian. de cōsecratione Dist. 2. Canone Tribus.

Tanta in altario offerantur holocausta, quanta populo sufficere debeant: quod si remanserint, IN CRastinum NON reseruentur, sed cum timore Clericorum cosumantur: Ták wiele ná ołtarzu niech będźie ofiárowánych ofiár (to iest sztuczek Sákrámētu ś.) iák wiele ludowi byłoby potrzebá: á ieśliby ich co zostáło ná dźień iutrzeyszy/niech nie będą chowáne/lecz zboiáźnią Duchownych niech będą strawione.

Osthátkow Sákrám. chowáć sie niegodźi.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy odstąpił od tego/ gdy záś ták vczy pod przeklectwem wierzyć.

Przemiáná chlebá y winá istotna w ćiáło Krystusowe y krew.

IZ te słowá Páná Chrystusowe/ To iest ćiáło moie/ mowią o przemienieniu chlebá y winá/w ćiáło y Krew iego ś. podług istnośći ich cáłey/ á nie podług figury ꝛc. A iż zá tym vżywáne bywa istne ćiáło y Krew Chrystusowá/ nie tylko wiárą/ále y cielesnymi vsty od wiernych: owa/ y bez wiáry od niewiernych á niezbożnych: owa/ y z trefunku od Bestyy prawdźiwie bywa bráne: ták/ iż y do żołądká ich wstępuie

puie/ y ták długo tam trwa poki przypadki ich trwaia wnich. A to przemienienie przez skuteczną intentia Kśiedzowe zá wymowieniem ostátniey syllaby piaci tych słow/ To iest ábowiem ćiáło moie/ dźieie sie. Dla ktorego iuż nie stworzenim/ lecz Stworzyćielem ten Sákráment zostáie/chwały Boskiey własney godny/ y chowániá. Dla tegoż iuż nie stworzeniem chleb/ ále stworzyćielē/ á Xiędzá tez sá mego stworzyćiela stworzyćielem/ názywa. Czego wszytkiego sa świádkiem te słowá ieg.

a Ecclesiæ sententia est, propriè non figuratè explicanda esse illa verba, Hoc est corpus meum. b In Eucharistiâ esse corpus Domini per totalem conuersionē panis & vini, in corpus & sanguinem Domini. c Idq; solis Domini verbis fieri, * si Minister habeat intentionem per ea hoc facere, quod facit Ecclesia. Alias si NOn sit intentio, non fit conuersio. d Eucharistia non creatura, sed creator est. e SAcerdos est Creatoris creator: qui vos sine vobis creauit, mediātibus vobis iam creatur. f Nefas est vt MANus quæ creatorē suo signaculo CREent, prophanorum manibus obligentur: * Corpus Christi verè ac propriè manducari etiam corpore, & trāsmitti ad stomachum. g Etiamsi mus vel CANis hostiam consecratam manducet,

a Bellar. de Eucharistia li. 1. cap. 9.
b Ibid. lib. 3. cap. 18.
c Ibid. lib. 4. c. 13. * Li. 1. de Sacrāmē. in genere. cap. 27.
d Turriā. cōtr. Sade clem.
e Stella Clericorū & Discipulus Ser. 3.
f Vrban. Pōtifex in Synodo de Euchar. Romanateste Semeone Banhelmēsi lib. 2. * Bellarm. lib. 1. c. 11. g Thom. Aquin. parte 3. Summæ quæst. 8. Articul. 3.

h Alex. de Hales part 4. Quæst. 46. Memb. 1. Artic. 2.

Substantia corporis Christi non desinit esse sub speciebus, quamdiù species illæ manent. h Nec video quare vel quomodo corpus Domini simul cum specie non traiceretur in ventrem canis vel porci: a Kościoła (Rzymskiego) rozumienie iest/że właśnie á nie figurálnie máio być wykładáne one słowá/ To iest ciáło moie. b A iż w tym Sákrámencie iest ciáło páńskie przez cále przemienienie chlebá y winá w ciáło y w krew páńską. c A to że się stáie sámymi słowy páńskimi/ (To iesth ábowiem ciáło moie) ieśliby Xiądz miał przedsiewźiećie przez nie tho vczynić/ co czyni Kościoł. Jnákieśliby niemiał tego przedsiewźięcia/ nie stáie się przemiáná. * Euchárystya nie iest stworzeniem/ lecz stworzyćielem. d Xiądz stworzyćiel ē stworzyćiela ktory was bez was stworzył/ zá órzodkiem wáßym iuż stwarza się. e Niegodná iest áby ręce/ kthore stworzyćielá swym przeżegnániem stwarzáia/ świeckich (to iest Cesárzow/ y Krolow) rękom byli obowiązáne/ (to iest przez przysiege do wierności) f Jż ciáło Chrysthusowe prawdźiwie y właśnie bywa thęż iedzione vsthy ciáłá/ y

Z chlebá cáłeg ciáło istotne Chrystusowe.

Xiądz iáko ie czyni?

Sákrámēt Bog iesth.

Xiądz stworzyćiel.

przepuszczone do żołądká. g Y choćby też snadź pies hostią poświęconą ziadł/ thedy isthność ćiáła Chrysthusowego nie przestáie być pod osobámi / iák długo osoby one w nim trwáią. h Ani bacże czemu álbo iákoby ćiáło Páńskie zpolnie z osobą nie miáło być w puszczone do żołądká Psiego álbo wieprzowego. Inák wierzących przekliná w te słowá.

Nota

Bluźnierstwo Psie

Niezbożność.

Si quis contrarium docere, prædicare præsumpserit anathema sit: Jeśliby kto ináczey vczyć/ opowiedáć/ twirdźić ważył sie / niech będźie przeklęty. Dla tegoż też każe wymázywáć z Xiąg swych tákowe mieyscá/ y sentencye wszytkie/ ktorebykolwiek przerzeczonemu rozumieniu przećiwiły sie/ w te słowá.

Cōcil. Trident. Sess. 13. Can. 1. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 11.

Sztuká kośćiołá Rzymsk.

Quæcunq; Langus prolixè satis de Eucharistia recenset, à pagina 179. ad paginam 199. indicamus delenda. Nam multa continet parum religioni Catholicæ consona, vt est, quod Transubstantiationem non agnoscit, sed apertè contendat, cum corpore & Sanguine Christi remanere veram panis & vini Substantiam. Cokolwiek Langus dosyć szyroko o Sákrámenćie ś. wspomina/ *od kárty 179. áż do kárty 199. powiádamy zmazáć że potrze-

Index Expurgat. Belgicus Pagina 706. & Hispanicus fol. 146.

*To iest z oycow ś. wyższey miánowánych.

bá. Bo wiele tám ma/ málo Kátholickiey religey zgodnego. Jáko iest to/ iż Przemienienia istnośći nie przyznawa/ lecz iáwnie twirdźi/ że z ćiáłem y krwią Chrystusowo zostáie prawdźiwa chlebá y winá istność. Toż innym niezliczonym czyni. * A te nauke wźiął częśćią od Márká Heretyká/ częśćią od Mánicheuszow. On ábowiem toż wyznawał y wierzył/ iáko piszą Oycowie ś. że wino w krew sie przemienia w Sákrámenćie: iákoż tegż pod płaszczē błogosłáwieństwá dokázował przez czártá.

* Index Expurg. Belgicus Pagina 36. 37. 38.

Aiunt poculum mixtum vino albo, in ea quæ perficitur ab ipso incantatione, & gratiarum actio esse putatur, statim transmutari in sanguinem. Atq; sic præcursor Antichristi reuerá ostensus est: Powiedáią iż kubek nápełniony winem białym przez to ktore on czyni czárowánie/ á dźiękczynieniem to być rozumieią/ záraz przemienia sie w krew. A ták Antychrystowym przesłáncem práwdźiwie okazány iest. Ci záś/ iáko we wszytkich pokármiech swych/ ták pogotowiu y wtym Sakrámenćie rozumieli być zamknionego y obecnego Chrystusá/ iáko pisze onich Augustyn świety.

Epiphani. Hæres. 34

Znák Antychrist á krew w kelichu z winá.

Vobis (Manichæis) per fabulam vestram IN escis omnibus Christus ligatus apponitur: adhuc ligandus vestris visceribus, solue-

Augus. cōtra Faust. Maniche. li. 20. c. 13

soluendusq; ructatibus: Wam Mániche-
uszom/podług baiki wászey/wpokármiech
wszelkich Chrystus zwiozány kłádźion by-
wa: ieszcze áby był zwiozány wászymi
wnetrznośćiámi/ á rozwiozány zás rzy-
gániem. Co izáż właśnie rzeczono być nie mo-
że tákże Kośćiołowi Rzymskiemu/ ktory rownie
twirdźi. a Corpus Christi ad hærere visceribus, e &
euomi posse: Ze Chrystusowe ćiáło przylega do
wnetrznośći/ á iż może być wyrzygnione/ á wná-
smrodliwsze rzeczy y mieyscá (ách niestyteż ná tákie
czásy y rozumienia) wyrzucone. 1. Ná co wszytko
dáie przestrogi. Záczym wtym Artykule ták fun-
dámentálnym ták zgodny zniegodnymi Heretyki/
tych też cząstka nieszczesnego Kośćiołá/á nie ś. Ká-
tholickiego zostáie.

Mánicheuszow błąd istotny Chrystus w pokármiech a Missale Romanũ inoratione post cõmunionẽ. a Fortalitiũ Fidei lib. 3. 1 In Myssal. eodẽ de defectibus in Missę ministerio.

Kośćoł Ewángelicki to zás reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pirwszym/ ták wyznawa.

NIe powiádamy áby sie chleb miáł istotnie przemieniáć y przetwarzáć w istote ćiáłá Páná Chrystusowego Máteryálnym sposobem/ iáko Rzymsci Zophiste nauczáią/bo thego nigdźiey w słowie Bożym nie znáyduiemy. Niepowiádamy też áby Chrystus miał być zákryty

Támże cap. 21.

w chlebie álbo pod chlebem / álbo złeczony z chlebem: Ale ták mowimy / iáko sám Pan Chrystus ná Testhámencie swym wyświadczyć raczył: Bierzćie iedzćie / To iest ćiáło moie. Ták wierzymy / iż gdy bierzemy y przyimuiemy Sákrámente Páńskí / że bierzemy to od sługi Kościelnego obyczáiem widomym / pozwierchnym / y świętobnym wedle znákow widomych: á od Páná sámego bierzemy wewnątrz zá sprawo Duchá s. ćiáło y krew iego własno / czym nas nákarmia y nápawa ku wzrostowi żywotá wiecznego: á to przez sáme wiáre / á nie przez vstá ćielesne: iáko Káparnáitowie rozumieiąc / od Páná Chrystusá słuszńie są strofowáni. Abowiem nie iesth tho pokarm żołądkowi ludzkiemu służący / ále pokarm niebieski duße wierne obżywiáiący: dla thegoż też ich sámymi vsthy wiárą / á nie ćiáłem bierze się. Jáko to sam Pan Chrystus / y Apostholowie iego / y stárzy Dokthorowie wszyscy zgodnie o tym náuczáli. Ták odrzucamy ná sthronie wthey mierze nowe Papiezow Rzymskich Dekretały / zwłaszcza Kánonem / Ego Berengarius, de consecrat. distinc. 2. Abowiem nigdźiey w

Słow tych wyrozumienie práwdźiwe.

Káparnáickie rozumienie ktore?

Toż Rzymskie iest.

Pismie

Piśmie ś. niemáß tákowych słow y terminow o tey zacney świątośći/ żeby vsty ćielesnymi y Mátheryálnym sposobem Páná Chrysthusá wierni ieść mieli/ choćiaż prawdźiwie ćiáło y krew iego thák dußą przymuiemy/ iáko ćiálem ich widome znáki. Jeßcze y te gánimy/ ktorzy Sákrámenthom Boską pokłonę wyrządzáią/ á chleb ś. stholu Páńskiego zá Chrysthusá chwalić roskázuią. Gdyż Pan Bog do żadnego stworzenia chwały swey nie przywiązał/ y srodze thákowego zwyczáiu ludowi swemu záwße zakázował. Acżkolwiek też wedle Kredá wyznawamy prawdźiwie być wniebie na práwicy Oycowskiey Páná Chrystusá z strony człowieczeństhwá swego/ y wzgorę kniemu sercá swoie wznośimy/ iednák wierzymy iż iest prawdźiwie przythomny Kośćiołowi swemu/ y w świątośći podawa się prwadźiwie wiernym swoim ku pożywániu. Bo ieśli Słońce/ choćiaż oddalone iest od nas/ ná niebie iest/ iednák po wßystkim świećie iest skutkiem y zupełnośćią swoią przytomne: A coż Pan Chrystus będąc Słońcem spráwiedliwośći/ dáleko zacnieyßą y skutecznieyßą przytomność Kośćiołowi swemu

Chlebochwálstwo.

Chrystus iáko iest obecny w wieczerzy ś.

czynić

czynić może / y czyni według obietnic swoich, Ioan. 14. 15. 16.

Powtore Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá bądący / záwsze to trzymał.

Vżywánie Sákrámẽtu ś. ktore zbáwienne podług roskázániá D. Chrystusowego. a Basilius li. 1. de Baptismo Homil. Quod BAPtisatꝰ debeat mysteriis nutriri. e Idẽ in Ethicis sub finem. Proprium Christiani bibere sanguinẽ Chri

Iż zbáwienne Vżywánie Sákrámenthu ćiáłá y krwie ś. iest postánowione / y roskazáne od sámego Chrystusá Páná / pod dwiemá osobámi wszystkiemu wobec Kośćiołowi / to iest / ták duchowieństwu / iáko świeckiemu stanowi / tymi słowy / Bierzćie iedźćie 2c. Pićie wszyscy z tego. Inák iáko stánowiace / ták vżywáiace zá niegodne / odszczepieńce / świetokráyce / y przeklete sadzac. Czego wszystkiego sa te iego słowá świádkiem.

a Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum: BIBITE EX hoc omnes &c. HOc facite in mei rememorationem &c. QVId itaq; vtilitatis habent hæc verba? VT EDENtes ac BIBENtes perpetuò memores simus eius, qui PRO NOBis mortuus est ac resurrexit. e QVId est PROPrium CHRIStiani? VT sit sanctus & immaculatus, atq; ita EDat corpꝰ, ET BIBat sanguinem Christi &c. Quid est PROprium eorum qui edunt Panem, & BI-

& BIbunt POCulum Domini? Vt memoriam continuam seruent eius, qui Pro NObis mortuus est & resurrexit. a Bierzćie iedzćie/ to iest ćiáło moie. Piyćie wszyscy z tego 2c. To czyńćie ná pámiatkę moie 2c. Coż tedy zá pożytek máią te słowá? Aby iedząc/ y piiąc/ vstáwicznie pámiętálismy ná tego/ ktory zá nas vmárł y zmarthwychwsthał. c Co właśnie należy Krześćiáninowi? Aby był świety/ y nie pokalány/ á ták do tego iadł ćiáło/ y pił krew Chrystusowę 2c. Co właśnie należy tym czynić ktorzy iedzą Chleb/ y piią kubek Páński? Aby vstháwiczną pámiątkę mieli tego/ kthory zánich vmárł/ y zmartwychwstał.

ſkić poculo.

Roſkázanie ieſt D. pod obiemá oſobámi vżywáć wſzyſtkim wierzącym.

Właśnie należy vżywać Kelicháś. tym zá ktorych vmárł Krystus/ y iáko?

a Quare cum omni certitudine Corpus & Sanguinem Christi sumamus: nam IN TYPo PANis datur tibi Corpus, & IN TYpo VIni datur tibi Sanguis. c MAnu suscipe Corpus Christi, dicens, Amen. Accede & ad Calicem illius, &c. Dicens, Amen. a Przetoż z wszelką pewnośćią ćiáło y krew Chrystusowę bierzmy: bo w znáku Chlebá dáieć się ćiáło/ á w znáku wi-

a Cyrillus Hierosolymitanus Catheche. Myſtag. 4 e Idēl bidē Catech. 5.

Oſobno ćiáło oſobno krew dáie ſię.

Reka bráno Sákráment ćiáłá 2c.

ku winá dáieć śię krew. Reka bierz ćiáło Chrystusowe/ mowiąc/ Amen. Przystąp y do kielichá iego/ 2c. mowiąc/ Amen.

Ignatius Epistol. ad Philadelphen.

Vnus CALIX OMNIbus distribuitur, vnus Panis omnibus FRANGitur: Jedenże Kielich wszystkim śie rozdźiela. Jeden Chleb wszystkim śie łamie.

Iustinus in Apologia 2.

☞ Nota Quid sit Eucharist.

MINIstri DISTRIBuunt VNICuiq; præsentium, vt participet eum, in quo gratiæ actæ sunt, PANem & VINum &c. Porrò alimentum hoc apud nos appellatur EVCHARistia: Ministrowie rozdźieláią káżdemu zosobná obecnemu/ áby vżywáł thego/ nád kthorym śie dźiały dźiękczynienia/ Chlebá y Winá 2c. Lecż thá żywność vnas zowie śie Eucháryſtya.

Eucháristya iest dwu osob Sákráment.

Chrisost. in 2. Cor. Hom. 18.

☞ Nota

Est vbi NIHil DIFFert SACERdos A SVBDITO, vt QVANdo fruendum est horrendis mysterijs: SIMILITer ENim OMNes VT ILLA PERCIpiamus DIgni HABemur. Non sicut in veteri lege, alia Sacerdos, alia populus edebat, nec plebi fas erat ijs vesci quibus Sacerdos ve-

sceba-

scebatur: sed NVnc NOn Sic: OMNibus siquidem vnum Corpus, VNum POCVlum PROponitur: Jest czáso/ gdy w niczym nie iest rozny Xiadz od Słuchácżá/ iáko gdy ma być vżywánie strášnych táiemnic: iednáko ábowiem wszyscy żebychmy ich vżywáli/ godni iesteśmy. Nie ták iako w Stárym Zakonie/ inne Xiadz/ inne lud iadł/ áni pospolstwu godźiło sie tego ieść/ co Xiodz iadł: lecż teraz nie ták: wszystkim ponieważ iedno ciáło/ ieden Kielich podawa sie.

Nota Omnibus tam Sacerdotibus quam populo vnũ poculũ seruire.

Xiedzu iáko y stu chácżowi iednáko Kielich náleży.

Si quisquam vetet, quod à Domino imperatum est, aut contra quod ille vetuerit faciendum suadeat, licet necessitudine maxima aliquis nos attingat, & gloriâ præter modum excellens sit, is ab omnibus, qui Dominum diligunt, FVGIENdus est, atq; EXECrationi habendus: Gdyby ktokolwiek zákázował/ co od páná Chrystusá roskazano iest/ álbo zás czego on zákazał/ czynić rádźił/ tego sie wszyscy/ ktorzy páná miluią/ chronić máią/ tákie wobrzydzeniu álbo przeklectwie mieć.

Basilius in regulis cõtractis Regula 114.

Znacżey Sákrámẽt ś: od práwuiący przeklety.

Toż Kośćioł ś. Kátholicki ná zachodźie Słońcá bądący/ tákże wyznawał.

Cyprianꝰ de cœna Domini. Christi præceptũ est Christianos sanguin. eius. debere bibere.

NOVa est huius Sacramenti doctrina, & SCHOlæ EVANgelicæ hoc primum magisterium protulerunt, & DOCTore CHRIsto, primùm hæc mundo innotuit disciplina, vt BIBERent sanguinem CHRIstiani, (non Christianorum Sacerdotes tantùm) cuiꝰ esum Legis antiquæ authoritas districtissimè interdicit. Lex quippe esum sanguinis prohibet, EVANGELIVM PRÆCIPIT. Vt BIBATVr: Nowa iest tego Sákrámẽtu náuká/ y Szkoły Ewángelickie tho naprzod ćwiczenie/ álbo náuczánie wyniosły/ y przez Náuczyćielá Chrysthusá naprzod tá świátu obiáwiłá się náuká/ áby pili krew Krześćiánie/ (nie Krześćiánow Xieża tylko) ktorego vżywánia zakonu Stáre° poważność srodze zákázuie. Zakon ábowiem vżywánia krwie zábrania/ Ewángelia przykázuie ią pić.

Szkołá Ewángelická od P. Chrystusá ma náukę y roskaz o pićiu krwie Páńskiey.

Idem Ibidem.

VNIuersa Ecclesia ad has epulas inuitatur, æqua omnibus portio datur &c.

BIBI-

a BIBImus DE SANGVine CHRIsti IPso IVBente, e Nam quomodo docemꝰ, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suũ fundere, SI EIS militaturis Christi SANGuinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, SI NOn eos ad BIbendum PRius in Ecclesia POCulũ Domini, IVre COMMVNicationis, admittimus? a Wszystek Kościoł do tych pokármow wzywa się/ zárowna wszystkim część dáie się/ 2c. Piiemy z krwie Chrystusowey/ gdyż to on sam roskázuie. Bo iákoż vczemy/ álbo pobudzamy tych w wyznániu imienia (Krześćiáńskiego) áby swoię krew wylali/ ieśli tym ktorzy máią żołnierzską służyć Chrystusowi/ krwie iego zábraniamy? Albo iáko do męczeńskie° kielichá sposobnymi ich czyniemy/ ieśli ich wprzod do pićia w Kośćiele ś. Kielichá Páńskiego/ práwem społeczności/ nieprzypuszczamy?

a Idem Ibidem.
e Idẽ Epistolarũ li. 1. Ep. 2.

Nota Poculum Domini iure deberi õibus Christianis.

Roskázánie iest sámeg Krystusá pić krew ieg y czemu?

Práwo ná kielich ś. iákie máią krześćiánie?

Solus Christus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens: Accipite & BIBIte EX

Paschasius de Cœna Dñi, c. 15.

Nota Omnes qui?

te. EX HOc OMNes, TAM MINistri QVam Et RELIqui CREDentes. Hic est calix sanguinis mei: Sam Chrystus ieśt/ ktory tamie ten Chleb / y przez race Ministrow rozdźiela wierzącym / mowiąc: Bierzćie y pićie z tego wßyścy/ thák Ministrowie iáko y inni wierzący. Ten ieśt kielich krwie moiey. Toż poślednieyßy przyznawáli. a Bibite ex hoc omnes. Ex hoc, scilicet CAlice sanguinis: OMnes sine pśonarū acceptione. c OMnes sine distinctione. Acto. 10. In veritate comperi, quia non est acceptor personarum Deus: a pićie z thego wßyścy/ z tego/ to ieśth/ kielichá krwie/ wßyścy bez wzgledu osob. c Wßyścy bez bráku osob w Dźiśiách 10. cap. Práwdźiwiem doznał / iż Bog osobámi nie bráćuie.

a Gloſſa apud Caſſiodrū de cōmunione ſub vtraq; ſpecie, Cuius titulus eſt de quadruplici Miſſali expoſitione. e Gabriel Biel in Cā. Lector. Idē Thō. Aquin. in 1. Cori. 11. Durād. in Rationali lib. 4. c. 55. a Ambr in 1. Cor. 11. Grati. dis. 2. de cōſe. Can. Cōperimꝰ in Gloſſa.

a SVB VTRaq; ſpecie ſumitur QVia SVb VTRAque TOTus ipſe ſumitur CHRIStus. Sed SI in altera TANtùm ſumeretur, ad alterius tantùm, id eſt, animæ vel corporis, non vtriuſq; pariter tuitionem valere ſignificaretur. Pod dwiema oſobámi bierze ſie (ten Sákrámēt ś.) iż pod obiemá (nie podiedna) bierze ſie ſam

sam cały P. Chrystus. Lecz gdyby iedná tylko osobá była bráná/ iedyby tylko thęż do iedney części człowieczey/ to iest/ álbo duße álbo ciáłá/ á nie do obudwu społecznie obrony należeć znáczyłby się (Chrystus).

Pod dwiemá osobámi ciemu ma być v żywánie/ przyczyny głowne.

a NEMo prohibetur a SANguine, SEd AD BIBEndum potiùs OMNes exhortantur, qui volunt habere vitam. c Vniuersa Ecclesia dū potatur sanguine, dicit, Amen. i Simul bibimus, quia simul viuimus: a Nikomu się nie zákázuie od Krwie Páná Chrystusowey/ lecz ktoley piciu rácżey wßyscy nápōnieni bywáią/ ktorzy chcą mieć żywot. c Wßystkeż Kościoł gdy nápáwán bywá krwie/ mowi/ Amen. i Społecznie piiemy/ iżspołecznie żyiemy.

a Aug. in Leuit. lib. 3. cap. 57. c Idem ad Orosiū in lib. Dialogorū 65. quęstionū quęst. 43. i Idem vt habet Gratian de cōsecrat. Dist. 2. Can. Quia passus. Hieront. in 1. Cor. 11.

Dominica Cœna omnibus debet esse communis, quia ille omnibus discipulis suis qui aderant, æqualiter tradidit Sacramenta: Wieczerzá páńska wßytkim ma być społeczná/ iż on (Chrystus) wßytkim zwolennikom swym/ ktorzy byli przytym/ zárownie podał Sákrámentá. Toż dáleko poślednieyßy.

Vá wieczerzy Zwolennicy znáczyli Kościoł nie tylko Xięża.

Si

a Thom. summæ parte. 3. quæst. 80. Art. 12. & in 1. Cor. 11. lect. 5. e Alexan. de Hales quæst. 35. parte 4. mẽbro 1. i Innocẽt. 3. lib. 4. cap. 21.

a Si sumatur Corpus sine sanguine, erit Sacramentum IMPERFEctum. e Sumptio sub vtraq; specie, quem modum sumendi tradidit Dñus, est maioris efficaciæ & complementi, i NEC sanguis sub specie Panis, NEC Corpus sub specie vini bibitur, aut comeditur: a Gdyby się brało ciáło bez krwie (to iest bez Zielichá) będzie Sákrament nie doskonáły. e Przymowánie pod obiemá osobámi / ktory sposob przyimowánia podał pan / iest wietszego skutku / y wypełnienia. i Ani krew pod osobą chlebá / áni ciáło pod osobą winá pije się / álbo iedzione bywa.

Pożytek vżywánia iedney osoby Swiątkie.

Anselmus in 1. Cor. 11.

QVICVNQue HOmo siue diues, siue mediocris, siue pauper, SIVe CLERicus, siue LAicus manducauerit hunc Panem, & biberit CALICEm Dñi indignè, reus erit Corporis & sanguinis Domini: IN Dignè MAnducat & bibit, QVi HOc mysterium ALiter CELebrat, vel ACCipit, quàm à Christo traditum est: Ktorykolwiek człowiek / będź bogáthy / będź vbrzędni / będź vbogi / będź Duchowny / będź świecki / iadłby ten chleb / y piłby kielich

☞ Nota Indignos mãducantes.

lich páńſki niegodnie/ winien będźie ćiáłá y krwie páńſkiey. Niegodnie ie/ y piie/ ktory te táiemnice ináк ſpráwuie/ álbo przymuie / niż od Chryſthuſá ieſt podano. Dla tegoż záwſze/ ieſzcze przez ſámeż Biſkupy Rzymſkie/ ten ſpoſob ś. dwoiáko gwałcący/ bywáli potępieni / w te ſłowá.

Kto niegodnie ie y piie?

Gwałtownicy Sákrámentus.

a Audiuimus quoſdam Schyſmaticâ ambitione detentos, contra diuinos ordines & Apoſtolicas inſtitutiones, intinctam Euchariſtiam populis pro complemẽto communionis porrigere &c. Nec hoc prolatum ex Euangelio teſtimonium recipiunt, vbi Apoſtolis corpus ſuum commendauit & ſanguinem: SEORSVM enim panis, & SEOrſum calicis commendatio memoratur &c. Omnis deinceps TALis ERror atq; PRÆSumptio ceſſare debet &c. c Comperimus quod quidam ſumpta tantummodo corporis ſacri portione, a CALICE ſacrati cruoris ABSTIneant: qui proculdubiò (quoniam neſcio quâ ſuperſtitione docentur aſtringi) aut integra Sacramẽta percipiant, aut ab integris arceãtur: quia diuiſio vnius eiuſdemq; Myſterij ſine grãdi SACrilegio nõ poteſt prouenire. a Vſłyſzelichmy że niektorzy

a Iulius Papa de conſecrat. diſt. 2. Cã. cum omne crimẽ vt habet Gratian. Nota Seorſum.

c Gelaſius Papa ibid. Can. Cõperimus.

Sacrilegium.

odſzcze

1. Błąd vżywánia Sákrámētu potępiony.

odßczepieńską nádętośćią zátwárdźieli/ przećiw Boskiemu postánowieniu y Apostolskiemu ćwiczeniu omoczoną Eucharystią ludowi zá wypełnienie społeczności podáią: áni tego wydánego w Ewángeliey świádectwá przyimuią/ gdźie Apostołom ćiáło swoie polećił y krew: osobno ábowiem chlebá/ á osobno kielichá poruczenie wspomina się 2c. przetoż wßelki nápothym tákowy błąd y hárdość śmiáła ma vstáć 2c. Ználeźlichmy/ że niektorzy wźiawßy tylko ćiáłá ś. cząstkę/ od kielichá poświęconey krwie zátrzymuią się: ktorzy bez wßelkiego wątpienia (ponieważ niewiē dla iákie° zabobonu vczeni bywáią do te° się przywięzowáć) álbo cále Sákrámenthá niech przymuią/ álbo od cáłych niech będą odegnáni: bo rozdźielenie iednegoż y tegoż Sákrámenthu/ bez srogiego świętokráyctwá nie może się odpráwić.

Osobno ćiáłá/ osobno krwie Sákrament ma być dany.

2. Błąd/ pod iedną osobą vżywánia potępiony.

Y świętokráyctwo srogie.

Indignus est Domino, qui aliter Mysterium celebrat, quam ab eo traditum est. Non enim potest deuotus esse, qui aliter præsumit, quàm datum est ab autore:

Ambrosi. in 1. Cor. cap. 11.

Nie-

Niegodźien ten iest Páná Chrystusá/ ktory ináczey Táiemnicę (wieczerzey ś.) obchodźi/ niż od nie° podano iest. Abowiem niemoże być nabożny/ ktory ináczey ważysię czynić/ niż dano iest od Autorá.

Pod dusznym zátráceniē. Dispēsácya nie idźie Kośćielna w ieg° ś. Sákrámētu sposobie.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy tego odstąpił/ ták vczac wierzyć pod przeklectwem.

a NVllo diuino præcepto laicos obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraq; specie sumendum &c. Et LIcet AB INItio Chtistianæ Religionis NOn infrequens vtriusq; speciei vsus fuisset, tamen hanc consuetudinē sub altera specie communicādi approbauit, & pro lege habendam decreuit Ecclesia: quam reprobare, aut mutare, sine ipsius autoritate non licet: e Sed & sub vnâ specie communicandi facultas, nonnisi ex gratiâ est Romani Pōtificis facta. Quare ô quam verè dixit Eccius: Equo donato ne inspicias dentes. i Hæc (enim) verba, Bibite ex hoc omnes, dicuntur solis Apostolis, & non ad omnes fideles. o Accipite comedite, Bibite ex hoc omnes dixit hæc solis Apostolis: Iż żadnym práwem Bożym pospolithy

a Concil. Trident. Sessio. 21. cap. 1. 2. Nota Confessionē istam.

e Censura Coloniē.

i Bellarm. de Eucha. li. 4. c. 25.

o Idem ibidem Colūna 899. Dwie o-

Dwie osobie nie práwo B. ☞ Od początku wiáry dwu osob vżywánie

człowiek nie obowiężuie się do Eucháry-
styey Sákrámentu pod dwiemá osobámi
vżywánia 2c. A áczkolwiek od początku
Krześćiáńskiey Religiey częste obudwu o-
sob vżywánie było / wszákże then zwyczay
pod iedną osobą vżywánia pochwalił / y
zá práwo mieć go osądźił Kośćioł: ktore-
go wzgárdźić / álbo odmienić bez iego po-
ważnośći nie godźi się. c Lecz y pod iedną
osobą vżywánia wolność chłopstwu (to
iest Cesárzom / Krolom / Xiążętom) tylko z łáski
iest Rzymskiego Biskupá vczynioná. Prze-
toż o iáko rzekł prawdźiwie Ekcyus: Ko-
niowi dárownemu nie pátrz w zęby. i Te
(bowiem) słowá / Pićie z tego wszyscy / mo-
wią się sámym Apostołom / á nie do wszy-
stkich wierzących. o Nowszem bierzćie ie-
dźćie / Piyćie z tego wszyscy rzekł tho sá-
mym Apostołom. Inák czyniących ták prze-
klina.

Łáska Papieska vżywánie pod iedną osobą iest to Koń dárowny / w zęby mu patrzyć nietrzebá

a Ibidem Conciliū Tridētin. Canon. 1.

a Si quis dixerit ex Dei præcepto, vel ne-
cessitate salutis omnes, & singulos Christi
fideles, vtrāq; speciem Sacramenti sume-
re debere: c vel quia (aliâs) non secundum
ipsius Christi institutionem sumatur, Ana-
thema sit: Jeśliby kto rzekł iż z Bożego
przykazánia / álbo z potrzeby zbáwienia

c Ibidem Can. 2.

wszy-

wßyscy ogulnie y ßczegulnie Chrystusowi wierni obiedwie osoby Sákrámentu bráć máio: álbo iż (inák) nie podług sámego Chrystusá postánowienia przyimuie sie/ niech będzie przeklety. A te náuke wźiął od Heretykow Mánichcußow/ o ktorych ták pißąc samże Biskup Rzymski táki Sekret wydał: Zkąd tá náuka pod iedno osobą vżywáć?

Vt interdum tutius (Manichæi) lateant, ore indigno corpus Christi accipiunt: SANGVinem autē redemptionis noſtræ HAVrire omninò declinant. Huiuſmodi homines, his manifeſtati indiciis, & quorum deprehenſa fuerit SACRILega SIMVLatio, notati & proditi à Sanctorum ſocietate pellantur &c. Qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam didiciſtis, faciunt: & declinate ab illis: Aby podczás beſpieczniey zátáili ſie/ (Mánichecußowie miedzy Kátholikámi) vſty niegodnymi ciáło Chrystusowe bioro: Krwie záś odkupienia náßego pić zgoká ſie chronio. Leo Magnus Sermone 4. Quadrageſimæ.

Rom. 16. V. 17.

Mánichcußow błąd vżywánie pod iedno osobą.

Tákowi ludzie tymi obiáwieni znáki/ á ktorych poſtrzeżone będzie świstokráyckie zmyślenie/ náznáczeni y wydáni od świętych społeczności niech będą odegnáni &c. Jest przeciw náuce Apoſtolſkiey, Rom. 16. V. 17.

Ktorzy niezgody y zgorßenia przeciw náuce/ ktoreieście ſie náuczyli/

czynia: y chrońćie sie ich. Záczym w ták Fundámentálnym Artykule z tymi wykletymi Herethyki Kośćioł Rzymski/ zgodny bedac/ ich cząstka Kośćiołá/ lecz nie Kátholickiego / zostáie.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pierwszym / ták wyznawa.

Támże cap. 21.

GAniemy wszystkie niepotrzebne ludzkie przysády: á naywiecey tho/ iż Papież Kielich Páński ludowi Krześćiáńskiemu śmiał odiąć / przećiwko iásney vstáwie Syná Bożego/ ktory powiedźiał/ Piyćie wszyscy z tego: to iest/ wierni moi. iáko Páweł ś. wyłożył gdy do nich wypisał też vstáwe: y Doktorowie ś. też záwsze záchowuiący/ Swiętokráystwem iey rozerwánie názywáli.

Papieżowe świętokráyctwo.

Potrzećie Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá bedący/ záwsze to trzymał.

Wieczerza ś. iáka ofiáre Chrystus vczynił ś

IZ Pan Chrystus tenże Sákráment ś. postánowił y zostáwił Kośćiołowi swemu ná ofiáre pámiatki meki/ álbo ofiáry swey błagáiącey ná krzyżu raz vczynioney/ y dźiekczynienia

nienia zá nie: á to przez vżywánie iego porządne/ przykłádem Melchisedechowym / thákże chleb y wino w ofierze dźiękczynienia Abráhámowi/ y czeládźi iego/ wynoszącym ku vżywániu. Gdyż błagáiąca ofiárá zá grzechy wszystkich wierzących dosyćczynna/ raz vczynioná od niego ná krzyżu/ ná wieki iest spráwuiąca káżdemu wieczne zbáwienie záwsze/ gdy iedno one wiárą poymuie/ przez ktorą Chrystus Pan záwsze sie im ofiáruie. Záczym iáko widomego/ álbo rzeczywistego Kápłaná vbłagánia/ ták też áni ofiáry błagáiącey/ y iey Ołtarza tu ná źiemi niemász: lecz tylko / iáko wszech wiernych duchowne Kápłáństwo / ták też tychże iednáż duchowna á własna ofiárá iest dźiękczynienie/ ták słowy/ iáko y vczynkiem/ á to podług Proroctwá Máláchiászowego. Czego wszystkiego są świádkiem te iego słowá.

Vbłagal ná ofiárá ktora?

Kápłáństwo Nowego T. ktore?

Christus corporis & sanguinis sui SIGna & IMAgines Panem & Poculũ ministrauit, iussitq; per illa discipulos MEMoriam suam reuocare: Pan Chrystus Ciáłá y Krwie swoiey Znáki y obrázy Chleb y kubek podał / y roskazał przez niezwolennikom Pámiątkę swoię odnawiáć.

Origenes dialog. 3. de Christo homine cõtr. Marcionitas.

Ofiárá Pámiątki wieczerza ś.

Nonne quotidie offerrimus? Offerimus quidem, sed eius mortẽ in MEMOriam reuocamus &c. Hoc enim facite in mei recordationem: Izaż ná káżdy dźień nieofiáruiemy? Ofiáruiemy záiste / lecz iego śmierć ná pámięć przywodźimy &c.

Chrisostõ in Epist. ad Hebræ. Homi. 17.

my 2c. To ábowiem czyńćie ná pámiotkie moie.

Basilius. Accipite, comedite &c. Bierzćie iedzćie 2c. Pátrz z Báśiliußá ś. fol. 262.

Chrisost. in Psalm. 109. Ofiárá Melchisedechowá wieczerzá ś. vżywánim y dźiękczynienim.

Dixit, secundùm ordinem Melchisedech, propter Sacramẽta: quod ille quoq; panem & vinũ ABRahæ obtulit: Rzekł/ podług porządku Melchisedechowego/ dla Sákrámentu: iż on (Melchisedech) też (iáko y Chrystus zwolennikom) chleb y wino Abráhámowi ofiárował.

a Idem Homi. 13. in Epist. ad Hebræ.

a Christus est qui saluat, non moritur, quia semper viuit, ET NON HABET SVCCessorem &c. Cuius sacrificij magnitudo est, quod sufficiat, quamuis vnum esset, & semel esset oblatum &c. Non est aliud sacrificium: VNum nos PVRgauit, POst ILlud IGnis & gehenna. Propterea sursum atq; deorsum reuoluit (Apostolus) dicens: Vnum Sacerdotem, vnum Sacrificium, ne quis putans multa esse, sine timore delinquat.

Nota Vn9 vnũ.

e Idem in Ioan. Hõ. 17. Chrystus nie ma sukcessorá w Kápłáńst-

e Vnum etenim Sacrificiũ pro nobis tulit, sed SEMper nos per illud purgat: a Chrystus iest ktory zbáwia/ nie vmiera/ bo żywie záwße/ y nie ma nastepce 2c. Ktorego ofiáry wielkość álbo możność iest/ że dosyć ná niey

(do

(do zbáwienia) áczkolwiek iedná byłá/ y raz byłá ofiárowáná 2c. Niemáß inney ofiáry: Jedná nas oczyśćiłá/ po oney ogień y płomień piekielny. Dla tegoż ták wyżße/ iáko y niżße słowá rozważa (Apostoł) mowiąc: Jż ieden iest Kápłan/ iedná ofiárá/ áby ktho nierozumieiąc że ich wiele iest/ bez boiáźni nie zgrzeßył. c Jednę ábowiem ofiárę zá grzechy náße vczynił/ lecż záwße nas przez onęż oczyßcza.

wie/ bo ná ofierze ieg̊ráz vczynionej dosyć iest do zbáwieniá.

Thá nas záwße czyśći.

Si fidem obtuleris Christo, remissionem accipies peccatorum: Jeślibyś wiárę ofiárował Chrystusowi/ odpußczenie grzechow weźmieß.

Origenes in Leuitic. Homil. 3. Przez sámę wiárę

Accedamus itaq; in veraci corde, fide, spirituali culturâ: quia NIhil est VISIBile horũ, neq; Sacerdos, neq; sacrificium, neq; altare: Przystąpmyż thedy wprawdźiwym sercu/ wierze/ w duchownym spráwowániu: ábowiem niemáß nic widomego z tych rzeczy/ áni Kápłaná/ áni ofiáry/ áni Ołtarzá.

Chrisostõ Hõ. 19. in Episto. ad Heb. c. 10. Vbłágániá Kápłáná/ ofiáry y ołtarza/ niemáß widomego.

Non vides pro aris nobis esse mentem suam cuique, ex quâ sursum feruntur verè suaueolentes suffitus: Nie widźiß że miástho Ołtarzow mamy z nas káżdy myśl swoię/ z ktorey wzgorę idą prawdźi-

Origenes cõt. Celsũ lib. 8. Ołtárze Kátolickie iákie/

miáſtowi dźiwie wdźięcźnie pachnioce kádzenia.

domych. Iuſtinus Martyr Dialogo cont. Triphonem.

Nos qui per Ieſu nomen in opificem rerum cunctarum Deum credimus, verè Sacerdotale genus Dei ſumus: prout & Deꝰ ipſe teſtatur, perhibens nos * quouis loco in nationibus victimas ſibi placitas & mũdas offerre &c. Hoc eſt in Euchariſtiâ panis & calicis, quæ in ōni loco à CHRIſtianis (non à Sacrificulis tantum) fiunt, &c. Supplicationes ſimul & gratiarum actiones, quæ à dignis peraguntur, SOLas perfectas eſſe, & Deo charas victimas, ipſe quoq; affirmauerim. Has verò SOLAS facere Chriſtiani didicerunt, in ipſius etiam alimoniæ ſuæ recordatione, aridæ iuxta & liquidæ: in quâ & paſsionis quam pertulit Deus per ipſum Deum meminit &c. Sunt gentes quædam vbi nondum veſtri generis (Scilicet Iudaici, & nunc Papiſtici) quiſquam habitauit. Atqui ne vnum quidem eſt genus mortalium &c. inter quos per nomen crucifixi Ieſu ſupplicationes & gratiarum actiones Patri rerum omnium non fiant:

* Malach. I. ℣. 11.

Malachiæ oblatio Euchariſt. non Propitiatoria.

☞ Nota cotr. Miſſam.

Brześćiánie iuż wßyſcy ſą Kápłany iedneż oſiárę Bo-

My ktorzy przez imię páná Jezuſowe wſtworzyćielá rzeczy wßyſtkich Bogá wierzymy / prawdźiwie Káplāńſkim narodem Bożym ieſtheſmy: iáko y Bog ſám

świad-

świádczy/ wyświadczáiąc/iż my (Krześćiánie wßyscy nie tylko sámi Xięża) ná wßelkim mieyscu miedzy narody/ ofiáry iemu vpodobáne y czyste czynimy &c. to iest w Eucháryſtyey chlebá y kielichá/ktore ná wßelkim mieyscu od Krześćiánow (nie od sámey Xiężey tylko) bywáią czynione &c. Prożby społecznie y dźiękczynienia/ ktore od godnych odpráwuią ſie/ ſáme doſkonále być/ y Bogu wdźięczne ofiáry sam też twierdźe. A tych sámych czynić Krześćiánie náuczyliſie/ w sámym też pokármu swego rospámiętowániu/ ſuchego wespoł y mokrego: w ktorym y ná mękę ktore znioſł/ przez tego Bogá Bog pámięta &c. So narody niekthore gdźie ießcze wáßego narodu (tho ieſth Zydowſkiego/á theraz Papieſkiego) żaden niemießkał. Ale záś áni thez iednego rodzáiu ludzkie° niemáß záprawdę &c. miedzy ktherymby przez imie vkrzyżowánego Jezuſá prożby y dźiękczynienia Oycu rzeczy wßytkich niedźiáły ſie.

gu ofiáruiący przy vżywániu Sákrámentu ś. dźięk czynienie poding nánki Piotrá y Maláchiáßá ś. 1. Petr. 2. V. 9. Mal ch 1. V. 11.

Ofiárá powßechná ktorá:

Toż Kościoł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá bedący/ wyznawał w te ſłowá.

IDeo hoc Saluator tradidit Sacramentum, Hieron. in 1. Cor. 11.

tum, vt per hoc ſemper commemoremus, quia pro nobis mortuus eſt: Dla thego Zbáwićiel ten podał Sákrament/ ábyſmy przez then záwżſe przypomináli/ iż zá nas vmárł ieſt.

Ofiárá Dámiatki Sákrá ment ś.

CAro ET SANguis ANte aduentum Chriſti per victimas ſimilitudinum PROMITtebatur: IN PASSione CHRISti PEr IPSam VERItatem REDDebatur: poſt aſcenſionem Chriſti per Sacramentum MEMOriæ CELEbratur: Ciáło y Krew przed przyśćiem Chryſtuſá przez ofiáry podobieńſthw obiecowáło ſie: W mece Chryſthuſá przez ſáme prawdę oddawáło ſie: Po wſthopieniu Chryſthuſá przez Sákrament pámiatki ſpráwuie álbo wſpomina ſie. [A ták iuż z tych ſłow/ one ſłowá Oycow ś. naprzod/ ktorymi zwykli mowić:

Auguſt. cont. Fauſtum Manichæum libro 20. cap. 21.

Ofiárá ciáłá y krwie ś. troiáka. Rzeczywiſtá w ſámeymece tyſko.

a Idipſum ſemper offerrimus: Też ſáme záwżſe ofiáre ofiáruiemy/ to ieſt krotka Pan Chryſtus/ pokázuią ſie mowić/ Id ipſum ſignificatione, memoriâ, Figurâ, non autem veritate, że też ſáme ofiáre/ lecz znáczeniem/ pámiatka/ Figurą/ ále nie ſámą rzecżą: Potym toż one/ e, Incruentum offerrimus ſacrificium, Nie krwáwą ofiáre ofiáruiemy: znáczą: gdyż pámiatka ieſt niekrwáwa krwáwey ofiáry. Co też y te poſledniey ſłowá wyświádczáią]

a Chryſoſtō & Ambroſi. in 10 cap. Hcb.

e Euſebiꝰ de Demōſtrat. li. 3. cap. 10.

a Ambr. de Sacrā.

a Oblatio hæc, eſt FIGVra Corporis & ſanguinis Chriſti: Tá ofiárá/ ieſt Figura

ciáłá

ćiáłá y krwie Chrystusowey. li. 4. ca. 5.

Quia morte Domini redempti sumus, HVIus REi MEMORes, IN EDEndo, ET POTANDo carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt (non quæ nunc offeruntur) SIGNIFICAmus: Iż śmierćią Páńską odkupieni iesteśmy/ tey rzeczy pámiętnikámi będąc w iedzeniu y w piciu ćiáło y krew/ kthore zá nas ofiárowáne są (nie/teraz się też ofiáruią) znáczemy

Idemin 1. Corin. 11.

Ofiárá pámiątki przez vżywánie dźieie się obudwu osob.

Peracta consecratione, omnes communicēt, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. SIC enim etiam APOStoli STATVErunt, & S. ECCLESia ROMAna tenet: Odpráwiwszy poświęcenie/ wszyscy niech vżywáią / ktorzy niechcą być wygnáni z Kośćiołá. Ták ábowiem też Apostoli postánowili/ y ś. Kośćioł Rzymski trzyma.

Calixtus Papa vt habet Gratiā. dist. 2. de cōsecr. Canō. Peracta.

O procz vżywánia nic nie pomaga sákrámētś.

Vbiq; offertur sub Sacerdote Christo, (non Christus ipse) quod protulit Melchisedech, (id est panem & vinum ad vsum) quando benedixit Abraham: Wszędźie się ofiáruie pod Káplanem Chrystusem/ (nie sam Chrystus) co wyniosł Melchisedech (to iest chleb

August. de ciuitat. Dei lib. 17. cap. 17.

O fiárá Melchisedechowá dźiękczynienia

chleb y wino do vżywánia y dźiękczynienia) gdy błogosławił Abrahámowi.

Ambrosi. in cap. 10. Epist. ad Hebr. Nota. Repetitionē realē Sacrificij esse imperfectionis argumentū.

VNA ESt ista HOStia, (scilicet Christus in cruce) illæ autem (Legis) multæ sunt. Propterea enim nec fortes erant, quia multæ. Quid autem opus erat multis, dic mihi, VNA SVFFICIente? Proinde QVOd multæ & SEMPer offerebantur, ostendit nunquam eos purgari. SICut enim medicamentum valens cunctam valetudinē repellere, semel impositum totum operatur, vt non vlterius apponatur: Si verò semper apponitur, manifestum indicium est minus illud prævaluisse: Medicamēti quippe virtus illius est, vt semel apponatur, & non frequenter. SIC ETIam Hic. (id est in legalibus hostijs) IN CHRISTO è CONTRario SEMel OBLata ESt HOStia POTens ad salutē sempiternam &c. SEMel oblata est, sed SEMper potens est abluere OMNes CREDentes, & omnes optantes in ea mundari &c. Quapropter NON ESt necesse QVOTIdie Sacrificijs QVOTIdianis purgare, sicut in Veteri Lege. Jedná iest tá ofiárá, (błagáiacá Chrystus ná krzyżu) onych (zakonnych) wiele iest. Dla tegoż ánt mocne były, iż ich wiele.

Nota Simile.

Et ideo Christi sacrificiū realiter non repetitur quia perfectissimū est.

Modus applicationis illius Chrystus ofiárą błagáiąc.

wiele. A coż było po wielu/ powiedz mi/ gdyż iedna dosyć iest. Dla tegoż iż wiele ich było/ y záwsze ofiárowáne były/ okázuie/ że nigdy niebyli oczyszczeni. Jáko bowiem lekárzstwo możne wszystkę niemoc odegnáć/ raz przyłożone / wszysthko spráwuie / że więcey niebywa przykładáne. A ieśliby záwsze przykładáne było/ iáwny iest rozsądek/ że mniey przemogło. Lekárzstwá ábowiem onego iest moc/ áby raz przyłożone było/ á nie często. Tákżeć też tu 2c. (to iest w zakonnych ofiárách dźiało się) W Chrysthuśie zás przećiwnie raz ofiárowáná iesth ofiárá można do zbáwienia wiecznego. Razći ofiárowána iest / (ná krzyżu) lecz záwsze ważna iest omyć wszytkie wierzące/ y wszystkie żądáiące w niey się oczyśćić 2c. A ták nie potrzebá iest ná káżdy dźień ofiárámi káżdodniowymi oczyśćiáć / iáko w Stárym Zakonie.

ca niepowtárzalna / y dla czego?

Podobieństwo nádobne.

Jáko Ofiára Chrystusowa nas teráz oczyszczá?

Ofiár káżdodniowych błagaiących niepotrzebá iuż.

a ISte EStigitur, qui IN SE VNo TOtum exhibuit, quod esse necessarium sciebat ad redemptionis nostræ effectum. IDEM scilicet SACERdos, per quem sumus reconciliati: SACRIficiũ, quo recõciliati

a August. de Fide ad Petrum Diaconũ cap. 2.

☞ Nota Solus Sacerdos.

ciliati: Deus, cui reconciliati: SOLus tamen SACERDOS, sacrificium &c. e CHRIstus morte sua, quippe VNo VERISSIMO sacrificio pro nobis oblato, QVICquid CVLPArum ERAt, PVRGauit, ABOLeuit, EXTINxit: Then iest tedy (Chrystus) ktory w sobie iednym wszystko spráwił / co być potrzebnego do odkupienia násze° skutku wiedźiał. Tenżeć iest Kápłanem przez ktorego iesthesmy przeiednáni: Ofiárą / ktorą przeiednáni: Bogiem / ktoremu przeiednáni. Sam iednák Kápłanē / ofiárą 2c. e Chrystus śmierćią swoią zwłaszczá iedyną náprawdźiwszą ofiárą zá nas ofiárowáną / cokolwiek win było / oczyśćił / zgłádźił / zágáśił.

e Idem li. de Trinit. 4. cap. 13.

Ofiárá doskonáła Chrystusowá iuż spráwiłá wszytkie do zbáwienia.

Chrystus Pan sám Kápłanē tylko błagáiącym.

☞ Oczyśćił zágáśił.

a Semper Christus immolatur CREdentibus (non Deo). e Tunc vnicuiq; occiditur Christus, cùm credit in occisum: a Záwsze Chrystus ofiáruie się wierzącym. (nie Bogu) e Tedy zosobná káżdemu zábiia się Chrysthus / gdy

a Hieron. Epist. 146 ad Damasum.

e August. Quest. Euãgelic. li. 2. quæ. 33

wierzy w zábitego.

Erant tunc (in lege) Sacrificia pro delictis. Hæc NVNC sunt Sacrificia PŒNItentiæ: Byłyć tedy (w zakonie) ofiáry zá grzechy. Teraz te sam ofiáry pokuty (nie ciáłá y krwie Páná Chrystusowey.

Ambr. Epist. 28. ad Theodos. Ofiáry Nowego Te. Sychowne tylko.

Accedamus scilicet fide, in veraci corde: quia NIhil EST VISIbile HORum, NEQ; SACErdos, NEQ; SACrificium, NEQ; ALTare &c. quia spiritu spiritualia percipimus: przystąpmyż to iest wiárą wszczyrym sercu / ábowiem niemáß nic widomego z tych rzeczy / áni Kápłaná / áni ofiáry / áni oltarzá &c. bo duchē duchowne rzeczy przyimuiemy.

Idem in Epist. c. 10 ad Hebr. Oltárzá kápłaná y ofiáry iuż niemáß widomych.

NVllas CHRIstiani HABent ARas: Żadnych Krześćiánie niemáią oltarzow. (A táky z tych słow / one słowá Oyców ś. gdy stoł Páński zowią oltarzem / iawna iest / że to czynią (iáko gdy Kápłanmi Pásterze zowią) z zwyczáiu wzietego mowy Zydowskiey / á niewłaśnie: przez to nic innego / iedno Stoł ś. rozumieiąc / lecz nie vbłagálney ofiáry mieyscę. Potym kłamstwo Jezuitow vkázuie się z tad iáwne / powiedáiących) iż to błąd Heretykow Mánichei-ßow / że Chrystus niepostánowił ofiáry widomey vbłagálney: gdyż to być widźiemy Kátholickich Doktorow ś. náuką / Oltarzow nawet nieznáiących y

Oltárz Oyców ś. Stołá.

In libello reformationis vr sup. Hæresi. 8.

Augustin. Hęres. 46

☞ Obrzydliwość Mánicheuszow

cych/ y Kápłanow: á Mánicheuszowie o tym iáko żywo áni śnili sobie: lecz tylko bezbożnie twirdźili/ iáko pisze Augustyn ś. Sine seminis humani cõspersione Panem non posse esse Eucharistiam, seu Sacramentum: sed execramentum potius: Że bez człowieczego naśienia pokropienia chleb Eucháristia/ álbo Sákrámẽtem być niemoże: lecz ráczey obrzydliwośćia. A Bogomiłeś słusznie zátym Mszą názywáli/ Diaboli sacrificiũ Diabelską ofiárą/ gdyż iey Kośćioł Boży Kátholicki nigdy nieznał/ iáko sie iuż pokazáło oprocz ná krzyżu / oprocz kthorey płomień piekielny: oczym tu wyższey fol. 278. 279.)

Ambr. in cap. 8. & 10. ad Heb. Ołtarz Duchowny wiárá y ofiárá modlitw Cyprianꝰ Sermo. de vnctione Chrismatis. Kapłani duchowni tylko iuż wszyscy.

Nonne ALTare est cœleste FIDes nostra, in quâ offerrimus quotidie Domino orationes nostras: Izaż Ołtharzem nie iesth niebieskim wiárá nászá/ ná ktorey ofiáruiemy ná káżdy dźień Pánu ofiárę chwały.

Quotquot dicuntur à Christo CHRIstiani, vt offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimoniæ Sacerdotes: Ile sie ich zowie od Chrystusá Krześćiány/ áby ofiárowáli Bogu káżdodniowo ofiárę / są od Bogá posthánowieni świątobliwośći Kápłany.

a Tertul. li. 4. cõtra Marcionẽ e Idẽ Ibid. lib. 3.

a IN omni loco Sacrificium mundum offertur: scilicet simplex oratio, de conscientia purâ. e Gloriæ scilicet relatio & benedictio, & laus, & hymni: a Náwszelkim

ßelkim mieyscu ofiárá czysta ofiáruie się / to iest Prosta modlitwá / z sumnieniá czysthego. [e] To iesth chwały opowiedánie / y błogosłáwienie / y chwała / y pieśni.

Máláchi áßowá czysta ofiárá ktora?

Kościoł Rzymski teráznieyßy odstopił od tego / gdy záś ták vczy pod przeklectwem wierzyć.

IZ Pan Chrystus ten Sákrament ś. postánowił / áby go w nim sámego Kápłani ná to obráni ofiárowáli zá ofiáre włásna / błagáiaca / y dosyćczyniaca zá grzechy y winy żywych y vmárłych / y zá inne wßelkie potrzeby / ták dußne iáko y ćielesne: iey moc y skutek przez słuchánie / álbo przy iey spráwie przez obecność wßystkim przyzwłaßczáiac: nád to / ták Bogu / iáko y świetym ku czći y ku chwale ofiáruiac. Czego wßystkiego świádkiem są te iego Kánony.

Sákrament ś. ofiára vbłagálna

[a] Si quis dixerit, verbis illis, Hoc facite in mei commemorationem, Christum nõ instituisse Apostolos Sacerdotes, vt ipsi aliiq; Sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum: [e] Aut in Missâ non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dâri: Aut Missæ sacrificium tantùm esse laudis, & gratiarũ actionis, aut nudam commemo-

a Concilium Tridẽtinum Sessio. 22. Canon. 2.

e Cano. 1.

1. Cano. 3.

rationem, sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium: vel soli prodesse sumenti: neq; pro viuis, & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere: o Aut imposturã esse Missas celebrãre IN HOnorem SAnctorum: Anathema sit: a Jeśliby kto rzekł/że onymi słowy/To czyńcie ná pámiątkę moię/ Chrystus niepostánowił Apostołow Káplanámi/ áby sámi/ y inni Kaplani ofiárowáli ciáło y krew iego. c Albo że w Mszy nie ofiáruie się Bogu prawdźiwa y własna ofiárá/ álbo iż ofiárowáć nic innego nie iesth/ thylko że nam się dáie Chrystus ku iedzeniu. i Albo iż Mszey ofiárá tylko iest chwały y dźiękczynienia/ álbo czczo pámiąthko ofiáry ná Krzyżu odprawioney/ á iż nie iest błagáiąco: álbo iż sámemu pożythecznu iest przyimuiącemu: áni zá żywe y vmárłe/ zá grzechy/ kaźni/ doświádczynienia y inne potrzeby niema być ofiárowáná. o Albo iż ofiárowániem iesth Mszę odprawowáć ná cześć świętych: Niech będźie przeklęty. Dla tegoż o zięgách Bertrámá Prezbiterá y Mnichá/

o Canõ. 5.

W Mszy istnotnie się ofiáruie Krystus zá wszystkie potrzeby.

Mszá ku czci świętym.

Non minus vitã quam doctrinã insignem: Nie mniey żywotem iáko y náuką zacne-

zaenego) iáko Trithemius pisze onim / dowodzacego z Doktorow świetych / że Semel pro peccatis populi se Christus obtulit, celebratur tamen hæc eadem oblatio singulis per FIDeles diebus: sed IN Mysterio, Raz zá grzechy ludzkie ofiárował sie Chrystus / odprawuie sie iednák tháż ofiárá ná káżdy dzień przez wierzoce: (nie przez Xiędzá tylko) lecz w Táiemnicy: (nie w rzeczy sámey áni właśnie / lecz w znáku w pámiątce &c.) ták nápisał/ Trithem. de Scriptoribꝰ Eccle siasticis. Bertramꝰ de corpore & sanguine Christi.

Totus liber Præsbyteri Bertrami de corpore & sanguine Domini, penitûs auferatur: Cáła xięgá Prezbyterá Bertramá o ćiele y krwi Páńskiey / zgołá niech bedźie znieśioná. Thoż innym wielom czynić każe/ á zwłaszcza o mieyscu Malachiáßá Proroká/ Index Expurgator. Hispanicꝰ folio 149.

Peruersè, (inquit) interpretatur illud Malachiæ, In omni loco offertur nomini meo &c. de doxologiâ, benedictione, laudibus, &c. Expungenda: Wykrętnie (mowi) wykłada sie ono mieysce Málachiaßowe / Ná wßelkim mieyscu ofiáruie sie imieniowi me" 2c. o ofierze chwały / dobrorzeczeniu/wychwalaniu 2c. Máio być wymázáne. Index Belgicꝰ expurgatorio in Iustino Martire.

A te nauke wźiął od Zydowskich Rábinow/ álbo onych Pháryzeuszow: ktorzy tákże vczyli / iż one Ofiáry zakonne y Sakrámenthá Skąd tá náuka R. Rzymſk.

Pháryze uszow błąd w Kośćiele Rzymskim.

swym odpráwowániem oczyszczáły z grzechow spráwuiącego / y dosyćczynieniem zá ich winy y kaźni były przed Bogiem: oczym Apostoł ś w cáłym liśćie do Gałatow. Záczym Kośćioł Rzymski teráźnieyszy Kośćiołowi Kátholickiemu przypisuiący przewrotność przewrotnie / á odstępuiąc go / y przeklináiąc przećiwne swemu rozumienie iego wyższe prawdźiwe / iáwnie zostawa sam w thym przeklecthwie iáko wyrodek iego / y cząsthką Kośćiołá Pháryzayskiego.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował / gdy tego odstąpiwszy / onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pirwszym / ták wyznawa.

Tamże cap. 21 y na końcu z Cōfessyey Sáskiey o Wieczerzy ś. Od Sákrámētu ś. Mszey wielkie odstąpienie: troiákie.

SAniemy thákże y odrzucamy Mszą Rzymską / iáko przećiwną Sákrámenthowi temu / ktory przez wiárę w vżywániu vczy przyzwłaszczáć sobie káżdego wiernego dobrodźieysthwá męki Chrystusowey / á nie przez pátrzenie iákie / álbo słuchánie vsługi swey: iáko tá Msza vczy. Do tego iż ten Sákráment ś. ná pożythek żywym rospamiethuiącym mękę Chrystusową / á nie vmárłym pismá Apostholskie świadczą być posthánowiony od Chrystusá: gdy ták mowią: Bierzćie iedzćie / Piićie z tego wszyscy / czego vmárli czynić nie-

nić niemogą / á Mßa zaś y nápożythek vmárłym. Owa ten Sákráment ś. opowieda być raz ná Krzyżu Chrysthusá ofiárowánego od siebie sámego ná okupienie wßytkich grzechow / y ich káźñi dosyćczynnych / bez powthorzenia / iáko doskonáło ofiáre: á Mßa zaś Xiędzá człowieká grzeßne° czyni Kápłanem / á Ofiárownikiem Chrystusá / ktoryby go zá grechy żywych y vmárłych znowu bez miáry ofiárował / á to / z zelżywośćią ták doskonáłego Kápłáná / y ofiáry Jezusá Chrystusá. Od ktorego iuż tylko ofiáry duchowne / iáko opowiedánie Ewáñgeliey ś. y dźiękczynienia z prozbámi / od kthorych też tenże Sákráment ś. Eucháryſtią názwány iest / z Kośćiołē powßechnȳ być postánowione / zostáwione mocnie twierdzimy y wierzymy.

Xiądz Rzymski Pośrzednik Chrystusow.

Ofiáry Nowego Testámē tu thylko duchowne y ktore?

XI. ARTIKVL

Fundámentálny o Pokućie / Spowiedźi / y dosyćuczynieniu zbáwiennym.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá będący to o tym trzymał.

Iz Pokutá prawdźiwa á zbáwienna / nic innego nie iest: iedno przestáć od złego / á czynić dobrze / to iest podług woli Bożey sámey /

Pokutha práwa co iest?

Cześćiiey krore?

sámey: máiaca Spowiedź álbo wyznánie wßyst-kich grzechow przed sámym Bogiem / z serdeczną żałością złączona: niewątpliwą też wiáre o od-puszczeniu ich / przez y dla iedynego doświadczynienia Jezusá Chrystusá. Dla ktorego ták pokutuiacym / Bog odpuszcza cáła y wßystkie kaźń dosyćczynna z winá / rownymi ich czyniąc tym ktorzy nigdy niezgrzeßyli: káźni iednák zostáwuiąc ná nie poprawy / y vpomnienia. A to odpuszczenie przez

Jáko Bog odpuszczá?

Mieysce pokuty ktore?

táka Pokute ś. bez wßego tułánia y biegánia od mieyscá do mieyscá / dáie Bog sam wßystkim pobożnym ná wßelkim mieyscu bedącym / iák iedno pretko pokutuią: lecz tylko wtym tuteczným żywocie / á nie potym. Czego wßystkiego świádkiem sa te iego słowá.

Chriſoſt. in 3. cap. Matthæi.

Pœnitentiam dico, non ſolùm vt à malis prioribus deſiſtamus, ſed etiam vt bonorum operum fructibus impleamur. Quomodo autem fructificare poterimus? Si vtiq; peccatis aduerſa faciamus, Aliena rapuiſti: Incipe donare & propria &c. Nec enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tantummodò ſpicula è corpore auellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus:

Pokutá práwa co ieſt.

Vczynki dobre / wßyſtkie do pokuty należą.

Pokutę názywam być / nie tylko to ábyśmy od złości pierwßych przeſtáli / lecz też ábychmy dobrych vczynkow owocámi nápełnili ſię. Jákoż tedy vżytecznymi być możemy? Jeśli iedno grzechom przeciwne vczynki czynić będziemy. Cudześ

wydźie-

wydźierał? Poczni dárowáć y własne 2c. Bo áni ránionemu dosyć iest ku zdrowiu/ thylko sáme strzały z ćiáłá wyćiągnąć/ lecz też lekárstwá przydáć ránom.

Si nosmetipsos diiudicaremus, (inquit Paulus) Non dixit, si puniemus, si supplicium de nobis sumemus: sed si dijudicaremus, hoc est, SI TANTùm peccata voluerimus agnoscere: Ggybychmy sie sámi rozsądzáli/ (mowi Apostoł) Nie mowi/ ieśli sie káráć będźiemy/ ieśli sie męczyć sámi będźiemj: (iáko przedtym Baalitowie á dźiś Flagellanći czynia) ále ieślibychmy sie sámi rozsądzáli/ tho iesth/ ieślibychmy tylko chćieli grzechy nászevznáć.

Idē in 1. Corinth. Hom. 28.

Pokuthá obłudnikow iesth Kátowá nie ćiáłá swego. Sczjrych ktorá?

Non eget (Pœnitentia) multis diebus annisue, sed SOLO animi proposito VNIco DIe perficitur, DISCede à MALo, VIrtutem AMPLectere, DESIste à PRAuitate. Pollicetor te posthac ista non commissurum, & ISTud SVFFIciet ad excusationem. Ego testificor & fide iubeofore, vt si nostrum quisq; qui obnoxij sumus illa fecerit, NIhil DEus requirat ad SAtisfactionem VIteriorem: Nie potrzebuie (pokutá) wielu dni y łath/ lecz sámy vmysłu przedsiewźięćim iednego dnia odpráwiá sie.

Chrisost. oratione de Beato Philogonio.

Nota.

Pokuthá práwa iák przetká y iáká być ma?

wiá ſię/odſtąp od złego/cnoty ſię im/ przeſtáń od niepráwośći. Obiecuy ſię nápotym tego niedopuſcić áć/ á tho doſyć będźie ku wymowce. Ja świádczę y rzeczę że to będźie/ iż ieśli z nas káżdy ktorzy ieſteſmy winnymi ono vczyni/ że Bog nic nie będźie wyćiągał ku doſyćuczynieniu dálſzemu.

a Idē Homil. 44. in Geneſim.

a Num aliud quæro, (inquit Deus) quàm vt quieſcat á peccato TANTùm, & ſiſtat mala: NVm PRo PRÆterito RATionē exigo, ſi videam reſipiſcentes? Ne igitur ô Propheta ores: ſed hoc tuo ſtudio faciás, VT MEA OMNINò ſequantur.

e Idē Hō. 60. ad populū Antiochenū.

e Diſcamus ergo Philoſophâri, & Chriſtum prout vult ipſe, venerâri. Honoratio namq; illi iucundiſsimus honor, quem ipſe vult non quem nos ipſi putamus. Nam & Petrus eum honorâre putabat, cum ſibi pedes eum lauare prohiberet. Sed non erat honor quod agebat, ſed contrarium: Itidem tu hoc eum honore proſequere quem ſtatuit:

Opera iuxta voluntatē noſtram non ſunt cultus Chriſti pars.

a Jżaż czego innego ſżukam (mowi Bog) iedno áby przeſtąpił od grzechu tylko/ y pohámował złośći Páńſkich? Jżaż zá grzech przeſły rá-

chunek

chunek wyćiągã/ ieśliby widźiał vpámiętánie? Aták ô Proroku nie proś mie: lecz tho swym stáránim spraw/ żeby mego roskazánia zgołá náśládowáli. e Vczmyż sie tedy mądrze postępowáć / á Chrystusá iáko chce sam czćić. Czczenie bowiem iemu námilszą iesth czćią/ kthorey on sam chce / nie kthorą my rozumiemy. Bo y Piotr rozumiał że go czćił/ gdy sobie nog iemu vmywáć bronił. Lecz niebyłá to cześć/ co on czynił/ ále przećiwieństwo: tákże y ty to go czćią czći/ ktorą postánowił.

grzech od pokutuiących Bog niechce.

Vczynki pokuty według woley P. Chrystusowej máią być/ nie podług nászey bo prozne.

Vnum tantum requiro, nempe vt confiteantur peccata, & ab eis abstineant, & NOn VLtra INFero PÆNam peccatis: Jedne tylko rzecz wyćiągã/ to iest/ áby sie spowiedáli grzechow/ y od nich sie zátrzymáli/ á ia wiecey nie będę kárał grzechow.

Idẽ in Genesim Homil. 44.

Káźń odrzuca Bog záwsze.

a NON DICo tibi vt te prodas in publicum, NEq; APud ALIos TE ACCuses: sed obedire te volo Prophetæ dicenti: reuela ante Deũ viam tuam. Ergo COnfitere peccata tua APud DEum verum iudicem, cum oratione &c. & tunc demum spera te misericordiam consequi posse. e

a Idẽ vt habet Gratianus Distinct. 1 de pœnitẽtiâ Can. Quis aliquãdo.

e Idẽ Chrisost. de Las

Zaro Homili. 4.

Cui confiteris, non vt ipse sciat peccatum, quod non ignorat, etiamsi tu non dixeris: sed vt tu scias quãtum tibi debitũ remittatur. NON, inquit Deus, COgo TE in MEDIVm prodire theatrum, ac multos adhibere testes. MIHI SOLI DIc PECcatum PRIVATim, vt sanem vlcus, tecq; dolore liberabo. i NVNC enim NEcq; NECESsarium ESt præsentibus testibus confiteri: cogitatione fiat delictorum exquisitio, absq; teste sit hoc iudicium. SOLus TE DEVS CONFITEntem AVDiat: a Niemowie tobie/ żebyś się stáwił ná iáwie/ áni żebyś się oskarżał álbo spowiedał przed innymi: lecż chce ábyś vsłuchał proroká mowiącego: * Obiaw Bogu drogę twoię. A ták spowiedaj się grzechow twoich przed Bogiem práwym Sędżią z modlitwą 2c. á tedy dopiero vfay/ że dostąpić możeß miłosierdżia. c Któremu spowiedaß się/ nie dla tego/ żeby wiedział grzech twoy/ ktory wie choćbyś go też niepowiedział: Lecż ábyś ty wiedział iák wielki dług tobie odpuszczą się. Nie przymuszam cię mowi

Nota soli mihi.

I Idē Homi. de confessione & pœnitētia.

Spowiedź przed Bogiem tylko potrzebna do zbáwienia.

*Psal. 37. ℣. 5.

Spowiedáć Bogu czemu się potrzebá?

mowi Bog/ w pośrzod gminu wyniść/ áni wiele przydáć świádkow. Mnie sámemu powiedz grzech osobno/ ábym vzdrowił wrzod/ á ciebie żalu pozbáwie. i Teraz bowiem áni potrzebna iesth przed świádkámi spowiedáć się: pomyślenim niech będźie vpadkow twych wybádánie/ bez świádká niech będźie ten sąd. Sam Bog twey spowiedźi niech słucha. Ná co pomniac Nectarius Pátryárchá Constánthynopolski/ gdy Xiadz obrány dla Spowiedźi pokutuiacym/ zgwałćił Matronę pobożną przyteyże spowiedźi/

Przedludźmi spowiedź nie iest koniecznie potrzebna z potrzeby zbáwienney práwem B. Spowiedźi záuszney pożytek.

Multis consulentibus vnicuiq; liberum permisit, prout sibi ipsi conscius esset & confideret, ad Mysteriorum communionem accedere: Zá rádą wielu káżdemu zosobná ná wolą dał/ áby według sumnienia swego własnego/ y vfnośći/ do Táiemnic społecznośći (tho iesth do Stholu ś.) przystępował.

Sosomenus Histo. Eccesiast. lib. 7. c. 16 Spowiedź záuszná dobrowolna.

Etsi millies moriamur &c. Choćbyśmy tyśiąc rázow vmárli 2c. Pátrz fol. 170.

Dosyćuczynić Bogu niemożemy.

Accedamus ergo cum fiduciâ ad thronum misericordiæ eius, vt accipiamus misericordiam &c. NON DVBItātes &c. TANtùm FIDEm ADFERAmus, ET OM-

Idē Hom. 7. in Epist. ad Hebr.

Wiáry w pokućie potrzebá y iáka ma być?

OMNia TRIBVit: Przystopmyż tedy z vfnością do stolice miłosierdźia iego/ á bychmy wźięli miłosierdźie 2c. niewątpiąc 2c. Tylko wiárę przynieśmy/ á on wßystkiego nam vżyczy.

a Basilius in regulis breuioribus quæstione 10.

a Anima in peccatis volutata, ecquonam modo ad Deũ debet accedere? FIRMISsimè CREDEns PVRGAtionem PECCATOrum SVORum FACTam ESse PEr SANGVinem CHRISti in multitudine miserationum DEI, vt ille ipse dixit: Si fuerint peccata vestra vt coccinũ, quasi nix dealbabuntur, c VNa ESt EXPIATio PECCAti, nimirum SANGuis ILLe pro salute mundi effusus: a Dußá w grzechách vkalána/ iákimże tedy sposobem do Bogá ma przystopić? Mocnie wierząc iż oczyßczenie grzechow swych iuż sie stáło przez krew Chrystusową w wielkości miłosierdźia Bożego/ iáko sámże powiedźiał: Jeśli będą grzechy wáße iáko czerwony iedwab/ iáko śnieg wybieleią. c Jedno iest dosyćuczynienie zá grzech/ tho iest krew oná zá świátá zbáwienie wylána.

Jedno iest práwe dosyć uczynienie zá grzechy Chrystus przezwiáte.

Domi-

Dominus tuus adeò peccata tua sic obliterabit &c. Pan twoy ták doskonále grzechy twe zámáże 2c. Patrz fol. 106. a Quum corripimur à Domino, magis est admonitionis, quàm damnationis: medicinæ quàm supplicij: correctionis, quàm pœnæ. c Si scisset nos non peiores fieri impunè peccando, NEVTIQVAm VLtra puniuisset, SED VT DEPRImat nostrum ad deteriora PROGRESSVm, PVnit: ID quod ET NVnc facit: a Gdy karáni bywamy od Páná / więcey to iesth nápomnienim / niż potępienim: lekárstwē niż męko: popráwo / niż káźnio. c Gdyby wiedźiał że my nie gorszymi stáiemy sie gdy bez karánia grzeszymy / żadna miára więcey niekarałby nas / lecz áby pohámował nász do gorszeº postępek / karze: co y teraz czyni.

Jáko Bog odpuszczá grzechy? a Chrisost. in 1. Cor. Homi. 28. c Idem in Genes. Homilia 18.

Káźni popráwy tylko Bog zostáwuie po odpuszczeniu grzechow / y czemu?

Egressi sunt à Perside Magi, egredere tu è temporarijs negotijs: ad Iesum proficiscere, non est longum intertallum si velimus. NOn ENIm NEcesse ESt TRAIcere MARe, neq; montium superare cacumina, SEd DOmi SEdens, si pietatem exhibeas, multamq; cordis compunctionem,

Idē Oratione de Beato Phylogonio. Induligētiæ frustra Romæ quærūtur.

nem, POTES illum videre, potes totam diruere maceriem, TOTum SVBmouere OBStaculum, abbreuiare viæ longitudinem. Deus enim, inquit, appropinquans ego sum, & non Deus procul: Et Dominus propè est omnibus inuocantibus eum in veritate: a Wyßli z Persydy Mędrcy/ wynidź ty z docześnych zábaw/ do Jezusá poiedź/ nie iest długa odległość ieśli chcemy. Abowiem nie potrzebá iest żeglowáć zá morze/ áni przez wysokie gory przebywáć: lecz domá śiedząc/ ieśli pobożność pokażeß/ y wielką sercá skruchę/ możeß go widźieć/ możeß cáłą przełomić śćiánę/ cáłą znieść záwádę/ vkroćić drogi długość. Bog bowiem/ mowi/ bliski ia iestem/ á nie Bog dáleki: Y Pan bliski iesth wßystkim wzywáiącym go w prawdźie.

Hierē. 23. ℣. 23. Psal. 144. Ani pielgrzymowáć/ áni posyłáć do Rzymu/ álbo do Hieruzálem potrzebá po odpußczenie grzechow/ gdźiż ie káżdy może mieć domá śiedząc/ y iáko?

Qui IN PRÆSENTI VITâ peccata NON abluerit, postea consolationem aliquam inuenturus non est. HOC enim luctarum & certaminum tempus est: ILLVD verò coronarum & præmiorum: Kthory w thym tu żywoćie grzechow nie omyie/ potym poćiechy

Idē in Genes. Hō. 5. & Hom. 3. de Pœnitentia.

Grzechow oczyßczenie tu

żádney

żadney nienaydźie. Then bowiem mocowánia y boiowánia czás iest: záś koronowánia y nagrody.

tylko iest ná źiemi/ y czemu?

Toż Kościoł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá będący/ wyznawał w testowá.

PŒnitentia est vera, pœnitenda non admittere, & admissa deflere: Pokutá iest prawdźiwa/ nie dopuśćźáć śię tego czegoby śię żálować musiáło / á dopuszczone grzechy opłákiwáć.

Tertulian de pœnitentia. Coiest pokutá prawá?

a Sunt nonnullæ (fœminæ) quibus est vestis pulla, cingulum sacceum. His quotidie Psalmus ille canitur, * Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium. Sunt quæ cilicijs vestiuntur, & CVcullis fabrefactis imitantur noctuas & bubones. Sed ne tantùm videar disputare de fœminis, viros quoq; fuge, quos videris catenatos, & nudi patientiâ frigoris pedes: HÆC omnia sunt ARGVMENTA DIABoli.

a Hieron. Epistola ad Eustochiũ Psalm 52. ℣. 6.

Nota modũ pœnitentiæ Hypocriticæ damnatũ, nunc reuocatũ à Iesuitis.

b Cernimus NVdis Philosophos corporibus algere, ipso etiam CONIVgiorum vsu Magistri ABSTInent: HÆREtici SIcco panis CIbo VIVunt. Sed qui tandem

b Hilarius in Psal. 64

dem ociosi huius propositi profectus est: TOTVM HOc INAne, atq; ridiculum est: & cum ipsis superstitionis causis miserabile. Deo ergo vouenda sunt, contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tollerãtia: a So niektore (białległowy) ktore máią płaszcze żáłobne/ pásy grube álbo ostre. ✕ So ktore sie w włośiennice obłoczą/ y kápicámi misternie vrobionymi puháczow y sow nasláduią. Lecz ábym sie niezdał tylko mowić o białogłowách/ męszczyzn thez chroń sie/ kthorych obaczysz łáncuchy związáne. Theć wszysthkie so sztuki Diabelskie. e Baczemy Philozophow w nágich ćiáłách od źimná krzepnąć/ od sámego też małżeństwá spráwy Mistrzowie zátrzymuią sie: Heretycy suchym chlebá pokármem żyią. Lecz ktorysz wżdy prożnego tego przedsięwźięćia iest pożytek? Wszystko to prożnośćią y śmiechowiskiẽ iest/ y z sámymi zabobonu przyczynámi nędzną spráwą. Bogu tedy ma być ślubowáná wzgárdá ćiáłá/ (tho iesth ćielesnych vczynkow) czystośći straż/ postow znoszenie.

Pokuty obłudney sposob potępiony á dźiś nachwalebnieyszy w Kośćiele Rzymsk.

Suchoty Montánistow do syćuczynienie.

Pokuty sposob y znák práwy.

Augustin. Socratis sententia est. &c. Sokrátesowá

✕ Tym na kazdy dzien psalm on spiewa sie. Pan rozprosty kosci ludzi w sobie sie kochaiących.

ſowá ieſt ſentencya. 2c. Pátrz Fol 173.

Quid mihi eſt cum hominibus vt audiant confeſsiones meas, quaſi ipſi ſanaturi ſint omnes languores meos? Curioſum eſt genus ad cognoſcendam vitam alienam, deſidioſum ad erigendam ſuam: Co mi záſpráwá ieſt z ludźmi żeby mieli ſłuchać ſpowiedźi moich/ iákoby oni mogli vzdrowić wſzytkie niemocy (duſzne) moie? Wártogłowny to ieſt narod ku poznániu żywotá cudze°/ leniwy ku popráwie ſwe°.

Augustin. Confeſsi. li. 10. ca. 3.

Spowiedź przed ludźmi nie ieſt koniecznie á zgołá potrzebná wſzytkim y kto ią zgołá wyćiegá?

Si verecundiâ retrahente reuelare peccata coram hominibus erubeſcis, illi quem latere non poſſunt, confiteri ea iugi ſupplicatione non deſinas, ac dicere: Iniquitatem ego meam cognoſco &c. Tibi ſoli peccaui &c. Qui & abſq; vllius verecundiæ publicatione curâre & donâre conſueuit peccata. Poſt iſtud, indulgentiam noſtrorum ſcelerũ pro noſtro PRÆSVMAmus affectu, dicentes ei: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos &c. Jeślić wſtyd niedopuſzcza obiáwić grzechow twych/ przed ludźmi/ onemuż przed ktorym zátáić ſie niemogo/ ſpowiedáć ſie ich z vſtháwiczno prosbo nie przeſthaway/ á mowić: Grzech moy ia vznawam 2c.

Pinuphius Abbas apud Caſsianũ de fine pœnitẽ. cap. 8.

Sámá ſpowiedź przed Bogiẽ tylko ieſt zgołá potrzebná.

Psalm. 51. Tobie sámemu zgrzeszył 2c. Ktory też bez wszelkiey wstydu osławy / vzdrowić y dárowáć grzechy zwykł. Potym odpuszczenie grzechow nászych / podług nászey pewnie obiecuymy sobie chęći / mowiąc mu: Odpuść nam násze winy / iáko y my 2c.

Oscow ś. wyrozumienie o Spowiedźi práwe a Origen. in Psal. 37. Cyprian. Ser. 5. de lapsis. e Aug. & Leo Papa vt habet Gratiã. de Penitentia dist. 1. Cã. Quẽ pœnitet & Quãuis.

(A ták z tych słow naprzod one słowá / ktorymi Oycowie ś. vpomináią do spowiedźi / máią być rozumiáne o tey Spowiedźi / ktora iest przed sámym Bogiem. a Albo też podczás o Spowiedźi iáwney / powyklęćiu przed wszystkim Kośćiołem / ná on czás zwyczáyney. e Podczás też o Spowiedźi zaufney przed Xiędzem / lecz tylko w tych grzechách w ktorych poćiechy od niego potrzebowáli / á nie wewszystkich: y to ieśliby chćieli álbo potrzebowáli: gdyż inák do tey iáko práwem Bożym nieroskazáney / bez wyższey potrzeby nie wiedli. Jáko z tych słow znáć. i Grauioris lepre immundiciẽ, iuxta legẽ Sacerdoti pandamus: Cięższeg tradu nieczystote / według zakonu Xiędzu odkriymy. Powtore / gdyż sie trzymamy o Spowiedźi troiákiey teraz mianowáney náuki Oycow świętych / zátym sie vkázuie potwarz Jezuicka ná nas niewinnie włożoná / * iákobychmy z Montánusẽ y Jákobitámi o niey trzymáć mieli. Gdyż oni Montaniste zgołá Pokuty vpádłym bronili: á ći zás Jakobite zgołá dobrowolney y dla poćiechy w ćiężkich grzechách / owa y dla porády przed X. bárzo omylnie bronili spowiedźi. Gdyż teg Oycowie ś. náwet y przed świeckimi ludźmi dozwalali: wiedząc iż ná sámey Spowiedźi przed Bogiem / choć sie kto przed Xiędzem nie spowieda /

Beda in Iacobi c. 5 Potwárz Jezuická * in libello Reformat. vt supra.

náke-

należy odpuszczenie grzechow. Co też w nich sámegoż Kośćiołá Rzymskiego iuż poślednieyszego Doktorowie bacząc/ták im przyználi y znich zámkneli w tych słowiech niższych).

Nota

Sunt (Patres sancti) qui dicunt quemlibet criminis veniam sine confessione Ecclesiæ & sacerdotali iudicio posse promereri.

Gratiā. de pœnitētia distinct. 1. Can. vtrū sola.

e Melius dicitur confessionem quæ sacerdoti fit institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione potius, quàm ex Noui vel Veteris Testamēti authoritate: Są (Oycowie ś.) ktorzy mowią że káżdy wysthepku odpuszczenie bez spowiedźi przed Kośćiołem / y bez Xiężego rozsądku może otrzymáć. e Prawdźiwiey się mowi/ że Spowiedź przed Xiędzem postánowiona byłá z niektorey powszechnego Kośćiołá trádycyey ráczey / niż z nowego álbo stárego Testámentu poważnośći álbo náuki.

e Idē ibid. dist. 5. Cā. In pœnitētia in glos.

Bez spowiedźi przed X. odpuszczenie iest.

Spowiedź záuszna nie z práwá B. ále ludzkiego.

Etiamsi omnia fecerimus, non erunt idonea ad expiationem scelerùm nostrorum, nisi ea bonitas Domini clementiaq; deleuerit: Choćbyśmy wszystko vczynili/ nie będźie iednak to sposobne ná dosyćuczynienie zá złośći násze/ ieśli ich dobroć páńska y łáskáwość/ nie zmáże.

Cassianus de fine, pœnit. cap. 8.

Dosyćuczynienie z vczynkow nászych być nie może/ tylko łáská Bożá

Quæ

Augustin. Epist. 105. Quæ igitur sua merita iactaturus est LIBEratus, cui si digna suis meritis redderẽtur, NON ESSET NISI damnatus? &c. Quærimus MERItum OBDVRationis, & inuenimus. Quærimus autem MERITVM misericordiæ, nec inuenimus: quia NVLLum ESt, ne gratia euacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur: A ták ktoreż pokazáć będźie mogł zasługi wybáwiony/ kthoremu gdyby godna zapłátá iego zasługom byłá oddána/ niebyłby iedno potępiony? Szukamy zasługi zatwardzeniá/ y ználeźliśmy. Szukamy záś zasługi miłośierdźia/ á nie ználeźliśmy/ bo żadney nie masz: By łáská niebyłá prożna/ ieśli nie dármo dáruie się nam/ lecż zasługõ nászỹ oddáie się.

Nota Meritum nullũ ẽẽ quod misericordiã mereatur, & quare? vspráwiedliwiony nie ma zasług miłośierdźia iedno gniewu/ á zátym áni dosyć uczynieniá swegõ. Idẽ in Ioã. tracta. 49

NEMo ergo se palpet de suo SATHAnas ESt, de Dei beatus est. Tolle peccatum, quod est tuum: iustitia Dei est. Quid enim habes quod non accepisti? Nikth sobie niech nie pochlebuie/ bo z swe° (vczynku) Szátháném iest/ z Boże° błogosłáwionym iest. Weźmi grzech/ kthory iesth twoim: Spráwiedliwość Boża iesth. Coż bowiem masz czegoś nie wźiął?

2. Przyczyná.

3. Przyczyná.

1. Cori. 4.

Lachrymas

Lachrimas Petri lego, satisfactionem non lego: Łzy Piotrowe czytam/ dosyćuczynieniá nie czytam.

Ambros. in Lucam. li. 10. c. 22. 4. Przyc.

INIQVorum VNa MVNDatio ESt, SANGuis IVsti, ET HVMILitas DEI: Niezbożnych iedno oczyszczenie iest/ Krew spráwiedliwego y vniżenie Bogá.

Augus. de Trinit. li. 4. cap. 2. 5. Przyczyná.

Quamobrē quisquis pro peccatis compunctus &c. A przethoż ktożkolwiek zá grzechy skruszony 2c. Pátrz Fol. 135.

Bernard. Dosyćuczynienie z wiáry.

Ipsa iustitia est ex fide &c. Tá spráwiedliwość iest z wiáry 2c. Pátrz Fol. 152.

(A ták z tych słow Oycow ś. one słowá ich wszystkie/ ktoremi iáłmużnie/ modlitwie/ spowiedźi y innym pobożnym vczynkom dosyćuczynienie/ álbo odkupienie grzechow przypisuią máią się rozumieć/ de satisfactione emendatoriâ siue approbatoriâ signiq; non autem de expiatoriâ, o dosyćuczynieniu popráwy/ pochwały/ y znaku pokuty práwey/ lecz nie o oczyszczáiącym skutecznie/ ktore tu sámo tylko Krew Chrystusowe tákie być wyznawáią. Owa y w tych niższych słowiech sámegoż Rzymskiego Kośćiołá dekretá tenże sens przyznáwały.)

Oycow ś. o dosyćuczynieniu wyrozumienie Satisfactio Duplex Patribus. Dosyćuczynie dwoiákie

Dic quòd nec cordis contritione, nec oris confessione peccata remittuntur, sed TANTum GRATiâ DEI. Sed ipsa cordis contritio, ESt SIGNum peccata esse

Gratianus distin. 1. de Pœnitētia Canone vtrū sola, in glossa.

dimissa: Sicut exterior satisfactio SIGNum EST contritionis. VNde REMISsio est attribuenda GRAtiæ, quæ est CAVsa CAVsæ. e Eleemosinæ redimunt peccata, id est OSTENdunt esse dimissa: Mow iż áni sercá skruchą/ áni vst wyznániem grzechy odpuszczáią sie: lecz tylko łáską Bozą/ ále sámá sercá skruchá/ iest znákiem grzechj iuż być odpuszczone: iáko pozwierzchne dosyćuczynienie/ znákiem iesth sercá skruchy. Przetoż odpuszczenie ma być przywłaszczone łásce/ ktora iest przyczyną przyczyny. e Jałmużny okupuią grzechy/ to iest okázuią być odpuszczone.

e Idē ibid. Can. Medicina in glossa.

Tylko łáská sámá Bożá odpuszczá grzechy á vczynki iego znákiem są.

Exempto reatu, eximitur & pœna: Gdy sie znośi winá/ znośi sie y kaźń Christus suscipiendo pœnam, &c. Pan Chrysto podiąwszy káźń. ꝛc. pátrz Fol. 117 Z tądże te wirsze stárych Kánonistow y Sentencyárzow.

Tertullia, de baptismo.

Y wine y kaźń dosyć czynna odpuszczá Bog.

Larga Dei pietas veniam non dimidiabit,
Aut totū, aut nihil, te lacrhymante dabit.
Hoyna vczynność Boska/ nie rozdźieli odpuszczenia/
Albo cále álbo nic da/ nágłos twe° kwile(nia.

Rectis-

Rectissimè dicetur subsequutum illius comminationis (â Deo per Nathan factæ Dauidi similter Adæ & alijs) effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atq; probaretur: Bárzo dobrze powie się iż dla thego nastąpił był oney groźby (od Bogá vczynioney przez Nátáná Dawidowi: rownie Adámowi y innym) skutek / áby ták pobożność człowieká w onym poniżeniu ćwiczoná y doświadczoná byłá.

August de peccatorũ meritis & remissione ca. 34. lib. 2.

Kátni Dáwidowi Adámowe iákie były?

Non dixit, vade in orientem, & quære iustitiam, nauiga vsq; ad occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi: NIHil à te extra te quærit: ad te ipsum, & ad conscientiam tuam te Deus dirigit. IN TE enim posuit, quod requirit. Non enim medicamenta vulneribus tuis longè opus habes inquirere, peccatorum tuorum indulgentiam si vis, intus in cellario cordis tui poteris inuenire: Nie rzekł (Pan Chrystus) Idź ná wschod Słońcá / á szukáy spráwiedliwośći / że gluy áż ná zachod Słońcá / ábyś wźiął odpust. Odpuść nieprzyiáćielowi twemu / á odpuśći się tobie: Nic od ćiebie oprocz ćiebie nie szuká: do ćiebie sámego y do sumnienia thwego ćiebie Bog

Aug. de Sanctis Serm. 47. alias Serm. 3. de pluribus Martyrib.

Nota Indulgẽtiã peccatorũ intrahominẽ esse nõ extra quærendam.

Odpustu niekázał P. Chrystus po śmiećie szukáć / ále w sercu.

odsyła. W tobie bowiē położył co wyćiąga. Abowiem lekarstw ránom twym nie potrzebáć daleko szukáć. Grzechow twych odpusthu chceszli / wewnątrz w zámknieniu sercá twego będźiesz mogł ználeść.

Ciprianus cōtra Demetrianū. ☞ Nota

Quando ISTHINC excessum fuerit, NVllus iam LOcus pœnitētiæ est, NVLLus SATISFActionis effectus. HIc vita aut amittitur, aut tenetur. HIc saluti æternæ cultu Dei & fructu fidei prouidetur. In isto adhuc mundo manenti, pœnitentia NVLLa sera est: Gdy ná on świáth zeydźiemy / żadnego iuż mieyscá pokuty niemász / żádnego dosyćuczynienia skutku. Tu żywot álbo się vtraca / álbo otrzymuie. Tu się zbáwienie wieczne służbą Bożą / y owocem wiáry (to iest pokuty) opátruie. Nátym ieszcze świećie mieszkáiącemu / pokutá żadna nie iest pozna.

Pokuthy mieyscey dosyćuczynienia tu tylko iest / á nic tám po śmierći.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy tego odstąpił / ták vcząc wierzyć pod przeklectwem.

a Bellar. de pœnitētia lib. 1. c. 19.

Iz a Non sunt omnia bona opera, quæ post iustificationem fiunt, inter

partes

partes pœnitentiæ numeranda. b Confessio autem coram Sacerdote omnium & singulorum peccatorum est pars necessaria pœnitentiæ iure Diuino, & satisfactio pro pœna. c Sæpe enim remissa culpa manet debitum luendæ pœnæ temporalis. d Pro qua homo iustificatus verè ac PROPRIè Deo satisfacere potest per opera satisfactionis (e non autem per fidem quæ apprehendat Christum pro peccatis satisfeciſſe, f Hæc fides non est pars pœnitentiæ) quæ g Concilium Tridentinum docet esse tria: pœnas & flagella à Deo immissa patienter ferre: opera laboriosa (vt sunt Monachatus, flagellationes, peregrinationes ad loca Sancta, indutio cucullæ, cilicij, ieiunium &c.) sponte suscipere, & mulctam Sacerdotum arbitrio indictam (vtpote recitationem corollarum, gestationem & osculationem imaginum consecratarum, agni &c.) subire. h Quæ opera quamuis Diuinitus mandata non sunt, ac per hoc dici indebita possunt; grata tamen Deo sunt & satisfactoria. i Imo laudabiliora sunt quam imperata à Deo. k Per opera pœnalia, vt sunt flagellationes, peregrinationes, cilicia, cucullæ &c.

b Idē ibidē & li. 3. c. 21

c Ibi. li. 4 cap. 2.

d Ibidem cap. 7.

e Concilij Tridēti. cā nō. 12. Sessione 14.

f Bellar. Ibidē lib. 1. cap. 19.

g Ibi. c. 4. lib. 4.

h Ibi. ca. 6

i Id. li. 2. de Monachis cap. 29.

k Idem de Pœnitētia li. 4. 6. 7. 8

VERè ac PROPRIè Domino SATISfit pro reatu pœnæ, l & culpæ. m Dominus dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. DOMINicus verò trinam disciplinam quotidiè de manu propriâ, nõ cordulâ, sed catenâ ferreâ vsq; ad sanguinis effusionem capiebat: PRO SVIs CVLpis vnam, quæ minimæ erant: pro in purgatorio existentibus, aliam: tertiam, pro ijs qui versantur in mundo. n Si quid minus hic soluimus, id purgatorijs ignibꝰ expiabitur. a Nie máią być dobre wszystkie vczynki / kthore po vspráwiedliwieniu sie dźieią / miedzy częśćiámi pokuty liczone. b Spowiedź przed Xiedzem wszystkich y szczegulnych grzechow iesth część potrzebna pokuty práwem Bożym / tákże Dosyćuczynienie zá kaźń. (c Częstho ábowiem po odpuszczeniu winy zosthawa dług znieśienia kaźni doczesney. d Zá ktorą człowiek vspráwiedliwiony prawdźiwie y własnie Bogu dosyć vczynić może przez vczynki dosyćczynne: e A nie przez wiáre ktoraby poymowáłá Chrystusá że zá grzechy dosyćuczynił. f Tá wiárá nie iest częśćią pokuty.)

Ktore

l Idẽ ibid. li. 4 c. 12. m Antoninus Archiepisc. parte 3. Titul. 23

☞ Nota Blasphemiam. n Bellarm. de Pœnitẽ. li. 4. c. 12.

Pokutá nie náleży we wszytkich dobrych vczynkách.

Częśći pokuty.

Odpuszczenie nie doskonáłe.

Chrystus wiárą poiethy nie iest dosyć uczynieniem.

g Ktore Koncylium Trydentſkie vczy być troiákie: káźni y karánia od Bogá przepuſzczone ćierpliwie znośić: vczynki prácowite (iáko ſą Mnichoſtwá / biczowánia / pielgrzymowánia do mieyſc świętych / oblecżenie kapice álbo kápy / włośienice / poſt 2c.) dobrowolnie bráć: y winy z rozſądku Xiężey włożoney (iáko ſą mowienie koronek / noſzenie obrazkow / y ágnuſtow poświęconych / y ich cáłowánie 2c.) podiećie. h Ktore vczynki áczkolwiek od Bogá nie ſą roſkázáne / á przetoż názwáne być mogą nie powinne: miłe iednák Bogu ſą / y doſyćczyne: Nowſzem więcey chwalebnieyſze niż te ktore od Bogá ſą roſkázáne. k Przez vczynki karánia / iáko ſą biczowánia / pielgrzymowánia / włośienice y kápice 2c. Prawdźiwie y właśnie doſyć ſię ſtáie zá przewinienie / l y winy. m Pan Chryſtus vmiłował nas / y oczyśćił nas z grzechow náſzych we krwi ſwoiey. Dominik (mnich) záś troiáką kaźń ná każdy dźień z właſney ręki ſwey / nie cordulą / ále łancuchem żeláznym áż do krwie wylániá podeymowáł: zá ſwe winy iedno / ktore maluczkie były:

Pokuthy práwe doſyćczynne vczynki Troiákie.

Właſne vczynki pokuty nie ſą z roſkázániá Bożeg iednák Bogu milſze nád roſkázane.

Doſyćczyniace vczynki.

Dominik Mnich krwią ſwą grzechy ſwe y świátá wſzytkieg od kupił też.

zá te

☞ Bluźnierſtwo. zá te ktorrzy w czyſcu ſo / drugie: trzećie zá te ktorzy mieſzkáio ná świećie. n Jeśli czego tu nie dopłáćiemy/tedy to w czyśco-wỹ ogniu zgładźi ſię álbo zápłáći. Jnák we-wſzyſtkim/ ináczey wierzące przeklina wte ſłowá.

a Concil. Trid. Seſſio. 14. canon. 4. a Si quis negauerit ad perfectam peccatorum remiſsionem requiri tres actus in pœnitente, videlicet, Contritionem, Confeſsionem, & Satisfactionem: & dixerit eius partes eſſe terrorem conſcientiæ agnito peccato, & FIDem conceptam ex Euangelio, quâ credit quis ſibi PER CHRIſtum remiſſa peccata, e aut dixerit confeſsionem omnium peccatorum coram Sacerdote eſſe traditionem humanam: i aut totam pænam ſimul cum culpâ remitti ſemper à Deo, ſatisfactionemq; pœnitentium non eſſe aliam quàm fidem quâ apprehendunt Chriſtum pro eis ſatisfeciſſe. o Neq; pœnis à Deo inflictis vel à Sacerdote iniunctis, vel ſpontè ſuſceptis pro peccatis ſatisfieri, atq; ideo optimam pœnitentiam eſſe tantum nouam vitam. u Satisfactiones, quibus pænitentes per Chriſtum Ieſum peccata redimũt, non eſſe cultus Dei, ſed traditiones hominum, doctrinam de gratiâ, & verum Dei

☞ Nota

e Canon. 6. 7. 8.

Can. 12.

o Can. 13.

u Can. 14

cultũ,

cultū, atq; ipsum beneficium mortis Christi obscurantes: Anathema sit: a Jeśliby kto przał/że do doskonáłego grzechu odpuszczenia wyćiągáią sie the trzy spráwy w pokutuiącȳ/ to iest skruchá/ spowiedź/ y dosyćuczynienie: á rzekłby iey częśći być/ strách sumnienia z vznánia grzechu/ y wiárę poiętą z Ewánieliey/ ktorą kto wierzy sobie przez Chrysthusá odpuszczone być grzechy. c álboby rzekł/ że spowiedź wszytkich grzechow przed Xiędzem iesth trádycya ludzka: i álbo iż cáła káźń wespołek z winą odpuszcza sie záwsze od Bogá/ á iż dosyćuczynienia pokuthuiących nie máß inßego oprocz wiáry/ kthorą poymuią Chrysthusá/ że zá nich dosyć vczynił. o Ani przez káźni od Bogá włożone/ álbo od Xiędza zádáne/ álbo dobrowolnie wźięte/ że zá grzechy nie dosyć sie czyni Bogu. R dla tegoż naylepßą być pokutę tylko żywot nowy. u Dosyćczynienia ktoremi pokutuiący przez Chrysthusá Jezusá grzechy odkupuią/ nie być chwałą Bożą/ lecz trádycyámi ludzkiemi/ náukę o łásce/ y prawdźiwą Bożą chwałę/ thákże sámo dobrodźieysthwo śmierći Chrysthusowey zásłániáiące: niech będźie przeklęty. A te náukę

Częśći pokuty.

Chrystus nie iesth dosyćuczynienić pokuthuiącym.

Náuká tá skąd iest?

uke wźiął cześćią z Pogáństwá/ cześćią z rozmáitego Heretyctwá. Z Pogáństwá/ iáko spowiedź záuszna przed Xiędzem koniecznie potrzebna do otrzymánia łáski. Co pokázuie historya o Lysándrze/ ktoremu Kápłan od Bogow odpowiedźi nie chćiał dáć/ áżby mu powiedźiał naywiekszy swoy grzech. Z Heretyctwá rozmáitego o dosyćuczynieniu/ ták ná tym iáko y ná onym świećie. Bo Pelágiusz toż wierzył/

Pogáński błąd spowiedź záuszna.

a Pœnitentibus veniam non dari secundum gratiam Dei, sed secundum meritu & laborem eorum: Że odpuszczenie nie dáie się podług łáski Bożey / lecz podług zasługi y prace ich.

a August. Epist. 106 Pelágiu. błąd o dosyćuczynieniu.

Eustáthyáni ‹ Oportere vestiri pannis crassis & vilibus, velut inde Sanctificandi & iustificandi: Potrzebá chodźić w grubych y w podłych sukniách/ iákoby z tąd było poświącenie y spráwiedliwość.

Zonaras & Concil. Gangren. Canō. 12.

Mássaliáni ‹ Ad vesperā & mane multis candelis accensis, diu & per longum tempus lectiones quasdam & laudes ad Deum facientes, Deum placari putant, ipsos decipiunt: Wieczor y ráno zásrćiwszy świec wiele/ długie á nazbyt długie lekcye niektore y modlithwy czyniąc Bogá/ Bogá tym vbłagánego być rozmieią: sámych śiebie zwiedzą.

Epiphani. Hęresi. 80

Mássáliánitow błąd.

o Flágellántowie/ Flag[illegible]onem, aie-

Prato. Ius

nam

bant, valere ad remissionem quorumuis peccatorum: Ze bićżowánie/ powiedáli/ pożyteczne iest do odpuszczenia w szelákich grzechow. Ktore też Klemens V. potępił/ zákazawszy iáwnego bićżowánia ták obłudnych ludźi spráwy/ oprocz/ Si pænitens vellet, idq; clam, ieśliby pokutuiący chćiał/ y to potáiemnie tylko.

de Sectis in literaF. Hæresi. 8. Flágellãtow błąd

Wálentyniáni/ Aptare volebant suis tabulis eloquia Dei: Przyrownywáć chćieli swym wymysłom wyroki Boże.

u Irenæus lib. 1. cap. 1

* Orygenistowie purgationem & liberationem omnium in futuro seculo dicebant fore: Oczyszczenie y wybáwienie w przyszłym wieku być wszystkich grzechow powiedáli: á tho z Pogáńskich Philozophow wźieli iáko Augustyn ś. mowi. Záczymtoż wszytko z ták sprosnemi Poháńcy y Heretyki w tákfundámentalnym Artykule twierdząc Kościoł Rzymski teráznieyszy/ ich też koniecznie cząstka zostáie/ á nie Kośćiołá ś. Kátholickiego przećiwnie wszystko twierdzącego.

* August. Hæresi. 43

Orygenistow błąd oczyszczenie być ná przyszłym świećie.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pirwszym/ ták wyznawa.

PRzez pok[illegible]/ krotko mowiąc rozumien[illegible]ysłu vprzeyme y prawdźiwe

Pokutá práwá co iest?

dźiwe od Czártá y spraw iego wszytkich nawrocenie ku B. á to przez vznánie przy rodzoney swey niepráwośći y złośći wszytkich z rozsądku zakonu B. z żáłośćią serdeczną/ y z wyznániem ich przed Bogiem/ á z státecznym przedsięwźięćiem żyćia po wszystek czás żywotá swoiego/ w boiáźni Bożey y pobożnośći wszelákiey. Jákowey żáłośći w Pietrze/ y Mágdálenie: á spowiedźi z vfnośćią w miłośierdźiu Bożym/ w márnotrátnym Synu/ y Jáwnogrzesznikú sam Pan Chrystus przykłády nam pokázał. Skąd nie wątpiemy/ iż tákowi wszyscy pewnie grzechow odpuszczenie/ y łáskę Bożą odnoszą przez wiárę w Jezusá Chrystusá/ podług Janá ś. náuki: gdy iedno bądź potáiemnie w sercu swym/ bądź iáwnie przy zgromádzeniu z inszemi zá rowno w spowiedźi pospolitey spowiedáią się ich Pánu Bogu/ choćby się ich nigdy słudze Kośćielnemu nie spowiedali. Abowiem nie mamy áni roskazánia áni przykłádu Apostolskiego o tákowey spowiedźi/ iáką sobie Jch M. Xięża Rzyscy postánowili/ ktorzy ábsolucyą do persony Kapłáńskiey mocno przywiązáli/ y wiárę zbáwiéną odpuszczenia grzechow/ ktoraby

Cześćiiej

Przed Bogiem spowiedź pierwsza. Luc. 7. y 22. Luc. 15. y 18.

1. Ioan. 1. y. 7. 9.

Spowiedź záuszná niema gruntu w pismie ś.

ktoraby v káżdego wiernego w sercu świećić miáłá/ tym sposobem gáßo y zágubiáio. Gdyż y Dawid z spowiedźio swo do Bogá vćieka sie / mowioc: Grzech moy obiáwiłem thobie/ y niepráwośći moiey nie zákryłem. Rzekłem/ spowiedáć sie bede przećiw sobie niepráwośći moiey Pánu: á thys Boże odpuśćił złość grzechu moiego. Tákże y sam P. Chrystus z toże spowiedźio do Oycá niebieskiego w Paćierzu nas odsyła/ ábyśmy wołáli: Odpuść nam náße winy 2c. Przetoż odpußczenie grzechow bez tákowey spowiedźi ktora sie vniżonym sercem P. Bogu czyni żadno miáro być nie może. A ieśliś bliźniemu swemu co winien/ y thego muśiß pierwey przeiednáć/ á spowiedáć sie przed nim wystepku swoiego / chceßli ábyć Pan Bog odpuśćił: Oczym Jákub ś. nápisał: Spowiedayćie sie sobie społecznie. Jest ießcze trzeći sposob spowiedźi w Kośćiele Krześćiáńskim/ ácz nie wßytkim ludźiom wobec potrzebny / ále iednák bárzo pożyteczny/ dla thych ktorzy sumnienie máioc zwiozáne grzechem / álbo pokusámi ßátáńskiemi vplećieni bedoc/ nie mogo sobie rádzić sámi/ y nie przestawáio ná powße-

Psalm. 32.

Przed bliźnim spowiedź drugá, Iacob. 5.

Przed Xiedzem spowiedź trzećiá. Kiedy y ktorym potrzebná?

chney á iáwney słowá Bożego ábsolutiey / tákowym wszystkim potrzebá iest osobliwey spástherzem rozmowy y spowiedźi / ábyiemu wszystko sumnienie swoie otworzył / á lekárstwá / porády y poćiechy z słowá Bożego gruntownie dostąpić mogł. A thák nie odrzucamy thego zwyczáiu ná stronę / gdyż go widźimy być wedle náuki Apostolskiey Kośćiołowi Bożemu pożyteczny. 2c. A ták gániemy y odrzucamy wszystkie niezbożne y wszeteczniki / kthorzy łáski Bożey opowiedánie ná swowolo vżywáio / mowiąc: że snádny iest do Bogá przystęp dla Chrystusowe° dosyć vczynienia / á dla tegoż bespiecznie możemy grzeszyć / á o pokuthę nie bárzo się frásowáć. Boże nas tego vchoway ábyśmy y pomyśleniem ták lekce łáskę Bożą y mękę dosyć czynną Páná á Zbáwićielá nászego pokładáć mieli. Jesteśmy wiecznemi dłużnikámi Páná swego zá tákowe odkupienie iego / dla tegoż też powinniśmy vśiłowáć ćiężko sobie czyniąc / iákobyśmy nie prożno á nie ku potępieniu swoiemu / łáski Páńskiey w odpuszczeniu grzechow przyimowáli. Awszákże wyznawamy tho / iż káżdego czásu y káżdemu grzesznikowi iest w

Sekty o pokucie świętey. Swáwolnicy.

Chry-

Chrystuśie Pánie/ przez prawdźiwą wiárę y pokutę przystęp do P. Bogá poki thu iest. Ale nie záwsze kiedy pomyśliß człowiecze nędzny/ możeß wiárę y pokutę połápić. Przetoż w boiáźni wielkiey spilnośćią nic nie odkładáiąc sobie / w pokućie prawdźiwey vstáwicznie prácowáć mamy. Przetoż gánimy y odrzucamy Cátáry y Nowacyány wßytki: gániemy theż Rzymską náukę o pokućie/ kthora więcey pożytkom Xiężym á niżli dußam ludzkim służyłá. 2ª. Gániemy ießcze Rzymskie dosyćuczynienia zá grzechy ktorzy sie Bogu wypłáćić chcą spráwiedliwośćią swoią. Gdyż sam tylko Pan Chrysthus Bog y człowiek prawdźiwy mogł dosyćuczynić zá grzechy náße/ y iesth dostháteczným odkupieniem/ vspráwiedliwienim/ y zbáwieniem náßym. A wßákże nie przestawamy nigdy ćiáłá swoiego poddáwáć pod posłußeństwo Duchá wedle przykazánia Bożego y choćia zá cząstkę mnieyßą gniewu Páńskiego wßystki naße dobre vczynki nie mogą dosyćuczynić doskonáłey spráwiedliwośći Boskiey/ przed ktorym y Angeli y Niebiosá nie są czyste/ tedy iednák práwi synowie á słudzy páná swego

Pokuty czás.

Heretycy

Dosyćuczynienie fałßiwey práwdźiwe.

Job. 5.

powolność y wdźięczny vmyſł pokázuiemy zátho wybáwienie ſwoie y doſyćuczynienie/ ktore doſtátecznie mamy w Mece y śmierci Páná Chryſtuſowey.

XII. ARTIKVL

Fundámentálny o Kluczách Kroleſtwá niebieſkiego/ álbo o mocy rozgrzeſzánia y zátrzymánia grzechow przez Páſterze.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wſchodźie Słońcá bedacy/ to záwſze o tym trzymał.

Klucze iednákie Apoſtołom dano.

IZ Pan Chryſtus klucze Kroleſtwá Niebieſkieg̃ iednez/ y iednákie dał Apoſtołom ſwoim wſzytkim ſpołecznie z Piotrem ś. á potych wſzyſtkim prawdźiwym Páſterzom. Ktore nic innego właśnie nie ſa/ iedno moc rozgrzeſzánia/ á zátrzymánia grzechow: to ieſt/ vrzad opowiedánia ſzczyrey náuki Ewángeliey ieg̃ ś. ktorym wierzacym Niebo otwierá ſie/ á nie wierzacym zámyka ſie: tho ieſth wierzacym odpuſzczone być grzechy/ á nie wierzacym zátrzymáne pewnie á nie omylnie okázuie ſie/ y opowieda. Jednák ktorzy to ſzczyrzey y pilniey czynia/ thym też wiekſza moc odpuſzczánia grzechow máia: inák żadney. Czego wſzyſtkiego ſa świádkiem te iego ſłowá.

Co ſa the Klucze?

Klucze rowne álbo

Chriſtus Petrum poſt ſe ſuæ Eccleſiæ paſtorem conſtituit &c. Chryſtus Piotrá ſwe-

swego Kośćiołá po sobie Pástherzem postánowił. Fol. 38.

An verò soli Petro dātur claues &c. Izaż sámemu Piotrowi dáią się klucze 2c. Fol. 38.

moc wszytkim Apostholom dáná.

Quamuis soli Petro dictum sit, Tibi dabo claues regni cœlorum, tamen omnibus Apostolis cōcessæ sunt, quū dixit: *Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis. Etenim quum dixit, DABo, futurum tempus signat, hoc est, post resurrectionem: Aczkolwiek sámemu Piotrowi rzeczono iest/ Tobie dam klucze Krolestwá Niebieskiego/ wszákże wszytkim Apostołom pozwolone są/ gdy rzekł: Ktorymkolwiek odpuśćićie grzechy odpuszczáią się im. Abowiem gdy rzekł/ DAM/ przyszły czás znáczy/ to iest po Zmartwych wstániu.

Theophilactus in ca. 16. Matth.

*N. Cōtra Bellarminum cōtrarium dicentem: nempe tūc quū dixit Pasce oues meas. Ioan. 20. ℣. 23.

CLAVICularij sunt sacerdotes, quibus creditum est verbum docendi & interpretandi scripturas, &c. Est autem CLAVis, VErbum scientiæ scripturarum, per quam aperitur hominibus ianua veritatis: Klucznikámi są Xięża/ ktorym powierzone iest słowo nauczánia y wykłádánia pism 2c. Jesth thedy Kluczem słowo vmieietnośći pism/ przez kthorą otwarza się ludziom forteká prawdy.

Chrisostō in cap. 23. Matth.

Klucze ktore są?

Certè SOLius est DEI VERI vt possit à peccatis homines soluere. Qua igitur ratione Diuinæ naturæ dignitatem ac potestatem discipulis suis Saluator largitus est? Duobus modis. Primùm Baptismo, Deinde PŒNItentia. Nam aut credentes, & vitæ sanctimoniâ probatos homines ad Baptismum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt: aut Ecclesiæ filijs peccantibus quidem, INCREPant: pœnitentibus autem INDulgent. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, vt Spiritus eius saluaretur: recepitq; rursus, ne maiore submergeretur dolore: Prawdźiwie SAMEgo práwdźiwego Bogá iest/ áby mogł z grzechow ludźi rozwiązáć. Jákim że tedy sposobem Boskiey nátury godnośći y mocy Zwolennikom swoim Zbáwićiel vdźielił? Dwoiákim sposobem/ iáko rozumiem. Naprzod Krztem: potym Pokutą. Bo álbo wierzące/ y żywotá świątobliwośćią doświádczone ludźie do Krztu wiodą/ á niegodne od niego pilnie wyganiáią: álbo Kośćioł synow grzeszących záiste/ gromią: pokutuiących zás ochraniáią. Jáko przed tym Páweł ś.

Cyrillus Alexād. in Ioan. l. 12. cap. 56.

1. Cor. 5.

Bog sam właśnie odpuszczá/ á słudzy iego nie właśnie: lecz ile náuczaią pokuthy ták słowem Bożym iáko y Sákrámenty.

wsze-

wßetecżniká miedzy Koryntczykámi / ná zátrácenie ćiáłá podawał / áby Duch iego był zbáwion: przyimowáł go záś znowu / áby nie był wiekßą żáłośćią zágubion. 1. Cori. 5. Páwłá ś. sposob rozgreßeniá Clemēs Alexādri. in Pareneti-ce.

Fides nostra est clauis regni Cœlorum: Wiárá náßá iesth kluczem Krolesthwá Niebieskiego.

Quod si nos idem loquimur, quod Petrus loquutus est, efficimur Petrus. Et nobis dicetur, Tu es Petrus: Petra enim est, quisquis est discipulꝰ Christi. &c. Ergo quāto melior (id est doctrinâ vitâq;) fuerit qui absoluit, tāto beatior erit qui soluitur. &c. Qui funibus peccatorum suorū constringitur, (scilicet doctrinę erroneæ) frustra vel ligat vel soluit: A ieśli toż my mowimy / co Piotr ś. mowił / stawamy sie Piotrem. Y nam rzecżesie / Tyś iesth Piotr: Opoka ábowiem iest / ktokolwiek iest zwolennikiem Chrystusowym 2c. Przetoż im wiecey lepßym (to iest náuka y żywotem) był by kthory rozwiezuie / tym wiecey błogosłáwionym bedzie / kthory rozwiezowan bywa 2c. Kthory zwiąskámi grzechow swych związány iest (to iest náuki fałßywey) prozno álbo wiąże / álbo rozwiezuie. Origen. in Matth. Tract. 1. Piotrá ś. moc odpußczánia ktorzy máią / á ktorzy nie máią? Ktorzy wietßą moc máią.

Toż Kościoł ś. Kátholicki ná zachodźie Słońcá bedący/ tákże wyznawał.

Anacletus Papa vtha bet Gratian. distinc. 21. Canō. In Nouo Testamē. Apostoli z Piotrē rowna mocmieli

DAbo tibi Claues regni cœlorum. Hic ergo ligandi soluendiq; potestatem primus (Petrus) accepit à Domino. Cæteri vero Apostoli cum eodem PARI consortio honorem & POtestatem acceperunt: Dam ći Klucże Krolestwá Niebieskiego. Tu tedy záwiązánia y rozwiązánia moc naprzod (Piotr) wźiol od Páná. Inni záś Apostoli TYMże ROWnym vczestnictwem cześć y Moc wźieli.

Ciprian.

Hoc erant & cæteri Apostoli: Tymżeć byli y inni Apostoli. Pátrz Foli. 44. 45.

Augustin. in agone Christiano ca. 30.

Cùm Petro dicitur, OMNIbus dicitur, Amas me? Pasce Oues meas: Gdy Piotrowi mowi się/ wszystkim mowi się/ Miluiesz mię? Pás Owce moie.

August. in Ioannem. Tract. 50.

Si in Petro non esset Ecclesiæ sacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo claues regni cælorum &c. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia. Si ergo fit hoc in Ecclesia, Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit.

eidē bid. Trac. 124

Ecclesia ergo quæ fundatur IN Christo, claues ab eo accepit in Petro, id est po-

est potestatem ligandi, soluendiq; peccata. Christus enim Petra, Petrus Ecclesia in significatione: Gdyby w Pietrze ś. nie była Kościoła táiemnicá / nie rzekłby mu był P. Chrystus / Tobie dam klucze Krolestwá Niebie. &c. Jeśli to tylko Piotrowi rzeczono / nie czyni tego Kościoł. Jeśli tedy dzieie się to w Kościele / Piotr gdy klucze wźiął / Kościoł ś. znáczył. c Kościoł tedy ktory się funduie ná Chrystusie / klucze od niego wźiął w Pietrze / to iest moc wiozánia y rozwiozánia grzechow. Chrystus bowiem opoko / Piotr Kościołem w znáczeniu.

Kościoł ma tęż moc co y Piotr ś. y czemu?

Piotr Kościoł znáczył nie Dapiężá.

Peccata autē dimittere, & Spiritum sanctum dare, Solius Dei est. c Verbum Dei dimittit peccata. Sacerdos est judex. Sacerdos quidem officium suum, exhibet; sed NVllius potestatis iura exercet: Grzechy zás odpuszczáć y Duchá ś. dawáć / SAMEGo Bogá iest tá moc. c Słowo Boże odpuszcza grzechy: Kiedy iednák vrzad swoy spráwuie: lecz żadney mocy práwá nie wykonywa.

Ambr. in 2. Cor. 12. c Idem vt habet Gratiá. dist. 1. de pœnitentia Canone Verbum.

Ministerium (remittendi peccata) dedit Dominus seruis: potestatem autem SIbi retinuit &c. Eam potestatem NVlli seruoda-

August. in Ioan. Tract. 5.

turus eſt, ſed ſibi eam retenturus eſt: vt omnis non imputet ſeruo, ſed Domino. Vſługę (odpuſzczánia grzechow) dał P. Chryſtus ſługom: moc záś ſobie zátrzymał 2c. Tey mocy żadnemu ſłudze nie da / lecz ſobie one záchowa: áby wſzelki nieprzyczytał ſłudze / lecz Pánu.

Mocy w łáſnej odpuſzczánia nikomu Bog nie dał ſwey.

Clauem imbuit, (Apoſtolus) vides quam? Viri Iſraelitæ auribus mandate quæ dico: Ieſum Naſarenum à Deo deſtinatum &c. Klucżá ich vczy (Apoſtoł) widźiſz ktorego? Mężowie Izráelſcy vſzymá ſłuchayćie co powiedam: Jezuſá Názáráńſkiego od Bogá náznáczonego 2c.

Tertu. de pudicitia At. 2 ℣ 22.

Klucż Piotráś. náuká pokuty y Ewángel.

Clauem ſcientiæ (ſcripturarum) à Chriſto & Paulus accepit, Clauis enim dicenda eſt, Quâ ad fidem pectorum dura reſerantur: Klucż vmieietnośći (Piſm ś.) od Chryſtuſá y Páweł ś. wźiął. Klucżem bowiem / ma być zwáná (vmieietność Piſm ś.) ktora do wiáry ſerc zátwárdzenia odmykáią ſię.

Maximus apud Auguſt. Ser. de ſanctis 27.

Klucż ś. Páwłá.

Cor clauſum habent, quia CLAVem FIDei non habent: Serce zámknione máią iż klucżá wiáry nie máią (A ták z tych ſłow one ſłowá tychże Oycow ś ktoremi mowią że / * Eandem in Sacerdotes poteſtatē contulit quam ipſe habuit à Patre Teyże mocy Xiężey vżyczył / ktorą ſam

Auguſtin. in Ioan. Tract. 39 * Chriſo. ib. 3. de dignita. Sacerdotali.

ra sam od Oycá miał/ y inne tym podobne rozumieia sie/ de potestate ministerij verbi, non de potestate autoritatis seu causæ efficientis, o mocy vsługi słowá Bożego/ nie o mocy poważnośći álbo przyczyny skutheczney kthora sam Bog thylko iest/ á nie żáden człowiek. Co też z niższych słow tychże Oycow ś. pokazuie sie strofuiacych hárde rozumienie Biskupow o tey tho mocy wtorey/ w tych słowiech/ Tobie dam/ sobie podáney).

Moc dwoiáká odpuszczenia.

Hunc locum (Tibi dabo claues Regni Cœlorum) Episcopi & præsbyteri nō intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio: vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur: Cum APVD DEVm NOn SENTENtia SACERDOtum, SED VITA REORVM QVÆRATVR. Quomodo ergo in lege leprosum Sacerdos mundum vel immundum facit DISCERNendo qui mundus, quicq; immundus sit, NON FACIENdo mundos vel immundos: SIC ET HIC (in Euangelio) alligat vel soluit Episcopus: Tego mieyscá (Tobie dam klucze Krolesthwá Niebieskiego) Biskupi y stárszy nie rozumieiąc/ nieco sobie z Fáryzeuszow nádętośći przybieráią: iż álbo potępiáią nie winne/ álbo że rozwiązáć mogą winne mniemáią: gdyż v Bogá NIE ODEKrećie Xiężý/ lecz o winnych pyta się. Jáko tedy w zakonie

Hieron. in Matt. cap. 16.

Nota Cōtra induigētias Papæ.

Hárdość Fáryzayská ktora?

Nie dekretu Xiężęcy Bog lecz żywothá pátrzy winnych

Sposob odpuszczánia grzechow práwy.

konie Tredowátego Káplan czystym/ álbo nie czystym czyni/ rozeznawáiąc ktory czysty/ ktory też nie czysty/ nie czyniąc czystych álbo nie czystych: tákżeć y tu (w Ewángeliey) wiąże álbo rozwiezuie Biskup. Toż dáleko poślednieyszy rozumieli.

a Radulphus Ardēs Dñica 1. post Pascha.

a In qua autoritate absoluere debent Sacerdotes? In diuinâ, non suâ. Potestas quippe peccata relaxandi, SOlius Dei est: Ministerium verò (quod impropriè etiam potestas vocatur) vicarijs suis cōcessit, qui MOdo SVo ligant & absoluūt, id est, ligatos vel absolutos esse OSTENDunt. e Vinculo culpæ & pænitentiæ debitæ, non potest eum Sacerdos ligare vel soluere: Sed TANTum ligatum & absolutum OSTENDERE: sicut Sacerdos Leuiticus non faciebat vel mundabat leprosum, sed tantum infectum vel mundum ostendebat: a Czyią mocą rozgrzeszáć máią Xiężą? Boską nie swoią. Moc bowiem grzechow rozwiązánia/ sámego Bogá iesth: Ministerstwo záś/ álbo vrząd słowá Bożego opowiedánia (kthory nie właśnie też mocą sie zowie) Namieśnikom swȳ zlećił/ ktorzy swym sposobem wiążą y rozwiezuią/ to iest/ związáne álbo rozwią-

e Hugo Cardin. in Matthæi ca. 16. Idē Lōbard. lib. 4. distinct. 18.

zwiazáne być okázuią. e Zzwiąski winy y pokuty powinney/ nie może go Xiądz rozwiązáć y związáć: lecz tylko związánego y rozwiązáne° vkazáć: Jáko Kápłan Zakonny nie czynił álbo oczyszczał trędowátego: lecz thylko zárażonego álbo czystego okázował.

Quam verò clauē habebant Legis Doctores, nisi interpretationem legis? Ad cuius intellectum, neque ipsi adibant: nō credentes scilicet: neq; alios admittebant, vtique docētes præcepta potius & doctrinas hominum: A ktoryż klucz mieli Zakonni Doktorowie/ tylko wykład Zakonu? Do ktore° wyrozumienia/ áni sámi przystępowáli: to iest niewierzący: áni innych nie przypuszczáli: záiste dla thego/ że vczyli roskazánia ráczey/ y náuk ludzkich.

Tertu. lib cont. Marcion. li. 4. cap. 44.

Ktorzy rozgrzeszenia y mocy ieg mieć nie mogą?

Kościoł Rzymski teráznieyszy odstąpił od tego/ gdy záś ták vczy pod przeklectwem wierzyć.

Iż P. Chrystus nie dał rowney mocy kluczow Apostołom z Piotrem ś. lecz Piotrowi sámemu y iego nástępcy Biskupowi Rzymskiemu inne/ Apostołom záś inne y z ich nasthepcámi Biskupámi y Pasterzmi. To iesth/ Piotro-

Insza moc Piotrowi dána niż Apostołō.

Klucze co sa Piotrowe?

Piotrowi y Papieżowi dał moc naywyższa/ nie opowiedánia Ewángeliey/ ale rzadzenia nie ográniczonego/ thák właśnie iáka sam ma/ thák w rzeczách świeckich iáko y w duchownych/ iákoby iedno widźiał potrzebowáć. Innym záś Apostołom y ich następcom tylko moc Duchowna/ to iest odpuszczánia grzechow ták skuteczna/ że ich tho rozgrzeszenie iáko wiátr mgłe grzechy znośi/ łáske vspráwiedliwienia spráwnie/ y moc ma vspráwiedliwienia: á to przez sposob rozgrzeszánia w tych słowiech opisány: Ja ćiebie wolnym czynie od wszysthkich grzechow/ w Imie Oycá y Syná y Duchá ś. Czego wszystkiego sa świádkiem te iego słowá.

Apostolská moc ktora?

Sposob rozgrzeszenia.

Falsum est [a] cæteris Apostolis cum Petro eandem potestatem datam, cùm amplius sit ligare & soluere, quàm remittere & retinere peccata, quod istis tantũ concessum est. [b] Cum dicitur Petro generaliter. Quicquid solueris &c. datur ei potestas* illimitata præcipiẽdi, puniendi, dispẽsandi, remittẽdi, prout op9 fuerit: hoc ꝑ claues datas Petro intelligimus. [c] Illa verba (Petro dicta) Quæcunq; ligaueris, intelliguntur de vtroq; foro, & de vtraq; potestate: illa autẽ, (cæteris Apostolis dicta) Quorumcunq; ligaueritis, tantum de foro conscientiæ. [d] Falsum igitur est, nihil esse aliud remittere peccata, quàm prædicare Euangelium: Fałsz iest iż innym Apostołom

a Bellar. de R. Pontifice li. 1. cap. 13.

b Ibidẽ.

* Idẽ in Resp. Venetæ Controuersię. propositione 4.

c Petr9 de Palude articu. de potestate Cõcessâ Apostolis.

d Bellar. de R. Põti. li. 1. c. 13

stołom z Piotrem iednáż moc dáná iesth/ gdyż wiecey iest wiązáć y rozwiązáć / niż odpuszczáć y zátrzymáć grzechy/ co thylko onym zlecono iest. b Gdy się mowi Piotrowi ogulnie/ Cokolwiek rozwiążesz/ &c. dáie mu się moc nieográniczoná roskázowánia/ karánia/ rozrzodzánia/ odpuszczánia/ iákby iedno potrzebá było: toć przez klucze dáne Piotrowi rozumiemy. c One słowá (Piotrowi rzeczone) Cokolwiek zwiążesz/ rozumieią się o obudwu plácách (to iest o Cesárzskiey stholicy y Biskupiey) y o oboiey mocy: (to iest o mieczu świeckim y duchownym) one záś/ (innym Apostołom rzeczone) Cokolwiek zwiążećie/ rozumieią się tylko o plácu sumnienia. Stądże the słowá/

c In Papa est omnis potestas super omnes potestates tàm cœli quàm terræ. f Etiam super Angelos tàm bonos quàm malos. g BREVIter, EXCEpto PECCato, POTEst PAPA OMNia FACEre QVÆ DEVS POTEst. h SANCte PATer qui TOLLis PECCata MVNdi, MISERERe NOBis: Qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem: e W Papieżu iest wszystká moc nád wszystkie zwierzchnośći ták Niebieskie iák ziemskie. f Też nád Angolámi

Nie iedná moc Apostołow. Moc nie skończona Papieska iáko y Boża. Piotr y Cesárska y Biskupia naywyższa ma moc. e In Concio Lateranen. sub Leone 10. Sessiō 10. f Feimus Extra de cōstitutionibus Cā. Statuta. g Panormitanus Abbás & Cardinal. Hostiēsis. Extra de Trāsl. Canō. Quāta

5. Siculi legati teste Paulo Aemilio lib. 7.

łámi ták dobrymi iák złemi. g Krotko mowiąc/ wyiawszy grzech/ może Papież wszystko vczynić/ co Bog może. h Swiety Oycze ktory gládźisz grzechy świáthá/ zmiłuy się nad námi: ktory gládźisz grzechy świátá/ dáruy nam pokoy. Pátrz tákichże hániebnych słow Fol. 49. 50. 51. Stądże y y te drugie.

☞ Znák Antychrystá

i Bellar. de Penitē. lib. 1. ca. 6 k Ibi. c. 16 l Ibidem lib. 3. c. 2. m Ibidē. n Ibi. li. 1. cap. 4.

i Absolutio sacerdotis est causa efficiens remissionis peccatorum. k Gratiam Dei iustificantem efficit. l Peccata dispergit, vt flatus nebulas. m Vim eam habet Iustificandi, vt multi damnentur, quod ante moriātur quā a sacerdote absolui potuerint, n Hac forma: Ego te absoluo ab ōnib9 peccatis tuis in Nomine Patris &c. Am̄.

Rozgrzeszenia Xiężego moc iáká?

i Rozgrzeszenie Xieże iest przyczyná spráwuiącá odpuszczenie grzechow. k Łáskę Bożą vspráwiedliwiáiącą spráwuie. l Grzechy rozprászá/ iáko wiátr mgłę. m Mocthę ma vspráwiedliwienia/ iż wiele się ich potępia że przedtym vmieráią/ niżli od Xiędzá rozgrzeszeni być mogli/ n Tym kształthem: Ja ćiebie wolnym czynię od wszystkich grzechow twoich: W imię Oycá &c. A.

☞ Bluźnierstwá.

Jnák

Inák wierzacych przekliná w the słowá.

Si quis contrarium dixerit, Anathema sit: Jesliby kto przeciwną rzecz mowił/ Niech będzie przeklęty. Dla tegoż z tey modlitwy Kośćielney/

Cōcilium Tridētinū Sessio. 14. Can. 3. 9.

Deus qui beato Petro animas ligandi atq; soluendi pontificium tradidisti: Boże ktoryś Piothrowi ś. podał moc duße rozwiezowánia y związánia/ to słowo/ Animas, Duße/ Kazał wymázywáć w swym Brewiarzu/ iáko sámże iego Kárdynał zeznawá: áby ták nim nie odiełámu sie moc swiecká náywyżßá. A te náuke wźiął cześćia z Rzymskiego Pohańskieg przykłádu/ o ktorym ták Concyliū iedno piße/

Bella ad 4 propositionē respōsione in cōtrouersia Veneta.

Vtrumq; & imperium & pontificatum sicuti Decij & falsorum Deorum cultores factitare consueuerunt, vsurpat: Oboie y Cesárzstwo y Biskupstwo/ iáko Decyußowie y fálßywych Bogow chwálcy zwykli czynić byli/ przypisuie sobie: Cześćia od Donátystow Heretykow/ kthorzy też tákże zwykli byli mowić/

Cōcilium vangionū teste Auentino.

Rzyskieg Popá w pogáństwie zwyczáy.

Nos Sanctificamus immundos: nos iustificamus impios. * Nos Baptisamus (id est Spiritum Sanctū damus & remissionem peccatorum): My poświęcámy nieczyste: My vspráwiedliwiamy niezbożne: My Krzćimy (tho iesth w Krzćie Duchá ś. y odpußczenie grzechow dawamy). Cześćia od Pháryzeußow

August. de fide & operibus * & in Ioā. Tracta. 5

Donátystow biad

Pháryze uszow błąd.

hárdych/ iáko wyższey Hieronim ś. pokazał Fol. 331 Záczym w ták fundámentálnym Arthykule z thak sprosnym Pohańſtwem y Heretyctwem zgodny będąc Kośćioł Rzymski teráznieyszy/ ich też cząstka Kośćiołá koniecznie zostháie/ á nie Kośćiołá świętego Kátholickiego.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pierwszym/ ták wyznawa.

Támże c. 14. o pokućie.

O kluczách krolestwá Bożego.

Klucze Pápieskie ktore?

Klucze Krystusowe ktore?

CO się dotyczże Kluczow Krolesthwá Bożego Apostholom od Páná podánych/ iáwnie káżdy obaczyć może/ iáko bezpráwnie y niezbożnie Rzymscy Biskupi/ z wielką krzywdą y z vbliżeniem Kośćiołá Powszechnego rozćiągnęli te klucze nád roskazánie Páńskie/ że z nich mieczow vrzędu świeckiego/ sceptrow y krolesthw świátá tego/ y koron Cesarzskich sobie nábudowáli. A náostáthek zupełney władzey y zwierzchności nád wszystkimi krolmi/ nád duszámi y nád ćiáły ludu Krześćiáńskiego hárdźie dosyć vżywáią. Lecz my ná prawdźie á prostość słowá Bożego przestawáiąc powiedamy/ iż wszyscy Pásterze álbo Biskupi Kośćiołá Powszechnego máią tych Kluczow Krystusowych iednáke

dnáko władzo/ gdy Ewángelium Páńskie prawdźiwie opowiedáią. To iesth gdy lud pospolity sobie zwierzony náucżáią/ nápominaią/ y przywodzą do prawdźiwey pokuty y kárności Krześćiáńskiey/ otworzáiąc niebo y odpuszczenie grzechow dawáiąc ná mieyscu Páná Chrystusowym káżdemu wiernie pokutuiącemu y posłuszenemu słowá Bożego/ á zámykáiąc krolestwo niebieskie y zwłoczuiąc wszystki niepokutuiące á swowolne niewiernikí: Tákowe klucze wszystkim Apostołom w obec obiecał Pan Chrystus v Máttheuszá 8. cap. 16 y dał ie potym wszystkim rowno/ posyłáiąc ie ná wszystek świát/ áby opowiedáli Ewángelium iego/ y odpuszczáli grzechy ludźiam pokutuiącym/ iáko nápisáli Ewángelistowie / Jan 8. we 20. Mar. 16. Luc. 24. cap. Tákże Páwełs. o tym pisze do Koryntow mowiąc: Dał nam Pan Bog służebność poiednánia y porownánia swego z ludźmi przez Chrystusá/ y włożył w nas słowo tego poiednánia. A ták spráwuiemy poselstwo ná mieyscu Páná Chrystusowym ne máczey iednoiákoby Bog sam nápominał ludźie przez nas. Prosimy was tedy ná mieyscu

Otwárzáć y zámykáć krolestwo Niebieskie. Actor. 8.

2. Cor. 5. Służebność poiednánia y porownánia.

Rozgrzeszenie Apostelskie

scu Páná Chrysthusowym iednayćie się z Bogiem. Z kthorych słow iáwnie się pokázuie/ że inákszych kluczow Pan Chrystus Apostholom swoim nie podał/ iedno náuke o Pokućie y wierze prawdźiwey.

Ministrowie odpuscáią grzechy

Tákći Apostołowie y wszyscy ich prawdźiwi pothomkowie náuki/ iednáli záwsze y podźiśdźień iednáią lud pospolity z Bogiem. Thym sposobem odpuszczáią ludźiam grzechy y niebiosá otwarzáią prowádząc ie przez wiárę Chrysthusowę do Krolestwá Bożego. A te klucze bárzo są rozne od onych hárdych á niezbożnych kluczow Zydowskich Kápłanow nádętych/ o ktorych Pan Chrystus w Ewángeliey powiedźiał: Biádá wam náuczonym: Abowiem wźięliśćie klucz vmieiętnośći/ sámiśćie nie weszli do niebá/ y thę ktorzy chćieli wchodźić záhámowáliśćie.

Iako ministrowie rozgrzeszáią

A thák wszyscy prawdźiwi Biskupi á Pásterze w Kośćiele powszechnym porządnie tych kluczow vżywáią/ y rozgrzeszáią ludźie/ gdy Ewángelią Chrysthusowę y w niey odpuszczenie grzechow wiernym wszystkim w obec/ y káżdemu z osobná podawáią y wyświadczáią. Y nie máß inszey absolucyey nád tę ważnieyszey/ iáko Rzymscy Xię

ſey Xięża ſobie tho przywłaſzczáią / oſobliwſzego coś ſwoiey reieſtrowáney ſpowiedźi y potáiēnemu (niewiedźieć iákie) rozgrzeſzeniu przypiſuiąc / á niżli they prawdźiwey ſłużebnośći ſłowá Bożego / ktora w Kośćiele Bożym z pilnośćią ſpráwowáná być ma / nie tylko iáwnie y wſzyſtkim wiernym wobec / áley z oſobná káżdemu wedle potrzeby ſumnienia iego.

Zmyślone Rozgrzeſzenie Pápieſkie.

XIII. ARTIKVL

Fundámentálny o Pośćie.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wſchodźie będący to onim záwſze trzymał.

IZ áni od Páná Chryſtuſá áni od Apoſtołow iego Poſtu czás y ſpoſob ieſt roſkazány: lecz iáko tho oboie káżdemu ná wolą wedle potrzeby / dla vmarthwienia ćiáłá / nie dla ſpráwiedliwośći doſtąpienia: ták też Kośćiołowi czás iego ſtánowienia podług przypadáiącey iákiey potrzeby / á tho bez obowiązánia ſumnienia / puſzczony. Gdyż oprocz potrzeb wyżſzych niczym nie ieſth. Czego wſzytkiego ſą świádkiem te iego ſłowá.

Poſtu czás y ſpoſob ná wolą puſzczony. Czás poſtu ſtánowić gdy wolno.

a NON DICit (Dominus) ieiunium SVVm eſſe imitandū, quamuis QVADRa-

a Chriſoſt. Hom. 47. in Matth.

Matth. 11. gintaillos dies POSSET proponere: sed: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. e NEQ; ieiunium SIMPLiciter à nobis exigit: sed vt à secularibus operibus nos abdicantes omne nostrum otium in spiritualia collocemus. Quod si sobriâ mente ita sumserimus cibos, vt tantum satiemur quantũ vsus exigit, & omnem vitam in bonis operibus dispensemus, iam NVLLo OPus fuerit EX IEIunijs adiumento, &c. PROPter HÆc enim hanc A CIBIs abstinentiam fieri præcipit, VT refrenantes carnis lasciuias, eam obedientẽ faciamus, & ad MANdata Dei implenda sequacem &c. IEIVNIum ABSENTIbus OPERibus NIHil NObis PRODest. NEQ; COMEDisse CONFusionem NOBis ADFErt, SED MALè EGISse. i Ieiunauerunt Niniuitæ & Dei misericordiam elicuerunt, ieiunauerunt Iudæi, & culpati abierunt. QVId ergo IRAM DEI soluit Niniuitis? NVM ieiunium SOLVm, ET SACCus? NON ESt DICENdum: sed TOTIus VITæ MVTAtio, ita enim Propheta inquit: & vidit Deus opera eorum. Qualia opera? Quod ieiunarunt? Quod saccum induerunt?

e Idem in Genes. Hom. 10.

☞ Nota Ieiunium nõ esse opus bonũ per se, sed tantũ per accidens, nẽpe propter hanc finẽ. ☞

☞ Nota

i Idem ad Antiochenos Hõ. 3.

☞ Nota Ieiunium nõ tollere per se iram Dei.

Ionę. 2. ℣. 10.

runt? NIHil HORum, sed hæc omnia tacens intulit: Quoniã auersus est quisq; à vijs suis malis. Cernis quód NON IEIVNIVM periculo eripuit, sed VITÆ MVTAtio Deum Barbaris placatum & beneuolũm reddidit. Hæc dixi, non vt ieiunium contemnemus, sed vt ieiunium honoremus: honor enim ieiunij non est ciborum abstinentia, sed peccatorum fuga. Itaq; ciborum abstinentia tantum ieiunium definiens, hic est qui maximè ipsum vituperat. a Nie mowi Pan Chrysthus iż posthu iego mamy náśládowáć/ áczkolwiek one czterdźieśći dni mogłby roskázáć: lecz/ Vczćie sie odemnie/ ábowiem ia ćichy iesthem y pokorny sercem. c Ani postu zgołá od nas wyćiąga: lecz áby świeckich vczynkow wyrzekszy sie wszytke násze zábáwe w duchownych położylichmy. A ieślibyśmy trzeźwą myślą ták przyimowáli pokármy/ iżbyśmy tylkich vżywáli/ ile potrzebá wyćiąga/ y żywoth wszystek w dobrych vczynkách spráwowálibyśmy/ thedyby iuż żádnego nie potrzebá było z postow rátunku. ꝛc. Dla tych ábowiem vczynkow dobrych tho od

℣. 10.

☞ Vide.

Ieiunij honor propriꝰ Quis.

Postu swegó Krystus nie roskázał záchowáć czásu.

Bog niezgołá chcę postu/ ále względē sposobnośći dopobożnośći.

Post nie iest dobrym vczynkiē przez sie/ tylko względē

ćiáłá vmarwienia.

pokármow zátrzymánie czynić roskazał/ áby ták obhełznawszy ćiáłá buyność/ vczynilismy ie posłuszne/ y do przykazánia Bożego wypełnienia powolne 2c. Post gdy niemász dobrych vczynkow/ nic nie pomaga. Ani iedzenie záwstydzenia nam nieprzynośi/ lecz złe czynienie. Pośćili Niniwczycy á miłośierdźia Bożego dostąpili. Pośćili y Zydowie/ á obwinieni odstąpili. Coż tedy gniew vśmierzyło Boży Niniwczykom? Izaż post tylko y grube odźienie? Nie ma to być mowiono/ lecz cáłego żywotá odmiáná: Ták bowiem Prorok mowi: Y widźiał Bog vczynki ich. Jákież vczynki? Iż pośćili? Iż grube száchy oblekli? Nic z thego/ lecz wszystkiego thego zámilczawszy przydał: Iż odwrocił się káżdy/ od złych drog swych. Baczysz że nie posth z niebespieczeństwá wyrwał/ lecz żywotá odmiáná Bogá Pohańcom vbłagánym y łáskáwym spráwiłá? Tom rzekł/ nie ábyśmy post wzgardzáli/ lecz ábyśmy

Post sam tylko/ niczym iest przez się.

Ionæ. 2.

Esai. 58.

Post sam nie wybáwia od gniewu Bożego/ lecz popráwa żywotá cáłego.

☞ Ná włośienice y sam post Bog niepátrzi

byſmy poſt cżćili: vcżćiwość bowiem poſthu nie ieſth zátrzymánie od pokármow/ lecż od grzechow vćieczká. A ták pokármow zátrzymánie tylko poſtem rozumieiocy/ tenći ieſt ktory nabárziey on gáni.

Poſt prá wy wczym náleży.

Qui ſunt ROMÆ tres ſeptimanas ante Paſcha, Sabbatho & Dominico exceptis ſimul ieiunant: qui autem in Illyriâ & tota Græciâ ante ſex ſeptimanas ieiunia quæ ante Paſcha fiunt ordiuntur: illudq; tempus Quadrageſimam nuncupant. Alij præter horum conſuetudinem, quindecem dies ſolũ: nihilominus tamen tempus illud Quadrageſimam vocant. Vnde me non mediocris capit admiratio, quâ ratione iſti, licet de numero dierum diſſentiant, omnes tamen eodem nomine Quadrageſimam appellẽt. Quin etiam de abſtinentia à cibis VARIAM ſequuntur rationem. Nam alij omnino ab omni genere animãtium abſtinent: alij inter animantia ſolos piſces comedunt: alij cum piſcibus volucres: alij à fructibus & ab ouis temperant: alij arido pane ſolo veſcuntur: alij ne illo quidem. SVNT, qui vbi ad horam nonã ieiunauerint, VARIIs CIBOrum GENERIbus VTVNtur. Ac quoniam

Socrates li. 5. Hiſt. Eccl. c. 21.

Nota Quadrageſimę tẽpus variũ ac liberum fuiſſe.

Modum quoq; abſtinentiæ à cibis.

Nota

Apostolica permissio vt per arbitrio cibis in ieiunio.

am nemo de ea re præceptum literarũ monumentis proditũ potest ostendere, PERSPICVum ESt, APOSTOlos LIBEram POTESTAtem, in eadem cuiusq; menti & ARBItrio permisisse, vt quisque nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum sit ageret: Ktorzy mieszkáią w Rzymie/ trzy Niedźiele przed Wielkonocą/ Sobotę y niedźiele wyiąwszy/ wespoł poszczą: Ktorzy záś w Słowieńskiey y we wszystkiey są Greckiey źiemi przed sześćią Niedźiel Post/ kthory przed Wielkonocą bywa záczynáią/ onże czás Quadragezymą zową. Sthądże wielce się dźiwuię/ iákim sposobem ći/ áczkolwiek o liczbie dni niezgadzáią się/ wszyscy iednák iednym nazwiskiem Quadragezymą zowią. Lecz też o zátrzymániu od pokármow/ rozmáitego násláduią sposobu. Bo inni zgołá od wszelkiego żywych rzeczy rodzáiu zátrzymuią się: inni miedzy żywymi rzeczámi ryby tylko iedzą: inni zrybámi iedzą też ptaki. Jnni od owocow y od iáiec zátrzymuią się/ inni suchy chleb iedzą: inni áni tego vżywáią. Są ktorzy gdy do dźiewiątey godźiny (to iest do wieczorá)

Posthu wielkieg ciás rozny y wolny był.

Nota

Posthu sposob w pokármiech wolny był záwsze.

zpo-

zpoßczo rozmáithych rodzáiow pokármow vżywáia. A przetoż gdyż o tym sposobie nikt roskazánia w Pismiech nápisánego nie może vkázáć/ iáwno iest/ że Apostołowie wolną moc w nim każdego vmysłowi y wolnośći dopuśćili/ áby każdy áni boiáźnią/ áni przemußeniem przywiedźiony/ coby dobrego było czynił. Dla thegoż on wielki Cudothworcá y Biskup ś. Spirydion iednemu gośćiowi swemu niechcącemu ieść mięsa świnskiego/ ktore mu położył błogosłáwiwßy czásu Posthu wielkiego/ tym się wymawiáiącemu/ s. Christianum esse, że Chrześćianinem był/ ták odpowiedźiáł: Hanc ob causam minus recusare deberes. Nam omnia munda mundis, sacrilite ꝯ pronunciant: Dla teyże przyczyny mniey się zbraniáć miał bys. Bo wßystkie rzeczy czyste czystym/ pismá świete mowią.

Apostołowie ná wolność czásy sposob postu dáli każdemu.

Spiridiona ś. sprawá.

Sosomenus Histor. Eccles. li. 1. cap. 11. Tit. 1. ℣. 15.

Vis tibi ostendam quale te oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna ab omni peccato &c. TALE ieiunium Deo placet. Abstinere vero â cibis, quos Deus creauit ad percipiendam cum gratiarum actione, & hoc facere cum his qui Dominum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Illi ieiunent qui perdiderunt sponsum. Nos habentes sponsum, ieiunare NON possumus &c. Est certe libertas Christiana

Origē. seu Cyrillus. in Leuit. Homi. 10.

Causa & Tempus ieiunij.

per

Modus & finis.

per omne tempus ieiunandi, non obseruantiâ superstitionis, sed virtute continentiæ. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruabitur, nisi arctioribus fulta continentiæ præsidijs: Chceß okážeć iáko potrzebá post pośćić? Pość od wßelkiego grzechu 2c. Táki post Bogu sie podobá. Zátrzymáć sie zás od pokármow/ kthore Bog stworzył ku vżywániu z dźiekczynienim/ á to czynić z tymi/ ktorzy Páná vkrzyżowáli przyiemno niemoże być Bogu. Ci niech poßczo ktorzy zgubili oblubieńcá. My máiąc oblubieńcá/ pośćić nie możemy 2c. Jest záprawde wolność Krześćiáńska czásu wßelkiego poßczenia/ nie dla záchowánia zabobonu/ lecz dla pożytku zátrzymánia. Bo iáko v tych czysthość cáła záchowa sie/ ieśli nie bedźie w spártá ćiásnym zátrzymánia rátunkiem.

Post Bogu miły kthory/ á kthory obrzydły? 1. Tim. 4.

Przyczyná v czás posthu. Sposoby tył.

Toż Kośćioł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá bedący/ wyznawał w te słowá.

August. Epist 86. ad Casulanũ.

EGo in Euangelicis & Apostolicis literis, totoq; instrumento, quod appellatur Testametum Nouum, animo id reuolens, video præceptum esse ieiunium. QVIBus autem DIEBus non opor-

☞ Nota

teat ieiunare, & quibus oporteat, PRÆCEpto DOMIni & Apostolorum NON inuenio esse definitum: Ja w Ewángelickich y Apostolskich pismiech/ y w cáłym naczyniu álbo prawidle / ktore sie zowie Nowym Testámentem/ w vmyśle to rozbieráiąc / widzę roskazány być pesth. Ktorychby záś dni nie trzebá pościć/ á ktherych potrzebá / przykazánim Páńskim y Apostholskim nieznayduie być opisáno.

Pesthn czas prawem Bożym wolny.

DE IEIVNIO NON EST LEx posita, sed QVOMOdo POTEst vnusquisque & VVLt: O poście nie iest prawo dáne / (od Chrysthusá y Apostołow) lecz iáko może káżdy zosobna/ y chce.

Primasius discipulus Augustini in Roma. cap. 14.

Agnoscũt (Catholici) INDIFFERenter ieiunandum esse EX ARBITrio, NON EX IMPErio nouæ disciplinæ (scilicet Montanisticæ) PROTEMPORIbus & CAVSis vnicuiusque: SIC & Apostolos obseruasse, nullũ aliud imponentes iugũ &c. przyznawáią (Bátholicy) że Wolnie ma być pośćżono z vpodobánia/ nie z mándátu nowey náuki (tho iesth Montanistow) podług czásow y przyczyn káżdego:

Tertullia. de ieiunio cont. Psychicos sic Catholicos dictos á Montanistis, teste Hieroni. Artykuł o Poście kátholikow.

Apostołowie iáko pośćili Ireneus ad Victorem Papā apud Euseb. histor. Ecclesiast. lib. 5. cap. 23.

tákże też y Apostołowie záchowáli/ żadnego innego ćiężaru nie wkłádáiąc.

Non tantum de die discrepatio est, sed & de ipsa Specie ieiunij: Siquidem alij vnum sibi diem ieiunandum esse putant: alij duos, alij plures: alij quadraginta horas diurnas & nocturnas computantes diem suum statuunt. Nihilo tamen minus omnes illi pacem inter se retinuerunt, & retinemus etiamnum. ET DISsonantia IEIVnij FIDei CONCOrdiam COMMEndat: Nie tylko o cżáśie roznicá iest/ lecż theż o sámym sposobie postu. Ponieważ iedni ieden sobie dźień rozumieią być potrzebny pośćić/ inni dwá/ inni więcey/ inni cżtherdźieśći godźin dniowe y nocne ráchuiący dźień swoy stánowią. Wszákże iednák ći wszyscy pokoy między sobą záchowáli/ y my y teraz záchowuiemy/ A roznicá postu wiáry zgodę záleca.

Nota

Rozny cżás postu wielkiego y sposob v Kátholikow prawych był.

Pátrz pilnie.

Christiani non Hæretici, sed Catholici, EDOMādi corporis causâ, propter animam ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis di-

Aug. cōn. Faustū Manichæum l. 30. c. 5.

ebus

ebus atq; temporibus, sicut per Quadragesimam FERe OMNes, QVANto magis QVISque, vel MINus SEu VOLVerit, seu POTVerit. Sed & a fortiori potu, pro SOLâ castigatione corporis abstinent: Krześćiánie nie Heretycy/ lecz Kátholicy dla vmartwienia ciáłá/ więc y dla poniżenia więtszego dusze od niebácznych áffektow/ nie iżby one być nie czyste wierzyli/ nie thylko od mięsá/ ále też od niektorych ziemie owocow zátrzymuią się/ álbo záwsze/ iákich máło/ álbo pewnych dni y też czásow/ iáko przez wielki post niemal wszyscy/ iák wiele kożdy álbo mniey/ bądź chćiałby/ bądź mogłby.

Nota Ferè ōnes nō omnes e Idē ad Petrū de fide cap. 42.

Zatrzymánie od pokármow pewnych dla czego być ma?

Niemowt/ wszyscy.

Sciendum, quamdiu nobiscum est sponsus & in lætitia sumus, NEC IEIVNAre POSSVMus, nec lugere. CVM autem ille propter peccata à nobis recesserit, TVNC INDICEndum IEIVnium esse, tunc luctus recipiendos: Mamy wiedźieć iák długo známi iest oblubieniec y w weselu iesteśmy/ áni pośćić nie możemy/ áni płákáć. A gdyby on dla grzechow od nas odszedł/ tedy ma być posth

Hieronimus in c. 9. Matthæi.

Czás postu włásny ktory?

żapo-

zápowiedziány y płácz przyięty. (A ták z tych słow Oycow ś. one ich słowá. a Peccatum esse non ieiunare in Quadragesima Grzech iesth niepośćić w Wielki Post: rozumieią sie nie dla podánego práwa od Chrystusá álbo od Apostholow/ ktorego ná tho nie przyznawáią: lecz dla zániedbánia pobudki do pokuty/álbo też y sámey pokuty/ kthora odnawiáć zwykli byli znácznie wopłákániu grzechow czásu postu Wielkiego. Tákże y te e ieiunio eluimus peccata, Deum placamus, Postem zmywamy grzechy/ Bogá błagamy/ y tym podobne/ rozumieią sie non simpliciter, sed secundum Quid, nie zgołá/ lecz ile grzechow ćiáło vskramia/ nie ile swa spráwiedliwośćia / kthorey żadney nie ma/ oprocz samey wiáry/ iáko sie wyższey pokazáło Fol. 124. 125. 2c. one znosi / y niżey pokazuie. Náostátek gdyż przyznawamy potrzebny być Post dla wyższych przyczyn: wiec też wolność y potrzebe iego od stárszych Kośćiołá wedle potrzeby pochwalamy z Oycámi ś. záthym sie thez znosi potwarz Jezuicka / iákobysmy w thym Arthykule o Pośćie mieli być zgodnymi z Acryuszem/Eustátiuszem/y Jowiniánem: gdyż też onych dwu pothepiamy vczących że zgołá áni dla wyższych przyczyn a Ieiunia statuta non esse solenniter ieiunanda e sed auersanda, Posty zápowiedziáne nie máią być vroczywiśćie puszczone/ e lecz chronione: y thego trzećiego tákże vczącego. i Nec aliquid prodesse ieiunia, Iż bynamniey nie są pożyteczne posthy iáko Augustyn ś. pisze o nich / tákże Ambroży ś. w te słowá: Audio Iouinianistas dicere nullam abstinentiam habere meritum. Słysze Jouiniánisty mowiące że post nie ma zasługi/ To iest że nie iest vczynkiem

a August. Sermone de tempore 62.

Niepośćić w naznaczony post/ dla czego grzech? e Amb & Hierō cōtra Iouinianum.

Post iáko grzechy omywa y B. błágá Potwarz Jezuicka in libello Reformat vt supra Hæresi 15.

Błędy o Pośćie. a Augusti. Hæres. 33. e Socrates li. 2. ca. 33. i Augustin. Hære. 82. Ambrosi. Ep. sto. 82.

kiem pożytecznym w rzeczach duchownych / iáko iuż wyższey wyłożył Augustyn ś. Bo inak własney zasługi iáko wszystkie vczynki by nalepsze Folio 170. 171. 2c. ták ten vczynek naposlednieyszy post niema/iáko wyższe Fol. 342. 2c. y niższe słowá o kázuia.)

Zásługá Ojcom ś. vczynek pożyteczny.

Dominus ostendit filios sapientiæ intelligere, NEC IN ABSTINENdo, nec in manducando ESSe IVStitiam &c. NOn interest omninò, QVID sumas alimentorum, NEC QVAntum, DVmmodò pro suæ valetudinis necessitate quis capiat: sed magis interest quantâ facilitate atq; serenitate animi careat, cum his vel oportet, vel necesse est etiam carere, vt illud compleatur in animo, Scio & minus habere & abundare in omnibus &c. Et illud: Non est regnum Dei esca & potus: Pan Chrysthus pokázuie syny mądrośći rozumieć / iż áni w zátrzymániu áni w iedzeniu iesth spráwiedliwość 2c. Nie należy zgołá coby zá potráwy iadł/ áni iak wiele: gdyby iedno dla pothrzeby zdrowiá swego iadł ktho: lecz wiecey należy ná thym iák wielkieyby ochothy y chęći y mysłu prozen był: gdyż thych á bo potrzeba/ álbo thez koniecznie potrzebna iest proznym być/ áby ono wy-

August. in Euãgelicarũ quæsti. lib. 2. c. 11. habet Gratiẽ. dist. 41. Canone quod dicit

Philipẽ. 4. ℣. 12. Rom. 14. ℣. 14.

Posthnie zásługuie spráwiedliwośći. Do postu nie należy co iest y iák wiele tylko ná chćiwośći.

Philip. 4. ℣. 12. pełniłosie w vmysle/ Vmiem y nie dostátek ścierpieć/vmiem znieść dostatek wszytkiego 2c. Rom. 14. ℣. 14. Y ono Nie iest Krolestwem Bożym pokarm y napoy.

Kościoł Rzymski teráznieyszy odstopił od tego/ gdy záś ták vczy pod przeklectwem wierzyć.

a Bellar. de verbo Dei non scripto li. 4. cap. 2. & de Romano Pōtifice lib. 4. cap. 16. e Costerꝰ Iesuita in Enchiridio de Ieiunio. i Bellarm. de Pænitentia lib. 4. cap. 6.

Iz/a Iuxta Traditionem Apostolicā non scriptam, LEx IEIVNiorum Quadragesimæ & quatuor temporum, aut vigiliarū EST PLAne NECESSAria obseruatu, OBLIGAns in conscientiâ fideles, etiam CITRACONTEMPtum. e Et quidem cum delectu ciborun necessario, tanquā cōditione eius. i ESTq; OPVS meritorium ac SATISFACtorium pro peccatis. a podług Trádycyy Apostholskiey niepisáney Práwo posthow Quadragesimy (to iest wielkiego postu) y suchych dni/ álbo Vigili iest zgołá potrzebne záchowánia/ obowiazuiac ná sumnieniu wierne/ też bez wzgárdy. e A záiste z brákowániem pokármow potrzebnym álbo koniecznym/ iáko kondycya ie°. i Jesth też vczynkiem zasługuiacym y dosy

dosyćczyniacym zá grzechy. Inák trzymáiacych thwierdźi/ a Deum ipsum vltorem sensuros, że Bogá sámego pomsty doznáia. A te náuke wźiał z rozmáitych Heretykow. Naprzod z Montánusá: e Qui ieiuniorum leges præscripsit, ktory práwá posthow postánowił. To iest do pewnych dni/ y do sposobu pewnego brákowánia/ pod grzechem śmierthelnym one przywiazáwszy. Z czego sie przechwáláia w te słowá: Arguunt nos (Catholici) quod propria ieiunia custodiamus: quod etiam Xerophagias obseruemus, siccantes cibum AB OMNI CARne. Strofuia nas (Kátholicy) iż posthow własnych strzeżemy/ iż też suchoty záchowuiemy/ suchy pokarm biorąc bez wszelkiego mięsá. Ciż też vczyli. Ieiunium esse rationem promerendi Deum: per cibi interdictionem Deo offenso satisfieri: Iż post iesth sposob zasługi v Bogá przez pokarmow zakazánie: że sie Bogu obrážonemu dosyć dźieie. Toż thez Eusthátiani trzymáli. Záczym z ták sprosnymi á potepionymi Heretyki w ták Fundámẽtálnym Artykule zgodnym bedac Kośćioł Rzymski teráznieyszy/ ich też cząstka własna zostawa/ lecz nie Kośćiołá ś. Kátholickiego.

a Cõc. Tridẽ. Decreto de delectu ciborũ e Apollin 9 apud Eusob. Hist. lib. 5. c. 16

Tertullia. de Ieiunio

W Kośćiele R. Montánistow błąd do pewnego pokarmu y czásu postyprzywiazane. Tertullia. de ieiunio

Sosomenus libr. Histo. 3. cap. 13.

Kościoł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kościołem Kátholickim pirwszym/ ták wyznawa.

Támże. kap. 24.

A Co sie Postu dotycże/ ták wyznawamy/ iż im bárźiey á więcey gáni Pan w ludźiech obżárstwo/ pijáństwo/ nieczystość/ y wszeláką rospustę/ tym bárźiey y więcey też nam Krześćiáński Post záleca. Ktory nic innego nie iest/ iedno powśćiągnienie pożądnych ludźi od wszeláкiego zbytku y rostoszy ćielesney/ y vskromienie á vtrapienie ćiáłá násze° dla pewnych przyczyn/ wedle czásu y potrzeby przyięte. A tákowym obyczáiem ćiáło násze hámuiąc vniżamy sie przed Pánem Bogiem/ áby thym snádniey było posłuszne duchowi. Przetoż ći kthorzy ná thákowe przyczyny á ná ten sposob baczenia nie máią/ pośćić sie nie mogą/ áni żadnym obyczáiem poszczą. Abowiem tho tácy przedsię wźięćie biorą/ áby dni niekthorych náznaczonych pokármy brákuiąc/ od niekthorych sie zátrzymawszy/ nákłádli brzuch innemi pokármy/ y mniemáią że prze tákowy vczynek Bogu by sie vpodobáć mieli: rozumie-

Post co iest.

Błąd o pośćie.

ſąc że tákowym ſpoſobem poſzcząc/ miałby być vczynek on Dobry. A ták z poſtu práwdźiwego czynią brákowánia/ gdyż poſt ieſt pobudzenie ku modlitwom świętym/ y ku wſzelákim cnotom. Nie może ſię táki Poſt Pánu Bogu podobáć (iáko to w kśięgach Prorockich káżdy baczyć może) gdy od pokármow/ á nie od grzechow ludźie ſię wſtrzymawáią/ á thákowym ſię brákowániem zálecáią. Poſt

Zeznawamy theż Poſth prawdźiwy być dwoiáki. Jeden ſpolny ábo poſpolithy. Drugi oſobny/ álbo káżdego z oſobná. Ten poſpolithy álbo ſpołeczny czyniono y czynią theraz w Zborzech Bożych náſzych czáſow żáłoſnych/ á nawięcey czáſu vtrapienia Kośćiołá Bożego/ átho przez cáły dźień nie iedząc ani piiąc áż do wieczorá/ ktory dźień wſzyſtek ná modlithwách y ná świethych ſpráwách bywa ſtrawion/ pokutuiąc y zá grzechy ſwoie żáłuiąc/ kthora ſpráwá z płáczem bywáłá. O tákowym zwyczáiu Poſtow przypomina ſię częſto v Prorokow/ zwłaſzczá v Joelá cap. 2. Tákowy Poſth y dźiś mamy czynić w prawdźiwey pokućie/ y w poniżonym á ſkruſzo- Poſpolite poſthy, coſą?

nym sercu/ w potrzebách gwałthownych Kościoła Bożego/ ku vbłaganiu srogiey pomsty y gniewu Bożego.

Osobne Posty.

Osobne posty bywáią czynione od ludźi wiernych á bogoboynych dla lepßey sposobności ku modlithwie/ iáko ktho obaczy potrzebę/ że mu vbywa Duchá Bożego spraw/ y martwi w sobie tym obyczáiem ciáło ze wßystkiemi pożodliwościámi/ y wstrzymawa sie od wßelákiey rostoßy cielesney/ od zbytku w iedzeniu y w pićiu.

Jákie posty máio być.

Tákowe posthy prawdźiwe máio pochodźić z vprzeymey chući/ nie z przymußenia/ ále z woley dobrey á w poniżonym á skrußonym sercu/ ludźiom sie w tym nie przypodobywáioc. Dáleko też mniey pośćić mamy dla vsprawiedliwienia nászego/ álbo dla grzechow odpußczenia/ ále niech sie pośći káżdy/ áby ciáło swe dręczył y od zlego hámował/ iemu iuż wiecey nie żył/ ále Pánu Bogu/ ktoremu z więtßo ochotho mogłby sie modlić y chwałe mu oddawáć.

Wielki post wolny.

Wielki post ktory zowo Quadragezyma/ choć może mieć dawne świádectwo/ wßákże nie z pismá Apostolskiego/ áni z Historiy/ áni z Dokthorow swietych/ przetoż nie ma być kładzion ná ludźie. Nieste

iest to pewna á wiádoma rzecz/ że w onym pirwszym Kośćiele po Apostholech rozne były miedzy ludźmi Krześćiáńskimi posthy/ iáko pisze o thym Ireneus on stáry á dawny Doktor/ powiádáiąc/ że niektorzy iedno ieden dźień pośćili/ drudzy dwá/ drudzy więcey/ niekthorzy też cztyrdźieśći dni postow záchowywáli/ kthora rozność postow/ powiáda/ nie zá czásu nászego záczęłá się/ ále dawno przed tym/ á tho iáko mniema stąd/ że nie záchowywáli tego/ co im było podano z początku/ przetoż ku inszym sposobom przyszli postow z niedbáłośći. Tákże y Sokrates w histhoryey Kośćielney powiáda/ że o tym nie mász dawnego pismá żádnego álbo postánowienia/ á to dla tego że Apostholowie zostáwili to káżdemu wolno czynić/ nie z przypędzenia iákiego álbo boiáźni/ ále z dobrey woley á wedle potrzeby.

Co się dotycze brákowánia y przebieránia miedzy czásy y pokármy/ nigdźiey nam tego nie roskazano/ ále thák wierzymy że w wstrzymawániu mamy vmartwiáć ćiáło násze/ żywiąc w trzeźwośći y w miernośći/ á ćiáłu te rzeczy odeymowáć/ skądby buynieysze być mogło/ choćiaby thez były ryby

Brákowánie iákie wolne iesth?

álbo mieso / álbo korzenia / álbo roskoszne á wyborne pićia. Wiemy bowiem że wszystko sthworzono iest ku pożytku y vżywániu ludzkiemu / á tho co Bog stworzył dobre iest wszystko / co bez bráku w boiáźni Bożey ma być vżywáno. Toż theż poświadcza Apostoł mowiąc: Ze są rzeczy wszystkie czysthe czysthym. Y ná drugim mieyscu: Cokolwiek w iádkách przedawáią iedźcie niepytháiąc sie nic dla sumnienia. Tenże też Apostoł zowie Diabelską náuką brákowánie y przebieránie pokármow / gdyż P. Bog dał pokármy człowiekowi ku pożywániu z dźiekczynieniē / tym ktorzy vználi prawde iż co iedno Bog stworzył dobre iest / á nie ma być nic odrzucano / ieśliby z dźiekowániem przyimowano było. Tákże do Kolosensow gáni wszystki ony / kthorzy zbytnią wstrzymáłośćią álbo miernośćią chćieli álbo rozumieli sobie dostáć y spráwić iáką swiąthobliwość. Gánimy thedy w obec Tácyany y Enkrátyty / y wszytkie vcznie Eustháthiego / przećiw kthorym był Synod Gángreński zebran.

Genes. 2.

Tit. 1.

1. Cor. 10.

1. Tim. 4.

Colos. 2.

Sekty.

Fundámenthálny o Swiethych czći własney.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá bedacy/ to o tym trzymał záwsze.

Iz cześć wzywánia żadna miára by náświętszemu/ ták z Angołow/ iáko y z ludźi świetych zmárłych stworzeniu / bez dopuszczenia srogiego á rozmáitego błedu / bałwochwalstwá/ y Heretyctwa/ oddáná być niemoże: lecz tylko cześć wspominánia vczćiwego/ wysławiánia znáśládowánim Cnot ich. Czego świádkiem te ich wielkie á głowne rátie są.

Cześć wzywániá świetym nie należy.

Salus IN EO est vt inuocetur nomen Domini, Inuocatio verò fidem exigit: fides autem vt auditum sit: audire verò vt prædicetur: Zbáwienie w tym iest/ áby było wzywáne imie Páńskie: wzywánie záś wiáre wyćiaga: Wiárá záś słuchánie: (z słowá Bożego) słuchánie záś opowiedánie. Sine dubio. &c. Bez wątpienia 2c. Pátrz Fol. 2. y 141. 168.

Chrisostō. Homil. 18. in cap. 10. Romanor̄ 1. Przyczyna nie wzywánia świetych.

Basilius.

Qui NON SIc orat, quemadmodū docuit Chrtstus, NON EST Christi discipulus, quia nec Pater libenter exaudit orationem, quā Filius non dictauit &c. NEC suscipit quæ humana vsurpatio excogitauit, sed quæ sapientia Christi exposuit:

Chrisost. in opere imꝑfecto in Matthæū Homil. 14.

2. Przyczyná. Ktory nie ták się modli iáko náuczył Chrystus/nie iest Chrystusow Zwolennik: ábowiem áni Oćiec iego nierad wysłuchywá modlitwy / ktorey Sy niepowiedźiał 2c. Ani przyimuie co śmiáłość ludzká wymyśliłá/ lecz co mądrość Chrystusowá wyłożyłá.

Idē Hom. 7. In 1. Timot. ca. 2. MEDIATORIS est PROPRIVM, vtrorumq; participem fieri, quorum Mediator est. Quod si vnum quidem societate contingat, ab alio vero fuerit separatus, Mediator iam dici NON potest &c.

☞ Nota HOMo quippe PVrus Mediator NVNquam penitus fieret, oportebat enim eiusmodi Mediatorem cum Deo colloqui. DEVS item SOLVS Mediator esse non posset: neq; enim ipsum suscepissent hi, quorum Mediator accederet:

3. Przyczyná. Pośrzednik iáki ma być. Pośrzedniká iesth własność/ obudwu stron vczestnikiem być (nátury) ktorych byłby pośrzednikiem. A ieśliżby w iednym iednák miał złoczenie/ á w drugim záś byłby rozny/ iuż pośrzednikiem názwan być niemoże. 2c.

Człowiek szczyry pośrzednikiem vbłágánia Człowiek bowiem szczyry pośrzednikiem nigdy zgołá niestałby się/ potrzebá było bowiem thákowemu pośrzednikowi z Bogiem rozmáwiáć. Bog záś

sam

ſam pośrzednikiem być niemogłby/ ábowiemby go nie przyieli ći záktorychby pośrzednikiem ſtáwił ſie. być nie może/ták że Bog ſá

Si in Spiritu Filij fiduciam habemus inuocandi Patrem Deum &c. Quomodo non Deus Chriſtus? Jeśli w duchu Syná vfność mamy wzywánia B. Oycá 2c. Jákoż nie Bogiem ieſt Chryſtus? (to ieſt dla tego iż go wzywamy y wnim vfámy). Cyrillus Alexãdrinus de rectâ fide. 4. Przyczyná.

Petere aliquid per orationem à Patre. NVLLO MOdo permittit, NISI in nomine ſuo: Prośić czegokolwiek przez modlitwe od Oycá żádnym ſpoſobem nie dopuſzcza/ tylko w imieniu ſwoim. Idẽ in Ioã li. 11. ca. 9 5. Przyczyná.

Nullus eſt effectus precum, niſi quas Chriſtus Patri commendat: Zadney pomocy niemaſz modlitw / tylko tych ktore Chryſtus Oycu záleca. Chriſoſtõ. Homil. 1. in Ioannẽ. 6. Przyczyná.

Sanctus nemo erit &c. Swietym nikt niebedźie Pátrz Fol. 78.

SOLIVS Ieſu Filij Dei ductu peruenitur ad Patrem: Zá ſámego Jezuſá Syná Boże° przywodem przychodźi ſie do Oycá. Origenes contra Celſum. lib. 8 7. Przyczyná.

Sancti per gratiam & participationem ipſi quidem donum conſecuti ſunt, ſed alijs PRO VOLuntate SVA DARE illud Cyrillus Alexandr. Theſauri lib. 4. c. 1.

8. Przyczyná. lud NON possunt: Swięći przez łáskę y vdźielenie sámi záiste dostąpili dáru/ lecż innym według woli swey dáć go nie mogą.

Chrisost. in Psal. 13. Non est qui faciat bonum, quãdo & discipuli omnes Domino derelicto fugerũt: ipsius MARIÆ Matris animam gladius DVBITATIOnis pertansijt: Niemáß ktoby dobrze (doskonále á záthym zásługował) czynił y Zwolennicy wßyscy Páná odsthąpiwßy vćiekli: sámey Máryey Mátki vmysł miecz wątpliwośći przeßedł.

☞ Nota 9. Przyczyná.

Origenes in Ezech. Hom. 4. Ad eos qui IN SANctis habent FIDuciam non incongruè profertur exemplũ, Maledictus homo qui spem ponit in homine. Et illud: Nolite cõfidere in hominibus; sed & illud: Bonum est cõfidere in Domino quàm in principibus. QVODsi necesse est sperare in aliquo, OMNIBVs DERelictis SPEremus in Domino: Do tych ktorzy w świętych máią vfánie/ niezdrożnie przynośi się przykłád tẽ/ Przeklęty człowiek / ktory nádzieię ma w człowieku. Y ow/ e Nie vfayćie w ludźiách. Lecż y on/ Dobrze iest vfáć w Pánu/ niżli w przełożonych. A ieśli potrzebá w kim vfáć/

10 Przyczyná Vfność w świętych przeklęta. a Ierẽ 17 ℣. 5. e Psal 146 ℣. 3.

vfáć/ wszytkich opuściwszy vfaymysz w Pánu.

Si quando homines exorare oportet, ianitoribus prius occurrere conuenit &c. In Deo NIHil tale est. Ad quē confugies? Ad ABRAHamumne? NOn TE AVDiet? &c. Ille SOLus precandus & exorandus qui vt scriptam in te damnationem delere potest & incendium restinguere: Jeśli kiedy ludźi vbłagáć potrzebá / oddźwiernym wprzod trzebá zábieżeć ꝛc. W Bogu nic tákowego niemász. Do kogoż śię vćieczesz? Jzaż do Abráhámá? Nie vsłyszy ćię ꝛc. On sam proszony y błagány ma być/ kthory y nápisáne pothepienie ná ćię zmázáć może / y zápalony ogień zágáśić.

Chrisost. Homil. 4. de Pœnitentia.

11. Przyczyná. Swięći nie słyszą nászych modlitw.

12. Przyczyná.

NON OPus ESt apud Deum PAtronis &c. Neq; enim tam facilè Deus annuit cùm alij pro nobis orant, vt cùm ipsimet oramus, etiamsi plurimis pleni simus malis: Nie potrzebá iest v Bogá Pátronow ꝛc. Ani bowiem nie ták łácwie Bog przyzwala gdy inni zá námi modlą śię / iáko gdy sámi zá śię modlimy śię / áczkolwiek wiele złego pełni iestechmy. Dla tegoż

Idem de profectu Euangelij Tom. 3.

13. Przyczyná.

goż gdy niektorzy zá Pátronow przyczyny Ángołów ś. do Bogá obrawszy sobie wzywáć poczęli/ srodze sa zgromieni/á zábat wochwálce y Heretyki ná Concylium Láodyceyńskim osadzeni. O czym the stowá.

Theodor. Balsamon in Concilij Laodicęsi Canō. 35. i Idę Theodoret9 in 2. & 3. ca. Colosens.

Malus nonnullis suggessit, ne Christum ad auxilium inuocarent, SED ANGELOS, INSTAr scilicet RELIGIONis & HONORis in Deum ex quadam HÆREsi. Quod Patres (in Synodo congregati Laodicęâ) tanquam MAXIMVM malum punientes ANATHemati subiiciunt eos, qui dicunt ab Angelorum INTERCESsione nostram salutem pendere. HOC autem IDOLOLATria nominatum est: non quod honor in Angelos sit auersandus: sed quod malus nos ad idolatriam deuoluat, eo quod non inuocetur Christus & Deus noster:

☞ Nota

13. Przyczyná. Słabelski wymyst Aniołow wzywánie o przyczyne.

Zły duch niektorych podusczył áby Chrystusá ná pomoc nie wzywáli/ lecz Aniołow/ á to iákoby znábożeństwa y vczćiwości przeciw Bogu/ znieiákiego kácerstwa. Co Oycowie ś. (ná Synodzie Láodycenskim zgromádzeni) iáko náiwietsze zle kárzoc/

☞ przeklęli tych ktorzy powiedaią/ iż ná Aniołow przyczynie násze zbá-

wienie

wienie należy. To iednak Bálwochwalstwem nazwáno iest: nie żeby cześć Aniołom ś. miáła się odymowáć: lecż iż zły duch nas do bálwochwálstwá przywłoczy / przez to / że niewzywa się Chrystus y Bog nas. Toż vczynił y tym ktorzy ná chwáłę Pánnie Máryey plácek ięczmienny ofiárowáli w tych słowiech/

Wzywánie Aniołow znosi wzywánie Chrystusá.

Narrant quod quædam mulieres in Arabiâ hanc vanitatem inuexerunt, vt in nomen semper virginis collyridem quandam sacrificēt, & simul congregantur &c. Quod totum impium est ac nefarium, alienum à prædicatione Sancti Spiritus. Vt sit TOTum DIABOLicum opus, & Spiritus immundi doctrina. Impleť enim in his hoc: Dificient quidam à sanâ doctrina, attendētes fabulis & doctrinis Dæmoniorum. Erunt enim, inqt, mortuis cultum diuinum præstantes, quemadmodum etiam in Israel coluerunt &c. Siue enim mortua est S. Virgo & sepulta, in honore eius dormitio: siue sublata est, inter Martyres est ipsius gloria: non conuenit Sanctos colere vltra decorum, sed honorare ipsorum Dominum. c ESSet itaq; ERRor seductorum. Et NEmo in nomen Ma-

Epiphani. Hæresi 78 ☞ Nota Societatē B. M. damnatam tanquam idolatriam.

1. Tim. 4. ☞ Nota inuocatiō Sāctorū sic doctrinā Dæmoniorum.

Nota ☞

riæ

☞ Nota In honorem Mariæ nihil offere licet eidem Hęresi 79.

riæ OFferat, suam n. animā PERdit &c. e Carnem induit Deus Verbum ex Sancta Virgine: non tamen vt adoretur virgo, neq; vt Deū hanc efficeret, non vt in nomen ipsius offeramus &c. SIT IN HONORE MARIA. PATER, Et FILius, Et SPiritus SAnctus ADoretur. MAriā NEmo ADOret, non dico mulierem imo neq; virum: DEO DEbetur HOc MYsterium. Neq; Angeli capiunt talem glorificationem &c. Reuertatur Eua cum Adam vt Deum colat SOLum. Nam etsi pulchrum est lignum sed tamen non ad cibum. Etsi pulcherrima est Maria & Sancta & honorata, at non ad adorationem &c. Maria in honore sit, Dominus adoretur: Powiedaią że nie kthore niewiásty w Arábiey te prozność w wlokły/ iż w imie záwsze czystey Panny plácek nieiáki ofiáruią/ y wespoł zgromadzáią sie &c. Co wszystko niezbożnośćią iest/ y niegodny wspomnienia/ rozny od opowiádánia albo náuki Duchá ś. ták iż tho wszystko iesth vczynkiem Diabelskim y Duchá nieczystego náuką. Wypełnia sie bowiem w thych to: Odpadną nie ktorzy od zdrowey náuki/ słucháiąc baiek y náuk Diábelskich.

Bráctwo nácześć Máriey Pánny potępione dáwno iáko Bálwstchwálstwo. 33. Przyczyná. 1. Tim. 4.

Będą

Będą bowiem mowi/ wmárłym cześć Boską wyrządzaiący/ iáko thez w Jzráelu chwálili 2c. Bodź bowiem vmarłá iest ś. Panná y pogrzebiona/ w vczćiwośći iey záśnienie: bodź wźiętá iest/ miedźy Męczennikámi iest iey chwáłá: Niegodźi się świętych nád przystoyność chwalić/ ále czćić ich Páná. Niech tedy vsthánie błąd zwodźićielow. Anikt w imie Máryey niech nie ofiáruie/ swoie bowiem duszę tráći 2c. Ciáło przyobliekł Bog Słowo z świętey Pánny: wszákże nie dla tego áby byłá chwaloná Pánná: áni áby Bogiem ią vczynił/ áni dla tego ábyśmy w imię iey ofiárowáli 2c. Niech w vczćiwośći będźie Marya. Oćiec y Syn y Duch ś. niech chwalon będźie. Máryey nikt niech niechwali/ niemowię niewiásty/ y owszem áni mężá: Bogu ma być tá táiemnicá oddawáná. Ani Aniołowie przyimuią tákowego wielbienia 2c. Niech wroći się Ewá z Adámem/ żeby Bogá chwaliłá sámego. Bo áczkolwiek piękne iest drzewo/ lecz iednák nie do pokármu. Aczkolwiek nadobna

Wzywánie ś. iest náuká diábelska.

Wiárá ośmierći Pānj ś. słuszna.

16. Przyczyná.

Ofiárowáć co w imię Pāny ś. iest duszę stráćić swoię

17. Przycyná.

iest Máryá / y świętá / y vczćiwá / lecz nie ku chwale dáná ꝛc. Márya w vczćiwośći niech będźie: Pan niech chwálon będźie.

Cyrill. 9. Alexãdrinus cõtra Iulianũ lib. 6.

At sanctos Martyres neq; Deos esse dicimus, NEQ; ADORare consueuimus: laudamus autem eos potius summis honoribus, quòd pro veritate strenuè certarunt, & fidei sinceritatem seruarunt: itavt & suam animam contempserint: Lecz ś. Męczennikow áni zá Bogi mamy / áni ich wzywáć zwykliśmy: wysławiamy ie záś ráczey wielko sławo / że dla prawdy mężnie boiowáli / y wiáry szczyrość záchowáli / thák iż thez swoie dusze wzgárdźili.

Cześć własná śś. wysłáwiánie pobożnośći ich.

Basilius in Asceticis cap. 40.

Non decet Christianos OBALIAm causam in Martyrum memorijs aut locis comparere, quam VT PRECEntur (non ait, eos) & per recordationem Sanctorum, quàm illi pro pietate ad mortem vsq; constantes fuerint, ad huiusmodi zeli IMItationẽ inuitentur: Nie przystoi Chreśćiánõ dla inney przyczyny w Męczennikow pámiątkách álbo mieyscách bywáć / iedno áby sie modlili / (nie mowi / áby sie im modlili) á przez wspámiethánie świętych / iáko oni dla pobożnośći áż do śmierći

Cześć śś. wlásná náśladowánie ich cnot.

státecz-

ſtátheczńie byli/ do tákowego gorliwośći
náśládowánia byli pobudzeni.

Toż Kośćioł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá bádacy/ wyznawał w teſtowá.

ALITER orare quàm docuit (Dominus) non ignorantia ſola eſt, ſed & CVlpa quando ipſe dixerit: Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem veſtram ſtatuatis. Oremus itaq; fratres dilectiſsimi ſicut magiſter Deus docuit &c. Et eũ IPSum habeamus ADVocatum apud Patrẽ pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris petimus, aduocati verba ponamus: Jnáczey modlić ſie niż náuczył Pan Chryſtus/ niethylko głupſtwo ieſth/ leczy y grzech/ gdyż ſam powiedźiał: Odrzucaćie mandát Boży/ áby podánie wáſze poſtáwiliśćie. Modlmy ſie tedy Brácia naymilſzy/ táko Miſtrz Bog náuczył ꝛc. A gdyż onego mamy przyczyńcę v Oycá zá grzechy náſze/ gdy grzeſznizá wyſtępki náſze proſimy/ przyczyńce ſłowá kładźmy. NVLLVM INVOCare, id eſt, in noſorando vocare, NIſi DEum DEbemus:

Cyprianꝰ Sermõ. 6. de oratione Dominica.

Marci 7. ℣. 8.

1. Przyczyńánie wyznánia świętych Marci. 7. ℣. 8.

Hieron. in proverbia lib. 1. ca. 2.

2. Przyczyná. Nikogo wzywáć/ tho iest wnas modlac sie wzywáć/ tylko Bogá mamy.

a Augusti. Cõfessionum li. 10. cap. 42. a Quem inuenirem, qui me reconciliaret tibi? An eundum mihi sit ad ANgelos? QVâ PREce? Quibus Sacramentis? Multi conantes ad te redire, neq; per seipsos valentes, sicut audio, tentauerunt hæc, & inciderunt in desiderium curiosarum visionum, & digni habiti sunt illusionibus &c. Mediator autem inter Deum & homines OPortebat vt aliquid haberet simile Deo, aliquid simile hominibus: ne in vtroq; hominibus similis, longe esset ab hominibus, atq; ita mediator non esset. e

eIdẽ de omib9 c. 12. Inde Mediator Dei & Hominũ quia Deus cum Patre: Homo cum hominibus. Non mediator homo præter Deitatem: non mediator Deus præter humanitatem:

3. Przyczyná. Kogożbym nálazł/ ktoryby mie poiednał stobo? Izaż mi było potrzebá vćiec sie do

4. Przyczyná. Aniołow? z iáko że modlitwo? Z iákiemi obietnic znákámi? Wiele vśiluiacy do ćie-

6. Przyczyná. bie sie wroćić/ á niemogac przez sámych siebie/ iáko słyszę/ ważyli sie tego/ á wpádli w pożądánie wártogłownego widzenia/ y godni stháli sie oszukánia 2c. Pośrzednik

tedy

tedy miedzy Bogiem y ludźmi/ potrzebá było áby miał nieco podobnego Bogu/ nieco podobnego ludźiom: áby woboygu ludźiom będąc podobny/ nie był dáleko od ludźi/ y ták pośrzednikiem niebyłby. 7. Przyczyná.

Pośrzednik Boży y ludźi/ iż Bog z Oycem/ człowiek z ludźmi. Niepośrzednik człowiek oprocz Bostwá/ nie pośrzednik Bog oprocz człowieczeństwá. (A ták one słowá oycow ś. ktorymi zwykli mowić: iż Chrystus nie iest pośrzednikiem ile Bogiem iest/ lecz thylko ile człowiekiem/ z thych słow wyższych pokázuie się że mowią one o Bogu Synu Bożym absolute, to iesth ile zgołá vpátruie się Bog nie wćielony/ álbo sámo szczyre Bostwo: te záś ile vpátruie się nie sáme człowieczeństwo lecz osobá cáła/ ktorá z Bostwá y człowieczeństwa złączoná iest.) Pośrzednik práwi/ Bogi człowiek. Porownánie Oycow ś. mowy.

TVTIVS & IVCVNDIVS loquor ad meum IESum, quam ad aliquem Sanctorum Spirituum Dei: PLVS MIHI debet Christus, quã alicui cælestium spirituum: Bespieczniey y miley mowie do P. Jezusá/ niż do ktorego świętych Duchow Bożych: Więcey MNie powinien Chrysthus/ niż ktoremu z niebieskich Duchow. Augustin. de visitatione in firmor. li. 2. cap. 2. 8. Przyczyná.

Si HOMO tantummodo Christus, quomodo adest vbiq; inuocatus: Cũ hæc hominis natura nõ sit, se Dei. Cur homo in ora- Tertulia. seu Nouatian. Presbiter. Roma

mus de Trinit. ca 14.

tionibus Mediator INVOcatur? Cũ hominis inuocatio ad præstandã salutẽ ineffi cax iudicetur? Cur SPes in illum ponitur, cum spes in homine maledicta referatur?

9. Przyczyná.

Jeśli tylkoż człowiekiem iest Chrystus/ takoż iest wßędy wzywány? gdyż tho tylko przyrodzeniu Bożemu należy? Czemu

10. Przyczyná.

Człowiek w modlitwách/ iáko pośrzednik wzywan bywa? Gdyż człowieká wzywánie/ ku spráwieniu zbáwienia nie możny być osądzone iest? Cże nádźieiá w nim

11. Przyczyná.

pokłada się? gdyż nádźieiá położoná w człowieku/ przeklęto powieda się być.

Augustin. in Ioã. tra. 22

Hæc dicit tibi Saluator tuus. Non est quò eas, NIsi Ad ME: Non est quò eas, NIsi PEr ME: To mowi tobie Zbáwiciel

12. Przyczyná.

swoy: Nie máß dokądbyś poßedł/ tylko do mnie: nie máß ktho rzędybyś prześć mial/ tylko przez mie.

Aug. cõtra Epiã Parmeniani li. 2. ca. 8.

Homines omnes Christiani se inuicem commendant orationibus suis: pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus hic vnus verusq; mediator est: cuius typus quoniam præfigurabatur in sacerdote veteris Testamenti, nullus ibi inuenitur orasse pro Sacerdote. PAVLus se orationibus fidelium commendat.

Typ9 Mediatoris vnius Intercessionis.

NEC

NEC MEDIAtorem se facit inter Deum & populum &c. Nam si esset Mediator Paulus, essent vtiq; & cæteri Coapostoli eius: ac si multi mediatores essent, nec ipsi Paulo constaret ratio quâ dixerat, Vnus enim Deus, vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: (id est solus) Ludźie wszyscy Chreśćiáńscy społecznie poruczáią się modlitwom swym: A zá kthorego záś żaden nie zástáwia się álbo nieprzyczynia/ lecz sam záwszystkimi / ten ieden y prawdźiwy pośrzednik iest: czego iż przeznáczenie było w Kapłánie stáre° zakonu/ żaden się tám nieznáyduie żeby modlić się miał zá Kápłaná. Páweł ś. sam się poleca modlitwom wiernych. Ani pośrzednikiem się czyni miedzy Bogiē y ludem 2c. Bo gdyby był pośrzednikiem Páweł/ byliby záiste y inni Społápostołowie iego/ á ták gdyby wiele pośrzednikow było ani by samemu Páwłowi ś. był ważny dowod/ ktorý powiedźiał: Jeden ábowiem Bog/ iedē pośrzednik Bogá y ludźi/ człowiek Chrystus Jezus. (to iest sam)

Nota.

1. Tim. 2. ℣. 5.

13 Przyczyná.

Ktory pośrzednikiem iest práwym?

Figurá pośrzedniká przyczyny.

14 Przyczyná.

1. Tim. 2. ℣. 5.

Videte Ioannem non dixit Aduocatum habetis apud Patrem: sed, Aduocatum inquit HABEmus. Non dixit, habetis

August. in Epist. Iohā Tract. 1.

☞ Nota

betis: nec, MEHAbetis: nec, ipsum Christum habetis, dixit: sed & Christum posuit, NON SE: & habemus dixit: non habetis, &c. Hoc qui tenuit hæresim non fecit: hoc qui tenuit Schysma non fecit: Pátrzćie ná Janá ś. nie rzekł / Przyczyńce maćie v Oycá: lecż przyczyńce mowi mamy: nie rzekł / maćie: áni / mnie maćie / rzekł: áni / sámego Chrystusá maćie / rzekł: lecż y Chrystusá położył / nie śiebie: y mamy / rzekł: nie maćie. 2c. To ktho trzymał Kacerstwá niedopuśćił się: tho ktho trzymał / odszczepieństwá nie vczynił.

15. Przyczyná.

Ireneus li. 5. cap. 16.

(A ták z tych słow / one słowá Doktorow ś. Euæ Maria aduocata: Jewy Marya zásthepcá álbo przyczyńcá / rozumieia sie consolatione non reconciliatione, poćiecha / ile ná iey mieysce Syná zbáwićielá porodźiłá iáko naczenie: nie poiednánim álbo przyczyna.)

Ireneus li. 2. cap. 58.

NEC INVOCATIOnibus ANGELIcis faciat aliquid, nec incantationibus: sed mundè & purè, & manifestè orationes dirigentes ad Dominum qui fecit omnia & NOMen Dñi nostri IESu Christi: Ani bynamniey wzywániē Angołow niech sie niebáwi / áni czárámi: lecż czysthe y szczyre / y iáwne modlitwy niech sie obrácáio do Páná / ktory vczynił wszystko / y imienia

16. Przyczyná / Iż wzywánie śś. á czáry iednymże grzechem są.

mienia Páná náßego Jezuſá Chryſthuſá. Ambro. in Epiſto. ad Coloſ. ca. 1 & 2. 17. Przyczyná.

Si quis alicui Angelorum deuotus ſe debere putet, errare ſe ſciat: Jeśliby kto przećiw ktoremu z Anyołow ś. rozumiał że ma być nabożny (tho ieſt przez wzywánie) że błodźi niech wie.

Montes (id eſt Sancti Angeli, & mortui homines) ſi IN ipſis SPEm tuam poſueris, contriſtabuntur: Gory (tho ieſth Anyołowie y świeći zmárli) Jeśli w nich nádźieię twoię położyß záfráſuia ſię. Auguſt. de Paſtor. c. 8 18. Przyczyná.

Non poteſt eſſe in pace, qui ſpem ponit in hominem: Niemoże być w pokoiu ktory nádźieię pokłada w człowieká. Idē in Ioh. tract. 1 19. Przyczyná.

Reſponderunt Virgines, non poſſe ſe dare, (oleum nempe) fortè quod omnibus non ſatis ſit: ALIENis ſcilicet operibus ac meritis NEMInem adiuuandum: Odpowiedźiały pánny/ że nie mogły dáć (tho ieſt oleiu) áby ſnádź wßytkim nie doſthało: cudzymi to ieſt vczynkámi/ y zaſługámi że Nikt niemoże być rátowan. Hilarius in Matth. Can. 27. Cudze zaſługi nie pomágáią.

Etſi pro fratribus moriamur: tamen in fraternorum peccatorum remiſſionem NVLLIus Martyris ſanguis funditur, quod fecit ille pro nobis (Chriſtus ſolus) neq; in hoc Auguſt. in Ioh. Tractat. 84

quid imitaremur, sed quid gratularemur contulit nobis: Acżkolwiek zá bráćią náſze vmárlibychmy/ iednák ná brátherſtich grzechow odpuſzczenie żadne° krew Męczenniká nie wylewa ſie/ co vczynił on (ſam Chryſtus) zá nas: áni w tym czegobyſmy náśládowáć mieli/ lecż zá tho iákobyſmy dźiękowáć mieli/ vżyczył nam.

Krew Męczennikowne náleży do odpuſzczenia grzechow áni dał nam Chryſtus mocy zaſługi w ſobie.

Si rebus viuentium intereſſent animæ mortuorum, & ipſæ nos, quando eas videmus alloquerentur in ſomnis, vt de aliis taceam, * me ipſum pia mater nulla nocte defereret, &c. Sed profecto quod ſacer Pſalmus perſonat, verum eſt: Quoniam Pater meus & Mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me. Si ergo parentes non interſunt, qui ſunt alij mortuorum, qui nouerunt quid agamus, quiduè patiamur? Eſaias Propheta dicit: Tu es enim Pater noſter, quia ABRAham nos NESCIuit, & Iſrael non cognouit nos. SI tanti PATRIARchæ quid erga populum ex his procrecatum ageretur, IGNORAuerũt, &c. quomodo mortui viuorum rebus cognoſcendis adiu-

August. de cura ꝓmortuis c. 13.

☞ * N. Cõtra Bellarminum cõtrariũ Fol. 384. vide infra.

Pſaml. 26. ℣. 10.

Eſai. 63. ℣. 16.

adiuuandisq; miscent? &c. Quid est ergo quod pijssimo REGI IOSVe pro magno beneficio promisit Deus quod esset ante moriturus NE VIDeret mala, quæ vẽtura illi loco & populo minabatur &c. IBi ERgo sunt Spiritus defunctorum, VBI Non VIDent QVÆCVnq; AGVntur, AVt EVeniunt IN ISta VITA HOMInibus: Gdybj przy spráwách żywiących były obecne dusze vmárłych/ y sáme do nas gdy ie widźimy mowiliby we snie / że o innych zámilcze/ mnie sáme° pobożna Mátká moiá żádnej nocj nie opuśćiłáby mie ꝛc. Lecż zaiste co Psálm ś. brzmi/ prawdą iest/ iż Oćiec moy/ y Mátka moiá opuśćili mie / á Pan zás przyiął mie. Jeśli thedy rodźicy nie są obecżni/ kthorzyż są inni vmárli / kthorzy znáią co cżynimy/ y co ćierpimy? Esaiasz Prorok mowi: Tyś iest bowiem Oćiec nasz/ ábowiem Abráhám o nas niewiedźiał/ á Jzráel nie miał znáiomośći o nas. Jeśli tedy Pátryárchowie coby sie zludem z tych zpłodzonym dźiáło niewiedźieli ꝛc. iákoż vmárli żywych spráwom áby ie poználi y ráthowáli mieszáią sie? Coż iest tedy co naypobożnieysze-

4. Regū. 22. ℣. 20.

Nota.

21 Przyczyná.

1. Dowod Augustjná ś. że świeći zmarli nie mogą tu być gdy chcą/ y onászych spráwách szczegulnych wiedźieć.

2. Dowod Esai 63. ℣. 16.

mu

3. dowod 4. Reg. 22 ℣. 20.

mu Krolowi Jozyaſzowi/ zá wielkie dobrodźieyſthwo obiecał Bog / iż miał przed thym vmrzeć / áby niewidźiał nieſzczęśćia/ ktorym że miało przyść ná ono mieyſce y ná lud groźił ? Tám tedy ſą duſze zmárłych/gdźie nie widzą cokolwiek dźieie ſie/álbo przytráfia w thym thu żywoćie ludźiom. A iż zadáwano znáiomość Bogáczowe/ thedy táką ná nie odpowiedź dáwał/

☞ Nota zákmienie Auguſty ná ś.

Luc. 16.

Ita illi (Diuiti) fuit cura de viuis (quinque fratribus) quamuis quid agerent omnino neſciret : quemadmodum nobis cura eſt de mortuis, quamuis quid agunt omnino neſciamus : Thák onemu (Bogáczowi) było ſtáránie o żywych/ (piaći Bráćiech iego) áczkolwiek coby czynili zgołá nie wiedźiał: iáko nam ieſt ſtáránie o vmárłych/ áczkolwiek coby czynili zgołá záiſthe nie wiemy.

Auguſt. de cura ꝓmotuis ca. 14.

Bogácz niewiedźiał co ſie dźiało z bráćia iego.

SANCTI ſuo loco & ordine nominantur, NON TAMEN à ſacerdote qui ſacrificat, INVocātur &c. Quia Dei Sacerdos eſt, non illorum : Swięći ná ſwym mieyſcu y ſwym porządkiem miánowáni bywáią / iednák od Xiędzá ktory świętą ſpráwę odpráwuie/ nie bywáią wzywáni

Auguſtin. de ciuitate Dei li. 22. cap 10.

22. Przyczyná.

Swiętſch nie wzywał Bo-

wáni. 2c. Abowiē Boży Xiądz iest/ nie ich. [A ták stych słow one słowá a Audi & tu anima Constantini: Słuchay y ty duszo Konstántynowá/ y tym podobne pokázuią sie być Rhetorizationes non invocationes Krásomowstwá nie wzywánia: iáko y one e O Pascha magnum: O wielka Wielkonocy. Potym iáwná potwarz pokázuie sie Jezuicka/ iákoby Oycowie ś. dla wzywánia świethych mieli być nazwáni Bałwochwálcámi od Heretykow Mánicheuszow/ gdyż tego oni nieczynili: á záthym rowna pothwarza szli ná Kośćioł s. Kátholicki z vporu ćiż Mánicheuszowie toż ná nie w włocząc niewiernie/ czego nieczynił. Náostátek pokázuie sie nászá prawdá że ponieważ Kośćioł Rzymski wzywa świetych/ że słusznie iemu y prawdziwie iuż the słowá zádáwamy kthore nie prawdziwie Oycom ś zádáwáli thák Mánicheuszowie/ Vertistis Idola in Martires, quos votis similibus adoratis. Obroćiliśćie Bałwány w Męczenniki/ ktorych ślubámi albo Modlitwy rownemiż chwalićie.)

śćioł Kátholicki. a Gregor. Naziā. Inuectiua in Iulianū. e Idem in Pascha. Potwárz Jezuická in libello Reformationis ministrorū Hæresi 12. Potwárz Mánicheuszow. Augustin. cōt. Faust. li. 20. c. 3 a

LATRIA debetur Deo, tanquam Deo: DVLIA debetur Deo, tanquā Domino. Látrya álbo chwałá dobrowolna powinna iesth Bogu/ iáko Bogu: Dulia álbo chwałá niewolnicza/ powinna iesth Bogu iáko Pánu.

Augustin. in Exod. quęsti 94. Látryá y Dulia Bogu tylko náleży.

Solent misera vti excusatione, per istos (scilicet Angelos & Sanctos homines) posse ire ad Deum, sicut per comites ad Regem. Verum

Ambros. in 1. ad Roman.

rùm rei sunt maiestatis qui honorem nominis Dei (scilicet inuocationem) deferunt creaturæ, & relicto Domino conseruos adorãt, quasi sit aliquid plus quod reseruetur Deo. Nam & ideo per comites ad regem itur, quia homo vtique rex est, & nescit quibus debeat Remp. credere. Ad Deum (quẽ vtiq; nihil latet, õniũ enim merita nouit) promerẽdũ Suffragatore nõ est opus, sed mente deuotâ: Zwykli nędzney záżywáć wymowki/ iż przez the (Angoły y ludźi ś.) Może przysthąpić do Bogá/ iáko przez Hrábie do Krolá. Lecż prawdźiwie winni się sthawáią obráżenia máiesthátu Bożego/ ktorzy cześć (wzywánia) imienia Bożego oddáią sthworzeniu/ y opuśćiwszy Páná Spolsługi chwálą: iákoby było co większego coby Bogu záchowáło się. Abowiem y dla thego do Krolá przez Hrábie przystępuie się/ iż człowiekiem iest iednák Krol/ áni wie kthorymby miał Rzeczypospolitey powierzyć. Do Bogá (ktorey nie máß nic táyne° (wßystkich bowiem godnośćizna) łáski otrzymánia pomocniká nie potrzebá/ lecż nábożney myśli.

Wymowká tá pogáńská próżna iest przez sługi do Páná/ przez świętego Bogá.

1. Przyczyná.

2. Przyczyná.

Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si piè vixerunt, non sic

August. de vera religione ca. 55.

haben-

habentur, vt tales quærant honores: Sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui (id est felicitatis quam iam consequuti sunt) nos esse consortes. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem: Niech nam nie będźie nábożeństwem chwálenie álbo wzywánie vmárłych ludźi: bo ieśli pobożnie żyli / nie zá tháki e się máią / żeby tákowey szukáli czći: lecz chcą áby od nas był chwálon álbo wzywan on / zá ktorego oświeceniē weselą się / że szczęśliwośći ich iezdesmy vczęstniki. Máią tedy czczeni być dla náśládowánia / nie chwaleni álbo wzywáni dla nabożēstwá.

23. Przyczyná.

Cześć ś. właśná / náśládowanie nie wzywanie.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy tego odstąpił / ták vcząc wierzyć pod przeklectwem.

Iz / a Licet scriptura nusquam docet sanctorum inuocationem, tamen nihilominus est credenda, recipienda & seruanda. b Nam sancti siue Angeli siue homines piè ac vtiliter à viuentibus inuocantur. c Etiam his verbis, Sancte Petre miserere, salua me, da mihi sanitatē, fortitudinē &c, nempe tuis precibꝰ & meritis.

a Censura Coloniēn. Fol 230.

b Bellarm. de Beatitudiē Sāctorū li. 1. c. 19

c Ibi. c. 17.

Nec

d Ibi. c. 20. * Ibidē colūna 916.

☞ Wzywánia ś. Pismá ś. nieucżą.

☞

☞

a Censurā Coloniē. Foi. 208. Psalterium Dauidis à Bonauētura Vsū in honorē B. Mariæ. i Conciliū Triden. decreto de inuocat. Sanctorum.

d Nec est verum sanctos ignorare quid ab illis petamus &c. * Cognoscunt enim preces nostras, & POSSVNt ad nos venire QVAndo VOLunt: a Acżkolwiek pismo nigdżiey świetych wzywánia nie vczy / przećie iednák ma być wierzone / przymowáne y záchowáne. b Abowiem ś. bodź Angeli / bodź ludżie / pobożnie y pożytecżnie od żywych wzywáni bywáio. c Też temi słowy / ś. Pietrze zmiłuy się żbaw mie: day mi zdrowie / sthátecżność ꝛc. To iesth twemi prożbámi y zasługámi. d Ani iesth práwdą / iż świeći nie wiedzą te co od nich prosimy * Wiedzą bowiem modlitwy náße / y mogą przyść do nas / kiedy chcą. Stądże one słowá / a ORAtionem Dominicam FVNdimus sanctis, Modlitwę Páńską mowimy do świetych. Owá / e InDomina confido &c. TeDominam laudamus &c. Magnificat anima mea Dominam: W Paniey (tho iesth Máryey) vfam. Ciebie Pánią chwálimy ꝛc. Wielbi Dußo moiá Pánią ꝛc. Znák twierdzące twierdźi. i Impiè sentire, Niezbożnie rozumieć. Dla tegoż zswych Xiąg każe wymázywáć the słowá /

Deum

Deum solum omnis oratio decet, Sancti nō adorandi. i Alienis operibus & meritis nemo iuuatur, Deleantur. a Bogu sámeᵛ wszelka modlitwá należy. c Swięći nie máią być chwaleni. i Cudzemi vczynkámi y zasługámi nikt się nie ráiuie/ niech będźie zmázano. Y inne tym podobne niezliczone. A te náukę wźiął/ częśćią od Plátonikow pogáńskich Philozophow ktorzy twierdzili.

a Index Expuratorius Belgicus
c Hispanicus Index in Epiphanij indice.
i Idē Fol. 110.

o Necessarios esse medios Dæmonas qui perferant ad Deos nostras preces: Iż potrzebni są pośrzednicy Duchowie mądrzy/ ktorzyby modlitwy násze do Bogow odnośili: Częśćią od Heretykow rozmáitych. Naprzod od Cáiánow/ Angelikow y innych ktorzy. u Vnicuiusq; Angeli nomen inuocant: Káżdeᵒ Angołá imienia wzywáią. Potym od Collitridyanow o ktorych masz fol. 367. 368. y od Piotra Gnapheuszá Heretyká. * Qui CONSTITVit, vt in precatione omni Dei Genitrix nominaretur, & Diuinum eius nomen inuocaretur: Ktory postánowił áby w modlithwie káżdey Máthká Boża byłá miánowáná/ y iey ś. imię wzywáne. Zaczym w ták fundámentálnym Artykule z Pogáństwem y Heretyctwē zgodny Kośćioł teráznieyszy Rzymski/ iego też cząstka własną/ lecz nie Kośćiołá ś. Kátholickiego/ zostaie.

o Aug. de ciuitat. Dei li. 8. ca. 19. 20.

Caiánow Angelikow błąd u Epiphā. Hæresi 38. Irenę. li. 1. cap. 23. 35. Augustinus Hæresi 39.

* Nicephor. li. 15 cap. 28. Piotr Gnapheus Heretyk. wzywánie Pāny Máryey postánowił.

Kośćioł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż zonym Kośćiołem Kátholickim pierwszym / ták wyznawa.

Támżew Konfessyey c. 23.

Wyznawamy theż iż modlitwy wiernych máią być przez sámego Chrystusá pośrzedniká do B. Oycá w wierze prawdźiwey y w miłośći cżynione. Przetoż wzywáć świętych zmárłych o przycżynę/ Kapłáństwo P. Chrystusowe y práwdźiwa wiárá tego niedopuszczá 2c. Gdyż cześć ich wiáry y żywotá náśládowánie własna iesth.

XV. ARTIKVL
Fundamentálny o Obráźiech.

Kośćioł s. Kátholicki ná Wschodźie Skońcá bedacy/ záwsze to onich trzymał.

Ktorych obrazow y dla cżego nie godźi sie mieć.

Iż niegodźi sie zmyśláć álbo kontherfektowáć iákiegożkolwiek sposobu obrázem Bogá: áni cżynić żadnego zgołá obrázu dla nabożeństhwá y dla chwalenia iego: á dáleko stworzenia iákiegożkolwiek by nayświetszego w nim álbo przezeń. Inák tho cżynić iest wykonywáć spráwe cżártowską Bogu obrzydłą/ tho iesth Báłwochwálstwo. Cżego wszystkiego są świádkiem te iego słowá.

Cur

Cur NVLLas ARas habent (Christiani) NVLLa nota SIMVLacra? &c. Putatis nos occultare quod colimus, si delubra & aras non habemus? Quod enim simulacrum DEO fingam: CVM si rectê existimes, SIT DEI HOmo ipse SIMVLacrum? Quem enim colimus Deum, nec ostendimus, nec videmus: Czemu żadnych ołtárzow nie máią (Krześćiánie) żadnych iáwnych obrázow? Rozumiećie że my táimy co chwalimy / ieśli ołtárzow y obrázow nie mamy? Co bowiem zá obraz Bogu zmyśle: gdyż / ieśli dobrze będźiesz rozumiał / iesth Boży sam człowiek obraz? &c. Bo ktorego chwalimy Bogá / ani go vkázuiemy / áni go widźimy.

Minutius Felix. pag. 2077. 78.

Obrázow żadnych Krześćiánie czemu nie mieli?

Eijce ex te mentem hanc magnificentiæ Dei non conuenientem, NVLLo pacto FIGVRari potest DEVS, simplex, sine magnitudine, sine quantitate: Wyrzuć z siebie myśl tę wielmożnośći Boskiey nienależącą. Zadnym sposobem wykonterfectowány niemoże być Bog / ktory iesth iednostáyny / bez wielkośći / y ilośći.

Basilius in Hexamero Homi. 10.

Bog czemu nie może być malowány.

Toż dáleko poślednieyszy/ choć z częśći záwiedźieni przyznawáli/

Damascē. de orthodoxa fide li. 4. c. 17.

Inuisibilis & incorporei, incircumscriptibilis & infigurabilis Dei, quis potest facere repræsentationem? INSIPIEntiæ igitur EXTREmæ, ET IMPIetatis EST FIGVRare DIVInitatem. Hinc in antiquo Testamento tritus non fuit imaginum vsus: Niewidomego/ y nie ćielesnego/ nieográniczonego/ y niewykszthałthowánego Bogá/ ktoż może vczynić wykonterfekthowánie? Głupstwem tedy naywiększym/ y niezbożnośćią iest konterfektowáć Bogá. Stądże w stárý Testhámenćie niebyło zwyczáyne Obrázow vżywánie.

Nycetas de imaginibus.

DEI essentiam pingentes FVriosi sunt: Boską istność máluiący szaleni są. Dla tegoż też thákowe zá Heretiki osądźili bezbożne Armeny/ ták onich piszącá

Nicephor. lib. 18. ca. 53.

Imagines Patris & Spiritus Sancti effigiant (scilicet Armenij Hæretici) quod per quam est absurdum! Imagines enim eorum corporum sunt quæ videri & circumscribi possunt, non eorum quæ inuisibilia sunt, & intelligentia comprehendi nequeunt: Obrázy Bogá Oycá y Duchá s. kształtuią

Arme-

(Armeny Hereticy) co o iák iest bezecnośćią wielką! Obrázy bowiem ćiáł tych są, ktore widźiáne y opisáne mogą być: nie thych kthore niewidome są / y rozumem ogárnione być nie mogą.

Obráz Troyce ś. Heretykow Armenow błąd czemu potępiony?

Nec nobis Sanctorum corporales vultus, in tabulis coloribus effigiare curæ est quoniam his opus non habemus, sed politiæ illorum virtutum memores esse debemus: Ani my Swiętych ćielesnych twarzy ná tablicách málowánim / kształtowáć stáramy sie: Abowiem thych potrzeby nie mamy/lecz záchowánia ich cnot pámiętnikámi mamy być. Dla tegoż Epiphanius Salamenski Biskup ználazszy ná drzwiách Kośćielnych obraz ná zásłonie wymálowány/ Habentem imaginem quasi Christi vel Sancti cuiusdam, Máiący wyobráżenie iákoby Chrystusowe álbo Swiętego ktorego / iáko sámże mowi / zdrápał go ták o tym zámykáiąc: Cum ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi CONTra autoritatē Scripturarum hominis pendere imaginem, contra religionem, scidi illud: Gdym tedy obáczył to w Kośćiele Chrystusowym że przećiwko poważnośći Pism ś. człowieczy wisiał obráz przećiw religiey/ rozdrapałem go.

AMphilochius in Cōcil. Nicē. 2 Action. 6. citatus à Gregorio. Neocæsariensi.

Epiphániuszowa spráwá.

Epist. ad Ioan. Hiero. solimit. apud Hieronimū. habetur. Tom. 2.

Vká-

Vkázuiac do tego/że to iáko chowáć ták też y chwalić álbo ku czći Bożey czćić thákowe obrázy/ bądź Chrystusowe/bądź Apostołow iego/ należy sprosnym Heretykom Kárpokrácyanom y Gnostykom w te słowá.

Epiphani. Hæresi 27

Habent (Carpocratiani & Gnostici Hæretici) imagines per colores depictas &c. Quas sanè IMAGINes IESu esse dicunt, & has sub Pontio Pilato factas esse, quando inter homines versabatur, &c. Has verò imagines collocant, collocatasq́ adorant, & Gentium mysteria perficiunt. Erectis enim his imaginibus de cætero Gentium morem seruant: Máią (Kárpokrácyani y Gnostycy Heretycy) obrázy fárbámi wymálowáne 2c. ktore záiste obrázámi Jezusowymi być powiedáią pod Pontskim Piłátē vczynione / gdy miedzy ludźmi mieszkał. A te zás obrázy wystáwiáią/ y wystáwione chwalą / y Pogánow obrzędy odpráwuią. Bo wystáwiwszy te obrázy/ náosthátek pogáńskie obyczáie záchowuią.

Obrázy P. Chrystusowe od Heretykownie od Lukászá ś. málowáne: thoż sie mowi o obráźiech P. Már.

Minutius Felix. pag. 72.

CRVCES nec colimus, necoptamus: Krzyżow áni ężćiemy/ áni żądamy.

Epiphan. Hærc. 64

Pia fides creaturam non adorat. Omne creatum non adorandum, quo pacto adorandum si creatum, si factum? Zbożna wiárá sthworzenia nie chwali. Wszelkie

stwo-

ſtworzenie nie ma być chwálone: táktim ſpoſobem ma być chwálone/ ieśli ſtworzone/ ieśli vczynione ieſt?

Eſtote memores filij dilecti nel NECcleſiā IMagines INferatis, neq; in Sanctorū cæmeteriis eas ſtatuatis: ſed perpetuò circumferte Deū in cordibus veſtris. Quin etiam neq; in domo communi tollerētur. NON enim FAS ESt, Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis: Pámiętháyćie namiłſzy Synowie/ ábyśćie do Kośćiołá obrázow nie w nośili/ áni ná Swietych cmynthárzách onych nie ſtáwiáli: lecz vſthawiczńie nośćie Bogá w ſercách wáſzych. Y owßem też áni w domu poſpolitym niećirpćie ich. Abowiem nie godźi ſię Krześćiáninowi przez oczy záwießáć ſię/ lecz przez zábáwe myśli. Epiphā. te ſte Grego. Neocæſarieñ. in Synod. Nicæna 2. Action. 6 Obrázow w Kośćiele] ćżemunię potrzebá?

Dicant nobis quæ nam vtilitas ex illis (erectis imaginibus) ad ſe redit? An quod qualiſcunq; recordatio eos habet ex tali ſpeciali contemplatione? Sed manifeſtum eſt quod VAna ſit eiuſmodi COgitatio, & DIAbolicæ deceptionis INuentū: Niech nam powiedzą co zá pożythek im z onych (wyſtáwionych obrázow) przychodźi. Theodorus Anciirā. in Synod. Nicæn. 2. Action. 6. Wſmowká ćlárowſka/ przez o-

bráz wspominamy ná Bogáiest Diabelski wymyst.

tēże nie iákie wspōnienie pobudza ich z tákowego ßczegulnego vpátrowánia? lecz iáwna iest/ iż prożne iesth thákowe pomyślenie/ y Diabelskiego zwiedzenia wynálazek.

Toż Kościoł ś. Kátholicki ná Zachodźie Słońcá bedacy/ tákże wyznawał.

Hieron. in cap. Esai. 40.

CVI similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei qui spiritus est, & in omnibus est, & vbiq; discurrit, & terram quasi pugillo continet? Komuż przypodobáćie Bogá / álbo ktory obraz postáwićie iemu (nie mowi vczynićie Bogiem) ktory Duchem iest/ y w wßytkich iest/ y wßedźie przechodźi/ y źiemię iáko wgárśći trzyma?

Lactant. li. 2. ca. 2.

Postquam Deus ille cæpit esse præsto, iam opus non est eius simulachro: Ják skoro on Bog począł być obecnym/ iuż nie trzebá iego Obrázu.

Augus. de fide & Symbolo. ca. 7.

Tale simulachrum (id est Sedentis Dei Patris in specie hominis) Deo NEFas est Christiano in templo collocare: Thákowego Obrázu (to iest śiedzącego B. Oycá w osobie człowieczey

ná

ná stolicy) Bogu nie godźi śię Krześćiáninowi w Kośćiele postháwić.

Quare non est dubium, quin RELIgio NVLLa sit, VBI cunq; SIMulacrum est. e Est autem simulachrum quod humanâ effigie factum, & consecratum est: A ták nie máß wątpliwośći/ iż thám nie máß żadnego nábożeństwá (práwdźiwego) gdźiekolwiek iesth obráz. e Jest tedy Obraz/ktory ná kßtałt człowieká vczynion y poświecon iest.

Lactanti. li. 2. c 19. e Isidor. Origenũ li. 8. ca. 8.

Gdźie obraz ku cźći Bogu/ thám nie Religiey.

Christo templum facere voluit (Seuerus Imperator) eumq; inter Deos recipere. Quod & Adrianus factitasse fertur: qui templa in omnibus ciuitatibus SINe SIMVLAcris iusserat fieri, quæ hodie idcirco quia non habent numina (id est simulacra) ideo vocantur Adriani: Pánu Chrystusowi Kośćioł chćiał zbudowáć (Cesarz Sewerus) y onego w liczbę Bogow przyiąć. Co też iż Adryian czynił powiedáią: ktory Kośćioły w wßystkich miásthách bez Obrázow kazał budowáć (ku cźći Chrysthusowi) ktore dla thego y podźiśdźień że Obrázow nie máią/Adrianowemi zowią.

Lãpiridiꝰ in Alexãd. Seuero.

Od wiáry pocżąt ku Krześćiáńskie Kośćioły bez obrázow.

Placuit PICTuras IN ECCLesia ESse

Cõcilium

Elibertinũ Canõ. 36. NOn DEbere: ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur: Vpodobáło się (Duchowi ś. y Kośćiołowi iego) iż

Dekreth przećiw obrázõ w Kośćiele

málowánia w Kośćiele nie máią być: żeby co się cżći y chwały (iáko Bog/ Angeli y świeći iego) ná śćiánách Kośćielnych nie było málowáno.

Augus. de vera religione ca. 55. Non sit nobis religio, humanorum operum cultus. MELiores enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricant, quos tamen colere non debemus: Niech nam nabożeństwem nie będźie ludzkich robot (to iest obrázow) cżcżenie. Lepszy bowiem są sámi ich robotnicy/ ktorzy tákowe robią (obrázy) ktorych iednák chwalić nie mamy.

Obrázõ cżemu żádney cżći niemamy oddáwáć nábożney

Ambrosiꝰ de obitu Theodosii Helena crucem inuenit, regem adorauit, NON LIGNum vticꝫ: (quanquam crucis Christi) quia hic GENTIlis ERRor, & VANitas impiorum: Helená (Mátká Konsthánthyná wielkiego) Krzyż nálázłá/ Krolá chwáliłá/ (Chrystusá) iednák nie drewno (áczkolwiek práwego Krzyżá Chrystusowego było)

Pogáński błąd cżćić Obrázy. bo ten Pogáński iesth błąd y prożność niezbożnych.

a Hierõ. in Psalm. 95. e Prudẽtiꝰ (A ták z tych słow Oycow ś. náprzod one ich słowá. a Crux columna est generis humani. e Crux pellit omne crimen: a Krzyż iest filarem narodu

ludzkie-

ludzkiego. a Krzyż odgánia wßelki grzech/ pokázuia ſie mowić Methonymicé to ieſt/ przez znák Krzyżá ſáme meke rozumieiąc P. Chryſtuſowe/ ktora ſámá to ſprawia/ á nie drzewo. Co też y te ich ſłowá pokázuia Ego Crucem dico non lignũ, ſed paſsionem Ja Krzyż rozumiem nie drewno/ lecz meke. Potym pokazuie ſie iáwna pothwarz od Jezuitow ná Oyce ś. włożona być/ iákoby oni mieli cześć y chwalić obrázy. Co też ich przodkowie Mánicheußowie ná nie ktádli fáßywie dla niektorych tylko ludźi Kátholickich tymże błędem Pogáńſkim y Heretyckim zmázánych/ á od Oycow ś. ſrodze zgánionych. Co te mßże ſłowá pokázuia odpowiedź ná te potwarz czyniące.

Hieronl. vt ſupra.

Potwarz Jezuicka in libello Reformationis Hæreſi. 13.

Noui multos eſſe ſepulchrorum & PICTVrarum adoratores &c. Quos & ipſa Eccleſia Catholica condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere ſtudet: **Znam wielu być grobow ś. y obrázow chwalcow &c. Ktorych y ſámże Kościoł Kátholicki potępia/ y ktorych ná każdy dzień iáko złych Synow poprawić ſtára ſie.**

Auguſt. de morib. Eccleſiæ lib. 1 cap. 34.

Obrázow chwálcy potępieni od Kościołá.

Per alios item ſerpens ille dicit: nos ad honorem inuiſibilis Dei imagines adoramus: quod certiſsimè falſum eſt. Si enim verè velitis imaginem Dei colere: homini benefacientes, veram in eo imaginẽ Dei coleretis &c. Quis iſte eſt honor Dei, per lapideas & ligneas formas diſcurrere &

Clemẽs Paparecognition. li. 5.

☞ Nota n. ad illud Nam Deę &c. vide Fol. 398.

ima-

imagines & figuras exanimes tanquam numina venerari, & hominem in quo verè imago Dei est, spernere: Przez drugie też wąż on (Piekielny) mowi te słowá: My ku chwále niewidome° Bogá obrázy czćimy: co záiste fáłszem iest. Jeśli bowiem prawdziwie chćielibyśćie obraz Boży czćić / człowiekowi dobrze czyniąc / práwdziwy w nim Boży obráz czćilibyśćie 2c. Coż to iesth zá cześć Boża od kámiennych do drewnianych figur biegáć / á obrázy y figury nieme iáko świete czćić / á człowiekiem w ktorym prawdziwie obraz Boży iest. wzgárdźić?

Mimowká fáłszywá.

Bog przez iáki obraz ma być czczō

Omnino errare meruerunt, qui Christum & Apostolos eius, non in sanctis codicib9 sed in pictis parietibus quæsiuerunt: Zgołá zbłądźić zásłużyli kthorzy Chrystusá y Apostołow iego / nie w świethych xiegách / lecz ná malowánych śćiánách szukáli.

August. de consensu Euāgelist. li. 1 ca. 10.

Obrázy xiegi błędą.

IDOS Græcè formam significat, ab eo per diminutionem IDOLOn ductum æquè apud nos formulam facit. Igitur omnis forma vel formula, Idolum se dici exposcit: Inde IDOLOLatria omnis circa

Tertuliā. de Idololatria cap. 3.

☞ Quid Idolū & Idololatria

omne

omne Idolum famulatus & seruitus: Idos po Grecku kßthalt znáczy: od tegoż przez vmnieyßenie Idolon wźięte v nas rownie wykßtháłthowánie znáczy. A ták wßelki kßtháłt y wykßtáłtowánie/ Idolum álbo Báłwanem chce być názwano. Stąd Báłwochwálstwo wßelkie około wßelkiego kßtáłtu álbo báłwána vsługá y służebność. Dla tegoż dáleko poślednieyßi thego się chroniąc/ ták powiedźieli.

Báłwán á Obráz iednoż ogulnie so.

Báłwochwálstwo/ cześć obrázom czynić.

Non nos IMAGINes in Basilicis possitas Idola nuncupamus, sed NEIDOLA nuncupentur, ADorare EAs Et COlere, eisq; seruitium impendere recusamus: My w Kośćielech postháwionych obrázow Báłwány nie názywamy/ lecz áby Báłwánámi (obrázy) nie były názwáne/ chwalić ich y czćić/ y onym służebnośći oddawáć niechcemy.

Carolus Magnus lib. 4. de imag. c. 18

Obrázy iáko się stáią Báłwany.

Plus valent simulachra ad curuandam infelicem animam, quam ad corrigendã: Więcey mogą obrázy ku náchyleniu (do Báłwochwálstwá) duße/ niż ku popráwieniu.

August. in Psalm. 113.

Obrázow náuki pożytek

Kośćioł Rzymski teráznieyßy odstąpił od tego/ gdy zás ták vczy podprzeklectwem wierzyć.

Iż

a Bellarm. de imagin. lib. 2. ca. 8.

e Ibid. c. 9.

i Ibid. c. 10

o Ibi. c. 11.

u Ibidem cap. 21.

Iz/ a Licet pingere imagines Dei Patris in forma hominis senis, & Spiritus Sancti in forma colũbæ, nec prohibitas esse. e In templis rectè eas collocari, & vtiliter: i non tantum propter historiam: o sed etiam propter cultum, Deo acceptum. u Sunt autem venerandæ imagines CHristi & Sanctorum, non solùm per accidens, vel impropriè: sed etiam per se & propriè: ita vt et ipsæ terminent venerationem vt in se considerantur, & non solùm vt vicem gerunt exemplaris. y Illis vero versiculis,

Ibid. c. 21. columna 1002.

Nam Deus est quod imago docet sed non Deus ipsa:

Hanc recolas sed mẽte colas, quod cernis in ipsa,

solùm docetur, non deberi imagini eundem honorem, qui debetur exemplari, vt pote Deo vel sancto, sed Minorem: a Godźi śie málowáć obrázy Bogá Oycá w kśtáłćie człowieká śiwego/ y Duchá ś. w osobie Gołębiczey / áni so zákazáne. e W Kośćielech thez dobrze y pożyteczná rzecz iest stáwiáć ie: i nie tylko dla historyy ábo pámiotki/ o ále też dla czczenia Bogu miłego,

a Troyce ś. Obráz godźi śie málowáć 2c.

e Nie tylko dla pámiotki ále y dla chwálenia.

łego. u A máią być záś czczone obrázy Páná Chrystusowe y świethych/ nie thylko z przypádku álbo nie właśnie: (to iest/ ile sie przez nie tylko Bog czći álbo świeći. lecz nie one/ ále przez one) lecz przez sie y właśnie: ták iż też sáme obrázy kończą w sobie cześć ile w sobie sámych vpátruią sie/ á nie tylko ile są miásto tey rzeczy ktorą znáczą. y onemi záś wierszykámi/

Nie tylko niewłáśnie ále y właśnie máią być chwálone obrazy.

Bogći iest/ co obráz wskázuie
Nie obraz/ ktory sie máluie:
W tenże pátrz/ á myślą chwal tego:
Gdyż widźiß/ własny obraz iego/

tylko sie vczy/ że nie ma być oddawána cześć táż obrázowi/ ktora powinna iest tey rzeczy ktorą znáczy/ iáko Bogu álbo świetemu ktoremu/ lecz mnieysza: Stądże the słowá. Quicunq; habens vnam prope se ex crucibus, imaginibus &c. Kthorybykolwiek miał przy sobie ieden z Krzyżykow/ obrázkow/ 2c. Pátrz wyżßey Fol. 185. 186. a Maior est imago, quàm oratio: Wietßey wagi iest obraz/ niż modlitwá. c Commodius est omnia in ciuitate lupanaria ingredi, quàm abnegare adorationem imaginis Domini aut sanctæ eius Genitricis: Daleko lepiey iest wßystkie

Własna cześć ále mnieysza obrazom należy.

a Concil. Nicen. Secũdũ. Actiõ. 4. teste magno Carolo.

c Ibi. Theodorꝰ Abbas teste Magno. Caro. lib. 3. de imaginũ. c. 31.

ckie wszeteczne domy w miéście przyiąć/niż sie odrzec czczenia obrázu P. Chrysthusowego álbo Mátki iego. Znák wierzacych przeklina w te słowá.

Conc. Nicē. 2. Ca. 1. e Conc. 7. Actiō. 7. te ste Bellar. lib. 1. de imag. c. 21.

Etsi Angelus vobis Euangelizauerit præter id quod accepistis, Anathema sit. e Anathema ijs qui negant imagines esse venerandas. a Choćby wam Angoł z niebá opowiedźiał co inego oprocz thego cośćie wźieli/niech bedźie przekletym. c Przeklectwo tym ktorzy nie pozwaláią obrázow czćić. Dla tegoż każe wymázywáć te słowá.

Index Expurg. Belgicus Pagin. 114.

Taxātur qui in tēpiis Trinitatis imaginē humanâ specie depingunt. Deleatur locus ille: Gánią sie/ ktorzy w Kośćielech Troyce ś. obraz w osobie człowieczey máluią. Niech to bedźie mieysce wymázáne. Y inne thymże podobne niezliczone: iáko te.

Index Expurg. Antuerp. Pagin. 28.

Vbi de cruce loquuntur mysterium passionis esse intelligendum, expungatur: Gdźie o Krzyżu mowią iż táiemnicá męki ma być rozumiána/niech bedźie wymázáno. A the náuke wźiął cześćią z Pohańſtwá/ czego máß świádkiem Fol. 394. y te słowá.

Skad tá náuká.

* Ambr in Psal. 118

* Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant: Pogánie drewno chwalą albo czczą/ iż Bożym obrázem być ie mniemáią. Cześćią z Heretykow rozmáitych.

Ná-

Náprzod od Armenow/ o kthorych maß wyżßey fol. 388 389. ktorzy naprzod obraz Troyce ś. poczęli málowáć. Co gdy náwet Kośćiołá Rzymskiego málárze ieli czynić zá Janá XXII. Biskupá Rzymskiego/ są osądzeni * zá Heretyki Anthropomorphity od tegoż/ owa nie ktorzy spaleni/ iáko gwałtownicy relligiey. Potym od Gnostykow y Kárpokrátianow/ o kthorych máß wyżßey Folio 390. y w thych słowiech Augusthyná świethego:

Armenow Heretyctwo.

* Auentinus lib. 7.

Marcellina Socia quædam (Carpocratis Hæretici) colebat imagines Iesu & Pauli & Homeri adorando, incensumq; ponendo: e coronandoq;: Márcelliná towárzyßká niekthora (Karpokrátesá Herethyká) obrázy Páná Jezusowe y Páwłá ś. y Homerusowe czćiłá/ y kádźiłá przed nimi e y korony álbo wieńce ná nie kłádłá. Záczym w thák fundámentálnym Artykule Kośćioł theráznieyßy Rzymski będąc zgodny z ták z grubym Pohańſtwē y Heretyctwem/ ich też koniecznie zostawa cząstką Kośćiołá/ á nie powßechnego świethego.

Augustin. Hæresi 7.

e Ireneus li. 1. c. 14.

Obrazy P. Krystusowe czćić Heretycki błąd.

Kośćioł Ewáńgelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwßy/ onoż z onym Kośćiołem Kátholickim pirwßym/ ták wyznawa.

Iz BOg iedyny á prawdźiwy iesth Duch niewidźiány/ y w Isthnośći swoiey nieogárniony/ przetoż nie może być

Tāże c. 4.

Boskie obrázy.

żádnym obyczáiem/ áni obrázem sobie podobnym wyrážony. Skąd bespiecznie wedle pismá ś. wszystki tákowe Boskie obrázy y podobieństhwá názywamy kłamstwem y báłwány/ nietylko pogáńskie bożki/ ále y Krześćiáńskie obrázy w iedney liczbie zámykáiąc. Nád tho oni wszyscy

Act. 3. 16. Apo. 19. & 22.

święći ludźie poki tu náziemi przebywáli/ nigdy nieprzyimowáli od ludźi chwały iákiey/ áni pokłonu/ y owszem srodze przećiw themu y przećiw Báłwánom wszelákim mawiáli. Przetoż to bárzo sprosna

Obrazy świętych

dumá/ rozumieć o świethych onych ludźiech/ żebyśie tho im po śmierći podobáć miáło/ czego zá żywotá swego srodze zákázowáli. Gdyż y dźiś káżdy człowiek wierny/ kthory iedno vprzeymie chwałę Bożą miłuie/ trudno tego zćirpieć ma/ kiedy się nie tylko lud prosty/ ále sámi Xięża przed drewnem á kámieniem/ y słupy niememi kłániáią/ kádząc przednimi śpiewáiąc/ y poczćiwość wszeláką wyrządzáiąc. A iż

Wsmowka prozna

pospolićie mowią Rzymscy Theologowie/ obrázy są Xięgámi prostych ludźi/ sámi się w thym wydawáią/ że głosu żywego Chrysthusowey náuki zániecháli/ y then swoy vrząd ná martwe obrázy włożyli.

Lecz

Lecz Pan Chrysthus roskazał zwolenni- Mar. 16.
kom swoim / áby náuczáli y opowiedáli Obrázy
Ewángelią powszystkim świećie / pozwir- Krześćiáńskie
chne sákrámentá do thego przyłożywszy / ktore
dla nápomnienia nászego. Apostołowie
tákże pothomkom swoim vczyć / nápomi-
náć / wystrzegáć / y sthrofowáć kazáli lud
pospolity / nie stháwiáli dla tey przyczyny
obrázow iákich / áni im thego poruczyli.
Jeszcze gdźiekolwiek się iedno obroćim po Ktore pi-
szyrokośći świáthá / zewszod pełno żywych smo pro-
rzeczy od Bogá sthworzonych przed oczy stych lu-
násze przypada / kthore nas prawdźiwie o dźi.
Bogu / y o wszechwocnośći á dobroći iego
vpomináć mogą z więtszym pożytkiem / á
niżli wszytki obrázy y słupy ludźiom przy-
podobáne / nikczemne y martwe / o ktorych
Prorok spráwiedliwie powiedźiał: Oczy Psalm. 115
máią á nic nie widzą ꝛc. Przetoż zgadza-
my się z oną sententyą stáre° Doktorá Lá- Lactantią
ktáncyusá / kthory ták nápisał: Wątpie-
nia o tym żadnego nie trzebá / iż thám na-
bożeństwá prawdźiwe° nie mász / gdźie są
obrázy ábo báłwány. Też pochwala- Epiphá-
my vczynek Epiphániuszá ś. Biskupá / nius.
kthory gdy vyźrzał ná dedrzwiámi Ko-
śćielnemi kortynę málowáną / ná kształth

wyobráżenia Páná Chrystusowego / ábo iákiegoś człowieká świętego stárgnął ią y zdrápał / dla tego (iáko sam pisze) iż przećiwko pismu ś. w kośćiele Krześćiáńskim obrázow ćierpieć się niegodźi. Dokładáiąc te° / áby nápotym tákowe málowánia w Kośćiele Chrysthusowym niebywáły / iáko przećiwne Krześćiáńskiey wierze / y niegodne mieyscá thego / á ku wątpieniu tylko y rozerwániu státeczney wiáry służące. Jeszcze w they rzeczy sententyą Augustyná ś. przyimuiemy / ktohrą nápisáłą prawdźiwey chwale Bożey thymi słowy: Nie mieymy tákowego nabożeństwá w sobie / ábyśmy ludzką robotę chwalić mieli / ábowiem lepszy są rzemieśnicy sámi co tákowe obrázy czynią / ktorych się nam iednák chwalić nie godźi.

Augustin ś.

XVI. ARTIKVL
Fundámentálny o Małżeństhwie Swiętym.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie będący to záwsze o nim trzymał.

Małżeństwo Xiężey wolne

IZ Małżeństwo ś. iáko káżdemu stanowi / ták thez Duchownemu bez bráku iest práwem

wem Bożym wolne/ potrzebne y bez przeszkody/ do pobożności ś. W ktorym Pátryárchowie/ Prorocy y Apostołowie/ á potych Biskupi/ Pásterze/ náwet y Zakonnicy ś. trwáli. Jnák twierdzący Duchá nieczystego náuki násládowcámi y przeklętymi zostáią. Czego wszystkiego są świádkiem the iego słowá.

iest práwe Bożę.

a Videamus quomodo sit Honorabile cõnubium OMnibus, & torus immaculatus. e Non quia nuptiæ ætate prouectioribus minus conueniant, adolescentulos vero admodum deceant: sed CVNCTIS ait, HONori SVnt: vel, in omnibus hoc est, quibusuis modis & QVOuis TEMpore. i Nam si honorabile est coniugium, mundum etiam est. Cur itaq; ex eo pollutionem existimas? a Pátrzmy iáko iest vczćiwe Małżeństwo wszystkim/ y łożem niepokalánym. e Nie żeby Małżeństwo wláta zeszłym mniey należáło/ młodszym záś wielce służyło: lecz wszystkim/ powieda/ vczćiwe iest: álbo/ miedzy wszytkiemi/ to iest iákimikolwiek sposobámi/ y ktoregożkolwiek czásu. i Bo ieśli vczćiwe iesth Małżeństwo/ iesth też y czyste. Czemuż tedy z niego pokalánie być rozumiesz?

a Chrisost. in Epist. ad Hebr. homil. 33.
e Theophilact. in ca. Hebr. 13.
i Chrisost. vt supra.

Wszysthkim osoba y miedzy wszytkimi iest vczćiwe Małżeństwo wszelkiego czásu.

Clemens Alexādrinus lib. 3. stromatū.

Vnius vxoris virum admittit (Apostolus) siue sit Præsbyter, siue Diaconus, siue Laicus, VTens Matrimonio citra reprehensionem: Jedney Zony męża przypuszcza (Apostoł do vrzędu Biskupiego) bądźby był Prezbyterem álbo Stárszym/ bądź Diákonem/ bądź świeckim/ byle VZywał Małżeństwá bez nágány.

Chrisost. in ca. 1. ad Tit. hō. 2.

Si quis inquit, Apostolus, est sine crimine, vnius vxoris vir, filios habens fideles &c. Cuius rei gratiâ etiam eiusmodi homines in medium adducit: Obstruere prorsus intendit Hæreticorum ora, qui nuptias damnant: ostendens eam rem culpa carere: verùm ita esse pretiosam, vt CVm IPsa etiam POSSIt quispiam AD SANctum EPIscopatus solium subuehi: Jeśli ktory iest/ mowi Apostoł/ bez nágány/ iedney Zony mąż/ syny máiąc wierne ꝛc.

1. Tim. 3. ℣. 2. Tit. 1. ℣. 6.

Dla czegoż też tákowe ludźie w pośrzodek przywodźi? Zátkáć zgołá chce Heretikow vstá/ ktorzy Małżeństwo potępiáią: Okázuiąc the spráwę być bez występku: y owszem ták być kosztowną/ że z nią też może ktokolwiek ná świętą Biskupstwá stolicę być posádzon.

Zonáthy Biskup być może práwem Bożym.

Non

Non hoc dicit, quasi non liceat abſq; vxore Epiſcopum fieri, ſed eius rei modum conſtituit. Iudæis quippe licitum erat & DVas SImul vxores habere: honorabiles enim nuptiæ: Nie to mowi Apoſtoł/ iákoby ſie nie godźiło bez żony Biſkupem zoſtáć/ lecż they ſpráwy ſpoſob ſthanowi. Żydom bowiem wolno było y dwie oraz ſpołecżnie żenie mieć: vczćiwe bowiem ieſt Małżeńſtwo. Chriſoſt. in 1. Tim. cap. 3. homil. 10. Ma być Biſkup iedney żony Mąż/ toieſt/ nie dwuoraz po Żydowſku.

Recte autem poſuit, illud: prohibentium contrahere Matrimonium: Neq; enim cælibatum aut continẽtiam vituperat, ſed EOs accuſat, QVi LEGe LAtâ ea SEqui COMPEllunt: Słuſznie záś położył ono: zákázuiacych wſtępować w Małżeńſthwo: Ani bowiem bezżeńſtwá álbo powśćiągliwośći gáni/ lecż tych winuie/ ktorzy práwem wydánym/ tych rzeczy náśládować przymuſzáią. Náco pomniać on ś. Mał Daphnucyus dźiwny Pámieńſtwá náśládowcá/ gdy na Concylium Niceńſkim pierwſzym Duchowieńſthwu nie ktorzy rádźili odiąć ten ſtán Małżeńſtwá ś. powſtáwſzy w poſrzodku Oycow świętych/ wielkim głoſem thák ſie o tho záſtáwił/ Theodoret. in 1. Tim. 4. Doctrina quæ Diabolica Diabelſka náuká práwem záká zowáć małżeńſtwá. Páfnucyuſzá ś. ſpráwá o małżeńſtwo Duchownych

Nolite grauare iugum Eccleſiaſticorum. Gelaſius Cyzikeńſki

In Actis Nicenæ Synodi 1 ca. 33. pagina 170 Parisys editus

Nam honorabiles, inquit, sunt nuptiæ apud omnes, & torus immaculatus. Nolite lædere Ecclesiam nimio seueri iuris excessu. Non enim omnes ait, ferre posse vitæ institutum, quod omnibus affectibus vacat. NEMO, vt opinor, in castitate seruabitur, si mariti singuli suis priuabuntur vxoribus. VIRORVM CVm SVis VXOribus CONsuetudinem EGo præclaram CONtinentiam ESSE DICo, &c.

Bezżeństwo Xięże z spráwa ludzkiego odrzucone na Cōcylium Nycēskim 1.

Nie obwięzuyćie járzmem Duchownych. Bo vczćiwe iest Małżeństwo v wszystkich/ y łoże nie pokaláne. Nie obrażayćie Kośćiołá názbyth srogim práwá wykroczenim. Bo nie wszyscy mowi/ znieść mogą żywotá onego postánowienia (to iesth bezżeństwá) kthore wszystkich áffektow wolne iest. Nikt iáko mniemam/ w czystośći zbáwion nie będźie/ ieśli mężowie wszyscy od swych oderwáni będą żon.

Pát 23 czym iest Máłżeństwo xięże

Mężow swemi żonámi obcowánie Ja przezacną czystośćią być powiedam/ 2c. Zá ktoremi słowy iáko piszę Historye tē zamysł od Oycow ś. odmienion á ten záś postánowion iest Dekret/ ktory te słowá wyświádczáią Quocirca eius viri consilio persuasus

Idem vt supra.

suasus Episcoporũ cæty, de quæstione ea tacuit, & EOrũ REliquit ARBitrio, QVI VOLVnt ex mutuo consensu à proprijs coniugibus abstinere: A przethoż thego mężá ráda przywiedżiony Biskupow zbor/ o tey questhyey zámilczał/ y ná tych pu-

Idẽ Socrates lib. 1. cap. 8. Sozomẽ. li. 1. ca. 22. Nicepho. li. 8. c. 19.

ścił dobra wola thorzy chcą z społecznego zezwolenia od własnych małżonek zatrzymáć się. Albo iáko inni piśą:

Synodus laudauit sententiam eius, & nihil ex hac parte sanciuit: sed HOC IN VNI cuiusq; VOLVNtate, NON NECESsitate PErmisit: Synod pochwalił zdánie tego/ y nic w tey mierze nie posthánowił: lecz to ná káżdẽ wolá/ á nie nie wola spuścił. Stądże tákowe Cánony potym wydánẽ. Si quis igitur audeat contra Apostolicos canones aliquos ex consecratis Præsbyteris, inquã, aut Diaconis, AVt SVBdiaconis priuare vxoris legitimæ cõtractu & congressu, deponat: Jeśliby tedy kto ważył się przećiw Apostolstim Cánonom niektore spoświeconych stárszych álbo Diákonow/ álbo Subdyákonow odiąć/ od własney żony poiećia/ y społeczności/ niech będźie z vrzędu złożon. Á z Cánonow Apostolskich ten też ieden iest:

Gratianus distinc. 31. canone Nicæna Synod.

Synod. 6. canon. 13. Habet Gratiã. dist. 28. Canone

Canon Apostolicus 6.

Episcopus aut Præsbyter, aut Diaconus, vxorem suam prætextu religionis ne abijcito. Si abijcit, segregator à communione: si perseuerat, deponitor: Biskup álbo Sehárszy Xiądz/álbo Diákon/ żony swey pod zasłoną nábożeństhwá/ niech nie porzuca. Jeśli porzuca/ niech będźie wyłączon z społecznośći: ieśli vpornie trwa/ niech będźie zrzucō z vrzędu. A słusznie/ iáko dla wyższych/ thak y dla niższych przyczyn. Num sunt APOstolos improbaturi? PEtrus enim & Philippus liberos procrearunt. Philippus filias viris collocauit in Matrimonium. Aiunt certè beatum Petrum cum vidisset vxorem suam duci ad mortem, lætatum quidem esse propter vocationem: valdè autem exhortando & consolando eam compellantem dixisse: Heus tu memento Domini. Tale erat beatorum matrimonium: Jzaż będą się ważyć Apostholow nagánić? Piotr bowiem y Philip ś. potomstwo spłodźili. Philip ś. corki swe mężom wydał zámąż. Powiedáią zaisthe iż Piotr ś. gdy vyźrzał Zonę swą wiedźioną ná śmierć/ że iednák vweseliłsię dla wezwánia: wszákże wielce vpo-

Clemens Alexāring lib 7. stromat & Eusch. lib. 3. cap. 27.

Apostołowie do śmierći swey mieli swe żony.

vpomináiąc y ćieszącia własnym imieniē ták do niey rzekł: Słucháy thy (Zono ma) pomni ná Páná. Thákowe ć było błogosłáwionych Małżeństwo.

Prophetæ OMNES & VXORES & domos habebant, sicut Esaias & Esechiel, & eximius ille Moses, & NIHIL HINC VIRTVti eorum FVit IMPEDimento: Prorocy wszyscy y Zony y domy mieli/ iáko Esáiász y Ezechiel/ y przewyborny on Mojżesz/ ánic stąd cnoćie ál bo pobożnośći ich nie było przeszkody.

Chriso. in Matth. homilia 56.

Prorocy ś. wszyscy żonimi li bez przeszkody.

OMNES illustres & PRÆSBYTeri in oriente, & EPIScopi modo ipsi voluerint, NVLLa LEGe coacti ab vxoribus abstinent. Nam NOn PAuci illorum, DVm EPISCOpatum gerunt, etiam liberos ex vxore legitima procreant: Wszyscy zacni Stárszy Xięża/ y Biskupi by iedno chćieli/ żadnym práwem nie przymuszeni nie żenią się. Bo nie máło ich/ gdy Biskupstwo trzymáią/ też potomstwo z żony vczćiwey spładzáią.

Socrates li 5. ca. 21. Nicepho. li. 12. c. 34.

Máłżeństwo Xięże wolne iáko y bez żeństwo.

Nouimus & Episcopos non bibentes vinum & Monachos bibentes &c. Multi quoq;

Athanasius ad Dracontium.

☞ Monachi vxorati. quoq; ex Episcopis Matrimonia non inierunt, MOnachi contra LIBerorum PARentes FACti SVNT: quemadmodum vicissim EPIScopos filiorum PATres, & Monachos generis potestatem non quæsiuisse, animaduertas &c. SIC enim LIcet, & ad eundem modum NOn PRohibebitur, sed QVISq; VBI VOLEt, decertet: Znamy y Biskupy nie piioce winá/ y Zákōniki piioce 2c. Wiele thez z Biskupow nie żeniło się / Zákonnicy zás przećiwnie Rodźicámi potomstwá stáli się: táko zás znowu Biskupow synow Oycámi y Zákonnikow że spłodzenia wolnośći nie szukáli/ wielu obaczysz 2c. Ták się bowiem godźi y według thegoż sposobu/ nie będźie zákazano/ álbo broniono: bez káżdy gdźie będźie chćiał/ (tho iest bądź w małżeństwie/ bądź w pánieństwie) niech boiuie.

☞ Sic LICET.

☞ Mniszy żonáći

☞ Ták się godźi.

Chrisost. in Hebr. cap. 5. homi. 7. ☞ Vtere cōmoda ratione nuptijs, & PRImus eris in regno, & omnibus frueris bonis: Záżyway z przystoynym rozumem Małżeństwá/ á pierwszym będźiesz w Krolestwie Niebieskim/ y wszelkiego dobrá vżyiesz.

Toż

Toż Kościoł ś. Katholicki ná Záchodźie Słońcá będący / tákże wyznawał.

HI sunt, inquit Ioannes, qui cum mulieribus non sunt coinquinati &c. In mulieribus errorem significauit, quia error per mulierem cæpit. Nam si mulieres, mulieres intelligas, vt ideò putes virgines dictas, quia corpora sua intaminata seruauerunt, excludis ab hac gloria sanctos, quia OMNes APostoli, excepto Ioanne & Paulo, VXores HABuerunt. Et vide an conueniat accusare Petrum Apostolum, qui primus inter Apostolos est, quantò magis inter cæteros! Ci są / mowi Jan święty / ktorzy z niewiástámi nie zmázáli się 2c. Przez Niewiásthy błąd znáczy / bo błąd przez niewiástę począł. Bo ieśli przez niewiásty / niewiásty rozumiałbyś / á dla thego mniemiáłbyś Dźiewicámi názwáne / że ćiáłá swoie nie zmázáne záchowáli / wyłączasz od they chwały świętych / ábowiem wszyscy Apostołowie / wyiąwszy Janá y Páwłá ś. żony mieli. Y pátrz ieśliż się zeydźie winowáć Piotrá Apostołá / máią-

Ambrosius in 2. ad Corint. c. 11.

Apocalip. 14. ℣. 4.

Nota.

Apocalip. 14. ℣. 4.

Apostołowie wszyscy żony mieli.

(máiacego żone) ktory pierwszym miedzy Apostołmi iest/ táko wiecey miedzy innemi.

Tertuliã. Exhortat. ad castitatem ca. 6.

LICebat & APostolis NVbere, & vxores CIRcũducere: Godźiło się y Apostołom żenić/ y żony z sobą wodźić.

Clemẽs Papa li. 6. cõstitut. Apostolicar. cap. 17.

Episcopum & Præsbyterum ac Diaconum dicimus vnius vxoris debere constitui: siue VIVant vxores eorum, siue decesserint: Biskupem y stárszym y Diákonẽ mowimy o iedney żenie że ma być posthánowiony: bądź żyią żony ich/ bądź zmárły.

Hieroni. ad Oceanũ Epist.

Hoc quod dicit Apostolus, vnius vxoris virum &c. Præcipit ne eandem licentiam (ad quam patebat Sacerdotibus Iudæorum exemplo Patriarcharum) Ecclesiæ Christi sacerdotes sibi vendicent: ne bina pariter & trina coniugia sortiantur: Sed vt SIngulas vno tempore HAbeant: To co mowi Apostoł/ Jedney żony mąż ꝛc. przykázuie áby tákowey wolnośći (do ktorey otwárte były drzwi Xiężey Zydowskiey przykłádem Pátryárchow) Kośćiołá Chrystusowego Xiężą sobie nie przyzwłaszczáli: áby dwu pospołu y trzech żon nie poimowáli: lecz áby po iedney káżdy z nich iedne° czásu mieli.

1. Tim. 3. ℣. 2.

Jedney żony/ tho iesth nie dwu álbo trzech o raz wolne vżiwánie było Biskupõ ☞

Isydorus

Clerici Castimoniam quoq; non violati

cor-

corporis obseruare studeant: aut certè vnius Matrimonij vinculo fæderantur: Duchowni czystośći też ćielesney nienáruszoney niech vsthá wiecznie przesthrzegáią: álbo záisthe iednego Małżeństwá zwiąsko niech się złączą. (A ták z tych słow one słowá a Placuit clericos abstinere ab vxoribus: Podobáło się/ áby Duchowni zátrzymáli się od żon/ rozumieią się mowić/ non simpliciter, sed secundum quid, nie zgołá álbo záwsze: lecz pewnego czásu tylko/ to iest e Tempore vicis suæ quando sacrà tractant, Czásu porządku swego gdy świątośći odpráwuią/ iáko indźiey wykłádáią. Gdyż y ślubem czystośći obowiązánym/ nie podobnym zwłaszczá/ Małżeństwá świętego nie bronią/ y owszem ie rádzą iáko z wyższych ták y z tych niższych słow ich/ to się pokázuie.)

a Si ex fide se Christo dedicauerunt, pudicè & castè, sine vllâ fabulâ perseuerent: ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, VEL NON POSsunt, MElius est vt nubant, quàm in ignem delicijs suis cadant: Jeśliż wiáry Pánu Chrysthusowi oddáły się/ wsthydliwie y cnotliwie/ bez wszelkich plotek niech trwáią: ták státeczne y sthałe nagrody czystośći oczekawáiąc. A ieśliż trwáć niechcą/ álbo nie mogą/ lepiey iest áby szły zá mąż/ niż w ogień rozkoszámi swemi miáłyby wpáść.

vt habet Gratianus Distin. 23. Canone His igitur

a Cōcilium Carthagi. 5. Cano. 3.

e Theodos Balsamō. In cōcilij 1. Carthagi. canon. 28.

Idē Synod 6. in Trullo canō. 13

a Cypriā. lib. 1. Epistol. 11.

1. Cori. 7.

1. Corin. 7. ℣. 9.

Qui

Augustin. vt habet Gratian. distin. 27. canone Quidam.

Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse: ego autem dico vobis quod grauiter peccant, qui tales diuidunt: Niektorzy wstępuiące w małżeństwo poślubie (czystości) thwierdzą być cudzołożnikámi: ia zás powiedam wam/ iż tácy srodze grzeszą kthorzy thákowe rozłączáią.

Idē vt habet Gratiā causa 27. Quæsti. 2.

Qui dicunt à proposito castitatis nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare quid dicant: fallit eos quippe similitudo veritatis: Ktorzy powiedáią od przedśięwźięćia czysthośći małżeństwá nie być małżeństhwá/ lecz ráczey cudzołostwá/ nie zdádzą mi sie dosyć bystrze y pilnie vważáć coby mowili: zwodźi ich záiste podobieństwo prawdy. (A ták sthych słow one inne bárzo przykre á ostre słowá od Oycow ś. wypuszczone przećiw Małżeństwu Duchownych osob/ názywáiąc ie a złym: á osobliwie Małżeństwo e Post votum incæstum & adulterium, po ślubie vczynioney czysthośći porubstwem y cudzołostwem/ vkázuią siemowić to spodobieństwá prawdy/ lecz nie z sámey prawdy Gdyż to prawdą być muśi co powiedźiał Cypryán ś z Apostołá ś. że lepiey iest ożenić sie ꝛc. Czego też doznał Grzegorz wielki choć nie w czás: á tho gdy zá odiećim koniecznym tego sthanu ś. Duchowieństhwu thák wielka złość sie pokazáłá w sámym Rzymie/ że też

a Hieroni. li. 1. cōtra Iouinianū e Basili. de virginitate.

e Epist. D. Vlrichy Episcopi Augustani ad Nicolaū 1.

z sá

z sádzawki iego niektorego czásu wiecey niż 6000. niemowiątek głow wywleczono/ ktore widząc á żáłuiąc/ y wyznawáiąc że tego bezżeńskwá dekret nábroił/ Apostolską ráde pochwalił wyższey miánowáną/ przydáiąc do niey the swe słowá:

Pátrz po żytku Bezżeństhwá Xiężey.

Melius est nubere quàm mortis occasionem præbere: Lepiey iest w Małżeństwo wsthąpić/ niż śmierci przyczynę podawáć. A zwłaszczá gdyż tego práwo Boże/ áni przyczyná żadna słuszna niebroni/ tylko sprosny wymysł ludzki / iáko też sámegoż Kośćiołá Dekretá y Kárdynał przyznawáią w thych słowiech niższych.)

Zal po czáśie.

Copula Sacerdotalis, nec LEGAli, nec EVANGElica, vel Apostolica autoritate prohibetur: Małżeństhwo ábowiem Xięże/ áni zakonną / áni Ewángeliey álbo Apostolską náuki poważnośćią nie zábrania się. Dla tegoż też Kardynał Kośćiołá Rzymskiego tak zámknął práwdźiwie:

Gratianꝰ Causa 26. quæsti. 2. Cā. Sors. Cáłe práwo Boże dozwala Małżeństhwá Xiężey.

Nec ratione, nec authoritate probatur, quod absolutè loquendo Sacerdos peccet contrahendo Matrimonium: nec ordo, inquantum ordo, in quantum sacer est impeditiuus matrimonij; siue ANTE, siue POSt. Seclusis omnibus legibus, STANdo TANTum in his, quæ à Christo & ab Apostolis habemus: Ani rozumem áni poważnośćią (Pism ś.) dowodźi się/ iż zgo-

Caietanus Cardinal in opuscul. Tit. 1. Tractatu. 27.

Nota

Xiężá żeniący sie niegrzeszą przeciw práwu Bożemu áni rozumowi vczciwemu.

łá/ mowiąc/ Xiądz miałby grzeszyć/ gdy wstępuie w sthan Małżeński: áni vrząd Kápłáński álbo Pásterski ile iest vrzędem Duchowny/ ile iest świętym/ nie iest przeszkodą do Małżeństwá/ bądź Przed poświęceniē/ bądź po poświęceniu/ oddaliwszy wszystkie práwá (ludzkie) á stoiąc tylko w tych (práwiech) ktore od P. Chrystusá y Apostołow mamy. Ná ktore rátye pomniąc stan Duchowny tu v nas w Koronie Polskiey/ tegō stanu ś. Małżeńskiego/ więcey niż dwieście lat po przyięciu Krześciáństwá áż do Roku Páńskiego 1190. wolnie záżywał: o czym ták piszą historie iey własne:

W Polszcze Xiężá żonáći po náwroceniu iák długo.

Cromer9 de rebus polonicis lib. 7. fol. 120.

Sacerdotes vxoribus tùm (id est circiter Annū 1190.) passim liberè vtebantur: Xiężá Małżeństwá ná ten czás wolnie wszędzie vżywáli.

Kościoł Rzymski teráznieyszy tego odstąpił/ ták vcząc wierzyć pod przeklęctwem.

a Costerus Iesuita in Enchirid. de cęlibatu poposit. 9.

e Hosius Cardinal.

Iż/ a Si Sacerdos duxerit vxorem, grauius peccat quàm si fornicetur, aut scortum domi suæ alat. e Nec verè magis, quàm Plè scriptum reliquit Pighius, minus peccare sacerdotem fornicantem,

tem, quàm contrahentem nuptias: a Jeśliby Xiądz poiął żonę / ćiężey grzeszy / niż gdyby porubstwo płodźił / álbo wszetecznicę w domu swym chował. e Ani więcey prawdźiwie / iáko y pobożnie nápisał Pighius / że mniey grzeszy Xiądz wszetecznik / niż żeniący się. Jnák trzymáiących ták przeklina.

in cõfessione de impedimẽtis Matrimonij cã. 56.

Si quis dixerit Clericos in Sacris ordinibus constitutos, posse Matrimonium contrahere, contractumq́ validum esse, non obstante lege Ecclesiasticâ, Anathema sit: Jeśliby ktho rzekł / iż Duchowni w ś. vrzędźie Pástherzskim postánowieni mogą w Małżeństhwo wsthąpić / y to ich złączenie być mocne / nic im do thego nie będąc przeszkodą práwo Kośćielne / niech będźie przeklęty. Dla thegoż káże wymázywáć te słowá.

Cõcil. Tridẽt. Sessione 24. canone 9.

a Prophetas omnes habuisse vxores: Deleantur, ex indice Chrisostomi e Dicunt quod Sacerdotes poterant contrahere ante Syricium i Vbi dicitur Dionysius Corinthius admonere Pynitum Episcopum, ne Cælibatus onus tanquam necessarium fratribus imponat, notauit in Margine Langus, De cælibatu locus notandus, delendum videtur: a Prorocy wszyscy mieli

a Index Expurgator. Belgicꝰ pagina 169.
e Collatio censuræ in glossas iuris canon. pag. 308. distin. 84.
i Index Belgic. Expurgat. pa. 77

ny/niech będzie zmázano w regestrze Chryzostomá ś. e Powiedáią iż Xieża mogli się żenić przed Syrycyuszem Papieżem/niech będzie zmázano: i Gdzie się mowi że Dionizyus Korynthski vpomina Pinitá Biskupá/ áby bezżeństwá ćiężaru iáko koniecznego bráćiey niewkładał/náznáczył ná brzegu Langą/O bezżeństwie mieysce godne vważenia / zda się potrzebne zmazánia. Stądże one słowá:

Gratiā. distinct. 34. Canone Is qui. Zkąd thá náuka?

Qui non habet vxorem, loco ILLIVS debet habere concubinam, Kthory nie ma żony (Xiądz) ma mieć miásto niey záłożnice. A te náukę wźiął cześćią z Pogáństwá cześćią zrozmáitego Heretictwá. Z Pogáństwá/ iáko sámże wyznawa Syrycyus/ gdy się do niego odzywa w te słowá:

Syricią Papa Epist. 4. cap. 9.

Hortor, tollatur hoc opprobrium, quod potest etiam Gentilitas accusare: Vpominam niech będźie znieśioná thá háńbá (to iest Małżeństwo Xieże) kthorą może theż Pogáństwo zgánić. Cześćią z Heretykow/ Naprzod a Mánicheuszow/ ktorych

a Augusti. Epist. 74. Mánicheuszow błąd.

a Auditores vxores habere possunt, Electi non possunt: Słuchácże żony mieć mogą/ Wybráni (to iest Xieżá) niemogą/ iáko pisze Augustyn ś. Potym od Eustátiuszá/ktory

Socrates Ecclesiasti.

Præsbyteri vxorem habentis, quam lege, cum esset laicus, duxisset, benedictio-

nem

nem & communionem, tanquam scelus declinandum præcepit: Prezbyterá álbo Stárszego Xiędzá máiącego żonę / ktorą prawem gdy był świeckim / poiąłby / błogosławieństhwá y społeczności iáko przeklecthwá álbo grzechu naysroższego chronić się przykazał. A iáko o iego náśládowcách piszą: Præsbyteros qui habent vxores contemnebant: Prezbytermi álbo stárszą Xiężą / ktorzy żony máią brzydźili się. Záczym w ták fundámentálnym Artykule z ták sprosnym Poháństwem y Heretictwem będąc zgodny Kośćioł Rzymski teráznieyszy / iego też cząstka Kośćiołá koniecznie zostawa / á nie Kátholickiego ś.

histor. li. 2. cap. 33. Eustátiá now błąd

Sozomen. li. 3. ca. 13.

Kośćioł Ewáńgelicki to záś reformował / gdy tego odstąpiwszy / onoż z onym Kośćiołem Kátholickim pirwszym / ták wyznawa.

Wyznawamy y to / że ći ktorzy dar ten od P. Bogá máią / áby mogli bez żony żyć / ták żeby y w sercu y w myśli czyśći á powśćiągliwi byli / nie ćierpiąc ná żądzách vpalenia ćiężkiego / tákowi mogą P. Bogu w tymże powołániu swym służyć / poki się będą znáć tym dárem obdárzonemi. Wszákże nie máią się wynośić

Támże w Konfessyey wyższey ca. 29.

nád insze/ ále służyć máią P. Bogu vstháwicznie w szczyrośći/ w ćichośći y w pokorze. Y znamy thákowe osoby łácnieysze być ku służbie Bożey niżli te/ ktorzy spráwámi własnemi ábo gospodárstwem około czeládźi bywáią rozerwáni. Ale ieśliżeby zás dáru tego powśćiągliwośći pozbyli/ ktory gdyby im był od Páná odięth/ czulibj ná się potrzebę/ y ćirpielibj vpalenie długie á nie odmienne/ tákowi niechay pámiętáią ná słowá one Apostolskie/ ktory powiedźiał/ że Lepiey iest ożenić się niżli vpalenie ćirpieć. Abowiem małżeństwo (ktore iest lekárstwem przećiw nie powśćiągnieniu/ iesth też sámo powśćiągnieniem od nierządnośći) vstáwione iesth od P. Bogá/ ktory stanowi temu hoynie błogosłáwić raczył/ y roskazánie dał/ áby mąż z żoną spolnie á nierozdźielnie z sobą mieszkáiąc/ w miłośći/ w zgodźie żyli. Stądże też Apostoł Páweł ś. powiedźiał/ Małżeństwo być miedzy wszystkiemi vczćiwe/ y łoże nie pokaláne. Y ná drugim mieyscu mowi: Jeśliże Pánná zá mąż idźie nie grzeszy. Odrzucamy tedy y potępiamy Poligamią/ wielożeństwo niezbożne/ y te ktorzy wtore powtarzánie małżeństhwá

☞ Rádá Apostholská.

1. Cor. 7.

Małżeństwo.

Matth. 19.

Hebr. 13.

1 Cor. 7.

Sekty.

Wielożeństwá.

sthwá gánią/ á wyznawamy/ że małżeństhwá máią być przyimowáne y łączone słusznie/ porządnie/ w boiáźni Bożey/ nie przećiwko zakonowi Bożemu álbo práwom ktore zábrániáią niektorych sthopniow w małżeństhwie/ áby nie były małżeństhwá krewnośćią álbo powinnośćią bliską plugáwione/ 2c. Tákże z Apostołem Páwłem ś. w ieden poczet y w iedne liczbę náuk y Artykułom Szátáńskich poczytamy one náuki/ kthoremi bronią y zákázuią małżeństwá ś. álbo iáwnie ie gánią/ álbo chytrze szczypią y hydzą/ iákoby nie miáło być świete y czysthe. A brzydźim sie wszelákiem porobstwem/ nieczystośćią/ cudzołostwem/ y sthan bezżeński ktory plugástwá pełny iesth zá przeklęty/ y złorzeczony być znamy/ tákże iáwne y táiemne hipokrythy/ kthorzy zmyśláią sobie czysthośći swoie/ y fálszywie swe powśćiągliwośći przed ludźmi pokázuią/ będąc wszech nieczysthośći y nie wstrzymáłośći pełnymi. Tákowe wszystki Bog będźie srodze sądźił y pothępi ie.

Ktorym obyczáiē małżeństwá máią być łączone.

1. Tim. 4. Sekty.

Hebr. 13.

Fundámentálny o Czyscu.

Kośćioł ś. Kátholicki ná Wschodźie Słońcá bedący/ to trzymał.

Iż tā ná onym świećienie máß mieyscá zbáwienia rátowánia álbo czyścá.

IZ tu thylko iesth mieysce dostapienia łáski Bożey ná tym świećie: á ná onym żadnego nie máß nikomu mieyscá rátunku: ták/ iż kto tu zbáwienia nie otrzyma/ tám żadnego niebedźie miał. gdyż też tylko Niebo ná wierne: á piełko ná niewierne tám iest: do ktorego piekłá zárázem po skonániu niewiernych Duße od Czártow/ á wiernych do Niebá prosto od Angołow ś. doprowádzone bywáią. Tu w przod doskonáłe odpußczenie winy y kaźni otrzymawßy/ á to przez żywa wiáre/ dla y w dosyćuczynieniu álbo oczyßczeniu iedynym y doskonáłym krwie P. Chrystusowey: ktora sámá iest iedynym Czyscem wßystkich grzeßnikow. Czego wßystkiego sa świádkiem te iego słowá.

Basilius in Asceticis definit. Z. 1. Fundámēt przećiw czyścowi: iż ná onym świećie nie máß mieyscá pokutj álbo dosyćuczynienia y rátūku.

Præsens tempus, pænitentiæ tempus: post liberationē ex hoc seculo, NOn ESt tempus rectè factorum: eò quod Deus præsens hoc tempus, tolerantia sua ad operationem eorū quæ sibi placent deputauit: Teraznieyßy czás/ pokuty iest czás: po ziećiu z tego świátá/ nie máß czásu dobrzeczynienia: dla tego/ iż Bog teráznieyßy ten czás ćirpliwośćią swą ku spráwowániu tych rzeczy/ ktore się mu podobáią/ náznáczył.

In

In futuro seculo post hominis mortem non ieiunij suppeditatio, non pænitentiæ vocatio, eleemosinæ ostentatio &c. imò neq; iustitia & pænitentia. Sicut enim post messem spicæ non datur, vt crassescat granum &c. Sic neq; pietatis, neq; pænitentiæ suppeditatio, velut dixi, post mortem est. &c. OMNIA palam CONSVMata SVnt: POst FACTum HInc DISCESsum: Ná przyszłym świećie po człowieczey śmierći/ áni posthem porátowánia/ áni pokuty wezwánia/ áni iálmużny spráwowánia nie máß. (pomocy) Jáko bowiem po zżećiu kłosá/ iuż nie przybywa źiárná 2c. Ták áni pobożnośći áni pokuty ráthunku/ iákom rzekł/ po śmierći niemáß. 2c. Wßystko sie tu dokończyło: po spráwie stąd sie odeßło.

Epiphan. Hæres. 59 cõtra Catharos.

Podobieństwo nadobne.

Est de Lazaro & Diuite narratio, euidens & illustris repræsentatio, doctrinam illam habens: post diuortium animæ à corpore prouidentiâ & studio NVLLo, HOMInes OPEm ALIQuam CONSequi POSse: Jesth o Lázárzu y Bogaczu powieść/ iáwne y iásne wykonterfektowánie/ náukę one máiące: iż po rozłączeniu duße od ćiáłá opátrznośćią y pilnośćią żádną/

Iust. Martyr. quæsti. 60.

Nota.

Rátowáć sie zgołá ni iáko nie mogą vmárli.

dna / ludźie ráthunku żadnego nie mogą dostąpić.

Chrisost. Qui in præsenti vita peccata non abluerit. &c. Kto thu w tym żywoćie grzechow nie omyie. 2c. Pátrz Fol. 302.

a Chrisos. de Lazaro Homil. 2. a Donec Hic fuerimꝰ spes habemꝰ præclaras, simulatq; verò discesserimus ILLVc, NOn ESt postea in nobis situm pænitere, NEQue commissa DILVERE.

e Idem in Gen. Homil. 5. e Et merito: HOc enim est tempus luctarum & certaminum: ILLud verò coronarum, retributionum & præmiorum: Poki tu iesteśmy / nádźieię mamy przezacną: Lecz iák prętko zeydźiemy ná on świáth / nie máß potẏ w nas śiły pokutowánia / áni dopußczonych win oczyßczenia.

Tu czás tylko pokuty tám nágrody. e A słußnie: Ten bo [redacted] czás pásowánia y boiowánia: on zás koronowánia / oddánia y nágrodzenia.

Iustin. Martyr. in Dial. cũ Tryphone. Quocirca & noster. Dominus Christus Iesus dixit: in quibus vos deprehendero, in eis vos iudicabo: A przetoż y P. náß Jezus Chrystus rzekł: W czym was zástánę / w tym was y sądźić będę.

Gregor. Nazian. in Metricis. Ter miser̃ lucis cupidũ, post tẽpora noctis Postremæ, cũ iam nemo succurrere possit

Flen-

Flētib9, hic etenī nobis est prōpta medela.
Post autē clausa est ōnis medicina salutis.
O trzykroć nędzny / co prágnieß świá-
tłośći
Niebieskiey / gdy iuż w ostátne ćiemnośći
Smierći / rátowáć nikt ćię płaczącego
Nie podużeie. Tu bo wßem wßelkiego
Lekárstwá iest plac: potym iuż zāknioná
Od niego fortká iest zbáwienna oná.

Tu tylko czás dostąpienia zbáwienia / tā go nie maß.

Animæ à nobis profectæ, vbi, aut quomodo sint, horribilis quæstio est, & hominibus abscondita. NOn enim PERMIsit DEVS REDIre QVENQuam INDE, QVi ANNVNCIaret. Tamen ex scripturis discimus, quod PECCATORum ANIMÆ INFERIus omni terra & mari existunt, vbi non est videre lumen, & vitā hominum. ANimæ AVtem IVstorū IN PAradiso sunt: Duße ktore od nas odeßły / gdźie álbo coby się z nimi dźiało / stráßliwa iest quæstia, y ludźiom zákryta: niedopuśćił bowiem Bog wroćić się żádnemu z támtąd / ktoryby tho oznáymił. Wßákże z Pism ś. vczymy się / iż Grzeßnikow duße niżey nád wßysthkę źiemię y morze żyią. Gdźie nie może

Athanasius in quæstionibus varijs quæ eius titulo editæ.

Nota. Cōtra apparitiones animar̄ ex q̄bus Purgatorium.

2. Fundáment / Iż tylko wedwu mieścách duße są po śmierći áż do sądu.

może być widźiáná świátłość/ áni żywot ludzki. Duſze záś ſpráwiedliwych/ w Ráiu ſą.

Iuſtinus Mártyr. quæſt. 75. Poſt exitum animarum è corpore, ILLIco iuſti ab iniuſtis ſegregantur. Abducuntur enim ab Angelis ad condigna ſibi loca. Ac IVSTORum quidem animæ, IN PARADISum vbi conſuetudine & aſpectu fruuntur Angelorum & Archangelorum: per viſionem autem & ipſius ſeruatoris Chriſti. INIVSTorum autem animæ in ipſius ORci loca, pro eo atq; dictum eſt de Nabuchodonoſore rege Babylonis: Infernus ſubter exacerbatus eſt in occurſum aduentus tui. Et ASSERVantur quæq; in locis ſe dignis, vſq; AD reſurrectionis & compenſationis diem:

Eſai 14. ℣. 9.

3. Fundáment/ iż záraz wierne do niebá/ á niewierne do piekłá idą duſze.

Po wyśćiu Duſz z ćiáłá/ nátychmiaſt/ ſpráwiedliwi od Nieſpráwiedliwych rozłączáią ſię. Odwiedźieni bowiem bywáią od Aniołow ná mieyſcá im należące. A ſpráwiedliwych záiſte duſze/ (to ieſt wiernych) do Ráiu/ gdźie towárzyſtwá y widzenia záżywáią Angołow y Archángołow. Przez widzenie záś y ſámeº Chryſtuſá

sthusá Zbáwićielá. Niespráwiedliwych záś dusze do sámego piekłá mieyscá. Według thego/ iáko powiedziano o Nábuchodonozorze krolu Bábilońskim: Piekło pod ziemią zágniewáło sie ná zábieżenie przyśćia twego. Y pilnie sie chowáią káżde z nich w swych miejscách godnych/ áż do zmartwychwstánia y nágrodzenia dniá. Esai. 14. ℣ 9.

CREDO generosam omnem Deoq; charam animam, POSTEAquam corporis vinculis soluta hinc excesserit, PROTINVs &c. hilarem AD DOMINum suum conuolare: Wierzę/ iż pobożná wszelka/ á bogu miła duszá/ iák prędko z ćiáłem rozłączona stąd zchodzi/ ná tych miást 2c. do łáskáwego Páná swe° (nie do czyscá) przelátuie. Gregor. Nazianz. in laudem Cæsarij Fratris.

Anima in peccatis volutata &c. Duszá w grzechách vkalaná. 2c. Pátrz tu Fol. 300

VNA tantũ est EXPlatio &c. Jedno tylko oczyszczenie iest 2c. Fol 300.

Vnum tantum requiro &c. Jedne tylko rzecz wyćiągam 2c. Pátrz tu Fol. 297.

Non eget &c. Nie potrzebuie. Fol. 295.

Sanguinem Filij sui luit in pretium. O clemen- 4. Fundáment / iż iedyny iest czyśćiec ná grzeszne męká Krystusowá przezwiáre żywa. Idem in

Proemio 1. in Esai. clementiam Domini. Nolim mihi rursus dicas, peccaui multum, quinam potero tot eximi peccatis? Tu non potes, potest Dominus tuus, atq; adeò interlinet & abolebit tua peccata &c. Hic inquam tua peccata inducet & obliterabit SIC, vt NE VESTIgium VNIVS ipsorum resideat. Et quidem in corporibus nequaquam sic contigit: nam emendato vulnere relicta est cicatrix in argumentum vulneris &c. E diuerso Deus quãdo peccata abolet &c. Vide reliqua Fol. 106. Dał ná okup Krew Syná swego. O łáskáwośći Páńska/ niechce żebyś mi potym mowił / zgrzeszyłem wielce/ iákoż będę mogł wolnym być od grzechow? Thy nie możesz/ może Pan twoy/ y thák do thego zátrze y zmáże thwe grzechy 2c. Ten mowie twe grzechy przemáże y zámáże Ták/ iż áni znáku iedne° znich nie zostáwi. A záiste ná ćielech żadno miáro ták sie nie przydawa: Bo záleczywszy ráne zostháie bliżna ná znák rány 2c. Przećiwnie B. gdy grzechy zgładza/ ták twe grzechy 2c. Pátrz ostátká fol. 106.

☞ Nota

☞ Pátrz Krew Chrystusowá iáko oczyszczá grzechy?

Arnoblus Aduersus Gẽtes li. 2. num. 47. Pontificis CHristi est dare animi salutem &c. Hunc omnipotens Imperator esse voluit salutis viam; HVNc vitæ, vt ita

dixe

dixerim, IANuam. Per hunc SOLVm est ingressus ad lucem, NEq; ALIas DAtum ESt, vel irrepere vel inuadere cæteris omnibus clausis atq; inexpugnabili arce munitis: Biskupowi Chrystusowi należy dawáć duszom zbáwienie 2c. Tego wszech mocny sprawcá chćiał być zbáwienia drogą: thego żywotá/ iż thák rzekę forthką. Przez tego sámego iest weśćie do świátłośći/ áni inedy dopuszczono álbo sie wemknąć/ álbo wtráćić/ inszych wszystkich zámknowszy/ y ná niedobytym zámknieniu opátrzywszy.

Nota.

Przez sámeg Krystusá tylko weśćie do niebá/ á nie przez czyszcowy ogień.

Venit FIdes per gratiam illecta in hoc, vt in effectum progrediatur digna promissio. VBI enim GRAtia IBI & VEnia: VBI verò venia, IBI NVLla ERIT PŒNa. Sublatâ verò pœnâ, iustitiâq; per fidem concessâ, NIHIL EST quod prohibeat hæredes nos fieri promissionis eius, quæ ex fide est: Przyszłá wiárá przez łáskę podána ná to/ áby w skutek wystąpiłá obietnicá Boska. Gdźie bowiem łáská/ tám odpuszczenie: A gdźie odpuszczenie/ thám żadna nie będźie kaźń.

Christ. ō. in cap. 4. ad Roma. homili. 8.

Nota.

Nota.

5. Fundament/ Iż káźni dosyćczynney nie mász żádney

gdźie y iest odpuszczenie grzechow

kaźń. A z niosszy kaźń y spráwiedliwośći przez wiárę vdźieliwszy / nie mász nic coby miáło bronić nam dźiedźicmi stáć się obietnice iego/ ktora z wiáry iest.

Idē in Matth. cap. 6. homil. 20.

PATer noster &c. PATrem dicendo & veniam peccatorum, & PŒNARum INteritum, & iustificationem, & Sanctificationem, & liberationem, & filiorum adoptionem, & hæreditatem, & fraternitatem cum vnigenito copulatam, & sancti Spiritus dona largissima, vnico hoc vocabulo confessus est. IMPossibile est enim Deum, Patrem vocari ab eo, QVI non OMNIA hæc bona fuerit consequutus:

Oycze nász/ co iest mowić?

Oycze nász 2c. Oycem go názywáiąc/ y odpuszczenie grzechow / y kaźni zágubienie/ y vspráwiedliwienie/ y poświącenie/ y wybáwienie/ y synow przysposobienie/ y dźiedźictwo/ y bráthersztwo z iednorodzonym złączone/ y Duchá ś. dáry obfite/ iednym tym słowem wyznał. Niepodobna iest bowiem Bogá/ Oycem zwáć od tego/ ktoryby nie wszystkich tych dobr nie miał dostąpić.

Idē Káźń tuteczna iest poprawy nie do sycuczynienia.

Quum corripimur à Domino &c. Gdy karáni bywamy od Páná. 2c. Pátrz Fol. 301.

Toż

Toż Kościoł ś. Kátholicki ná Zachodzie Słońcá bedocy/ tákże o tym trzymał.

[a] NEmo se decipiat Fratres: DVo enim LOca SVnt, & TERtius NOn ESt VLLVS. Qui cum Christo regnare non meruerit (id est obtinuerit) cũ Diabolo absq; dubitatione vllâ peribit. [e] PRIMVM enim LOcum FIDes CATHOLicorum DIVinâ AVthoritate credit esse regnum Cœlorum &c. SECVNdum gehennam, vbi omnis Apostata, vel à CHristi fide alienus, æterna supplicia experietur. TERtium PEnitus IGNoramus: IMo NEC ESse IN SCripturis SAnctis INuenimus. [i] Quia sicut per vnum omnes ad condemnationem, sic per vnum omnes ad iustificationem. NEc ESt VLLus VLLi MEDius LOCus, vt possit esse nisi cum Diabolo, qui non est cum Christo. [a] Nikt się niechay nie zwodźi Bráćia: Dwoie á bowiem mieyscá sa/ á trzećiego nie máß żadnego. Ktho z Chrystusem Krolować nie otrzymał/ z Diáblem bez wątpliwośći wßeláćkiey zginie. [e] Pierwße

[a] Augusti. de tẽpore Serm. 232

[e] Idẽ hypognost. lib. 5.

[i] Idem de peccator. meritis li. 1. cap. 28.

1. Fundáment/ Że dwie tylko mieyscá sa á trzećiego żadnego nie maß.

ſze ábowiem mieyſce wiárá Kátholikow podług poważnośći Boſkich piſm wierzy być Kroleſtwo Niebieſkie ꝛc. Wtore płomień piekielny/ gdźie wſzelki oderwániec álbo od Chryſtuſowey wiáry rozny/ wiecżnych mąk dozna. Trzećiego zgołá nie wiemy: owſzem áni być go w Piſmiech ś. znayduiemy. ¡ Abowiem iáko przez iednego wſzyſcy ná potępienie: ták przez iedne° wſzyſcy ná vſpráwiedliwienie. Ani ieſt żadne żadne mieyſce śrzednie áby mogł być tylko z Diabłem/ kthory nie ieſth z Chryſtuſem. (A ták z tych ſłow Auguſtyná ś. ták pewnych á poważnośćia Piſm ś. dobrze obwárowánych/ one iego ſłowá/ ktore niekiedy wymowił ſpoſpolitego człowieká rozumienia od Platoná y Origeneſá wźiąwſzy pełne wątpliwośći znáſzáia ſie/ á żadney powagi być okázuią. - a VIDETur apparere quaſdam quorumdam purgatorias pœnas FVTVras. Tale aliquid poſt hanc vitam fieri incredibile non eſt: & VTRum ITa SIt QVÆri POteſt. Non redarguo quia FORſitan verum eſt: Zda ſię okázowáć iż niekthore niekthorych czyſcowe kaźni będą. (nie mowi ſą: bo rozumie to o onym ogniu ſądu generálnego) Tákowego nie co potym żywoćie że będźie ieſt podobno ku wierzeniu: y ieśli thák będźie/

☞ Pátrz pilnie.

Przyczyná Fūdámenthu pirwſzeg.

Zgodá ſłow Auguſtyná świeteg.

Auguſt. de ciuita. Dei li. 20. c. 25 Idem Enchirid. cap. 69. Idē de Ciuit. Dei li. 21. ca. 26.

dźie/pytáć sie może. Nie sprzećiwiam sie/ bo snadź prawdá. A przetoż mowiac/ snadź práwda/ bez pismá prawdźiwie rozumiánego/ á tám záś wyżśey z pismem iáwnym mowiac/ że thylko dwie mieysca sa/ á trzećiego nie máś żadnego/ iáwnie temi słowy one potepia. A to podług tey swey reguły: Sententia Dei falsa erit, si non quod ćia Deus dixit, sed quod suspicant homines plus valebit. Quod fieri quia non potest, non argumentari audemus eum debent: Sentencya Boża fałszywa będźie/ ieśli nie co Bóg rzekł/ lecz co mniemáią ludźie wiecey ważyć będźie. Co iż być nie może nie máią przećiw Bogu dowodźić. Jákoż y w tych niżśych przyczynách głownych też mniemánia odstępuie)

Nie pewnemiesśce trzećie zabiá Augustyn s. gustyn s. pewnośći dwu thylko z Pism s. Idē de ciuit. Dei li. 21. cap. 23.

Scitote quod cum anima a corpore auellitur, STatim aut IN PAradiso pro meritis bonis (id est secundum Deo grata opera) collocatur: aut certè pro peccatis IN INFerni tartara præcipitatur. Eligite modo quod vultis, & hoc iam in vita vestra disponite, aut PERPetualiter gaudere cum Sanctis, aut SINE FINe cruciari cum impijs: Wiedzćież więc/ iż gdy dusza od ćiáłá oddźiela sie/ záraz álbo w Ráiu według pobożnych vczynkow postháwiona bywa: álbo záśthe według grzechow w Pieklo wrzucona bywa. Wybierzćież teraz co chcećie/ y co iuż w żywoćie wászym rozrzodźćie/ álbo wiecznie weselić sie z

Idem de vanitate seculi.

2. Fundáment/ Iż záraz ábo do niebá álbo do piekłá ábo dusze bez wątpliwośći

świętymi/ álbo bez końcá męke ćierpieć z niezbożnymi.

Cyprianꝰ Si tibi vir grauis &c. Gdyćby człowiek státeczny 2c. Pátrz fol. 159.

Idem. Qui Hic nō acceperit remissionem peccatorum, ILLic NOn ERit. Non erit autem, quia ad vitam æternam non potuerit peruenire, quia vita æterna, remissio peccatorum est. (non ignis purgatorij purgatio) Ideoq; dicit (Dauid) Remitte mihi vt refrigerer, priusquam eam, & amplius non ero: Ktory tu nie weźmie odpuśczenia grzechow/ tám gō nie bedźie miał. Nie bedźie go miał/ iż do żywotha wieczńego nie bedźie mogł przyść/ ábowiem żywoth wieczny odpuśczenie grzechowi iest. (nie oczyśczenie przez ogień czyśczowy) Dla thegoż mowi (Dáwid:) odpuść mi/ ábym sie ochłodźił/ pierwey niż poyde/ y wiecey iuż nie bede.

Ambr. de bono mortis cap. 2.

Psalm. 38. V. 14.

3. Fundámēt/ iż tu mieysce iest tylko dostapieniá táski á tám żadnego nie máś.

Psalm 38. V. 14. Quando isthinc exceſſum fuerit &c. Gdy ná on świát zeydźiemy 2c. Pátr fol. 312.

Hieron. in Epiſto. ad Galat. c. 6. lib. 3. Habet Gratian. 12. cau. Vnuſquiſq; onus ſuum portabit. Docemur per hanc ſententiolam: DVM IN PRæſenti ſeculo ſumus, ſiue orationibus, ſiue conſilijs inuicem poſſe nos coadiuuari. CVm autem ante tribunal Chriſti veneri-

nerimus, NON Iob, NON Daniel, nec Noe rogare POSse PRO QVOQVam SEd vnumquemq; portare onus suum. ᶜ Ergo dum tempus est operemur bonum ad omnes &c. TEMPus sementis tempus est præsens, & vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus Seminare. Cum ista vita transierit, operandi tempus aufertur. Vnde & Saluator ait: Operamini, dũ dies est: veniet nox, quãdo nemo poterit operari: Káżdy zosobná bowiem swoie brzemię ponieśie. Vczymy się zthey sentencyey: iż poki nátym świećie iesteśmy/ bądź modlitwámi/ bądź porádámi społecznie możemy się rátowáć. Gdy zás przed trybunał Chrystusow przydziemy/ áni Job/ áni Dániel/ áni Noe/ prośić nie będźie mogł zá żadnym/ lecz káżdy zosobná poniesie brzemię swe. ᶜ A ták poki czás iest/ czyńmy dobrze przećiwko wszytkim 2c. Bo czás śiania/ czás iesth theráźnieyszy/ y żywot ktory przechodzimy. W thym żywocie możemy co chcemy śiać. Gdy then żywot przeydźie/ prácowánia czás odeymuie

sa quęstione 2. canone In præsenti.

ᶜ Idē Ibidē

Ioan. 9. ℣. 4 5.

Galat. 6. ℣. 5.

Tu tylko się rátowáć żywi mogą ále vmárłych áni żywi/ áni vmárli rátowáć nie mogą.

Ioan. 9. V. 45. mnie ſie. Dla tegoż też Zbáwićiel rzekł: prácuyćie poki dźień ieſt: przydźie noc gdy nikt nie będźie mogł prácowáć.

a Augu. de Tempore Serm. 66. c Idem ad Heſichiū Epiſt. 80.

a In hac vita TANTVM pœnitentiæ patet libertas, poſt mortem NVLLa correctionis licentia. c In quo quemcq; inuenerit ſuus nouiſsimus dies: in hoc eum cõprehendet mundi nouiſsimus dies: quoniam QVALis in die iſto moritur, TALis in die illo iudicabitur: W thym żywoćie tylko pokuthy ieſth wolność/ po śmierći żadney poprawy nie máſz wolności. c W czym káżdego záſtánie iego oſthátni dźień/(śmierći) w tym go otrzyma świáthi oſthátni dźień: (ſąd) Abowiem iákim kto w ten dźień vmiera/ tákim w on dźień będźie ſądzon. (A ták z tych ſłow z Piſmem ś. zgodnych/ one ſłowá tychże Oycow ś. ktorymi ſie modla zá vmárłymi/ álbo vczą modlić pokázuią ſie naprzod z áffektu ludzkiego być vczynione/ á nie z Suchéj ś. nauki: Potym iż nie względem wathpliwości o ich zbáwieniu/ ktore im záraz po śmierći ile wiernym przyznawáli/ o czym wyżſey: áni względem rátowánia ich prawdźiwego/ ktorego nie pozwaláia w wyżſzych ſłowiech żadnego zgołá/ lecz dla vćiechy żáłości ſwey cześćia: cześćia też dla pokázánia/ miłości ſwey y życzliwości zbáwienney/ á náoſthátek/ dla

Modlitwy zá vmarłe Oycow ś. ſkąd y iákie były

vpe-

vpewnienia o ich zbáwieniu sa czynione od nich: Co sie pokázuie w tych słowiech Augustyná ś. zá mátka ták proszacego. Credo Domine quia iam feceris, quod te rogo, sed voluntaria oris mei approba Domine. Wierze Pánie żeś iuż vczynił/ o co cie prosze (zá mátki mey dusza) lecz dobrowolnych słow vst moich potwierdź Pánie. Ktorym cylem tákże Ambrozy ś. zá Wálentyniánem/ y inni Oycowie ś. zá inne modlili sie/ owa y zá ś. Pátryárchy/ Apostoły/ ꝛc. iáko Epiphániusz/ o trzećim mieyscu iednák nic nie trzymáiac czyscowym)

Augustin. Confessi. lib. 9. c. 13. Ambr. de obitu Valẽtiniani & Theodos. Epiphan. Hære. 75.

Vniuersa Ecclesia tenet: omnem hominem separari à Deo, NIsi qui per Mediatorem Christum reconciliatur Deo, nec separari quanquam nisi peccatis intercludentibus posse. NON ergo reconciliari, NISI remissionem peccatorum per VNAM gratiam misericordissimi Saluatoris, per VNam victimam verissimi Sacerdotis: (Christi) ac sic omnes filios mulieris, quæ serpenti credidit, vt libidine corrumperetur, non liberari à corpore mortis huius, NISI per Filium virginis, quæ Angelo credidit vt sine libidine fætaretur:

Augus. de peccator. meritis & remis. li. 1. cap. 28.

Wszystek Powszechny Kośćioł trzyma: iż wszelki człowiek oddźiela sie od Bogá/ tylko ten złacza sie/ ktory przez Pośrzedniká Chrysthusá poiednan bywa z Bogiem/ iż áni odłoczyć sie nikt nie może/ tylko przez

5. Fundámẽt/ iż tylko sámá męká Krystusowá nas oczyszcza y iedná z Bo-

gić przez odpuszcze nie grzechow. záwáde grzechow. A ták nie poiednywa sie/ tylko odpuszczeniem grzechow przez iedyną łáskę naymiłośiernieyszego odkupićielá/ przez iedyną ofiárę najprawdźiwszeº Kapłaná/ y ták iż wszyscy synowie niewiásty/ kthora wężowi vwierzyłá/ áby pożądliwośćią skáżona byłá/ nie wybáwiáią sie od ćiáłá śmierći they/ thylko przez syná pánny/ kthora Aniołowi vwierzyłá/ áby bez pożądliwośći poczęłá.

Idem de Trinitate li. 4. cap. 2 Iniquorum & superborũ VNa MVNDATio est SANGVis iusti & humilitas Dei: vt ad contemplandum Deum, quod naturâ non sumus, per eum mũdaremur, factum quod naturâ sumus, & quod peccato nõ sumus: Niezbożnych y hárdych ieden iest czyśćiec Krew spráwiedliweº y vniżenie Bogá: áby do oglądánia Bogá/ czym z nátury nie iestesmy/ przez niego bylismy oczyszczeni/ vczynionego czym z nátury iesthesmy/ y czym z grzechu nie iestesmy.

Jeden czyśćiec krew syná Bożego.

Ambros. Vna est hostia &c. Jedná iest ofiárá 2c. Pátrz Folio 284.

Augustin. Iste est igitur qui in se vno totum exhibuit &c. Ten iest tedy (Chrystus) ktory w sobie

ſobie iednym wßyſtko ſpráwił 2c. Pátrz Folio 285. 286.

Medicina animæ &c. Lekárſtwo duſze 2c. Pátrz Folio 150. 151.

Jedno iest oczyszczenie przez wiáre.

Dic quod nec cordis contritione &c. Mowiſz áni ſercá ſtrucho 2c. Fol. 309. 310.

In via fidei pro non peccantibus habentur &c. Ná drodze wiáry zá niegrzeßoceſtie máio/ 2c. Pátrz Fol. 310. Auguſtin.

Non hic ſumus ſine peccato, ſed exibimus hinc ſine peccato &c. Extenditur ruga noſtra in cruce Chriſti, in qua pro nobis ſanguinem fudit, &c. qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum. ECCE quomodo fit Eccleſia SINE MACVlâ & rugâ, tanquam benè mundata: Nie ieſteſmy tu bez grzechu / lecz zeydźiemy ſtodbez grzechu 2c. Kościogniona ieſt zmarzſtá náßá ná krzyżu Chryſthuſowym/ ná ktorym zá nas krew wylał/ 2c. Ktora zá wielu wylaná ieſt ná odpuſzczenie grzechow. Otoż maß iako ſtáie ſie Kościoł bez zmázy y zmarzſti iáko dobrze oczyſzczony. Idem de verbis Apoſt. Sermon. 29. Epheſ. 5. V. 26. 27.

Culpa eſt quod iniuſtus es: pæna eſt quia mortalis es. Ille vt eſſet proximus, ſuſcepit pænam tuam, non ſuſcepit culpã Idẽ deverbis Dñi ſermo. 37.

tuam. Et si suscepit: delendam suscepit non faciendam &c. Suscipiendo pænam, & non suscipiendo culpam, & culpam deleuit & pænam: Winá iest żeś nie spráwiedliwy iest: kaźń iest żeś śmiertelny iest on (Chrystus) áby był bliźnim/ przyiął kaźń thwoię/ nie przyiął winy thwey. A ieśli przyiął: áby ią zgládźił przyiął/ nie áby ią vczynił 2c. Przyiąwszy kaźń á nie przyiąwszy winy/ y winę zgládźił y kaźń.

Tertul. de Baptismo Exempto reatu, eximitur & pænâ &c. Gdy się znośi winá/ znośi się y kaźń 2c. Pátrz Folio 309. 310.

Rectissimè dicetur &c. Bárzo dobrze powie się 2c. Pátrz Folio 311.

Kośćioł Rzymski teráznieyszy tego odstąpił/ ták vcząc wierzyć pod przeklectwem.

IZ iesth mieysce dosthąpienia łáski Bożey y dosyćuczynienia zá grzechy y zá káźni Bogu/ to iest/ trzećie mieysce/ oprocz niebá y piekłá/ to ktore się czyscem zowie: A to nietylko przez ogniá srogie vpalenie/ ále thez y przez rátowánie thu od żywych rozmaitymi sposobámi/ ták iednák: iż Bogátszy rychley tu się rátuią od żywych/ ániżli vbodzy. Czego wszysthkiego the są świádkiem iego słowá

Iż

Iż [a] Præter cœlum & infernum est purgatorium locus tertius quidã, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ quæ in hac non plenè purgatæ fuerunt, vt nimirum sic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum. [e] Purgantur autem per ignem materialem, & culpis venialibus & reatu pœnæ retentæ culpis iam remissis. [i] Iuuantur autem suffragijs Ecclesiæ, quæ tria sunt: Missæ sacrificium, Oratio & pœnalia opera quælibet & satisfactoria, vt Eleemosina, ieiunia, peregrinationes, & similia. [o] Diuitis tamen quam pauperis conditio in purgatorio potior. [u] Quia plura diuiti subsidia conferunt celeriorem absolutionem non pleniorem. [y] Valde itaq; vtile est habere hæredes deuotos, qui in parentes defunctos largi & prompti sint: Oprocz niebá y piekłá iest czyśćiec mieysce niektore/ w ktorym iáko w więźieniu potym żywoćie czyszczą się Dusze/ ktore w tym żywoćie nie zupełnie oczyszczone były/ áby to iesth ták oczyszczone do niebá wniść mogli/ gdźie nic nie wnidźie pokalánego. [c] A oczyszczáią się przez ogień mátheryálny/ y z grzechow powszednich/ y przewinienia

kaźni

a Bellarm. lib. 1. de purgator. cap. 1.

e Ibidem li. 2. ca. 11.

i Ibidem cap. 16.

o Albert. Magn. de offo. missæ tractatu 3. & 15.

u Lõbard. lib. 4. distinct. 45. litera D.

y Bernardinus in Rosario.

kaźni zátrzymáney zá grzechy iuż odpuszczone. i A bywáią ráthowáne rátunkámi Kośćiołá/ ktore troiakie są: Mszy ofiárá/ modlitwá/ y karánia vczynki wszelkie (ktorych przykład masz w Dominiku *) y dosyćczynne/ iáko są iáłmużná/ posty/ pątowánia/ y tym podobne. o Bogátego iednák człowieká lepsza iesth kondicya w czyscu niż vbogiego. u Abowiem więcey rátunkow Bogátemu przynoszą prędsze wybáwienie/ nie większe. y Przetoż bárzo pożyteczna iest rzecz mieć dźiedźice pobożne/ ktorzyby przećie rodźicom zmárłym szczodrobliwi y ochothszy byli. Inák wierzących ták zámyká.

* Pátrz Foli. 314. 315

Bogáthy rychleysie rátuie w czyscu.

Constanter credimus dogma fidei esse Purgatorium adeò vt qui non credit Purgatorium esse, in gehenna sempiterno incendio cruciandus: Státecznie wierzymy/ iż náuką wiáry álbo ártykułem iesth czyśćiec/ ták iż kto nie wierzy czyśćiec być/ then w odchłáni piekielney wiecznym ogniem będźie męczon. Dla tegoż każe wymázywáć te słowá.

Bellarmi. De Purgatorio lib. 1. cap. 15.

a Index ex purga. Belgi. pa. 172. & Hispan. folio 136.

a De purgatorio nulla mentio (scilicet apud Ireænum) e Opera in futuro seculo nulla.

e Index Hispanic. fol 67.

i Oratio pro viuis valet non pro mortuis.

i Idē 1. 8.

Quid-

o Quidquid dicat Basilius quod nec cordis contritione, nec oris confessione peccata dimittuntur, sed tantum gratia Dei deleantur omnia hæc verba: a O czyscu żadney zmiánki nie máß (to iest v Ireneußá) t vczynkow ná przyßłym świećie nie máß żadnych. i Modlitwá zá żywymi wáży nie zá vmárłymi. o Cokolwiek mowi Bázyliuß iż áni sercá skrucha / áni vst spowiedźia grzechy odpußczáią sie / lecz tylko łáską Bożą: niech będą wymázáne wßystkie te słowá. A te náuke wźiął cześćią z Pohańſtwá ták dawnego iáko y teráznieyßego Tureckiego / co tego Kárdynał w te słowá wyznawa.

o Collatio Cēsuræ in glossas iuris canon. titulo de pœnitētia. nume. 57. pagi. 322.

Zkąd thá náuka?

Confitentur purgatorium Mahometani, Gētiles ijq; tam Philosophi quam Poetæ. De Mahometanis patet ex Alcorano, vbi purgatorium disertè confitentur. De Ethnicis patet ex Platone in Gorgia & Phædone: ex Cicerone in Somnio Scipionis in fine, & Virgil. 6. Æneid. Ergo exercētur pœnis veterumq; malor̄. Supplicia expendunt &c.

Bellarmi. lib. 1. de purgator. cap. 11.

Wyznawáią być czyśćiec Máchometczycy (Turcy) Pohańcy / á ci thák Philozofowie / iáko y Poetowie. O Máchometczykách iáwno iest z Alkoránu (Xiegi ich) gdźie

Czyśćiec od Pogánow.

czy-

ężyśćiec wyráźnie wyznawáio o Pohá-
ſtwie iáwno ieſt w Gorgiey y Phaedonie
Dyalogách: z Cyceroná weśnie Scypio-
ná nákońcu/ y z Wirgiliuſzowych ó. Xiog
o Aeneáſzu:

Przetoś ſie w ogniu ężyſcowym mieżo/
Zá kaźni ſproſnych grzechow ſie dreżo.

Od Heretykow. Irene. li. 1. cap. 18. Cześćia z rozmáitych Heretykow. A naprzod nie-ktorych o ktorych ták Ireneus piſze:

Sunt qui mortuos redimunt ad finem defunctionis, mittentes eorum capitibus oleum & aquam, cum inuocationibus: So (niektory Heretycy) ktorzy vmárłych od-kupuio przy ſkonániu/ leioc ná ich głowy oley y wodę z modlitwámi. Potym od Montáná Heretyká/ o ktorym ták piſze hiſtoria.

Euſebius Eccleſ. hiſtor. lib. 5. cap. 16. Montanus iſte eſt &c. qui oblationum nomine (pro mortuis ſcilicet) munera accipienda prætexit: Montánus ten ieſt Heretyk &c. Ktory miáſto ofiar (to ieſt zá vmárłe) że máią bráne być podárki vdawa.

Auguſtin. de meritis peccator. lib. 1. cap. 28. Náoſtátek od Pelágiuſzá/ ktory tákże miedzy niebem á pieklem/ Medietatē conatur paruulis non baptizatis tribuere: Srzednie mieyſce vśiłuie dźiatkom nie okrzeżonym przywłaſzczyć. Záczym z ták proſnym Pohá-ſtwem y Heretyctwem w ták fundámentalnym Artykule będąc zgodny Koſćioł Rzymſki tera-

nieyo

nieyszy/ iego też Kościołá cząstka własna/ á nie Kościołá ś. Kátholickiego zostáie.

Kościoł Ewángelicki to záś reformował/ gdy tego odstąpiwszy/ onoż z onym Kościołem Kátholickim pirwszym/ ták wyznawa.

SAniemy też one / ktorzy názbyt á opácznie przećiw vmárłym są vczynni/ obyczáiem Pogáńskim ich lamentuiący zbytnie płácząc. Acżći się thu nic nie mowi przećiw żalu y smuthkowi pomiernemu/ktore° Apostoł 1. Tes. 4. dozwala/ gdyż to znamy / że człowiek bez żáłośći y smutku być nie może/ wszákże zbythnie się smęćić/ zá vmárłe ofiáry czynić/modlitwy do thego zmyślone á zá pieniądze náięte z szemrániem spráwowść/ á tákowemi posługámi rozumieć żeby mieli one zmárłe od mąk wszelákich po śmierći wybáwić/ nie są to Krześćiáńskie spráwy.

Támże cap. 26. Zbytnia piecza y stáránie o vmárłe

Abowiem my wierzymy y wyznawamy/ że dusze wiernych záraz po śmierći przechodzą do Páná Chrystusá/ y dla tego nie potrzebuią od żywych ludzi ráthunku ábo modlitw iákich/gdyż im nie są posługi násze pożyteczne áni potrzebne. A przytym też

Dusze wiernych po śmierći gdźie się obrácaią

wie-

wierzymy y wyznawamy / że niewierni do piekłá záraz bywaią podáni/skąd żadnemi rátunki od pozostháłych wybáwieni

Czyśćiec. być nie mogą. A co niektorzy powiedáią o czyścu / tedy to iest przećiw wierze krześćiáńskiey / gdyż wierzymy w Kredźie náßym odpußczenie grzechow y żywot wieczny. Tákże też ten Czyśćiec przećiwieńst-

Ioan. 5. wem iest słowom Páńskim / krory ták mowi: Zá prawdę zá prawdę powiádam wá/ kto słucha słowá mego / á wierzy temu ktory mie posłał / ma żywot wieczny / á nie przyidźie ná sąd / ále przyidźie od śmierći

Ioan. 13. do żywotá. Item. Kto omyty iest/ nie trzebá mu iedno żeby nogi vmył bo iest czystym wßystek/ y wyście czystymi.

Chwałá niech będźie sámemu
Bogu w Troycy iedynemu/
Zá świętey prawdy wrocenie/
A zaś fałßu otworzenie.

CONCLVSIA
Albo
Zámknienie.

A Ták ponieważ ſie ná oko práwie pokazáło / iż żaden z Oycow świethych Práwowiernych od ſámych Apoſtolſkich cżáſow áż przez lat cżthery ſthá y dáley po Chryſtuśie w ták Fundámenthálnych Arthykulech śiedmnaſtu/ áni trzymał/ áni vcżył/ ták iáko vcży dźiś Kośćioł Rzymſki teráznieyſzy ná Koncylium Trydentſkim: á záś Kośćioł Ewángelicki teráznieyſzy ták trzyma y vcży/ iáko oni trzymáli y vcżyli: koniecżnie ſie zamyka/ iż on (to ieſt Kośćioł Rzymſki) nie ma Wiáry świetey ſzcżyrey Kátholickiey / á záthym áni Kośćiołem Kátholickim nie ieſth onym pirwſzym świetym: Ten záś (to ieſt Kośćioł Ewángelicki)

iż ma Wiárę świętą ßczyrą Kátholicką: á zátymże iest onym pirwßym Kościołem świętym Kátholickim własnym.

LATA Y MIEYSCA tych Oycow y Koncyliow S. thákże y niektorych poślednieyßych Doktorow/ z ktorych dowod vczynion iest stárożytney Kátholiki w tey Xiążce.

A Ambrosius Medyoláński Biskup Roku Páńskiego 380. we Włoßech.
Amphilochius Zkoński Bisk. 390. w Grecyey.
Arnobius Rhetor 290. w Afryce.
Arausicanum Concilium 444. w Fráncyey.
Athanasius Alexándryski B. 330. w Egiptćie.
Augustinus Bisk. Hiponeński 400. w Afryce.

B Basilius Cesareskiey Kappadocyey Arcibiskup 370. w Greciey.
Beda Prezbyter 725. w Angliey.
Bertramus Prezbyt. y Mnich 840. w Fráciey.
Bernhardus Opath Clárewálenski 1125. w Fránciey.

C Carolus Magnus Cesárz 790.
Concilium Kárthágineńskie 3. po Roku 430.
Cassianus Mnich 436. w Fráncyey.
Chrisostomus Patriárchá Konsthántinopolski 380. w Greciey.

Cle-

Clemens Papa 1. 80. we Włoſzech.
Clemens Alexándrinſki Presbyther 190. w Egyptćie.
Cyrillg Pátriárchá Alexán. 430. w Egyptćie.
Cyrillus Pátryárchá Hierozo. 370. w Syryey.
Cyprianus Bi. Kárthágineńſki 240. w Afryce.
D Dyoniſius Areopagitá 80.
E Elibertinſkie Concilium 330. w Hißpániey.
Epiſrem Diakon Edeſyńſki 380. w Syryey.
Epiphanius Biſk. Sálámińſki 390. w Grecyey.
Euſebius Biſkup Ceſareyſki w Paleſtynie 325. w Syryey.
F Fulgentius Biſkup Ruſpenſki 480. w Afryce.
G Gángrenſkie Concilium 324. w Armeniey.
Gelaſius Papa 1. 490. we Włoſzech.
Gregorius Papa 590. we Włoſzech.
Gregorius Nazianzenus 380. w Grecyey.
Gregorius Biſkup Niſſenſki 380. w Grecyey.
H Heſichius Pátriárchá Hierozolimſki 590. w Syryey.
Hilarius Biſkup Piktáweńſki 350. w Fráncyey.
Hieronimus Prezbyter Rzymſki 380. w Salmácyey y w Syryey.
Hugo á Sancto victore 1130. we Fráncyey.
I Ignatius Biſk. Antyochenſki 100. w Syryey.
Irenæus Biſkup Lugduńſki 170. w Fráncyey.
Iuſtinus Męczennik 150. w Syryey.
L Lactantius 300. we Fráncyey.
Leo M. Papa 450. we Włoſzech.
M Macarius 350. w Grecyey.
Minutius Felix 260. w Afryce.
N Nouatian9 Prezby. Rzymſki 260. we Włoſzech.
Nicænum Koncylium 318 w Grecyey.

Nicephorus 1300. w Grecyey.
Nicetas 1200. w Grecyey.
O Origenes 225. w Egyptćie.
P Paschasius Opat 880. w Niemcech.
Petrus Lōbardus B. Paryzski 1140. w Fránciey.
Prudentius Poetá 380. w Hißpániey.
Primasius Biskup Vtyceñski 430. w Afryce.
S Socrates Historyk 440. w Greciey.
Sosomenus Historyk 440. w Grecyey.
T Tertullianus 200. w Afryce.
Theodoretus Cyri. Biskup 440. w Syryey.
Theodorus Balsamon Pátriárchá Antiocheñski 1185. w Grecyey.
Theophilactus Bulgarow Pátryárchá 880. w Grecyey
V Vincentius Mnich Lyrinēski 460. w Fráncyey.
Vldricus Biskup Augustanski 900. w Niēcech.
Z Zonaras Historyk 1100. w Grecyey.

DO CZYTELNIKA.

Szczyrze Kátholicki Czytelniku/

Iż ći sie w pierwßych trzech Arthykułách nie ták dostátheczńie iáko w innych dogodźiło/ w tym iest przyczyna okkasia Skryptu niektorego o Reformáciey przez Jezuity podánego niektorey Zacney osobie / á mnie oddánego. Co snádnie obaczyß gdy przeczytháß pilnie. Jednák Páná Bogá tylko proś zá mnie/ y zá tego/

kto-

ktorego nakłádem to sie robi. Thedy da Pan Bog nápotym y wtychći sie dogodźi. A wtym niech bedźie Pan Jezus známi Amen.

W niektorych Exemplarzách słowá niektore/ y mieyscá ták popráwiß.

Jednák przez litere A/annotácye ná brzegu kárty/ á przez litere T/ text sam rozumiey.

Folio 2. T. coklwoiek/czytay cokolwiek. fol. 5. áffektemy czythay áffektámi. fol. 10. A. in Psalmum quendam czytay 132. fol. 25. A. idem de Tra. czytay contra. Támże contra Genesi, czytay de Genesi. Fol. 27. A. cap. 4. czytay cap. 5. Fol. 28. A. cap. 26. czytay cap. 2. fol. 31. A. w literze d. Idem ibidem czytay Mulchusius animaduersionum pagina 10. fol. 34. Hoc iest czytáy est. fol. 42. A Retract. lib. 2. czytay lib. 1. fol. 50. w literze f w texćie opußczono te słowá: Ktoremu iest zá dowod wola. fol. 51. A. ℣. 34. czytay ℣. 24. fol. 56. wtexćie po tych słowiech ná świethych Kośćiołá mieyscách/ opußczone the słowá przed thym wielom sposobow okázowano ktoryby był Kośćioł Chrystusow y ktore Pogáństwo/ teraz záś żadnym sposobem niepoznawa sie ktoryby był prawdźiwy Kośćioł Chrystusow / iedno tylko przez Pismá. Fol. 57. wierzac go/czytay wierzacego. fol. 61. A. de veritate Ecclesiæ, czytay de vnitate. Támże Quærre czytay quærere. fol. 73. A. Ioan. 8. czytay cap. 10. fol. 83. A Fulgentius de incarnatione czytay de prædestinatione fol. 100. A. Gratis, czytay gratiæ. fol. 106. in Esau

czytay in Esaiam. fol. 309. świerći/ czytay śmierći fol. 317. ad Bonifacium, czytáy lib. 4. cap. 4. fol. 129. A. Idem, czytay ibidem cap. 10. fol. 182. w terćie literá d. opuszczone te słowá: Stadże człowiek sámego siebie zbáwićielem y odkupićielem zowie sie. fol 255. A. Bannelmense, czytay Dunelmensi. fol 303. A. Psalm. 2. czytay 52 fol. 304. po słowiech ostre pasy opuszczone te słowá Thym ná káżdy dżień Psálm on śpiewá sie: Pan rosproszy kości ludźi w sobie sie kochaiacych. folio 308. A. Tract. 40. czytay 49. fol. 309. przypisupia czytay przypisuią. fol. 335. w literze h, w Annotáciach czytay Siculi legati teste Paulo Æmilio lib. 7. fol. 381. A. contra Faustum cap. 2. czytay 21. fol. 387. A. Arnobius czytay Minutius Felix pag. 2077. 78. fol. 390 A. Minutius Felix przydáy pag. 72. fol. 395. de moribus Ecclesiæ, przyday lib. 1. fol. 399. in ciuitatē czytay in ciuitate, á zátym w Polskim w mieśćie waisć 25. fol. 42. A. definitione 1. czytay 2. 5.

INSTYTUT (OSSOLINSKICH)

9524